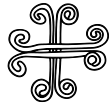


ADATTÁR



A középkori erdélyi harangok és bronz keresztelőmedencék feldolgozásának alapjául szolgáló adattár három nagy egységből, a harangok (I), a keresztelőmedencék (II), valamint a rajtuk lévő elválasztójelek és díszítőmotívumok katalógusából (III) áll. A feliratok és évszámok nem kerültek külön katalógusba, ezek átiratát és rajzát az egyes emlékek leírásába illesztettük, hozzájuk kapcsolódó epigráfiai megjegyzéseink, ha voltak, az öntőműhelyeket bemutató fejezetekben található.

I–II. A harangokat és a keresztelőkutakat (ez utóbbiakat, mint említettük, külön katalógusrészben) a magyar településnév ábécé-sorrendjében ismertetjük, az 1913-as Helységnévtár nyomán, utalva a lehetséges névváltozatokra is. Némelyik harang még a gyűjtésünk előtt új helyre került. Ezeket mindig az eredeti helyükön írjuk le, jelezve, hogy ma hol található. Egyazon templom harangjait kronológiai sorrendben ismertetjük. Mivel a megvastagodó perem fölött minden harangon erőteljes borda fut körbe, ezt a részletet külön csak akkor említjük, ha a megszokottól eltérő megoldással (pl. többszörös bordával) találkozunk.

Az egyes harangokról és keresztelőkutakról leírás és fénykép, a medencékről még részletes felmérés is készült. Minimális számú kivételtől eltekintve – amikor a harang vállát nem sikerült megközelítenünk – valamennyi feliratot satírozott rajzon örökítettük meg; ezek nyomán születtek az adattár lehetőleg 1:4 léptékű feliratrajzai is. A rendszerint enyhén kúpos harangvállon körbefutó feliratok az átöröszöléskor többé-kevésbé íves formát kaptak a papíron; a tusrajzok készítésekor ezt az íves vonalat természetesen kiegyenesítettük. Elhagytuk a rajzról a feliratokat szegélyező, epigráfiai szempontból felesleges bordakeretet, ezek szélességét és jellemzőit a leíró részben közöljük. Az eredetiben fennmaradt, illetve hiteles satírozás nyomán átrajzolt betűk testét fekete színnel töltöttük ki, szemben a régi, történeti értékű feliratmásolatokkal, ahol az esetenként nem kielégítő pontossággal ábrázolt betűket csak körvonalarajzzal adtuk vissza. Ezeknél a grafikus segítségével annyit „csaltunk”, hogy az ugyanazon műhelyből származó emlékek segítségével biztosan azonosítható, de az eredeti rajzon vagy a rézmetező munkája nyomán eltorzult díszítményeket hiteles rajzzal helyettesítettük. Az elpusztult harangokat a településnév elé illesztett kereszt (+) jelzi. Kérdőjel (?) került azon harangok elé, melyek esetleg nem pusztultak el, hanem ismeretlen helyen lappanganak, vagy – helyszíni szemle híján – meglétükről még nem sikerült közelebbit megtudnunk.

A harangokról, lehetőségeinkhez mérten, igyekeztünk minél több fényképfelvételt közzétenni, részben azért, hogy e kevésbé kutatott, nehezen megközelíthető és dokumentálható emlékcsoportról minél több részletet örökítsünk meg, más részről viszont az a félelem sarkallt, hogy számos darabot esetleg mi láttunk utoljára. A különböző szögből készült, egymás mellé helyezett felvételek arra is figyelmeztetnek, hogy jelentős mértékű optikai csalódás áldozatai lehetünk, ha – gyakran kényszerűségből – csak alulról szemlélhetünk egy-egy harangot.

Középkori szövegekről lévén szó, a feliratokban szereplő bibliai helyeket Sarbak Gábor segítségével a Vulgáta szövegével vetettük össze (Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem. Recensuit Robertus Weber OSB. Stuttgart 1969); a magyar idézetek a Szent István Társulat által kiadott Bibliából (Bp. 1979) származnak; ugyanerre a kiadásra támaszkodtunk a bibliai könyvek rövidítésekor is.

A feliratok kapitális betűformáit (a gótikus majuszkulákat, korai humanista kapitálisokat és reneszánsz antikvákat) nagybetűvel, a minuszkulákat kisbetűvel írtuk át, a rövidítéseket kerek zárójelben () oldottuk fel. A feliratok kiegészíthető hiányait, továbbá az egykor meglévő, utóbb (pl. újkori hegesztéstől vagy az órakalapács ütéseitől) megsemmisült, de helyreállítható feliratrészeket szögletes zárójelben [] tüntettük fel. Az üresen hagyott részeket (pl. ki nem írt évszám helyét) hegyes zárójel < > jelzi. Többsoros feliratok esetében az egyes sorokat // -al választottuk el. Bizonytalan olvasat esetén a kér-

déses betűk után (?) került; a ligatúrákat aláhúztuk, a szabályostól eltérő grammatikai jelenségeket nem javítottuk, hanem (!)-lel jelöltük. Az egybeírt szavakat szétválasztottuk; az eredeti „központozást” megtartottuk, tehát az átiratban feltüntettük a feliratok kezdetét jelző keresztet, továbbá a különféle szóelválasztó jeleket és díszítményeket. Ez utóbbiakat egységesen középre emelt ponttal (·) jelöltük, függetlenül a jelek vagy elválasztó plakettek méretétől és formájától. Hasonlóképpen a kereszteteket is egységesen görögkereszttel (+) adtuk vissza. A részletes leírásokban azt is jelöltük, hogy az egyes elválasztójelek, figurális díszítmények és keresztetek a motívumkatalógusban milyen szám alatt található. A feliratok azon részét, melyet satírozáskor nem értünk el, a rajzon [...] -el jelöltük. A jobbról balra olvasandó feliratoknál nyíl (←) figyelmezteti az olvasót.

III. A díszítményekről és a technikai szempontból érdekes részletekről adatfelvételkor gyurmaleNyomat, majd ennek nyomán gipszöntvény készült. Az egyes díszek leírását a gipszmásolatok segítségével végeztük el; ha nem sikerült a reliefekről a helyszínen jó minőségű fényképfelvételt előállítani, az egyes részletek fotói is ezekről a gipszekről készültek. A figurális díszek leírásánál a jobb és bal oldalt a néző szempontjából határoztuk meg, eltekintettünk tehát a heraldikai jobb és bal használatától, még ha egyes ábrákat címerpajzs is keretel. Minden motívumnál feltüntettük azt is, hogy mely harangokon vagy keresztelőmedencéken fordul elő, hivatkozva a harang-, illetve a keresztelőmedence-katalógus megfelelő tételszámára.

A motívumkatalógus használatához két további, magától értetődő, de nagyon fontos megjegyzést kell fűznünk:

a. Az egyes motívumok előfordulási helyei után szereplő kormeghatározások vagy évszámok nem magának a reliefnek a keletkezési idejét, hanem annak a harangnak vagy keresztelőmedencének a korát jelölik, melyen az illető díszítmény található. Valamely díszítőelem tényleges koráról (ami egybeeshet az öntvény korával, de – gyakrabban – jóval régebbi annál) a motívumkincset értékelő fejezetben lehet további információt találni, amennyiben idevágó kutatásaink eredményesek voltak. Ugyanitt szólunk bizonyos, díszítőelemként használt tárgyak (öv- és ruhaveretek, ötvösmű-részletek, zarándokjelvények stb.) eredeti funkciójáról is.

b. A kutatott terület több jelentős városában is generációkon át folyamatos öntőműhelyek tevékenykedtek. Ezek esetében a díszítőmotívumokat kronológiai rendben igyekeztünk bemutatni. Az egymást követő periódusok vagy mesterek szerint tagolódó alfejezetekben természetesen csak az újonnan feltűnő reliefeket ismertettük részletesen, a korábban már leírt, de változatlanul használatban levő motívumokra csupán hivatkozunk.

A harangleírásoknál használt rövidítések: *Mk*: harang magassága a függesztőkoronáig; *Á*: harang alsó, a peremnél mért átmérője; *á*: harang felső átmérője, melyet a vállnál mértünk. További rövidítések: *m*: magasság, *sz*: szélesség, *b*: hossz, *átm*: átmérő, *km*: keresztelőmedence.

I. HARANGOK

1. + Ágotakövesd – (lebontott) ref. templom (Coveş, Käbesch/Kabisch, Szeben m.)

1937-ben újraöntött harang, vállán 4 cm széles, sima keretben antikva betűs felirattal és évszámmal: · *NOLITE · IVDICARE · 1 · 5 · 5 · 7* (Mt 7,1; Lk 6,37; Jn 7,24). Betűmagasság: 2,6–3 cm.



Debreczeni László ceruzamásolata szerint a felirat elején, a két szó között és után egy-egy kerek, kb. 3,5 cm átmérőjű, plakett állt, melynek mintáját a satírozott rajz nyomán már nem lehet meghatározni. Az évszám jegyei között rombuszok (III. 133) voltak. A kövesdi templom lebontása után a harang Bürkösre került, Debreczeni László az 1930-as években már itt találta.

1557, Brassó

IRÓD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 9 sz.; Léstyán II. 370.; Benkő 2000b. 67. (1983)

2. Alcina – ev. templom (Alțina, Alzen, Szeben m.)

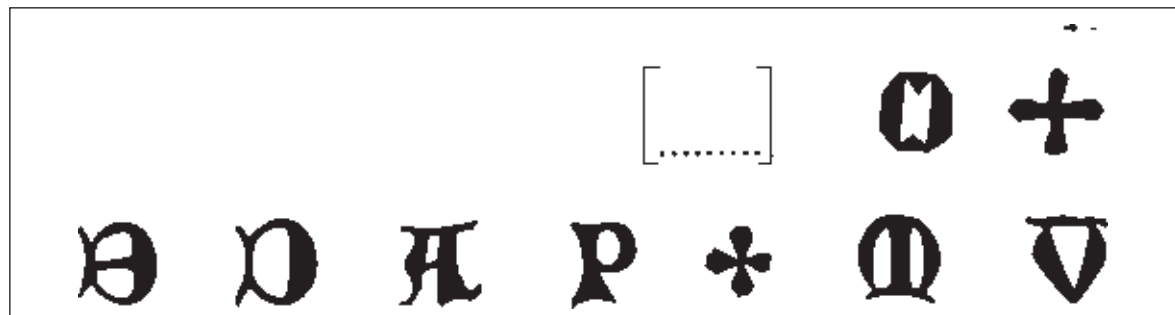
Széles, egyenes vonalú peremének csak a felső része hajlított. Vállán kétszeres, sima, éles bordakeretben (belvilág: 5,2 cm) jobbról balra haladó majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + VENI + CVM + PACE*, melynek csak egy részletéről sikerült satírozott rajzot készítenünk. Betűmagasság: 4,3–4,5 cm. A szavakat III. 12. és III. 13. típusú keresztek választják el. Váll legömbölyített, teteje domború, függesztőkoronája körül éles borda húzódik. A vastos fülek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt, enyhén kannelúras oldala, belül körív.

Mk: 103 cm, Á: 115 cm, á: 64 cm

14. század vége, Nagyszeben

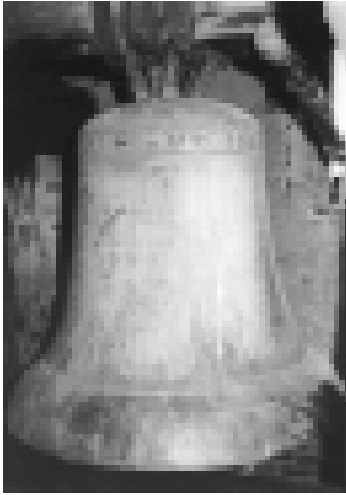
IRÓD.: Reissenberger 1894. 11, VII. kép; Csaki 1923. 41. (15. századi keltezéssel); Fabritius-Dancu 1983. 13; Léstyán II. 369; Benkő 2000. 88; Benkő 2000b. 69.

(1983, 1997)



3. **Alcina** – ev. templom (Alțina, Alzen, Szeben m.)

Széles, egyenes vonalú peremének csak a felső része hajlított. Vállán 6 cm széles, kétszeres, sima, éles bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VENI + CVM. Betűmagasság: 4,4–4,9 cm. A felirat kezdetét kettőskereszt (III. 21) jelöli, a szavak között III. 16. és III. 19. sz. elválasztó keresztetek állnak. Válla kissé legömbölyített, teteje domború, függesztőkoronája körül enyhe borda húzódik. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. Egy füle hiányzik. Mk: 77 cm, Á: 82 cm, á: 43,6 cm



14. század vége, Nagyszeben

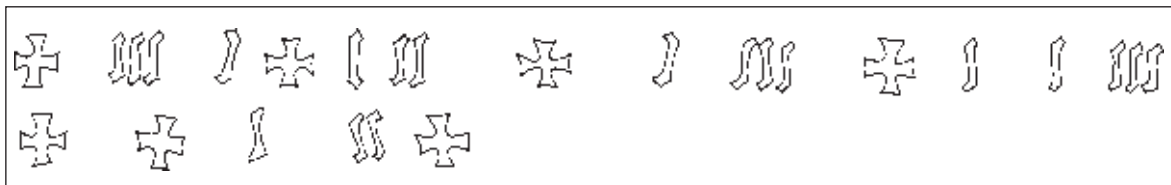
IROD.: Reissenberger 1894. 7; Csaki 1923. 41. (15. századi keltezés-sel); Fabritius-Dancu 1983. 13. (a kisebbik harang a szerző szerint minuszkulás feliratú és a *Johannisglocke* nevet viseli; e téves közléssel kapcsolatban jelezzük, hogy minuszkulás feliratú középkori harangot Alcinán nem találtunk); Léstyán II. 369, 416. (Fabritius-Dancu 1983. nyomán *Johannisglocke* néven említi); Benkő 2000. 88. (1983, 1997)

† O REX + GLORIE + VENI + CVM

4. +/? **Algyógyalfalu** – ref. templom (Geoagiu, Unterdorf, Hunyad m.)

Lappangó vagy elpusztult középkori harang. Az 1796. február 1–4-én felvett vizitációs jegyzőkönyv szerint a nagyobbik harangon „Vagyon még az oldalán kirajzolva egy szív felett keresztbe tett kettős kolcs. Utána a b. Szűz Mária képe fiát ölébe tartva, a Sz. Lélek képe, egy mezőben való galamb formában, Az Atya Isten pedig egy trónusban ülő formálag”. A feliratot utóbb Rómer Flóris ismertette Györffy Károly leírása nyomán: „Az egész egyenkarú kereszttek közt álló *m, i, n, c* betűk értelem nélküli összehalmozásából áll, melyekkel, ha valaki évekig is vesződnék, nem fog boldogulni, mivel aki összeraká sem gondolt másra, mint hogy e helyet, írás hiányában, kitöltse.” A MOB a 153 kg-os, 1917-ben háborús célokra rekvirált és Déván letétbe helyezett harang felmentését javasolta a beszolgáltatás alól. Az ekkor készült fénykép az erdélyi emléanyagban szokatlan formájú harangot ábrázol, melynek peremét három bordából álló köteg díszíti. Vállán kétszeres sima bordakeretben minuszkulás felirat (l. alább). A feliratos sáv alatt zarándokjelvények sorakoznak, köztük egy Szent Servatius püspökbüszöt angyalok között ábrázoló maastrichti zarándokjelvény biztosan azonosítható. Teteje kúpos, rajta három körbefutó borda. Koronája erőteljes tárcsán áll, kérdőjel alakú, vaskos fülei négyszögletes keresztmetszetűek, elülső oldalukon fonatdíszsel. 1930-ban Debreczeni László vázlatosan lerajzolta a harangot, feliratáról pedig levonatot készített. A harang palástján kerek, keresztbe tett





kulcsokat ábrázoló plakettet, valószínűleg római zarándokjelvény lenyomatát jelölte, fölötte, a vállon kb. 4,5 cm széles keretben minuszulás felirat fut körbe: + m c + c n + c m + i i m + + i n +. Betűmagasság: kb. 3–3,5 cm. A betűcsoportok között máltai keresztetek állnak. Az 1918 júliusában visszaszolgáltató harangot a felgyógyi románok 1919 márciusában elvették. Utóbb a harang visszakerült Algyógyra, ahol Debreczeni László még láthatta, saját helyszíni szemlénk során azonban már nem találtuk.

15. század

IROD.: KvRefGylt, Hunyad–Zarándi Egyházmegye lvt, Vizitációs jegyzőkönyvek I/5. 144; Rómer 1865. 634; OMvH Lvt Rómer-hagyaték, XLIV. csomó (György Károly rajza a feliratról); Gerecze 1906. 391; OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 8599; KvRefGylt, EREI lt 1192/1919. (Puskás Kálmán algyógyi esperes 1919. április 22-én kelt jelentése a ref. püspöknek: „Nagy harangunkat, melyet a hadvezetőség 1916-ban requirált és el is vitetett, mint műértékkel bíró 14 századból való goth eredetű harangot 1918 júl. havában visszakaptuk. E harangot a helybeli felfalusi románok f. évi márc. hó 30-án minden híradás, minden szó nélkül Botean Miklós tanító vezetésével elvették és a gör. keleti templomba vitték, amint később hallottam, azon a címen, hogy a harang 1848 előtt az övék volt.”); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 1. sz.; Kováts 1942. I. 168. („Elveszik még erőszakkal az algyógyi kicsiny egyházunk egyik harangját, ami most is román templomban szól.”); Léstyán II. 82. (régii harangját a két világháború között elkobozták).

(1984)

Alfalu l. Gyergyóalfalu

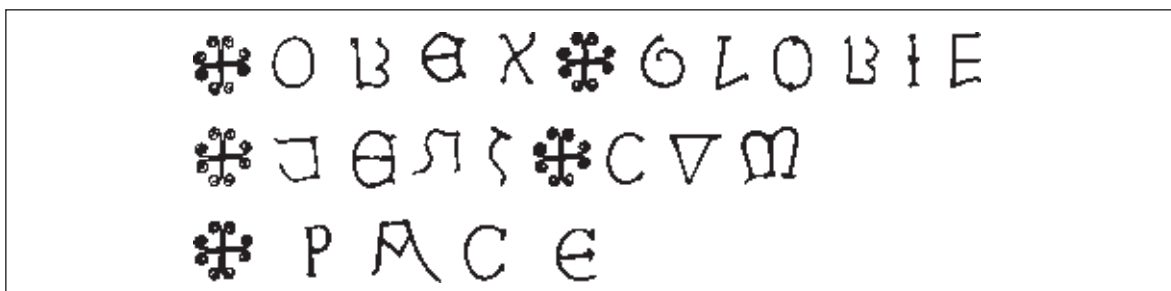
5. Almakerék – ev. templom (Mălâncrav, Malmkrog, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 6 cm) majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. Betűmagasság: 3,7–4 cm. A felirat két R betűje fejjel lefelé áll. A szavakat horgonykeresztetek (III. 4) választják el. Válla legömbölyített, teje domború, a fülek keresztmetszete legömbölyített sarkú téglalap. Mk: 70 cm, Á: 82 cm, á: 45 cm

13–14. század, Nagyszében

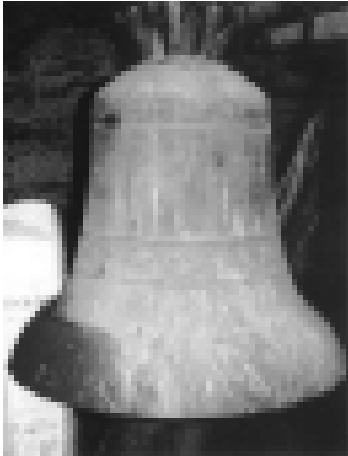
IROD.: Müller 1859. 225. (15. század végi, 16. század eleji datálással); Gerecze 1906. 513. (ezzel a felirattal csak egy harangot említ); Roth 1912. 172; Csaki 1923. 42. (15. századi keltezéssel); Pascu 1954. 71; Benkő 2000. 83–84, I. tábla 3.

(1981)



6. **Almakerék** – ev. templom (Mălâncrav, Malmkrog, Szeben m.)

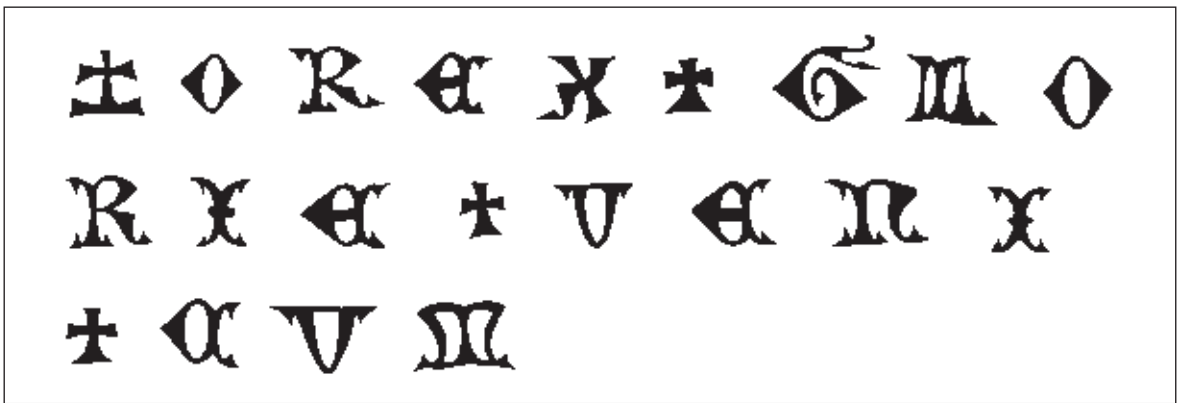
Pereme enyhén ívelt. Oldalán kétszeres, sima, éles bordakeretben (belvilág: 9,3 cm) szőlőleveles-indás fríz húzódik, III. 27b sz. szőlőlevelekkel. Vállán hasonló kétszeres, sima, éles bordakeretben (belvilág: 7,3 cm) majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VENI + CVM. Betűmagasság: 3,6–4,2 cm. A felirat élén kiszélesedő szárú kettős kereszt (III. 20), a szavak között talpas máltai keresztetek (III. 16) állnak. Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, a harangtetőből lépcsőzetesen kiemelkedő, korongszerű tagozaton függesztőkorona. A sarkosan megtört fülek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.



Mk: 85 cm, Á: 93 cm, á: 45 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 214. (14. század végi datálással); Roth 1908. 7; Csaki 1923. 42. (15. századi keltezéssel); Vătăşianu 1959. 441; Léstyán II. 259; Benkő 2000. 89. (1981)



7. **Almakerék** – ev. templom (Mălâncrav, Malmkrog, Szeben m.)



A durván öntött harang pereme terült, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4,9 cm) minuszkulás felirat: o rex · gl(ori)e · veni · cv(m) · pace · anno · d(om)ini · m^o · cccc xxxxx · . Betűmagasság: 3,1–3,8 cm. A szavakat rombuszok (III. 91) választják el. Vállának íve élesen megtört, alig domborodó, lapos tetején, a korona alatt korongszerű tagozat. Kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmetszetűek. Egy füle hiányzik.

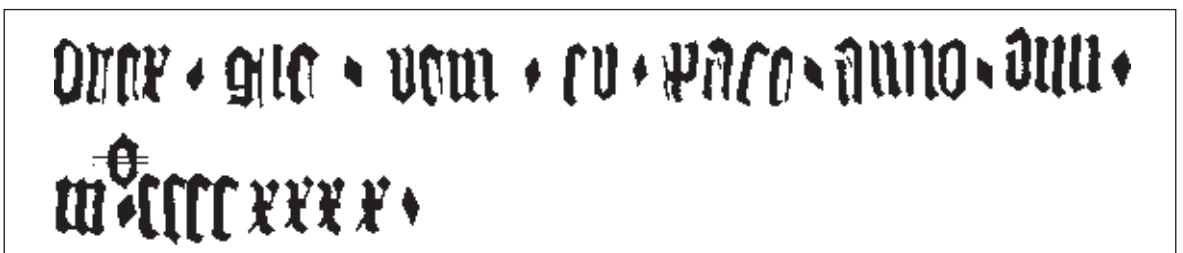


Mk: 39 cm, Á: 50 cm, á: 22 cm

1440, Nagyszeben?

IROD.: Müller 1859. 218; Gerecze 1906. 513; Csaki 1923. 42.

(1981)



8. Almakerék – ev. templom (Mălâncrav, Malmkrog, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 6,5 cm) üres feliratsáv fut körbe. Vállának íve megtört, teteje enyhén domború, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív. A 155 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 53 cm, Á: 63 cm, á: 31 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: OMvH Lvt. 527/1918; Csaki 1923. 42.

(1981)



Almás I. Szászalmád (Szászalmás)

9. Alsóbajom – ev. templom (Boian, Bonnesdorf, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4 cm) díszítősor fut körbe, melyben a III. 37. sz. kezdő latinkereszt után Leonardus-rozetták (III. 55) és szárnyas hárpia ábrázoló, téglalap alakú díszítmények (III. 52) váltakoznak a következő sorrendben: 37a, 55, 52, 55, 52, 55, 52, 55, 52, 55. Teteje domború, a koronát enyhe borda határolja. Füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 47 cm, Á: 55 cm, á: 27,7 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Gerecze 1906. 417; Csaki 1923. 41; Vătășianu 1959. 441. (tévesen írja, hogy a harangon Sámson és az oroszlán jelenete látható); Benkő 2000a. 493, 497.

(1981)

10. Alsóbajom – ev. templom (Boian, Bonnesdorf, Szeben m.)

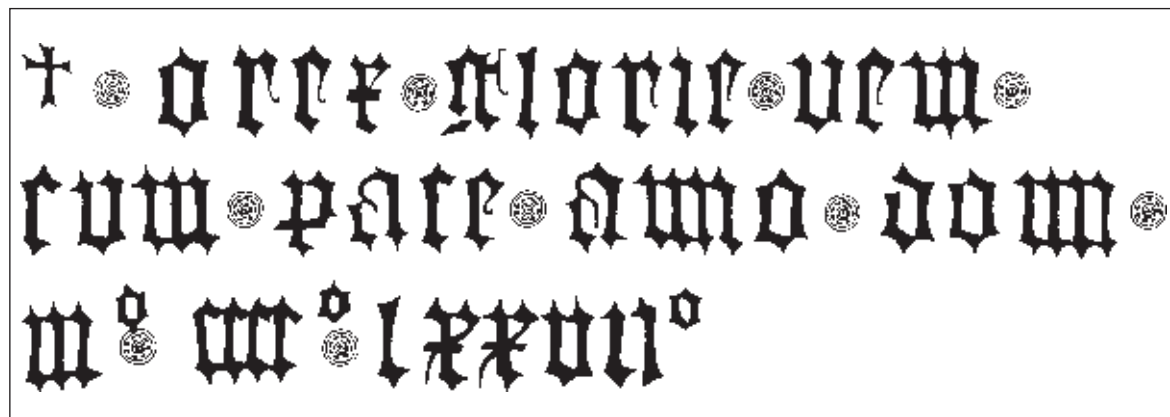
Pereme ívelt, terület. Vállán 6,4 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + o rex · glorie · veni · cum · pace · anno · domi(ni) · m^o · cccc · lxxvii^o. Betűmagasság: 4,7–5,1 cm. A felirat elején III. 38. sz. kezdő kereszt áll, a szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el. Teteje erőteljesen domborodik, koronája körül enyhe borda. A vastos függesztőfülek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 90 cm, Á: 98 cm, á: 50,6 cm

1477, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 218; Gerecze 1906. 417; Csaki 1923. 41. (1577-es dátummal); Fabritius-Dancu 1983. 57; Léstyán II. 260. (V. Drăguțra hivatkozva a harangon Sámson és az oroszlán küzdelmét ábrázoló reliefet említ); Benkő 2000a. 497.

(1981)



11. + Alsójára – unit. templom (Iara, Kolozs m.)

Elpusztult harang, feliratát Rómer Flóris Torma Károly nyomán + *ave maria gracia plenam(!)* formában közölte, és az utolsó *n* betűt helypótlónak tekintette. 1870-ben ez volt a templom kisebbik harangja, minuszkulás feliratának vázlatos rajza ekkor került be a helyi unitárius egyház Aranykönyvébe, *ave maria gracia* formában. Kemény József sematizált tusrajza szerint a tagolatlan felirat gótikus majuszkulákból állt, a szöveg kezdetét máltai kereszt jelölte: +*AVE MARIA GRACIA PLENAM(!)*. Betűmagasság: 2,7–3 cm. Ez utóbbi, stilizált majuszkulákból álló rajzot nem tekinthetjük hitelesnek. A harang az első világháború rekvirálásai során semmisült meg. 15. század



IROD.: Rómer 1864. 21; OMvH Rómer-hagyaték XXXIII. csomó 96. (stilizált tollrajz), XXXIX. csomó, 651/27–28. (Torma Károly 1863. március 3-án Rómerhez intézett levele: „Az Alsó-Járai harang felírását íme küldöm. Jónak láttam magát az eredetit küldeni, azaz azt, melyet gróf Kemény József rajzolt. – Ezen schedája a boldogult grófnak az erd. múzeum tulajdona, s nálam más irományaival csak használatul van; ez okból kérem a főtisztelendő urat azt nekem a használat után visszaküldeni. [...] Úgy tudom, bár nem egész bizonyossággal, hogy A. Jára 1848–9-ben az oláhok által elhamvasztatott; vajon ezúttal a templom is leégett-e, s hogy így a harang is a lángok martaléka lett, nem tudom”; Gerecze 1906. 901; A járai unitárius egyház aranykönyve, 1870. évtől kezdve, 6. (kézirat az alsójárai unit. egyházközség irattárában); Benkő 2000b. 66. (1982, 1997)

12. + Alsópián – ev. templom (Pianul de Jos, Deutsch-Pien, Fehér m.)

1896-ban újraöntött harang, *Maria bit dein kint vor uns* felirattal és hiányos, 14.-as évszámmal. 15. század vége, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 218. 223; Müller 1864. 87. (nagyharang, 15. századi betűkkel); Gerecze 1906. 779, 1177. sz.; Halaváts 1906. 358; Teutsch 1925. 204. (1984)

13. + Alsórákos – ref. templom (Racoșul de Jos, Brassó m.)

Még az első világháború előtt elpusztult harang, minuszkulás felirata Orbán Balázs nyomán: *ad honorem sancte + margarethe + virginis + et martiris 1498*. A szavakat III. 82. sz. keresztel választották el.

1498, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: Orbán I. 202. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 513; Lestyán I. 27. (a harangot meglévőként tünteti fel).

(1984)



14. ? **Alsóvalkó** – ref. templom (Valcău de Jos, Szilágy m.)

Egy 1876-os leírás szerint „Van egy kis csengettyű, nagyon régi, körirattal is el van látva, [...] de nem lehet elolvasni, homályosan látszik rajta 1111. Várkápólnai csengettyű lehetett.”

?

IROD.: Névkönyv 1876. 51.

(helyszíni szemle nem volt)

Altörja l. Torja

Apáti l. Dobrácsapáti

15. **Apaújfalu** (Szászújfalu) – ev. templom (Noul Săsesc, Sächsisch–Neudorf, Szeben m.)

Pereme erősen ívelt, a perem szélén keskeny abroncs. Vállán 4 cm széles sima bordakeretben arányosan elosztott évszám: 1 5 0 8. A számjegyek magassága: 3 cm. Válla ívelten hajlik, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony tárcsán áll. Kérdőjel alakú füleinek



keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív. A 114 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 39 cm, Á: 48 cm, á: 28,3 cm

1508, Brassó

IROD.: Müller 1859. 219; Gerecze 1906. 528; OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 8594; Csaki 1923. 42.

(1981)

16. **Apold** – ev. templom (Apold, Trapolden, Maros m.)

Pereme sima, enyhén ívelt. Vállán 7,7 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + O rex · glorie · ihesu · criste · veni · cum · pace · amen. Betűmagasság: 5,9–6,5. A felirat élén III. 103. sz. kezdő kereszt áll, a szavakat § alakú jelek választják el (III. 98a). Teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtörő, vastag füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 81 cm, Á: 97 cm, á: 50,6 cm

15. század első fele vagy közepe, Segesvár, János mester?

IROD.: Müller 1859. 223; Gerecze 1906. 514; Csaki 1923. 43.

(1982)



17. **Apold** – ev. templom (Apold, Trapolden, Maros m.)

Megtört vonalú peremét 2 cm széles abroncs szegélyezi. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) antikva betűs, tagolatlan felirat: *O R(E)X GLORIE VENI IN PACE 1 5 5 4*. Betűmagasság: 2,5–3,1 cm. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 41 cm, Á: 48 cm, á: 25,8 cm

1554, Brassó

IROD.: Müller 1859. 230; Gerecze 1906. 514; Benkő 2000b. 64. (1982)



O R X G L O R I E V E N I I N P A C E
1 5 5 4

18. + **Árokalja** – ev. templom (Arcalia, Kallesdorf, Beszterce-Naszód m.)

Az 1863-as tűzvészben elpusztult középkori harang, melyet az 1865-ben öntött új harang felirata 378 évesnek mondott.

1487?

IROD.: SzDMon II. 65. (az 1865-ben öntött nagyharang felirata: „Mit meiner 378 jährigen kleinern Gefährtin, welche den Brand vom Jahre 1803 hier glücklich bestanden, habe ich in Freud und Leid der ev. luth. Gemeinde A. B. zu Kallesdorf 51 Jahre lang gedient. Nach dem grossen Feuer von Gott 1863 beginne ich, durch jenes zerstört, abermals zur Ehre Gottes meinen Dienst, jedoch nachdem ich mit meiner kleinen Gefährtin am 10. Januar 1865 durch Johann und Efraim Andraschovski aus Klausenburg in eine gegossen wurde.”); Léstyán II. 12. (1487-es évszámmal). (1982)

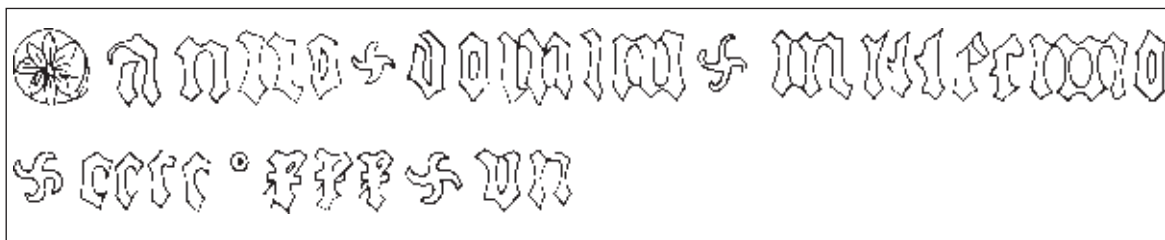
19. + **Atyha** – r. kat. templom (Atia, Hargita m.)

Elpusztult harang, az 1867-es tűzben semmisült meg. Minuszkulás felirata: *anno + domini + millesimo + cccc° xxx + vii*. A felirat elején – Orbán Balázs rajza szerint – körbe foglalt nyolcágú rozetta állt, a szavakat svasztikák választották el.

Mk: 63 cm, Á: 45,3 cm, á: 33,5 cm (Veszely Károly mérése szerint)

1437

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XXXIX. csomó. (Veszely Károly 1863. márc. 3.-i levele Rómer Flóriszhoz: „Atyhában [...] van egy harang, melyen a következő, gót betűkkel írt szavak olvashatók: »anno domini millesimo CCCC° XXX° VII.«. A harang alsó körülete 54, felső körülete 40, belső magassága 24, vastagsága 3 hüvelyket számlál; hangját hangvilla nem létében *cz* lábas fuvolyával mértem meg, alsó *b*; mégpedig mind alsó, mind felső részében”); Orbán I. 140. („kisebbik harang”, a felirat rajzával); Dávid 1981. 59–60; Entz 1996. 141; Léstyán I. 227.



Bajom I. Alsóbajom és Felsőbajom

Balla I. Szilágyballa

Baksa I. Magyarbaksa

20. + Balázstelke – ev. templom (Bläjel, Klein-Blasendorf, Szeben m.)

16 kg súlyú, a 15. századra keltezett elpusztult harang. Az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a megyesi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta a rekvirálás alól. Nem kizárt, hogy téves adatfelvétellel állunk szemben, ugyanis az ekkor készült fényképen 18 kg-osnak mondott harang látható, 1698-as (?) évszámmal.

?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótára, pozitív sz. 9089.

(1981)

Balkács I. Bolkács

21. Barabás – ref. templom (Szabolcs-Szatmár-Bereg m./1966 óta Tiszántúli Ref. Egyházkerület Múzeuma, Debrecen)

Pereme sima, ívelt. Palástján az agyag öntőforma repedéseinek lenyomata látszik. Vállán 3,2 cm belvilágú sima bordakeretben majuszkulás felirat: *MATEVS · IOHANNES · LVCAS · MARCAS (!)* . . A szavakat S alakú elválasztójelek (III. 170) tagolják. Betűmagasság: 3–3,1 cm. A feliratos sáv alatt az egyik oldalon, a *MARCVS* szó alatt álló Madonnát ábrázoló plakett (III. 174), Mária és a karján ülő kis Jézus felsőtestét utólagos vésőnyomok rongálták meg. Vállának íve megtört, enyhén kúpos tetején két koncentrikus, elmosódott borda, a függesztőkorona körül körbefutó varrat. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, enyhén kannelúrás oldala, belül körív.

Mk: 49,5 cm, Á: 55 cm, á: 29 cm 15. század vége

15. század vége, Nagyvárad, Imre mester vagy köre

IROD : Patay 1977. 50; Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I. Szerk. Entz Géza. Bp 1986. 223 (1400 körüli keltezéssel), 292–293. („rajta a Madonna és a négy evangélista jelképe [angyal, oroszlán, tulok, sas]. Az evangélisták neve majuszkulákkal van írva. XV. század eleje. Magassága 85 cm”); Patay 1989. 20, 3. t. 1–2, 58. t. 2; Benkő 1994. 139–142; Benkő 2000b. 66.

(1998)



MATEVS IOHANNES
LVCAS MARCAS

22. **Báránkút** – ev. templom (Bărcut, Bekokten, Brassó m.)

Pereme feltűnően széles (18 cm). Vállán 8,7 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *o rex glorie veni cum*. Betűmagasság: 5,5–6,2 cm. A harang felső kerületéhez képest igen rövid szöveget szokatlanul nagy szóközök tagolják. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört, vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 83 cm, Á: 90,5 cm, á: 50,6 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 224; Teutsch 1881. 139; Csaki 1923. 41. (1984)



23. **Baráthely** – ev. templom (Bratei, Pretai, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 9,5 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *o rex glorie veni cum pace*. A nehezen hozzáférhető harang feliratát nem másoltuk le és betűmagasságot sem mértünk. A felirat kezdetét Kálváriát ábrázoló plakett (III. 116b) jelzi. Teteje domború, koronája körül enyhe borda húzódik. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: kb. 85 cm, Á: 102 cm, á: 53,5 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 222; Gerecze 1906. 514–515; Csaki 1923. 41. (1981)

24. **Baráthely** – ev. templom (Bratei, Pretai, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 7,5 cm széles sodrott bordakeretben négy plakett: griff (III. 127b), sárkány (III. 125b), oroslán (III. 126b), kalapos hárpia (III. 128). Teteje domború, koronája körül enyhe borda. Függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 58 cm, Á: 67 cm, á: 33,1 cm

15. század második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210–211; Gerecze 1906. 515; Roth 1908. 6; Csaki 1923. 41. (1981)

25. **Barcaszentpéter** – ev. templom (Sânpetru, Petersberg, Brassó m. / Brassó, Megyei Múzeum)

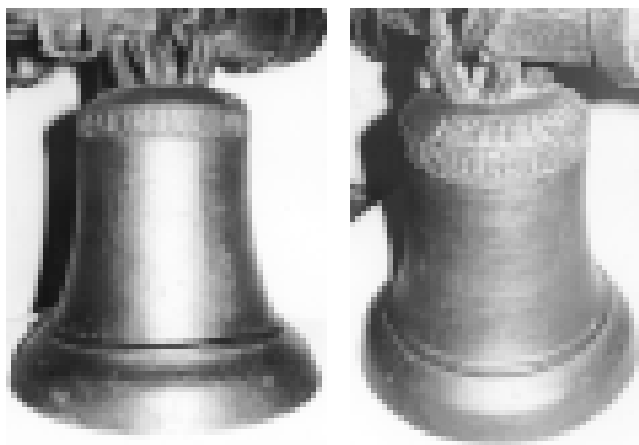
Peremének íve megtört. Vállán 3–3,6 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat, melynek vége, kereteletlen sávban, a harangtetőre került: *o rex · glorie · ihesu · xpriste(!) · veni · cum · pace · anno · d[omi]ni(!) · // · m° · cccc° · lvi*. Betűmagasság: 2,2–2,9 cm. A szavakat § alakú jelek (III. 182a) választják el. Vállának íve megtört, teteje kissé kúpos, koronája körül enyhe, varratszerű borda.



Ívelt füleinek keresztmetszete szabálytalan nyolcszög, a külső három oldal kannelúrás. 1929 után került az egykori Barcasági Múzeumba, ma a Brassó Megyei Múzeumban őrzik (Lsz.: 1562).

Mk: 36,5 cm, Á: 40 cm, á: 21,6 cm
1456, Brassó?

IROD.: Orbán VI. 443. (1452-es évszám-mal); Gerecze 1906. 261; Csaki 1923. 43; Jekelius Bl IV/1. 221–222; Nistor 1983. 88, II. tábla; Léstyán I. 30. (1452-es dátum-mal).
(1984)



26. + Barcaújfalu – ev. templom (Satul Nou, Neudorf, Brassó m.)

Elpusztult harang. Orbán Balázs szerint a „legkisebb harang nagyon régi a körirat nélküliek közül”.

?

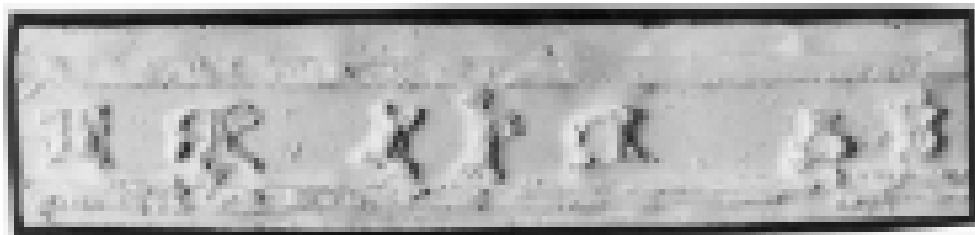
IROD.: Orbán VI. 416; Léstyán I. 31. (meglévőként tünteti fel a „nagyon régi” harangot).
(1984)

27. Bardóc – ref. templom (Brăduț, Kovászna m.)

Terült peremének csak a felső része hajlított. Vállán 3–3,5 cm széles, egyenetlen bordakeretben jobbról balra haladó majuszkulás ábécéfelirat: +BCD(?)F(?)IKLMNPTABCSUXYVQZ(?). Betűmagasság: 1,4–2,5 cm. A hibásan leírt ábécé több betűje fejjel lefelé, ill. oldalra fordítva került a harangra. A felirat kezdetét máltai kereszt (III. 7) jelzi. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája durván öntött, a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül leszelt sarkú téglalap, belül ovális. Két füle letörött. A 60 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Jelenleg használaton kívül.

Mk: 39 cm, Á: 49,5 cm, á: 24,5 cm

14. század, Nagyszeben?



IROD.: Orbán I. 223. (a harangon „még szakértők által is olvashatatlan és észlelhetetlen jegyek”); OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 3. sz.; Dávid 1981. 65–66. (a durván öntött betűk részben majuszkulákra, részben antikvákra emlékeztetnek); Kisgyörgy 1982. (az olvashatatlan felirat 21 betűből áll, akárcsak az *O REX GLORIE VENI CUM PACE*); Kisgyörgy 1995. 292, 1. ábra 4. (15. sz. eleji keltezéssel); Kisgyörgy 1996. 5; Benkő 1999; Benkő 2000. 86; Benkő 2000b. 65.

(1984)



28. ? Batizháza – gör. kel. templom (Botez, Maros m.)

70 kg súlyú, 1543-ban öntött harangját az első világháború folyamán hadi célokra rekvirálták és a tordai gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképen látható harang peremének íve megtört, a peremen abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben 1543-as évszám, az egyes jegyeket kis rombuszok (III. 133) választják el. A 4-es számjegy hurkja szögletesen megtört. A harang teteje domború, koronája tárcsán áll. Sarkosan megtört, alsó szakaszukon ívelten hajló fülei kívül sokszögűre formáltak.

1543, Brassó

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótára, pozitív sz. 9097.

(helyszíni szemle nem volt)



29. Bázna – ev. templom (Bazna, Baassen, Szeben m.)

Egyenes vonalú peremének csak a felső része hajlított. Oldalán kétszeres, sima, éles bordakeret-

ben (belvilág: 4,9 cm) szőlőleveles-indás díszítősáv húzódik, III. 27a sz. szőlőlevelekkel. Vállán hasonló kétszeres, sima, éles bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX · GLORIE + VENI. Betűmagasság: 2,8–3,5 cm. A szöveg kezdetét III. 21. sz. kettőskereszt jelöli, a szavakat III. 23. sz. lilium és III. 19. típusú kereszt választja el. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, a koronát borda öleli körül, vaskos füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív. A függesztőkorona középső tagjának téglalap keresztmetszetű aljából a harang tetején sugarasan hat rövid borda indul ki.

Mk: 39 cm, Á: 42 cm, á: 22 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Mökesch 1859. 227; Müller 1859. 214; Theil 1878. 44. (15. századi keltezéssel); Gerecze 1906. 420; Roth 1908. 7; Roth 1913. 3; Roth 1934. 67; Csaki 1923. 41. (15. századi keltezéssel); Pascu 1954. 71; Oprescu 1956. 126–127; Vătăşianu 1959. 441; Drăguţ 1979. 307; Fabritius-Dancu 1983. 55. (a harangot még 1400 előtt öntötték); Entz 1996. 73. (1400 körüli keltezéssel); Léstyán II. 267. (tévesen két szőlőindás díszű harangról beszél; a nagyobbikat – hibásan idézve a báznai középső harang 1455-ös évszámát – 1404-ből keltezi [Anno Domini MCCCCIV], a kisebbik harang „maiusculum betűi 1400 előtti származást sejtetnek”); Fabini-Klíma 1996a. 13–14. (1400 előtti keltezéssel); Benkő 2000. 89, VII. tábla 2, 12. kép. (1981, 1997)



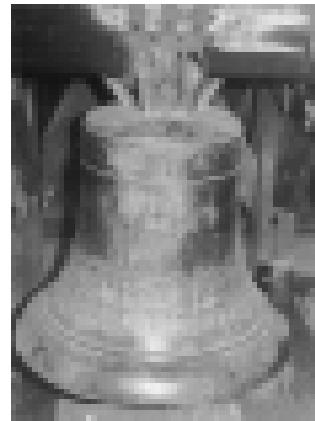
30. Bázna – ev. templom (Bazna, Baassen, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Oldalán két sorban csigavonalban haladó, keretelés nélküli minuszkulás felirat: *Bened(i)ctus · sit · huius · campine(!) · sonus · In · no(m)i(n)e · p(at)ris · et · filii · et · sp(irit)us s(an)cti · ame(n) · ca(m)pane · destruatque · aura(s) · nocivas · sancte · t(r)in(i)tatis · virtus*. Betűmagasság: 5,8–8,1 cm. A szavakat III. 96b típusú rombuszok választják el, az *amen* és *campane* szavak között, a szóelválasztó rombusz után kerek medaillonba foglalt *Vir dolorum* (III. 132) áll. A harang vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 9,8 cm) minuszkulás felirat: *In · honore(!) · sancti · nicolai*. Betűmagasság: 5,8–7,7 cm. A felirat élén Keresztrefeszítés (III. 116b) található, a szavakat sorrendben a következő plaketek választják el: író evangélista (III. 118), trónoló király (III. 112), evangélista olvasópult előtt (III. 117). Vállának íve megtört, teteje enyhén domború, koronája körül sekély borda fut körbe. A függesztőfülek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

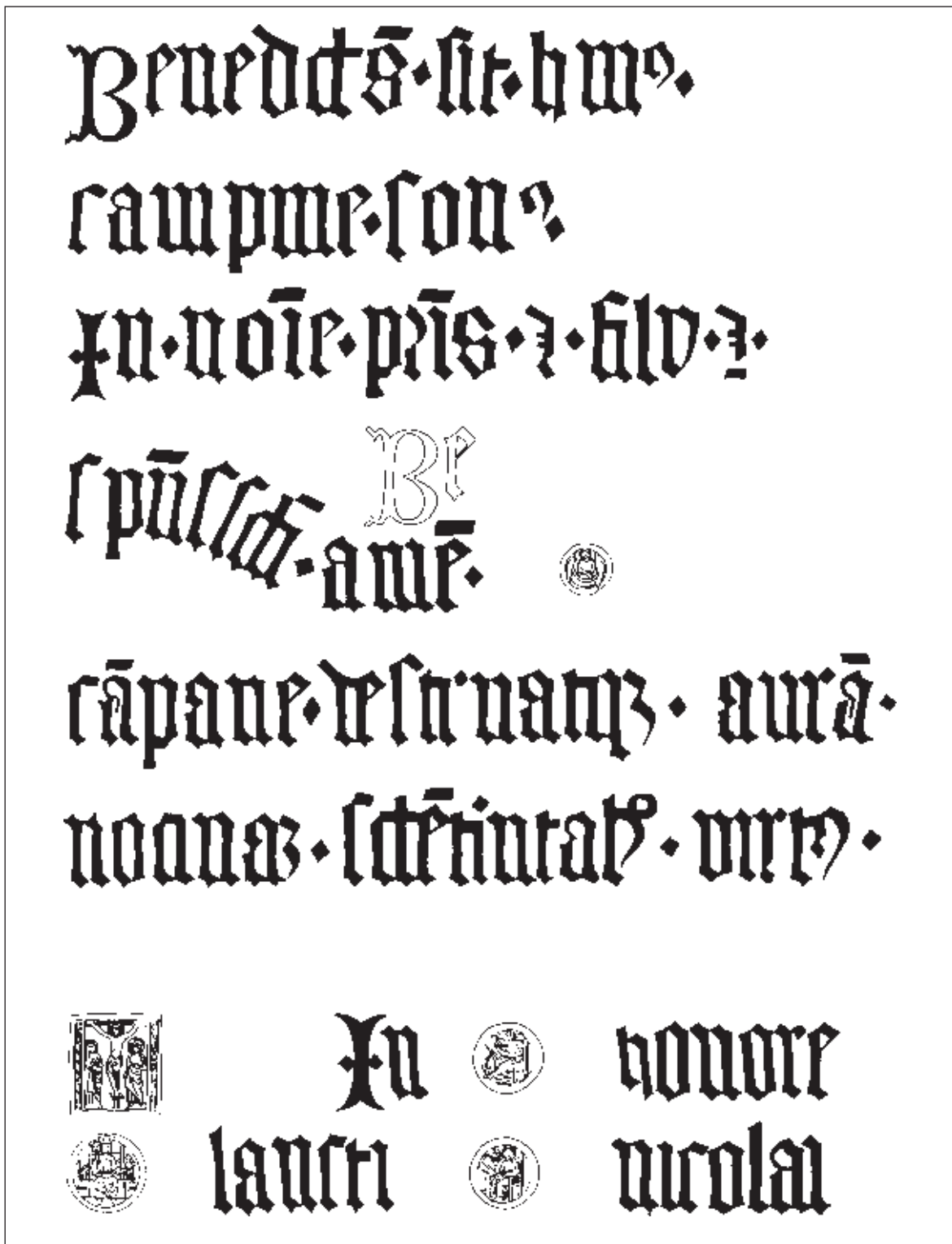
Mk: 77 cm, Á: 87 cm, á: 45,5 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 211, 224, III. tábla 3; Roth 1908. 6, 16; Csaki 1923. 41; Drăguţ 1979. 306; Fabritius-Dancu 1983. 55. (*In honore sancti Nicolai benedictus sit huius campanae sonus in nomine patris, filii et spiritus*



sancti amen! Campanae, quae destruat auram novicam[sic!], sanctae trinitatis virtus in est! felirattal);
 Léstyán II. 267. (a felirat helyenként téves átírásával); Fabini–Klima 1996a. 13. (a feliratot *In*
honore sancti Nicolai benedictus sit buius campanae sonus in nomine patris, filii et spiritus sancti amen!
Campanae, quae destruat auram nocivam, sanctae trinitatis virtus [inest]! formában oldották fel);
 Benkő 2000b. 65–66, 38. kép.
 (1981, 1997)

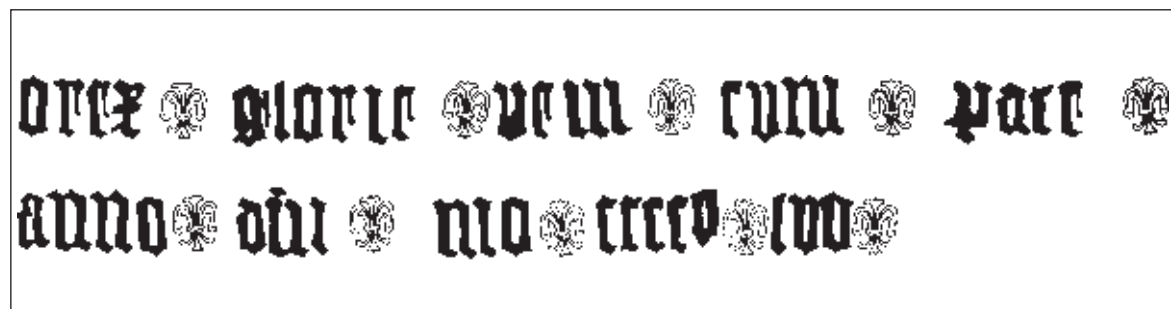
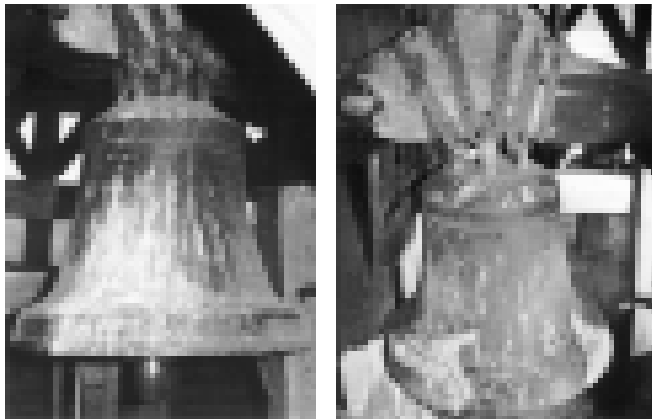


31. Bázna – ev. templom (Bazna, Baassen, Szeben m.)

Megtört ívű peremét 1,8 cm széles abroncs s közvetlenül fölötte enyhe borda szegélyezi. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4,7 cm) durván öntött minuszkulás felirat: *o rex · glorie · veni · cum · pace · anno · d(omi)ni · mo · cccc^o · lvo*. Betűmagasság: 3,1–3,8 cm. A szavakat liliomok (III. 208) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. E tárcsa felszínét a korona középső tagjának aljából sugarasan a fülek közé nyúló bordák tagolják. Kissé ívelt füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív. Fa sisakján 1687-es évszám.

Mk: 56 cm, Á: 69 cm, á: 37,3 cm
1455

IROD.: Müller 1859. 218; Theil 1878. 44; Csaki 1923. 41. (dátumát nem adja); Fabritius-Dancu 1983. 55. (*Anno Domini MCCCCIV – o rex veni cum pace* felirattal); Fabini-Klima 1996a. 14. (téves 1404-es dátummal); Benkő 2000a. 498, 1/12. kép. (1981, 1997)



32. +?/ Belényesújlak – ref. templom (Uileacu de Beiuș, Bihar m.)

A bihari ref. egyházmegye 1809. évi összeírásakor a helyi egyház fatornyában függő két harang közül az egyikről feljegyezték, hogy „készült 1361ben”.

?

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület levéltára, Debrecen (I. 1s. 2, 153. l.); 1917. április 3-án Sipos János helyi ref. lelkész, kevéssel a fenyegető harangrekvirálás előtt, a következőket írta Baltazár Dezső debreceni püspöknek: „Vidékünkön a templomok tornyaiból most szedik össze a kiküldött katonák a harangokat. Azonban nem mindazokat a harangokat viszik el, melyeket az egyes egyházak felajánltak, hanem a legnagyobb harangokat, a kisebbeket hagyván meg. Mi felajánltuk 2 legkisebb harangunkat, a legnagyobbtól sehogy sem akar az egyház megválni, mert ez a harang kiválóan sikerült öntésű és felszerelésű. 4 régi mázsát nyom, koronájával 5 mázsás. Hangja olyan nagy, hogy aki nem tudja, hány mázsás, azt hiszi, hogy 7–10 mázsás [...] Ha nekünk csak a kicsiny harangunk marad meg, mely oly gyenge és rossz hangú, hogy csak a szomszédba hallik éktelen hangja, akkor a hívek nem hallván a templomba hívó harang hangját, nagyon kevesen fognak jönni a templomba [...] Méltóztassék [írni] ide Belényesújlakra a harangot levevő katonai megbízottaknak – kik innen ünnep 2od vagy 3ad napján viszik el a harangokat, abban az értelemben, amint megírtam.” A fennmaradt levélfogalmazvány szerint a püspök elutasította a közbenjárást, „a hadsereg részéről a minél nagyobb fémmennyiség átadása lévén kívánatos” (A Tiszántúli Ref. Egyházkerület levéltára, Debrecen, Püspöki Hivatal igazgatási iratai, I. 1.c. 246. doboz, 2196/1917).

(helyszíni szemle nem volt)

Bene I. Homoródbene

Bere I. Székelybere

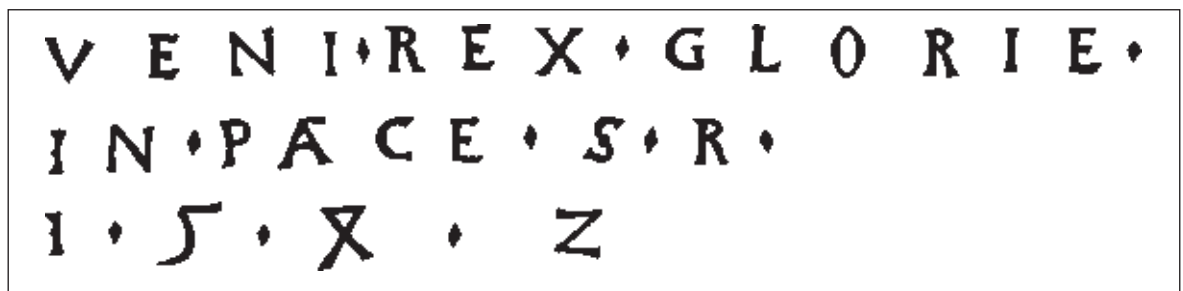
33. **Berekeresztúr** – ref. templom (Bâra, Maros m.)

Széles, megtört ívű peremét 2,5 cm széles abroncs szegélyezi. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) antikva betűs felirat: · *VENI · REX · GLORIE · IN · PACE · S · R · 1 · 5 · 4 · 2*. Betűmagasság: 2,5–3 cm. A felirat elején ökröt, Lukács evangélista jelképét ábrázoló plakett (III. 152) áll, a szavakat III. 133. típusú rombuszok választják el. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Vaskos, ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, kannelúrákkal és bordákkal többszörösen tagolt oldala, belül ovális. A korona középső függesztőtagjának kiszélesedő alapzatából a harangtetőre két kis borda nyúlik ki.

Mk: 83 cm, Á: 95 cm, á: 52 cm

1542, Brassó, Simon mester (S[imon] R[otschmied])

IROD.: Benkő 1868. 198. (1512-es dátummal említi); Orbán IV. 76; Rómer 1871. 174. (Porzolt Ádám rákosdi tanító közlése nyomán *Ez a harang öntetett Rettegen 1512-ben* formában ismerteti a harangfeliratot); Névkönyv 1903. VIII; Gerecze 1906. 481; Lestyán I. 318; Benkő 2000b. 64. (1983)



34. **Berehalom** – ev. templom (Biertan, Birtihalm, Szeben m.)

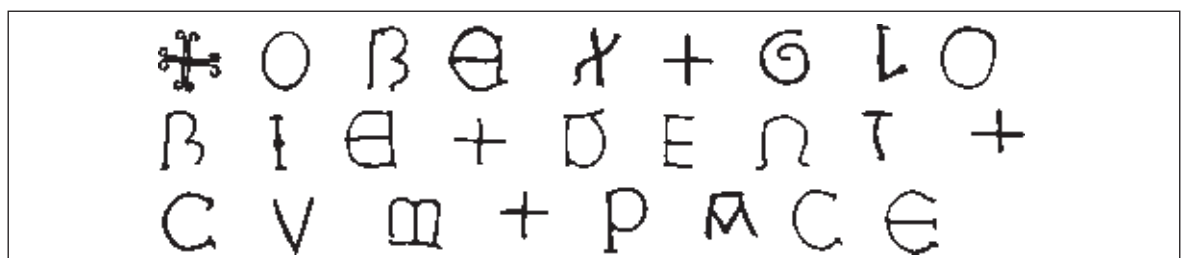
Peremének csak a felső része hajlított. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5,9 cm) majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 3,6–5 cm. A felirat elejét horgonykereszt (III. 4) jelöli, a szavakat görögkeresztek (III. 1b) választják el. Ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: 96 cm, Á: 107 cm, á: 64,3 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Theil 1878. 44; Salzer 1881. 89. („Median”, B. harang, 14. sz.-i keltezéssel); Gerecze 1906. 515; Csaki 1923. 41; Benkő 2000. 83–84, 7. kép.

(1981, 1997)



35. **Berethalom** – ev. templom (Biertan, BIRTHÄLM, Szeben m.)

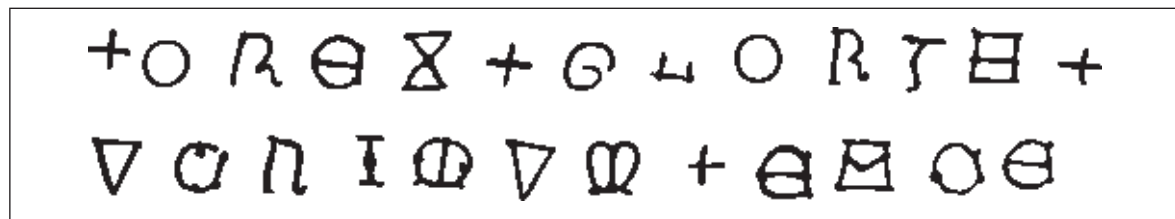
Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4,8 cm) majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VCNI(!) EVM(!) + EACE(!). Betűmagasság: 2,6–3 cm. A CVM szó C betűje helyett oldalára fordított E betűt mintáztak. A szavak között görögkeresztek (III. 1a) állnak. Teteje boltozatos, koronája körül enyhe öntési varrat. A függesztőfülek lapított ovális keresztmetszetűek.

Mk: kb. 60 cm, Á: 67 cm, á: 34 cm

13–14. század, Nagyszeben

IRÓD.: Theil 1878. 44; Salzer 1881. 89. („Vesperglocke”, C. harang, 14. századi keltezéssel); Gerecze 1906. 515; Csaki 1923. 41; Benkő 2000. 83–84, III. tábla 2.

(1981)



36. **Berethalom** – ev. templom (Biertan, BIRTHÄLM, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 6,8 cm) minuszkulás felirat: A(n)no · d(omi)ni · M^o · cccc · cccviii. Az évszám M majuszkuláját egy a minuszkula felhasználásával formázták meg. Betűmagasság: 5,3–5,8 cm. A szavakat plakettek választják el, a következő sorrendben: trónoló király (III. 112), griff (III. 127c), evangélista könyvpult előtt (III. 117), oroszlán (III. 126c), író evangélista (III. 118). Koronája körül enyhe borda, a fülek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 52 cm, Á: 56,5 cm, á: 30 cm

1439, Segesvár, János vagy Jakab mester

IRÓD.: Theil 1878. 44; Salzer 1881. 89. („Leichenglocke”, D. harang, a Segesváron dolgozó *Johannes in BIRTHÄLM* munkája); Gerecze 1906. 515; Fabritius-Dancu 1983. 68. (a fenti harang mellett említ egy 1432-ből származó másikat is; ez utóbbit a helyszínen nem találtuk); Lestyán II. 268. (Fabritius-Dancu 1983. nyomán egy 1432-ből származó harangot is említ).

(1981)



37. + **Berethalom** – ev. templom (Biertan, BIRTHÄLM, Szeben m.)

1929-ben újraöntött középkori harang, átmásolt minuszkulás felirattal: + O rex · glorie · ihesu · criste · veni · cum · pace. Betűmagasság: 5,7 cm. A felirat élén III. 103. sz. kezdő kereszt áll, a szavakat III. 98a típusú jelek választják el.

15. század első fele vagy közepe, Segesvár, János mester?

IRÓD.: Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 515. (14. századi keltezéssel); Csaki 1923. 41.

(1981)

38. Berethalom – ev. templom (Biertan, Birthälm, Szeben m.)

Pereme ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5 cm) üres fríz. Teteje domború, füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három kannelúrás oldala, belül körív.

Mk: 36 cm, Á: 33 cm, á: 23 cm

15. század

IROD.: -

(1981)

39. Berethalom – ev. templom (Biertan, Birthälm, Szeben m.)

Egyenes vonalú peremének felső része erősen ívelt. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 5,7 cm) korai humanista kapitálisokból álló felirat: *IHESVS · NAZARENVS · REX · IVDEORVM · 1 · 5 · O · 8*.



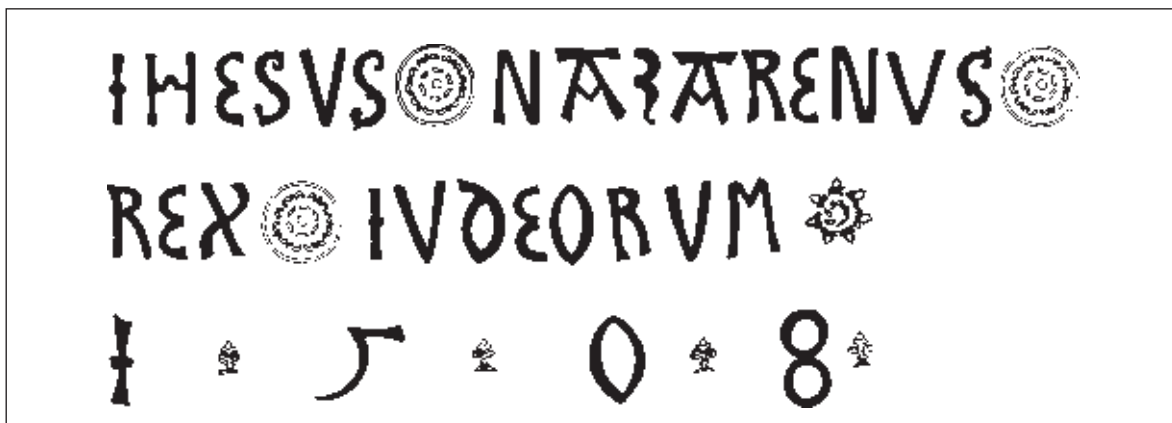
Betűmagasság: 3,9–4,5 cm. A szavakat III. 141–142. sz. rozetták, a dátum számjegyeit III. 143. sz. kis virágok választják el. A feliratos sáv alá, a harang oldalára Brassó címerét (III. 155) öntötték. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája alatt a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozat. Kérdőjel alakú fülei élszedett négyzet keresztmetszetűek.

Mk: 69 cm, Á: 86,5 cm, á: 46 cm

1508, Brassó

IROD.: Salzer 1881. 90. (*IHESUS N AERNUS REX JUDEORUM = Jesus in aeternus rex judeorum 1508* olvasattal); Fabritius-Dancu 1983. 68; Benkő 2000b. 64.

(1981)



Bergenye I. Mezőbergenye

40. + Beszterce – ev. templom (Bistrița, Bistritz/Nösen, Beszterce-Naszód m.)

A *Susanna* nevű, 36 fontmázsás nagyharang az 1857-es tűzvészben olvadt el. Minuszkulás felirata G. D. Teutsch és Fr. Müller nyomán: *Ad honorem dei et Marie virginis per Magistrum Ioannem de Segisvar p(ost) ascensionem domini hec fusa est campana Anno Domini MCCCCXXX.*

M: 126 cm, Á: 138 cm

1430, Segesvár, János mester

IROD.: Wittstock 1857. 18; Teutsch 1859. 283; Müller 1859. 217, 221. (Wittstock olvasatával szemben – aki valószínűleg nem az eredeti feliratot, csupán annak kicsinyített másolatát tanulmányozhatta – G.D. Teutsch szövegközlésére támaszkodik); Kramer 1868; OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó, 636/139. (Rómer Flóris keltezetlen feljegyzése szerint „a nagy tűzben” elolvadt *Susanna* súlya 36 mázsa, alsó átmérője 4 láb 7 hüvelyk, magassága 4 láb volt); Wenrich

1885. 58; Wortitsch 1885. 24–25. (a harangfelirat Wittstock és Kramer-féle olvasatát [*Ad honorem Dei et Marie virginis per Magistrum Joannem de Segisicar[!], pridie Ascensionis K, fusa est campana anno Christi mundi Salvatoris MCCCCXXX*, Kramer 1868] Müller 1859. nyomán javítja); Meltzl 1892. 652. (súlyát 175 mázsának [!] mondja); Gerecze 1906. 196; Roth 1908. 8. (*Johannes von Schüssburg* mesternévvel); Csaki 1923. 41; Teutsch 1925. 204. (*Magister Johannes van Schespurg* mesternévvel); Kisch 1926. 69–71; Nussbächer 1969. 228; Dahinten 1988. 221; Patay 1989. 83; Benkő 2000b. 57.

(1984)

41. + Beszterce – ev. templom (Bistrița, Bistritz/Nösen, Beszterce-Naszód m.)

Az 1857-es tűzvészben a toronyból lezuhant és összetört, 24 fontmázsás harang. Minuszkulás felirata Fr. Müller nyomán: *In laudem dei et beati Nicolai confessoris bec fusa est campana Anno domini MCCCCXXX*.

1430, Segesvár, János mester

IROD.: Müller 1859. 217–218. (feltehetően szintén a segesvári János mester munkája); OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó, 636/139. (Rómer Flóris keltezetlen feljegyzésében még meglévőként szerepel, 24 mázsa súllyal); Wortitsch 1885. 24–25; Gerecze 1906. 196; Csaki 1923. 41. (a régi irodalom alapján még meglévőként ismerteti); Kisch 1926. 69–71; Dahinten 1988. 221. (az 1857. április 18.-i tűzben elpusztult két harang összegyűjtött töredékei együtt 5127 fontot nyomtak); Patay 1989. 83; Entz 1996. 239–240. (a középkori plébániatemplomot Szent Miklós tiszteletére szentelték).

(1984)

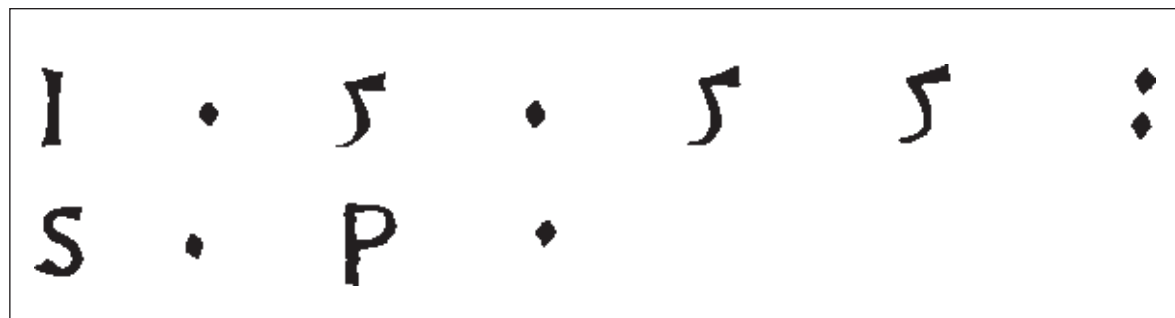
42. Beszterce – ev. templom (Bistrița, Bistritz/Nösen, Beszterce-Naszód m.)

Megtört ívű peremén 5 cm széles abroncs. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 6 cm) évszám és antikva betűs monogram: *I · 5 · 5 · 5 · S · P*. Betűmagasság: 3,6–4,3 cm. A betűket és számokat rombusz alakú, III. 163b típusú jelek választják el. Vállá enyhén legömbölyített, teteje kúpos, ma már hiányzó, eredeti függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő, korongszerű tagozaton állt.

Mk: 80 cm, Á: 95 cm, á: 49,4 cm

1555, Beszterce, Simon ágyúöntő mester (S[imon] P[ixenmeister])
 IROD.: Wittstock 1857. 18; OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó (Rómer Flóris keltezetlen, 1864 előtti jegyzetében a legkisebb harang S.P. 1555 felirattal szerepel), Uo. XIV. jegyzőkönyv (Rómer Flóris 1864. szeptember 4-én Besztercén járt és lerajzolta a harang feliratát; ittjártakor már csak ezt az egyetlen középkori harangot találta); Wortitsch 1885. 24–25; Csaki 1923. 41; Kisch 1926. 71; Dahinten 1988. 220–221. (a harang az 1857-es tűzvészkor lezuhant a harangszékről, de kisebb sérüléstől eltekintve épen maradt).

(1984)



Béta I. Vágás

43. Bodonkút – ref. templom (Vechea, Kolozs m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat: *ih̄s · hil̄fe(!) · got̄ m · aria · (be)rot v(ns)*. Betűmagasság: 3,4–4,1 cm. A szavakat kis rombuszok (III. 176a) választják el. A harang válla élesen megtörik, teteje enyhén kúpos, függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Enyhén kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmetszetűek. Elhasadt harang, mely hegesztés után elveszítette a hangját; jelenleg a ref. parókián őrzik.

Mk: 42 cm, Á: 49 cm, á: 26,7 cm

15. század második fele

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 5. sz.; Léstyán II. 252. (*IHS hilfe got Maria* felirattal).

(1982)



Bogács I. Szászbogács

44. Boldogváros – ev. templom (Seliștat, Seligstadt, Brassó m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 8,3 cm széles sodrott bordakeretben négy plakett: trónoló király mellékalakokkal (III. 113), evangélista olvasópult előtt (III. 117), Keresztrefeszítés (III. 116c), író evangélista (III. 118). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Szögletesen megtörő vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.

Mk: 77 cm, Á: 87 cm, á: 41,4 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: -

(1984)



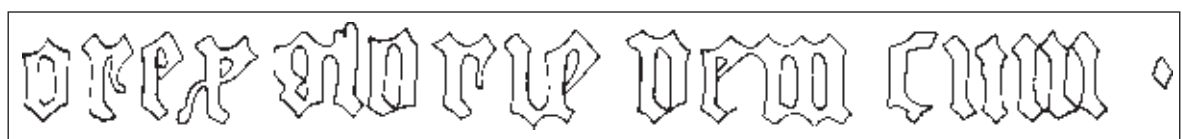
45. + Boldogváros – ev. templom (Seliștat, Seligstadt, Brassó m.)

Az első világháború idején elpusztult harang, minuszkulás felirata Fr. Müller nyomán: *o rex glorie veni cum*.

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 222, III. tábla 4; Gerecze 1906. 516; Nistor 1983. 88. (ma is meglévő harangként említi).

(1984)



46. Bolkács – ev. templom (Bălcaciu, Bolkatsch/Bulkesch, Fehér m.)

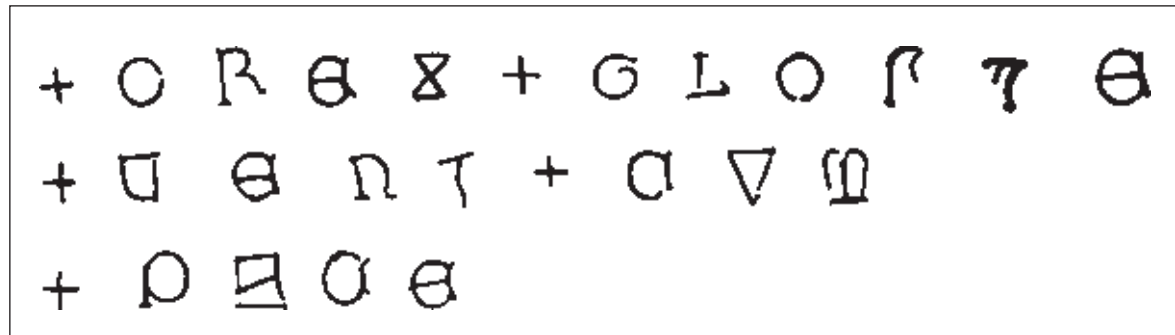
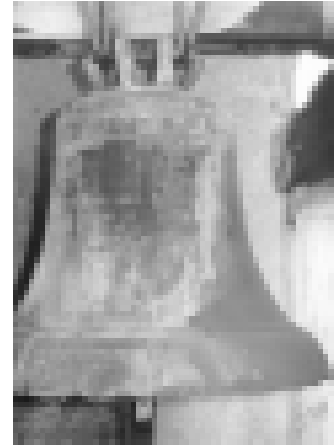
Vállán sodrott, 7 cm széles bordakeretben durván mintázott majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. Betűmagasság: 2,7–3,5 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Teteje domború, koronája körül enyhe öntési varrat fut körbe. Lapított ovális keresztmetszetű (4,5 x 3,5 cm) fülei külső oldalán fonatdísz. A füleket a harangtetőn a korona középső tagjától sugárirányban kiinduló bordák választják el.

Mk: 77 cm, Á: 93 cm, á: 47 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 226; Gerecze 1906. 419; Csaki 1923. 41; Benkő 2000. 83–84.

(1982, 1997)



47. Bolkács – ev. templom (Bălcaciu, Bolkatsch/Bulkesch, Fehér m.)

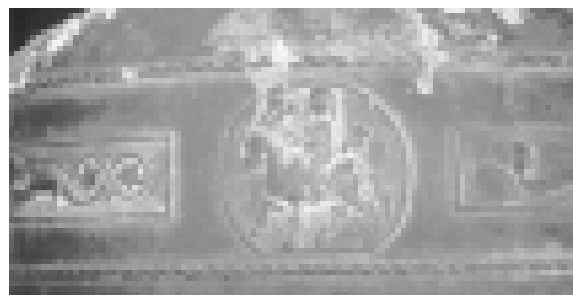
Sima, ívelt pereme fölött borda. Vállán 6,3 cm széles, felirat nélküli sodrott bordakeretben kezdő latinkereszt (III. 38) után díszítmények, a következő sorrendben: Leonardus-rozetta (III. 55), szárnyas hárpia alakjával díszített övveret lenyomata (III. 52), Sámson az oroszlánnal (III. 66), hárpia (III. 52), solymásznő (III. 65), hárpia (III. 52), Sámson az oroszlánnal (III. 66), hárpia (III. 52), solymásznő (III. 65), hárpia (III. 52), Sámson az oroszlánnal (III. 66), szárnyas hárpiaát ábrázoló mérműves veret lenyomatának kivágott részlete (III. 53). Teteje domború, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. Egyik füle hiányzik.

Mk: 63 cm, Á: 72 cm, á: 33,8 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 419; Csaki 1923. 41; Vătăşianu 1959. 441; Drăguţ 1976. 50. (14. sz-i keltezéssel); Drăguţ 1979. 306–307; Léstyán II. 272. (14. századi keltezéssel); Benkő 2000a. 493, 497, 1/4, 6. és 2/1–2. kép; Benkő 2000b. 31–33. kép.

(1982, 1997)



48. Bólya – ev. templom (Buia, Bell, Szeben m.)

Pereme széles, ívelt. Vállán 8,1 cm széles sodrott bordakeretben öt díszítőelem: jobbra dőlő címerpajzsban sárkány (III. 120), nyolcszögű keretben oroszlán (III. 126a), balra dőlő címerpajzsban ágaskodó oroszlán (III. 121), nyolcszögű keretben szárnyas griff (III. 127a) és sárkány (III. 125a). Vállának íve megtört, teteje erősen domború, koronája körül öntési varrat fut körbe. Tetején beütött rekvirálási szám: *XII 1671*. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

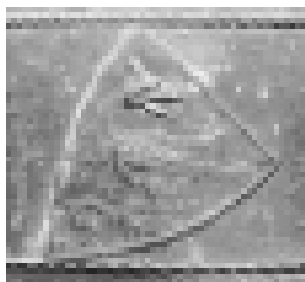
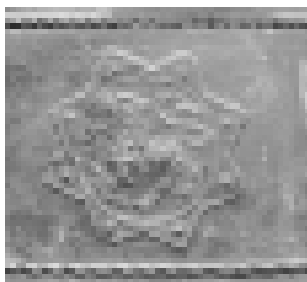
Mk: 59,5 cm, Á: 67,4 cm, á: 36,3 cm

15. század közepe, második fele, Segesvár

IROD.: A harangra Vass Árpád mihályfalvi ref. lelkész 1998. február 18-án írt levelében hívta fel a figyelmemet; Benkő 2000b. 43–44. kép.

Valószínűleg szerkesztési vagy másolási tévedés nyomán keletkezett az a hibás adat, mely szerint Bólya 59 kg-os, 1463-ból való harangját az első világháború idején rekvirálták és a megyesi gyűjtőközpontba szállították, ahol a XII. 1671-es számot kapta (OMvH Lvt 527/1918). Ezt a rekvirálási számot ugyanis a fenti, valóban 15. századi, de évszámot nem hordozó és 59 kg-nál jóval súlyosabb (legalább 159 kg-os) harangon olvashatjuk. 1463-ban öntött harangot sem a helyi evangélikus, sem pedig a ma már teljesen romos református templomban nem találtunk, de teljes erdélyi gyűjtésünkben sem fordul elő.

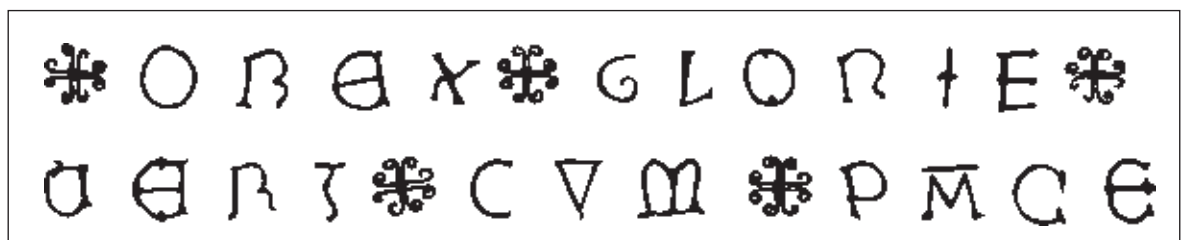
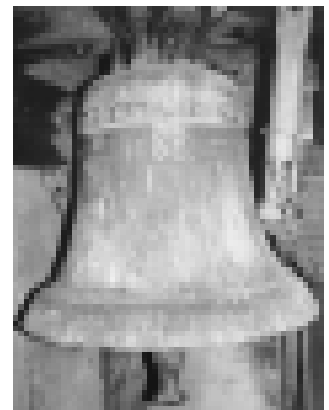
(1998)



49. Bonyha – ref. templom (Bahnea, Bachnen, Maros m.)

Peremének csak a felső része hajlított. Vállán 6,3 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 3,1–4 cm. A szavakat horgonykeresztek (III. 4) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat. Vaskos fülei lapított ovális keresztmetszetűek. A küküllői egyházmegye 1917-ben a 352,5 kg súlyú harang felmentését kérte a háborús célú rekvirálás alól.

Mk: 66 cm, Á: 80 cm, á: 44 cm



13–14. század, Nagyszében

IROD.: Teutsch 1881. 27; Gerecze 1906. 424; KvRefGylt 74/I. 6/915^v, Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 7. sz.; Benkő 2000. 83–84, I. tábla 2, 5. kép; Benkő 2000b. 69. (1986)

50. Bonyha – ref. templom (Bahnea, Bachnen, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 5,5 cm széles sodrott bordakeretben, egymástól azonos távolságra négy plakett: oroslán (III. 126b), kalapos hárpia (III. 128), sárkány kétágú farokkal (III. 125b), griff (III. 127b). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális. A 102 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 53 cm, Á: 59 cm, á: 28,7 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210; Teutsch 1881. 27; Gerecze 1906. 424; OMvH Lvt 527/1918.

(1986)



51. +?/ Borberek – ref. templom (Vurpär, Burgberg, Fehér m.)

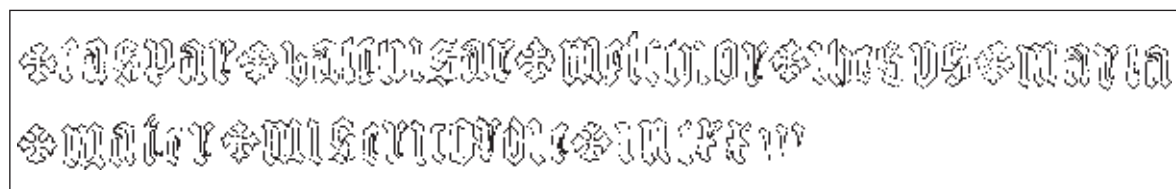
Elpusztult vagy ismeretlen helyen lappangó harang. Vállán sodrott (?) bordakeretben (belvilág: 3,4 cm) minuszkulás felirat, melyet Debreczeni László satírozott rajza örökített meg: + *caspar* + *balthisar* + *melchior* + *ihesus* + *maria* + *mater* + *misericordie* + *mlxxiii*. Betűmagasság: 2,3–2,8 cm. A szavakat lilimos végű kereszttek (III. 191) választják el. 1997-ben már csak a leszerelt fa harangsisak hevert a romtemplom tornya mellett.

á: 35 cm (a felirat hosszából számítva)

1[4]73

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 2. sz.; Kováts I. 220; Léstyán II. 94; Benkő 2000b. 66.

(1997)



52. + Bordoș – unit. templom (Bordoșiu, Bordoșch, Maros m.)

Elpusztult harang, majuszkulás felirattal: · *O REX · GLORIE · VENI · CVM · PACE*. A felirat két *V* betűje fejjel lefelé áll. Orbán Balázs rajzán a szavakat hatszirmú rozetták választják el.

14. század

IROD.: Orbán I. 157. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 943. (a 14. század közepére keltezi); Dávid 1981. 74; Léstyán I. 230. (a harangot ma is meglévőként jelzi).



53. + Botfalu – ev. templom (Bod, Brenndorf, Brassó m.)

1799-ben újraöntött harang. Minuszkulás felirata G. D. Teutsch másolata nyomán: *o rex glorie veni cum pace et tu virgo maria cum tua pia acom(...)no(!) excita et ad laudem tuam congrega et tempestates aeris demonumque depelle · anno domini 14 · 8.* Az újraöntött harang valószínűleg az első világháború idején semmisült meg.

15. század vége

IROD.: Marienburg II. 325. („Ein kleines, vor wenigen Jahren eingeschmelztes Glöckchen, das Fleischglöckchen genannt, hatte die eingegossene Jahrzahl 1144.”); Müller 1858. 47. (a Marienburgnál szereplő 1144-es harang dátummal kapcsolatban megjegyzi, hogy a harang a 15. századból származik); Teutsch 1881. 28. (a feliratot Andreas Clemens lelkész 1797. évi feljegyzése nyomán közli); Philippi 1880. 50; Gerecze 1906. 254; Jekelius BI IV/1. 221.

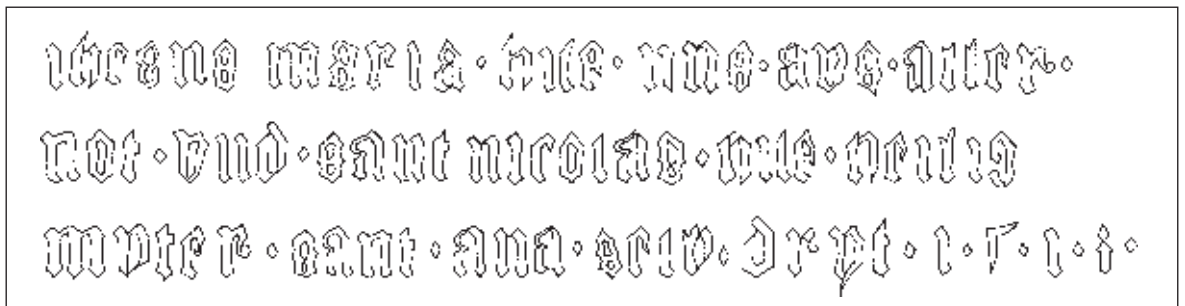
(1984)

54. + Botfalu – ev. templom (Bod, Brenndorf, Brassó m.)

Elpusztult harang, valószínűleg 1923-ban öntötték újra. Minuszkulás felirata Fr. Müller nyomán: *ihesus maria · hilf · uns · avs · aller · not · vnd · sant nicolas · hilf · heilig mter · sant · ana · selb · dryt · 1 · 5 · 1 · 3*. A szavakat kis rombuszok (III. 80) választják el. Fr. Müller szerint a templomot a középkorban Szent Miklós tiszteletére szentelték.

1513, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 218, 220, IV. tábla 1; Müller 1864. 167; Gerecze 1906. 254; Roth 1908. 10. (1984)



55. Botháza – ref. templom (Boteni, Kolozs m.)

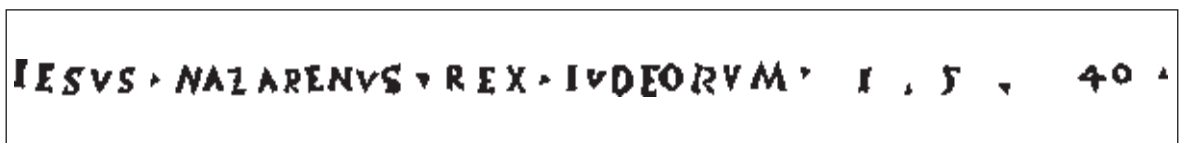
Megtört ívű peremén 3,5 cm széles abroncs, a perem fölött háromszoros, durván öntött, sima borda, melyek közül a középső vastagabb. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 2,5 cm) antikva betűs felirat: *IESVS · NAZARENVS · REX · IVDEORVM · 1 · 5 · 4 0*. Betűmagasság: 1,7–2 cm. A szavakat kis háromszögek (III. 175) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, függesztőkoronája a harangtőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtörtő füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 40 cm, Á: 46,5 cm, á: 24,8 cm

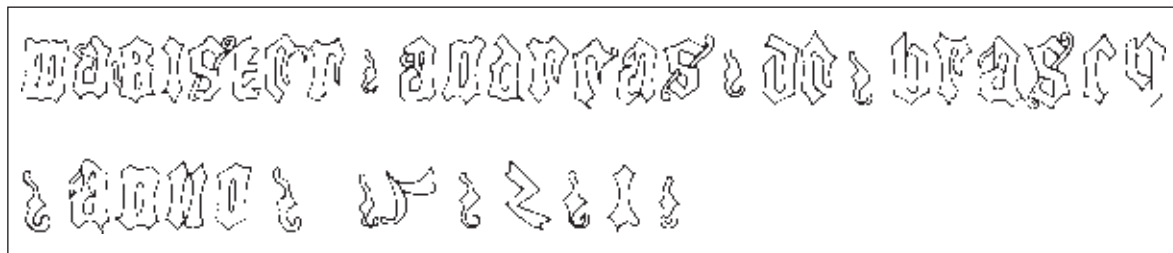
1540, Kolozsvár?

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 6. sz.; Benkő 1994a. 60; Entz 1996. 133; Benkő 2000b. 64.

(1981)



- 56. + Brassó** – Szent Márton-hegyi ev. templom/Martinskirche (Braşov, Kronstadt, Brassó m.)
Elpusztult harang. Minuszkulás felirata Orbán Balázs nyomán: *magister · andreas · de · brasch · anno · 1 5 · 2 · 1*. A szavakat § alakú jelek választják el.
1521, Brassó, András mester
IROD.: Orbán VI. 330. (a felirat rajzával); Wenrich 1889. 60. (*Magister Andreas de Braschovia* mesternévvél); Herfurth Bl I. 80; Gerecze 1906. 257; Patay 1989. 76. (feltételezi, hogy András mester 1513-ban a Fekete-templom számára is öntött egy nagy harangot); Léstyán I. 38. (a harangot meglévőként tünteti fel).
(1984)



Brassó I. Barcaszentpéter

- 57. + Brulya** – ev. templom (Bruuiu, Braller, Szeben m.)
Elpusztult harang. Sodrott bordakeretbe fogott minuszkulás felirata G. D. Teutsch szerint: *o rex · glorie · veni · nobis · cum · pace · Leonardus*. Az egyes szavakat Teutsch leírása szerint Leonardus-rozetták (III. 55) választották el.
15. század első fele, Nagyszeben, Leonardus mester
IROD.: G. D. Teutsch 1881. 139; Roth 1908. 13; Roth 1913. 9; Halaváts 1916. 148–149. (a középső harang felirata *O REX · GLORIE · VENI · NOBIS · CVM · PACE · LEONHARDVS*); Csaki 1923. 41; Patay 1989. 87; Benkő 2000a. 497.
(1983)
- 58. + Brulya** – ev. templom (Bruuiu, Braller, Szeben m.)
1935-ben újraöntött harang, melyre mai nagybetűkkel átírták a középkori feliratot: *O REX GLORIE VENI CVM PACE 1545*. Halaváts Gyula átírása a felirat elején kis kerek plakettet jelez.
1545, Brassó?
IROD.: Halaváts 1916. 148. (nagyharang); Csaki 1923. 41.
(1983)

Buda I. Szászbuda (299, 389)

- 59. Bulcs** – elpusztult bencés apátság (Bulci, Bulsch, Arad m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Enyhén ívelt, terült, sima pereme fölött kétszeres borda. Vállán 6,5 cm széles sima, szabálytalan bordakeretben (belvilág: 5,7 cm) minuszkulás felirat: *+ anno · do(mini) · m · cccc · lxxviii · dominicus · babas(!) m(a)g(iste)r michael*. Betűmagasság: 4–4,7 cm. A két utolsó szót kisebb betűkkel (betűmagasság: 1,7–2,1 cm) egymás fölé írták, az *abbas* szó két első betűjét felcserélték és fejjel lefelé applikálták. A szavakat kis, szabálytalan pontok választják el. A felirat kezdetét elmosódott részletrajzú korpusz (III. 222) lenyomata jelzi. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony tárcsán áll. Ívelten hajló, nyolcszög keresztmetszetű füleinek külső oldala kannelúrás. A korona középső tagjának alapjából a hat fül közé hat öntési borda nyúlik a tárcsa pereméig. Ez arra utal, hogy a korona öntőformáját több részből állították össze. A függesztőkarika tetején öntőcsap és két szelelőnyílás nyoma látszik. A harang felülete egykor megégett.

A harang 1807-ben, az elpusztult középkori apátság romjainak ásatása során került elő, egy másik, elhasadt és utóbb elkallódott, kb. hasonló súlyú – öt fontmázsásnak mondott – haranggal, továbbá egy bögre alakú, kopott, latin feliratos csengővel együtt. Az ép, utóbb megtisztított haranggal 1870-ig a helyi r. kat. templomban harangoztak, 1871-ben a temesvári szemináriumi templom tornyába került, majd innen – Rómer Flóris közbenjárására, Bonnáz Sándor csanádi püspök ajándékeként – 1873-ban a Magyar Nemzeti Múzeumba jutott (Lsz.: 260/1873).

Mk: 66 cm, Á: 71,6 cm, á: 31,7 cm

1468, Mihály mester

IROD.: Hazai tudósítások II(1807). 7. 49. („A múlt május elején Bulcson, Krassó vm. találtatott egy dombon, ahol csakugyan valamely nagyobb épületnek maradványi látszanak – egy szép, majd 8 mázsát nyomó harang; amelyen ezen inscriptiót olvashatni: In Gr. Michael + A.D. MCCCC.LXVIII. Dominicus Abbas.” idézi Rómer Flóris, OMvH Rómer-hagyaték, XXXVII. csomó, 637/59); OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó, 636/55. (Ungváry János ny. kincstári ügyvéd levele Rómer Flórishoz, 1863. október 28.: „... Bulch kincstári helység Krassó megyében [...] a kolostor és Egyház romjait a helység végén észrevehetni; ezelőtt körülbelől 40 évvel ugyan ott ásatások is történtek [...] a mi napvilágot látott, mindazt némely templomi szerekre és két, egy-egy öt, összesen tíz mázsás harangra szoríthatni, az egyik ásás közben meghasadt, nem tudom, hova lett; a másik egészben felvétellett s a Plebania szerény templomába a kis fa toronyból, kitűnő ezüst hangjával a hívőket ma is hívja: [...] melyen goth betűkkel kinyomva olvashatni: *Dominicus Abbas 1364*. Van még egy a misés pap kijöttét jelző ódon alakú csengettyű is, mely csupor, vagyis bögre alakjánál fogva igen feltűnik.”); Uo. 636/156. (a harangfelirat gyenge minőségű ceruzalevonata, 1865 után); Uo. XXIV. jegyzőkönyv 176, 182, XXV. jegyzőkönyv 169; Rómer 1865a. 634. („... főtt. Farkas Mihály [...] az újabb templom romladozó tornyából is levett és haranglábon lógó 4 1/2 mázsás harangot négy oldalról fényképileg levetette, és nekem beküldé, a köriratot mégsem vagyok képes megfejteni [...] Hogy a régi latin jegyzőkönyv olvasatát nem tartom addig helyesnek, míg a szíves lelkész úr egy dörzslettel meg nem örvendeztet, onnan van, mert: *DOMINICUS Abbas gr. Michael + Anno DD. MCCCCCLXVIII*. felirat a gr-re



nézve kétséget támaszt bennem. Hiszem, hogy az évszám, t.i. 1468 helyes, de a többit is szeretném tüzetesen fejtegetni.”); ArchÉrt 8(1874). 15. (Egyveleg: „E harang 1807-ik év april hónap végével a hajdan virágzó bulcsi apátság romjainak ásatása alkalmával fedeztetett fel [...] A harangon észlelhető tűznek nyomaiból gyaníthatólag következtethetni, hogy az apátság a török harcok alatt pusztult el. 1807-től 1870-ig Bulcs községben harangoztak vele, 1871-ik év elején azonban Temesvárra vitették, hol tompa

ANNO · DO · M · CCC · LXVIII ·
DOMINICUS · ABAS · MGR ·
MULLAPT

búskomor hangja által általánosan feltűnt.”); Ortway 1874. 100–101. (a harang Temesvárott „egy harangöntő által százados kérgétől megtisztított”, súlya 4 mázsa 64 font volt); Márki 1892. I. 382, 451. (a „most a temesvári seminarium tornyában” függő harangot 1807. április 30-án találták; súlya 235 kg. „A mai templomban még most is használnak egy itt talált [kopott, latin feliratú] oltári csengőt”); Gerecze 1906. 460; Pascu 1954. 177; Patay 1977. 51; Patay 1978. II. 45–46; Drăguț 1979. 315. (a harang aradi öntőműhely terméke); Patay 1989. 45, 88, 51. tábla 2, 82. tábla 1. (Mihály mester a Délvidéken működött); Benkő 2000b. 77. (1999)

60. Búzásbocsárd – ref. templom (Bucerdea Grânoasă, Fehér m.)

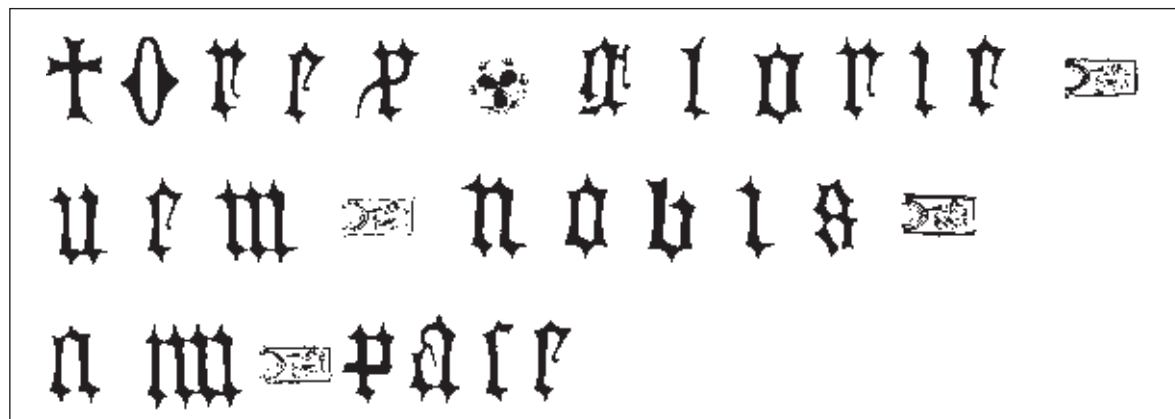
Pereme sima, ívelt. Vállán 6,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + *O rex · glorie · veni · nobis · vmi(!) · pace*. Betűmagasság: 4,8–5,3 cm. A felirat élén III. 38. típusú kezdő latinkereszt áll, a szavakat szárnyas háрпиát ábrázoló, mérműves övveretlenyomatok (III. 53) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, a függesztőkorona körül enyhe borda fut körbe. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 81 cm, Á: 93 cm, á: 49,4 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: A Magyar Nyelv-Mívelő Társaság munkáinak első darabja. Szeben 1796. 139. (középkori harang olvashatatlan felirattal); Kőváry 1892. 267. (középkori harang olvashatatlan felirattal; a fenti két hivatkozás a másik, elpusztult búzásbocsárdi harangra is vonatkozhat – B. E.); OMvH Rómer-hagyaték, XL. csomó, 670/163. (Rómer Flóris Herepei Károly közlése nyomán feljegyezte, hogy „a harangon goth betűk voltak”); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 8. sz.; Benkő 2000a. 493.

(1984)



61. + Búzásbocsárd – ref. templom (Bucerdea Grânoasă, Fehér m.)

1917-ben rekvirált és beolvasztott harangját a gyulafehérvári ref. egyházmegye 1917. május 22-i felmentési kérelme említi: „1515 *O Rex Gloriar Ora Pro Nobis* [...] E szép hangú harang meghagyását műbecsén kívül kérjük azért is, hogy a tanyákon szétszórtan lakó hívek Isten házába rendszeren össze tudjanak gyűlni.”

1515

IROD.: KvRefGylt 36/I⁶/915^{VI}; 54/I⁶/915^V; 58/I⁶/915^V.

(1984)

Buzd I. Buzd (386), Szászbuzd

Bürkös I. Ágotakövesd

62. **Bürkös** – ref.–ev. közös templom, a harangot az ev. gyülekezet használja (Bârghiș, Bûrgesch, Szeben m.)

Terült peremének íve enyhén megtört, szélén 2,7 cm széles abroncs. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4,4 cm) dátum, illetve plakettek és rozetták láthatók: szárnyas hárpia alakjával díszített övveret lenyomata (III. 52), két háрпиát ábrázoló relief (szíjvéglyenyomat) részlete (III. 51), maszkos rozetta (III. 88), forgórózsás rozetta (III. 87), a következő sorrendben: 1493, 88, 52, 87, 51, 88, 52, 87, 51, 88, 52. A számjegyek magassága: 3–3,9 cm. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül körív.

Mk: 43 cm, Á: 48 cm, á: 24,5 cm

1493, Nagyszeben, Márton mester

IRÓD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt.

16. doboz 9. sz.; Benkő 2000a. 493.

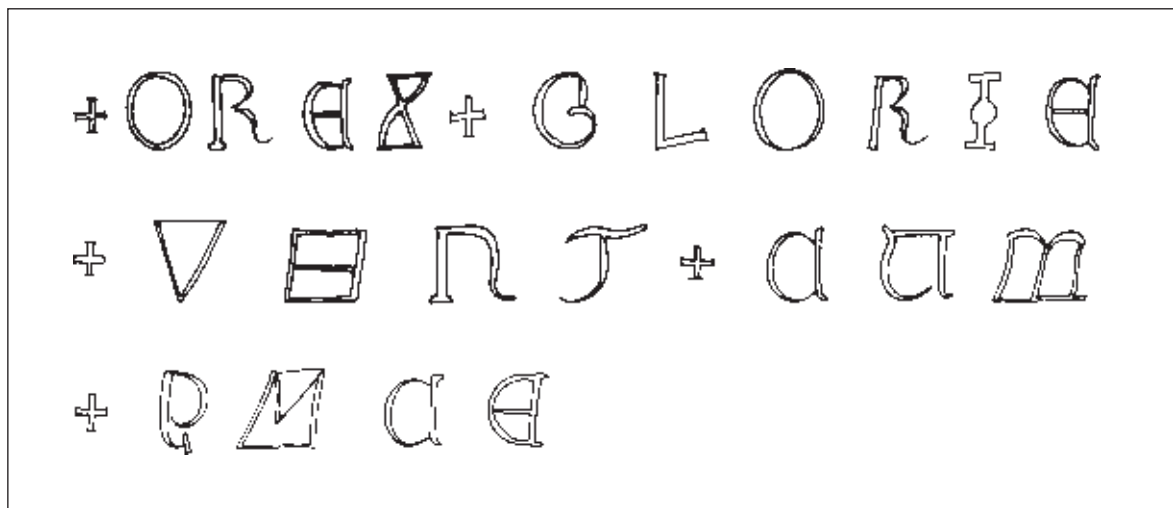
(1983)

1493



63. + **Cikmántor** – ev. templom (Țigmandru, Zuckmantel, Maros m.)





Elpusztult harang, majuszkulás felirattal: + O REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE.
A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választották el.

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 226. (16. századi keltezéssel); OMvH Lvt, Rómer-hagyaték, XXXVII. csomó (Thaly Kálmán ceruzamásolata); Kőváry 1892. 268. (1400 körüli keltezéssel közli a felirat rajzát); Gerecse 1906. 419; Lestyán II. 278. (az „1400-ból származó” harangot ma is meglévőként említi); Benkő 2000. 83–84. (1982)

Csanád I. Szászcsanád

Csatár I. Hegyközcsatár

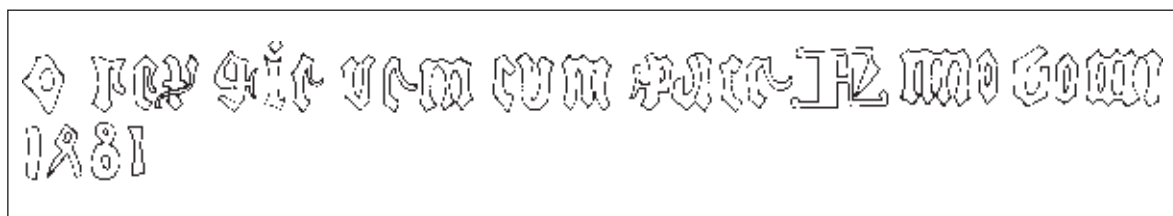
Cseh I. Szilágycseh

64. + Csehétfalva – unit. templom (Cehețel, Hargita m.)

Elpusztult harang, minuszkulás felirata Orbán Balázs rajza nyomán: *O rex gl(ori)e veni cum pace Anno domi(ni) 1481.*

1481

IROD.: Orbán I. 113. (60 fontos harang, közli a felirat rajzát); OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 145. (a harangfelirat rajza); Gerecse 1906. 943; Dávid 1981. 91–92; Entz 1996. 141. (a harang a kolozsvári Történeti Múzeum kőtárában található); Lestyán I. 301. (Ma is meglévőként említi).



65. Csekelaka – ref. templom (Cecălaca, Maros m.)

Sima peremének csak a felső része hajlított, a perem fölött erőteljes borda. Bordakeret és felirat nélküli vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat. Lapított ovális ke-

resztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz. A 167 kg súlyú harangot az első világháború folyamán hadi célokra rekvirálták és a tordai gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 63 cm, Á: 68 cm, á: 38,2 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Orbán V. 26. (a nyárádszentannai harang hasonmása); Gerecze 1906. 903; OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 8596; Benkő 2000. 86.

(1982)



66. +/? Csekelaka – gör. kel. templom (Cecălaca, Maros m.)

Az egykori gör. kat. templom 10 kg-os, a 15. századra keltezett harangját az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a tordai gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképfelvételen cukorsüveg alakú, durván öntött, kisméretű harang látható, peremének íve megtört, fölötté kettős borda. Vállán szabálytalanul futó sima bordakeretben görögkeresztekkel elválasztott antikva (?) betűk. A feliratos sáv alsó bordájáról körbefutó liliomsor csüng alá. Válla gömbölyű, koronája nagyméretű tárcsán áll. Fülei enyhén kérdőjel alakúak.

?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 9109.

(helyszíni szemle nem volt)



Csernátfalú l. 387. szám

67. + Csicsóholdvilág – ev. templom (Țapu, Abtsdorf, Szeben m.)

Elpusztult harang, majuszkulás felirata G. D. Teutsch nyomán: *O REX GLORIE VENI CVM PACE.*

?

IROD.: Teutsch 1881. 27. (a *Spätmajuskel* feliratot 1500 körülre keltezi); Gerecze 1906. 96. (1500-as évszámmal).

(1983)

68. Csicsóholdvilág – ev. templom (Țapu, Abtsdorf, Szeben m.)

Peremének íve megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben 3 cm széles üres sáv fut körbe. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. A fülek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső oldalon fonatdísz –, belül körív.

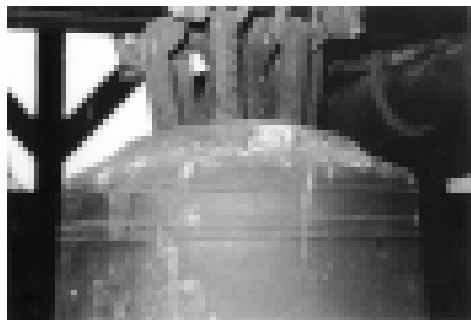
Mk: 52 cm, Á: 60 cm,

á: 31,8 cm

15. század vége–16. század eleje, Nagyszeben?

IROD.: –

(1983)



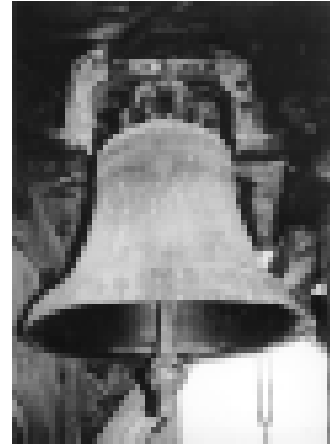
69. Csíkmenaság – r. kat. templom (Armășeni, Hargita m.)

Széles peremének íve megtört, a peremet enyhe, 2,3 cm széles abroncs szegélyezi. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) antikva betűs felirat: *O REX · GLORIE · VENI · IN PACE · I · 5 · 4 · 2 ·*. Betűmagasság: 2,6–3,5 cm. A felirat szavait – sorrendben – a következő reliefek tagolják: oroszlán mondatszalaggal (III. 151), Vir dolorum (III. 132), Agnus Dei (III. 147b), a *PACE* szó után kivehetetlen mintájú, elmosódott rajzú díszítmény. Az évszám jegyeit rombuszok (III. 133) választják el. Vállá ívelt, teteje domború, koronája a harangtetőtől kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Enyhén kerdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

Mk: 65 cm, Á: 76 cm, á: 41,2 cm

1542, Brassó

IROD.: Benkő 1853. 133. (1582-es évszámmal); Müller 1859. 229. (helyesbíti a Benkő Károly által közölt 1582-es évszámot, megállapítja, hogy Benkő tévesen illesztette a feliratba a harangon nem szereplő *IESV XTE* szavakat); Orbán II. 41. („minuskel” felirata: *O Rex gloriae Jesu Xte veni in pace 1582.*); Gerecze 1906. 266. (1582); Gyárfás 1911. 103. (1542); Endes 1938. 74. (1582-es keltezéssel); Léstyán I. 185; Benkő 2000b. 64. (1998)



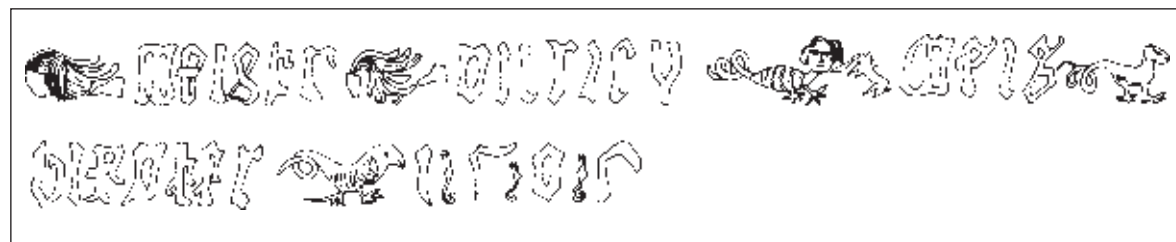
70. + Csíkmindszent – r. kat. templom (Misentea, Hargita m.)

Az első világháborúban elpusztult kisharang. Minuszkulás felirata Orbán Balázs rajza nyomán: *·meistr · vilricy · meis(!) · bixe(?)ter(!) · I · 5 · 0 · 5*. A szavakat a következő figurális díszek választják el: leveles fríz részletei, kígyófarkú szirén, balra ágaskodó egyszarvú, hárpia, kétfajta kígyófarkú madár. A dátum számjegyeit § alakú jelek tagolják.

1505, Brassó, Ulrich, ágyúöntő mester

IROD.: Orbán II. 34. (a felirat rajzával, *Meistr vilricy Meis bifoter 1505* olvasattal); Gerecze 1906. 267; Gyárfás 1911. 105. (a harang a csíkmindszenti plébániához tartozó Hosszúaszó kápolnájába került, felirata: *+meister + ullrick + bixen + meister + I · 5 · 0 · 5.*); Endes 1938. 73; Vătășianu 1959. 853; Patay 1989. 96. Léstyán I. 186.

(1984)



71. Csíkszentlélek – r. kat. templom (Leliceni, Hargita m.)

Megtört ívű peremén 2,5–3 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,7 cm) antikvákkal kevert minuszkulás felirat: ++ANNO · d(o)Mini · 1 · 5 · 11 · patRvM · gRomate(!). Betűmagasság: 3,4–4,6 cm. A felirat elején két máltai kereszt (III. 138) áll, a szavakat § alakú jelek (III. 135–136) választják el. Vállának íve kissé megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből



kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. A harangtetőn, a korona középső tagjának alapjából sugárirányban hat borda nyúlik a fülek közé. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög négy oldala – a két középső oldalt hornyok és bordák tagolják –, belül ovális. Elhasadt, utóbb hegesztett, használatban lévő harang.

Mk: 60 cm, Á: 71 cm, á: 36,6 cm

1511, Brassó

IROD.: Müller 1859. 228. (*PATRV M GROMATE ANNO DMNI. 1. S. 11.* felirattal, a szöveget érthetetlennek nevezi); Orbán II. 32. (a felirat rajzával, *Anno Domini 1502. Tetra gramaton* olvasattal, az utóbbi két szó betűi „összevissza hányva”); Gerecze 1906. 268; Gyárfás 1911. 103. (1511-es évszámmal, az utolsó két szót *tetra gramaton*-ként értelmezi); Balogh 1943. 337. (1511); Léstyán I. 199; Benkő 2000b. 66. (1984)



72. Csíkszentmárton – r. kat. templom (Sânmartin, Hargita m.)

Peremének íve megtört. Vállán 5,8 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: · Anno · domi(ni) · 1 cccc · lxxxxv · gar(!). Betűmagasság: 3,6–4,3 cm. A felirat elején Agnus Dei-t ábrázoló plakett (III. 147a), a szavakat – sorrendben – a következő díszítmények választják el: elmosódott, kivehetetlen ábrázolás, hatleveles rozetta (III. 140), gyöngyör keretben Nürnberg címere (III. 154), kisméretű Agnus Dei (III. 148). Vállának íve enyhén megtört, teteje csak kevésbé domború, koronája körül gyenge borda. Kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmetszetűek, a külső három oldal kannelúrás.



Mk: 55 cm, Á: 63 cm, á: 32,5 cm

1495, Brassó

IROD.: Orbán II. 44 (a felirat rajzával); OMvH Rómer-hagyaték,



XXXVIII. csomó, 636/45. („közlé velem Szabó Károly kolozsvári könyvtárnok”); Gerecze 1906. 268; Gyárfás 1911. 103–104. (német harangöntő munkája); Endes 1938. 75; Léstyán I. 200; Benkő 2000b. 45, 47. kép. (1982)

73. Csíkszenttamás – r. kat. templom (Tomești, Hargita m.)

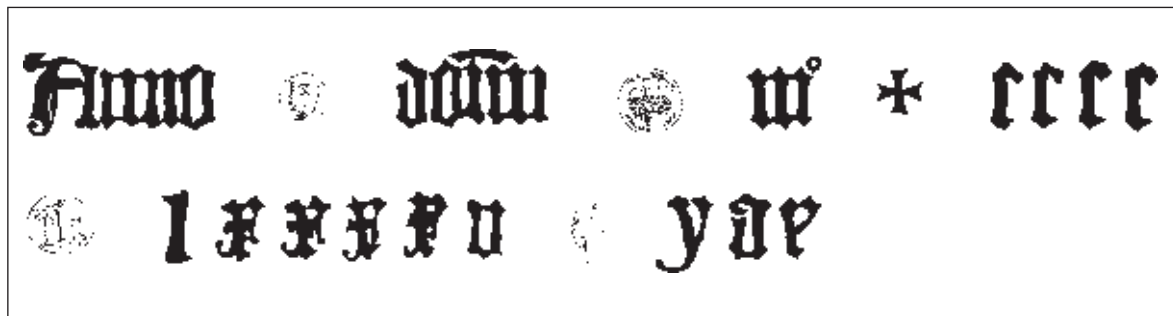
Peremének íve megtört. Vállán 6 cm széles sima bordakeretben minuszkulás felirat: · *Anno · do(m)ini · m^o + cccc · lxxxxv · yar* . Betűmagasság: 3,6–4,6 cm. A felirat kezdetét Agnus Dei-t ábrázoló plakett (III. 147a) jelzi, a szavakat – sorrendben – a következő díszítmények választják el: gyöngykör keretben Nürnberg címere (III. 154), Agnus Dei (III. 147a), máltai kereszt (III. 138), Keresztrefeszítés (III. 149), elmosódott, kivehetetlen díszítmény. Vállának íve kissé megtört, teteje enyhén domború, koronája körül durva borda. Ívelten hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek, a külső három oldal erősen kannelúrás.

Mk: 65 cm, Á: 77 cm, á: 41 cm

1495, Brassó

IROD.: Lázár 1858. 13. („Gróf Lázár Ferenc 1721-be P. Gyalogi Jánoshoz írt levelében [...] így ír róla: »Ugyan Csik Szent Tamáson láttatik egy harangon csodálatos irással, hogy Columbus Lázár öntette volna ante mille anno Christi 700«”); Orbán II. 88–89. (a felirat rajzával); OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó, 636/75. (Thaly Kálmán közlése Lázár Miklós fenti adatáról); Gerecze 1906. 269; Endes 1938. 68; Léstyán I. 205.

(1982)



Csinád I. Erdőcsinád

74. + Dálnok – ref. templom (Dalnic, Kovászna m.)

1530-ból származó, 1799-ben újraöntött harang.

1530

IROD.: KvRefGylt 79/I⁶/915^V.

75. ? Dank – gör. kel. templom (Dincu, Kolozs m.)

A 22 kg-os, 15. századnak jelzett harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították. 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképen látható harang pereme erőteljesen ívelt. Vállán sodrott bordakeretben rozetták és rombusz alakú díszek sorakoznak. Teteje lapos, csak egyhén kúpos, a korona körül öntési varrat. Kívül sokszögűre formált fülei kérdőjel alakúak.

15. század vége?

IROD.: OMvH Lvt 27/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 9095.

(helyszíni szemle nem volt)



76. Dányán – ref. templom (Daia, Dengel, Maros m.)

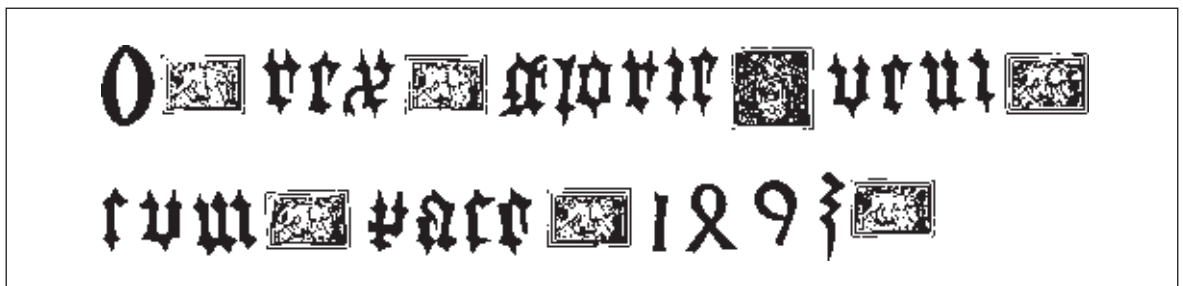
Pereme ívelt, terület, fölötté kétszeres borda. Vállán 6,8–7,1 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O · rex · glorie · veni · cum · pace · 1493 ·*. Betűmagasság: 3,1–3,6 cm. A szavakat jobbra lépő oroszlánt ábrázoló, téglalap alakú plakettek (III. 85) választják el, kivéve a *glorie* és *veni* közötti szóközt, ahol Veronika kendőjét ábrázoló plakett (III. 84) látható. Vállának íve enyhén megtört, teteje kissé kúpos, koronája körül borda. A harangtetőn, két fül között erősen kidomborodó latinkereszt. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális. A 132 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.



Mk: 54 cm, Á: 66,5 cm, á: 30,3 cm

1493, Nagyszeben, Márton mester

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 9174. („Damján” felirattal); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 16. sz.; Benkő 2000a. 498. (1983)



77. Darlac – ev. templom (Dârlos, Durless, Szeben m.)

Egyenes vonalú peremének csak a felső része hajlított. Vállá gömbölyű, felirat vagy díszítmények nélkül. Teteje domború, koronája körül öntési varrat húzódik. A harang tetején, a függesztőkorona középső tagjának alapjából hat rövid kis borda nyúlik a fülek közé. Alig ívelten megtörő füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 67 cm, Á: 73 cm, á: 40,1 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 419; Benkő 2000. 86. (1981)

Daróc I. Homoróddaróc

Décse I. Magyardécse, Marosdécse

Demeter I. Kisdemeter, Nagydemeter

78. + Dês – ref. nagytemplom (Dej, Kolozs m.)

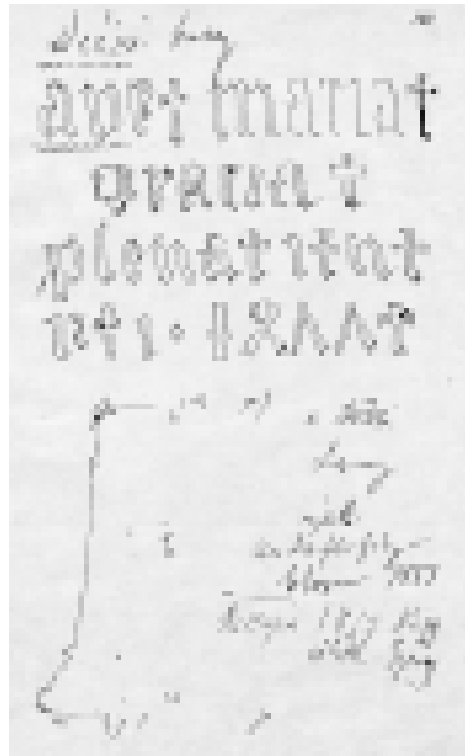
1887-ben elhasadt és újraöntött harang. Rómer Flóris rajza szerint peremét abroncs tagolta, palástja csaknem hengeres, vállán sodrott bordakeretben minuszkulás felirat futott körbe: *+ ave + maria + gracia + plena + i + n + r + i · 1477*. A szavakat latinkeresztek választották el, az évszám első számjegye előtt kis rombusz állt. Vállának íve megtört, teteje lapos, koronája a rajzon nem szerepel.

1477

Mk: 60,6 cm, Á: 71,2 cm, á: 34,2 cm

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XXXIX. csomó, 651/27. (Torma Károly 1863. III. 3-i levele

Rómer Flóriszhoz, az emlékezetből leírt, de pontos harangfelirattal); Uo. XIV. jegyzőkönyv 141. (a harang vázlatos rajza, betűhíven visszaadott felirata és méretei: Mk: 23 hüvelyk, alsó átmérője 27 hüvelyk, felső átmérője 13 hüvelyk); Kádár 1882. 100–101, 103, 137, 251. (adatai egy másik, közelebből azonosíthatatlan középkori harangra vonatkoznak: az 1642. július 25-i tűzvészben elpusztultak a harangok, ezért a *Bógó* nevű harangot „mely »régi antiquiditás« goth felirattal volt ellátva, hihetőleg I. Rákóczi adományozhatta, valamely magyarországi[?] egyháze volt”; a harang 1808-ban meghasadt és újraöntötték, súlyát ekkor 8 mázsa 90 fontra egészítették ki; az 1849. május 6-i „nemzeti nagyünnepelés” után a szabadságharc céljaira felajánlott harangot a város saját költségén Kolozsvárra szállíttatta; 1851-ben megrepedve kapták vissza, ezért ismét átöntötték.); Orbán 1888. 333. (*In.r.j.* 1477. *Ave Maria gracia plena* felirattal; „a harang ma már nem létezik, amennyiben a múlt évben elhasadván újraöntött”); Gerecze 1906. 864. (Torma Károly fenti leveléből a betűhíven lerajzolt évszámot 1455-nek olvasta); Entz 1996. 120; Lestyán II. 435. (ma is meglévő harangként említi); Benkő 2000b. 66, 63. kép.



79. + Désakna – ref. templom (Ocna Dejului, Kolozs m.)

Az első világháború idején elpusztult harang, gótikus felirattal.

?

IROD.: SzDMon III. 239. („Van két harangja, egyik goth betűkkel, a másik újabb öntésű”); Gerecze 1906. 865; Lestyán II. 437; Szilágyi Imre lelkész 1998. január 16-án kelt levele szerint Désakna régi harangjai az első világháború rekvirálásai során elpusztultak, a jelenlegi harangok 1925-ben és 1927-ben készültek.

80. + Déva – ref. templom (Deva, Diemrich, Hunyad m.)

Az első világháború idején elpusztult harang. Egy 1898-as leírás szerint a toronyban található három harang közül a legkisebbiken „Évszám nincs [...], de van 3 kis piros kereszt s 4 mythologiai nőalak, melyek halfarkban végződnek és négyszer felírva ez a gothikus betűkből álló szó: *sbew* és egyszer így: *sbeu*, aminek olvasása rejtélyes. A harang alsó karimája belől négy oldalon van elvása ...”

15. század, Nagyszeben?

IROD.: Müller 1859. 224. (a neki küldött feliratmásolaton ismétlődő betűcsoport – *s b c n e(?)* – esetleg tévesen leírt ábécérészlet: *a b c d e*; a szavak között fekvő sárkányokat említi); Téglás 1902. 44; Szóts 1898. 77; Gerecze 1906. 396. (érthetetlen feliratú harang). (1984)

81. + Déva – ref. templom (Deva, Diemrich, Hunyad m.)

Az első világháború idején elpusztult harang, melyet 1898-ban nagyharangként írtak le. Feliratát ekkor a következőképpen jegyezték fel: „*MAGR*; *SIGIS*; *CIBIN*; *ANO*; *MDI*; 6; 5; 3; 8; *SALVT*; 1; 5; 3; 6; **INRI*; T; T. A szavak feletti rövidítési jeleket s az egyes számok és szavak közöttiek nyomdailag nem tudjuk tökéletesen visszaadni.”

1536, Nagyszeben, Zsigmond mester

IROD.: Müller 1859. 228; Névkönyv 1863. 10; Téglás 1902. 44; Szóts 1898. 78; Gerecze 1906. 396; Roth 1908. 8. (*Sigismundus Cibiniensis* mesternévvel); Patay 1989. 95. (1984)

Déva l. Marossolyos

Doba l. Nagydoba

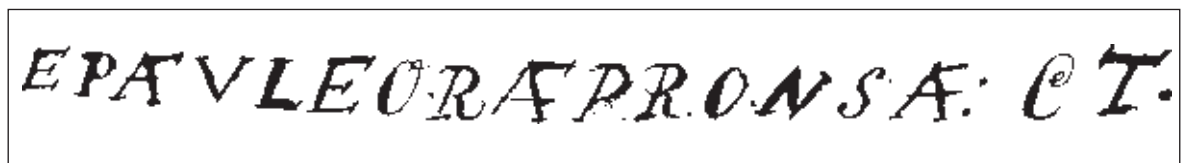
82. ? Dobrácsapáti – ref. templom (Apateu, Szatmár m.)

Az 1825. évi generális vizitációkor készült leírás szerint „A toronyban van egy 50 fontos kis harang ezen betűkkel: EPAVLEO · RAPRO · NSA : CT.” A nagybetűs felirat – melynek kezdetét az összeíró lelkész nem ismerte fel – a közeli érszakácsi harang analógiája nyomán SANCTE PAVLE ORA PRO NOBIS lehetett, rövidítésekkel.

15. század vége?, Nagyvárad

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen, 1825. évi (Budai Ézsaiás-féle) generális vizitáció.

(helyszíni szemle nem volt)



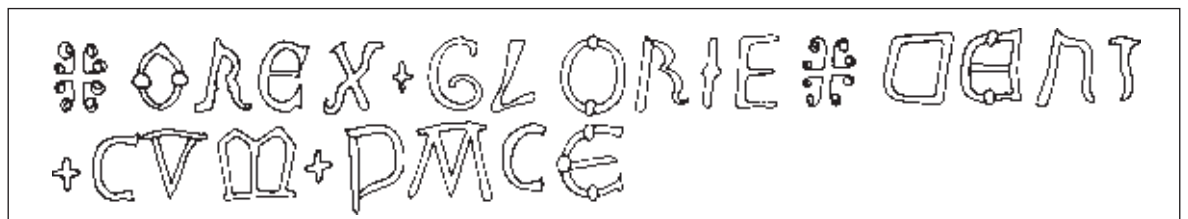
83. + Domáld – ev. templom (Vișoara, Maldorf, Maros m.)

Elpusztult harang majuszkulás felirattal: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. A felirat élén horgonykereszt (III. 4) állt, a szavakat horgonykereszt (III. 4) és görögkeresztek (III. 1a) választották el.

13–14. század, Nagyszében

IROD.: Müller 1859. 226, IV. tábla 3; Gerecze 1906. 419; Balogh 1943. 337. (Fr. Müller rajzával és 16. századi keltezéssel); Léstyán II. 281. (Balogh Jolán nyomán téves 16. század eleji keltezéssel, ma is meglévőként említi); Benkő 2000. 83–84.

(1982)



Dombó l. Küküllődombó

84. Ecel – ev. templom (Ațel, Hetzeldorf, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 7,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + O rex · glorie · ihesu · criste · veni · cvm · pace.

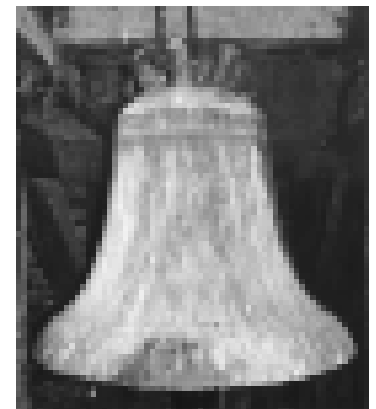
Betűmagasság: 6,1–6,5 cm. A felirat elején III. 104. sz. kezdő kereszt, a szavak között III. 99. sz. elválasztójelek. Teteje boltozatos, a korona körül borda húzódik. Vaskos függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a hatszög három, enyhén kannelúrástól oldal, belül körív.

Mk: 85 cm, Á: 100,5 cm, á: 48,4 cm

15. század első fele vagy közepe, Segesvár, János mester?

IROD.: Müller 1859. 223; Gerecze 1906. 516; Csaki 1923. 41.

(1981, 1997)



† O R E P M O R I E I H E C U †
 C R I C T E V E U I †
 C U M P A C E

85. Ecel – ev. templom (Aţel, Hetzeldorf, Szeben m.)

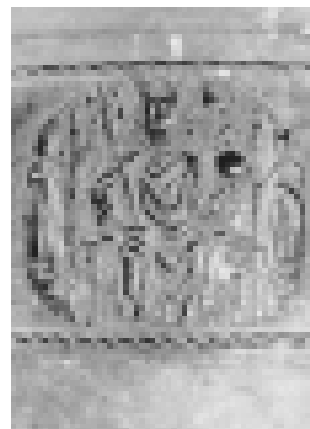
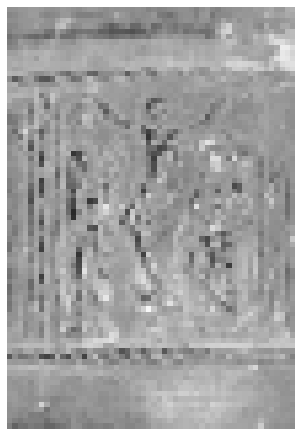
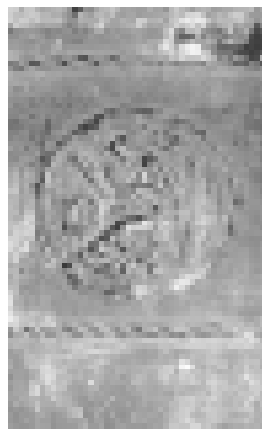
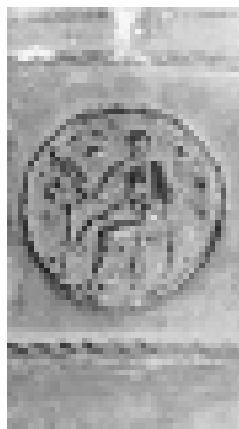
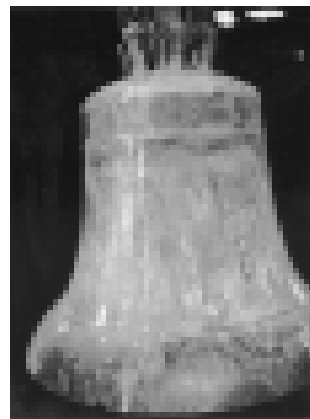
Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 7,5 cm) négy plakett látható arányos elosztásban: Keresztrefeszítés (III. 116c), író evangélista (III. 118), trónoló király (III. 113), evangélista olvasópult előtt (III. 117). Teteje boltozatos, a korona körül borda húzódik. Függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 58 cm, Á: 68 cm, á: 37 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 516; Csaki 1923. 41. (feliratos harangként említi).

(1981, 1997)



Egerbegy I. Szászegerbegy

86. ? Egeres – r. kat. templom (Aghireş, Kolozs m.)

Az egyházi nyilvántartás 35 kg-os, elhasznált, középkorinak tűnő harangot jelez, *Ave Maria* felirattal.

IROD.: Egyházi nyilvántartás; Benkő 2000b. 66.

(helyszíni szemle nem volt)

87. ? Egeres – r. kat. templom (Aghireş, Kolozs m.)

Az egyházi nyilvántartás elhasznált, középkorinak tűnő harangot jelez, *Sancta Maria ora pro nobis* felirattal. A felirattal kapcsolatban megjegyezzük, hogy az egeresi templomot, 14–15. századi adatok szerint, Szent Márton püspök tiszteletére szentelték (Entz 1994. 90–91).

IROD.: Egyházi nyilvántartás.
(helyszíni szemle nem volt)

88. Egrestő – ref. templom (Agrişteu, Ajreschtelns, Maros m.)

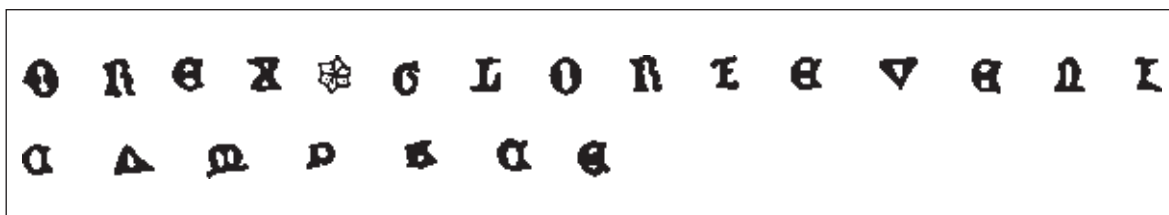
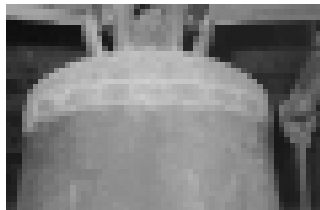
Síma peremének csak a felső harmada hajlított. Vállán durván öntött, 2,6 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: *O REX · GLORIE VENI CVM PACE*. Betűmagasság: 1,5–2,2 cm. A *CVM* szó *V* betűje fejjel lefelé áll. Az egyébként tagolatlan szövegben a *REX* és *GLORIE* szavak között rozetta (III. 196) áll. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: 54 cm, Á: 61 cm, á: 35,7 cm

14. század

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 14. sz.; Benkő 2000b. 23. kép.

(1983)



Ekemező I. Kisekemező, Nagyekemező

89. + Élesd – r. kat. templom (Aleşd, Bihar m.)

1870-ben újraöntött harang, rajta *In te Domine speravi* felirat (Zsolt 70,1) és „a Bold. Szűz képe” (Bunyitay Vince), más közlés szerint Szent Miklós vagy megrongált feszület (Sass Kálmán) volt. IROD.: Váczy 1867. 569. (a kisebbik, épségben lévő régi harangon *In Te Domine Speravi* körirat); Bunyitay III. 406; Sass 1935. 125. („Két nagyon régi harangja, melyek egyikén a Szent Miklós, a másíkan a feszület állott, amit az egyházi elöljáróság ellenére tett oda a harangöntő – ami arról később lereszeltetett –, meghasadt, 1870-ben Pesten újraöntetik”); Benkő 2000b. 67.

(1984)

90. Erdőcsinád – ref. templom (Pădureni, Maros m.)

Megtört ívű peremén 2 cm széles abroncs. Vállán kétsoros, alulról fölfelé olvasandó minuszkulás felirat. Az alsó, kezdő sor kereteletlen, a felső, hosszú sort 3,5 cm széles sodrott bordakeretbe

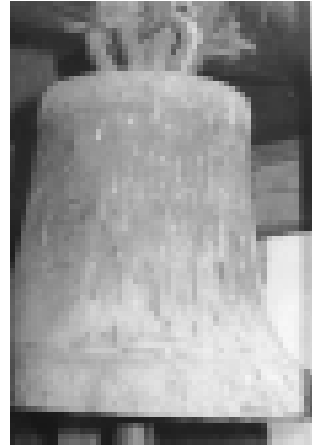


írták: *ista c // + ampana + ets(!) + formata + ad + bnorem(!) + ombivm(!) + santtorum(!) + eccl(es)ie*. Betűmagasság: 2,3–2,7 cm. A harang palástjából kiemelkedő betűk háromszög keresztmetszetűek, a betűtestek közepén így éles gerinc húzódik. A szavakat latinkeresztek (III. 193a) választják el. Vállának íve megtört, teteje csak kissé domború, koronája körül enyhe borda. Ívelten hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek. A 80 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 45 cm, Á: 53,5 cm, á: 29 cm

15. század vége, Beszterce?

IROD.: Névkönyv 1891. XXXII; OMvH Lvt 527/1918. (1983)



91. Erdőfüle – ref. templom (Filia, Kovászna m.)

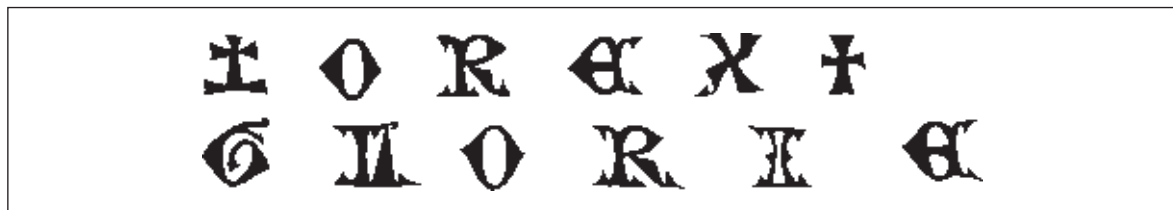
Pereme sima, ívelt. Vállán kétszeres, sima, éles bordakeretben (belvilág: 4 cm) majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE*. Betűmagasság: 3,1–3,4 cm. A felirat élén kiszélesedő szárú kettőskereszt (III. 20), a *REX* és *GLORIE* szavak között talpas máltai kereszt (III. 16) áll. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A megrepedt harang leszerelve, használaton kívül áll.

Mk: 45 cm, Á: 50,5 cm, á: 26,1 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Orbán I. 224. (a felirat rajzával, 14. sz. végi, 15. sz. eleji keltezéssel); OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 145. (a harang méretei és a felirat rajza); Karácson 1897. 325. (a harang a 14. század elején vagy valamivel később készült); Gerecze 1906. 944; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 15; Dávid 1963. 44; Dávid 1981. 105, 107. (a felirat rajzával); Kisgyörgy 1982; Kisgyörgy 1995. 292, 1. ábra 1. (a felirat rajzával); Léstyán I. 147. (szerinte hasonló betűk voltak az 1848-ban beolvasztott nagyharangon is); Benkő 2000. 89, VII. tábla 1.

(1984)



92. +/? Erdőszentgyörgy – ref. templom (Sângeorgiu de Pădure, Maros m.)

Elpusztult vagy lappangó harang. Orbán Balázs szerint „hosszúkás idomú, igen régi, nagyon elkopott harang [...], mely kezdetben felirat nélküli volt”, utóbb „felkarimájára” feliratot karcoltak: *Erdő Sz. György megyéjé 1669*. Az 1916-os román betöréskor a Dunántúlra menekítették, a gyékényesi (Somogy m.) állomásfőnök 1917. I. 19-i értesítése szerint az ottani állomáson „mint fölösleget” tartották számon, további sorsáról nincs adatunk.

14. század?

IROD.: Orbán IV. 30; VU 1893. 457. („sajátságos hosszúkás idomú, elkopott, ódon harang”); Gerecze 1906. 483; KvRefGylt 64/I. 6/915.^{III}, 8, 51, 66/I. 6/915.^{IV}.

(1983)

93. Eresztevény – ref. templom (Eresteghin, Kovászna m.)

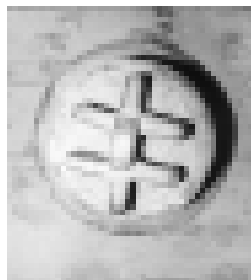
Peremének íve erősen megtört, szélén 2,5 cm széles abroncs. Vállán sima bordakeret üres sávot keretez. A bordakeret felül két, alul egy bordából áll, belvilága 2 cm. Vállának íve kissé megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt szabálytalan oldala, belül ovális. Az elhasadt harang ma használaton kívül, a templomhajóban található.

Mk: 32,5 cm, Á: 34 cm, á: 19,7 cm

15. század vége–16. század eleje, Brassó?

IROD.: Orbán III. 172. (15. századi keltezéssel; a hagyomány szerint a harang egykor Szacsvái volt); Kisgyörgy 1982. (15. századi keltezéssel; a helyi emlékezés szerint „Gábor Áron harangja [...] 1849-ben ezzel kongatták el csendben a nagy ágyúöntőt – a monyánál fogva a harangot –, hogy a kozákok észre ne vegyék”); Kisgyörgy 1995. 292–293.

(1984)



94. Érkávás – ref. templom (Căuaș, Szatmár m.)

Az 1809. évi összeírás a haranglábban függő két harang közül „a kisebbik mintegy ötven fontos régi elolvashatatlan betűkkel”.

?

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen (I. 1s. 3, 40. 1.).

(helyszíni szemle nem volt)

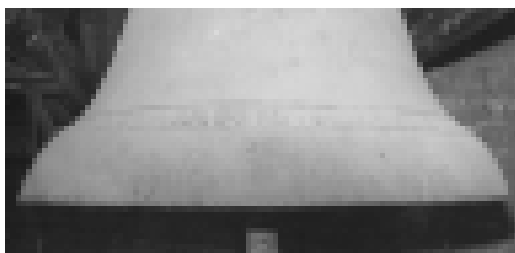
95. Érmihályfalva – ref. templom (Valea lui Mihai, Bihar m.)

Íveltlen kihajló pereme fölött, 4,5 cm belvilágú sima bordakeretben minuszkulás felirat: *boc · opus · factu(m) · est · ad · laudem · dei · et · Beati · Georgi(!) · MArty(ri)s · per · M(anus) · Emerici · (de) Wa(ra)dino · Regnante · Rege · lad(i)z(lao) · Coro(na)c(ion)is · eius · anno · secu(n)do · videlicet · 1 · 4 · 9 · 1 · .* Betűmagasság: 2,2–3,3 cm. A szavakat kis rombuszok, ill. pontok (III. 168–169) választják el egymástól, a szöveg végén § alakú elválasztójel (III. 172) áll. A mesternév utáni *de* szócskát a harang peremére ütő órakalapács semmisítette meg. A harang vállán 3,5 cm belvilágú, kétszeres sima bordakeretben majuszkulás felirat olvasható: *LUCAS · MARCUS · MATEUS · IOHANNES · TEMPORE · MATHIE · VERES · VITRICIS · EC(C)LE(SIE) · .* Betűmagasság: 2,9–3,1 cm. A szavakat kis rombuszok (III. 169) választják el egymástól, a *IOHANNES* név után § alakú elválasztójel (III. 172) látható. A harang válla a felirat fölött szögben megtörik, teteje enyhén kúpos, letörött eredeti függesztőkoronája körül két sima bordapár fut körbe.

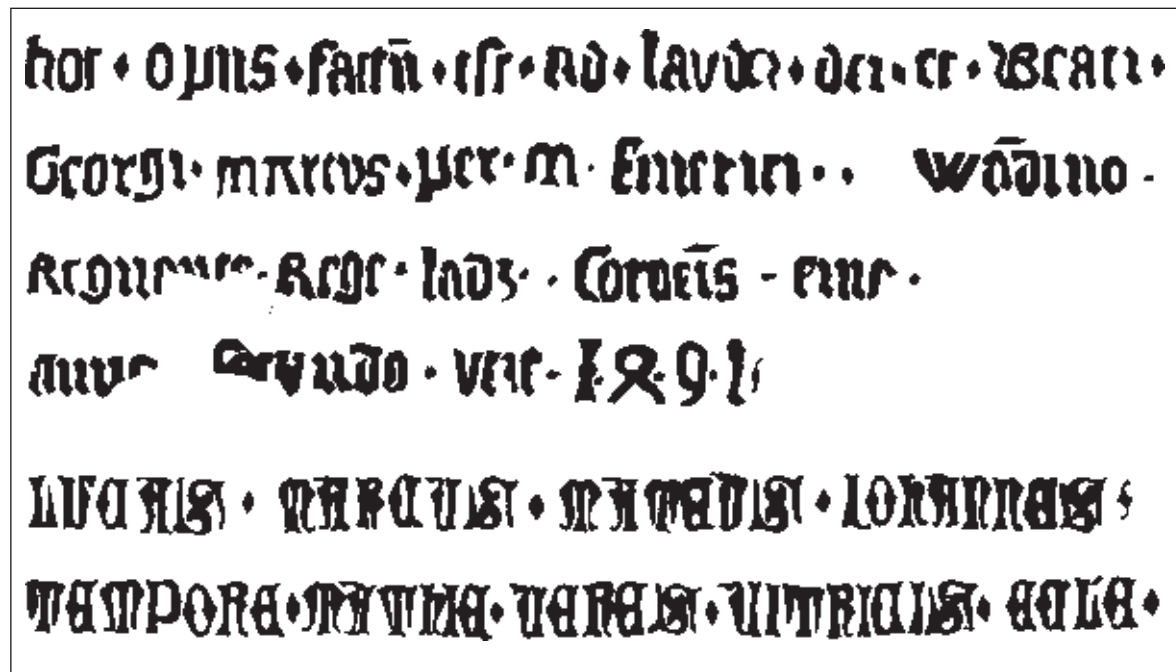
Egy 1327-ben kelt oklevél a falu Szent György vértanú tiszteletére szentelt templomát említi (Jakó 1940. 302).

Mk: 67 cm, Á: 84 cm, á: 41,4 cm

1491, Nagyvárad, Imre mester



IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára Debrecen, I. 1s. 2/b, 20. l. (Az 1809. évi összeírás a két harang közül az egyiket „igen régi Gothus munká”-nak nevezi); OMvH Rómer-hagyaték, XL. csomó, 670/192. (említés); Bunyitay III. 271–272, 22. rajz (közli a harang méretarányos rajzát és feliratát); Gohl 1897. 375; Borovszky 1901. 74; Gerecze 1906. 214, 223; Pascu 1954. 177. (a felirat román fordítása és *Emeric de Oradea* mesternév); Patay 1967. 307, 309, 310. (*Veres Mátyást* a helyi plébánosnak, *Várad* *Imre* harangöntőt pedig – kinek nevét *Vadnói Imre* formában rekonstruálta – lengyel származásúnak tekinti); Drăguț 1979. 315. (Imre mester Nagyváradon jelentős öntőműhelyt vezetett); Balogh 1982. II. 55; Patay 1989. 11, 79. (az öntőt, neve alapján, magyarnak tartja); Benkő 1994. 139–140, 142; Benkő 2000b. 66. (1984)



96. Érszakácsi – ref. templom (Săcășeni, Szatmár m.)

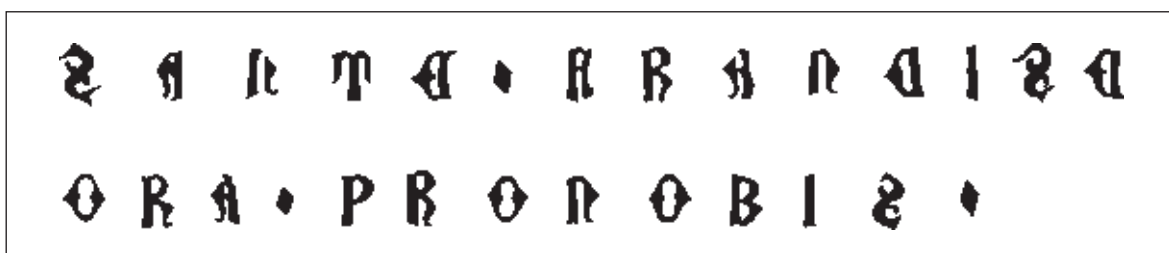
Pereme sima, ívelt. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) majuszkulás felirat: *SANTE(!) · FRANCISE(!) · ORA · PRO NOBIS ·*. A szavakat rombusz alakú jelek (III. 169) választják el. Vállá legömbölyített, teteje enyhén kúpos. A harangtetőből kiemelkedő, alacsony korongszerű tagozaton álló koronája körül 4 sima borda fut körbe. A korona függesztőkarikája tetején levágott öntési csap és két légcsatorna nyoma látszik. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög 3, kannelúras oldala, belül körív. Valószínűleg azonos azzal a 150 kg-osnak jelzett és a 16. századra keltezett haranggal, melyet az első világháború idején hadi célokra rekviráltak és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállítottak, majd 1918-ban a MOB mentesítését javasolta. Az elhasadt harangot a templom hajójában őrzik.

Mk: 59 cm, Á: 67,5 cm, á: 37,3 cm

15. század vége, Nagyvárad, Imre mester
 IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen, I. 1s. 3, 66. l. (az 1809. évi összeírás szerint „az Nagyobbik Harangon melly mint egy 4 Másás, ilyen Gothus



betük Deakul olvastathatnak: *ORA PRO NOBIS SANCTE FRANCISCE*"); Névkönyv 1874. 6; Bunyitay 1887. 45; SchemMV 1896. 370; Gohl 1897. 375; Petri IV. 379; Gerecze 1906. 215; OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz, 17. sz. (1984)



97. + Farnas – ref. templom (Sfăraș, Szilágy m.)

Az 1475-ös farnasi harang leírásakor Bunyitay Vince megjegyzi, hogy „volt egy másik, kisebb, csaknem gyűszű alakú harangja is felirat nélkül, de ezelőtt két évvel újraöntötték. Ez amannál még régibb volt.”

13–14. század?

IROD.: Bunyitay III. 407.

98. Farnas – ref. templom (Sfăraș, Szilágy m.)

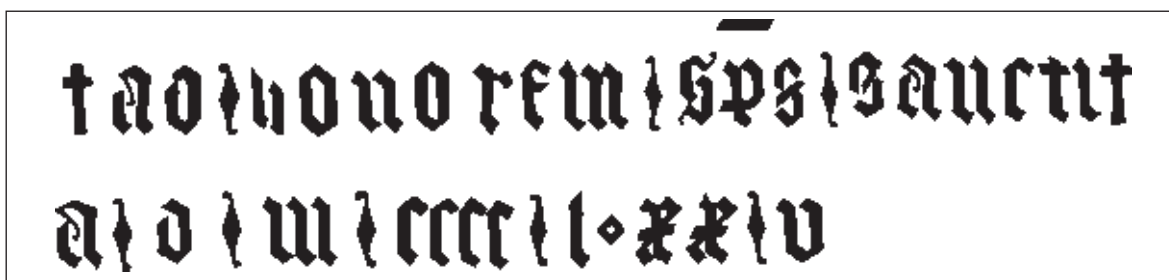
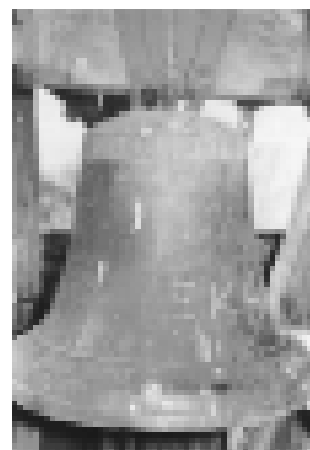
Csorbult peremének íve megtört, a perem szélén 2,5–3 cm széles abroncs. Vállán 5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + *ad · honorem · sp(iritu)s · sancti + a(nno) · d(omini) · m · cccc · l · xx · v*. Betűmagasság: 3,5–3,8 cm. A szöveg elején és az évszám előtt III. 193c sz. latinkereszt, a szavak között III. 179. sz. rombusz, ill. III. 182b típusú, § alakú elválasztójelek állnak. Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, koronája körül borda fut körbe. Függesztőfülei nyolcszög keresztmetszetűek, a külső három oldala kannelúrás.

Mk: 55 cm, Á: 63,5 cm, á: 32,2 cm

1475

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XLI. csomó, 668/33–34. (Fehér György farnasi ref. lelkész 1862. december 29-én kelt levele, melyet Rómer haranggyűjtési felhívására írt, küldi a harang és a felirat ceruzarajzát; a feliratot *Ad honorem spiritus sancti. Anno domini 1419*. formában olvasta; megjegyzi, hogy „egy templomi felirat a mennyezetén nyilván mutatja, hogy az utolsó tatárjáráskor 1713–18 a templom felégettetett, de a harang a hívek buzgósága által elrejtve, megtartott”); Névkönyv 1872. 7. (1419-es évszámmal); Miháltz 1896. 235. (a Rákóczi-szabadságharc alatt elnéptelenedő Farnas harangja 1721-ben egy időre Magyarbikalra került); Bunyitay III. 407; Gerecze 1906. 427; Balogh 1935. 161; Kelemen 1977. 212; Entz 1996. 133. (a harang évszáma a templomépítés befejezésére utal); Léstyán II. 197.

(1982)



Fehéregyháza I. Szászfehéregyháza

99. Fejérd – ref. templom (Feiurdeni, Kolozs m.)

Megtört ívű peremén 4,5–5 cm széles abroncs. Oldalán, átellenben, két plakett – Királyok imádása (III. 219) és Vir dolorum (III. 132) –, velük egy sorban keretelés nélküli évszám: *M · 5 · 23 ·*.

Betűmagasság: 2,8–3 cm. A számokat szabálytalan háromszög vagy levél alakú jelek (III. 175) választják el. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3 cm) korai humanista kapitálisokkal felirat: *CRISTVS · REX · VENIT · IN · PACE · DEVS · HOMO · FACTVS · ETS (!) ·*

Betűmagasság: 2,3–2,8 cm. A szavakat a fentiekhez hasonló jelek választják el, az *ETS* szó előtt és után a fenti két plakett elmosódott, öntési hibás lenyomata látható. Vállának íve megtört, csonkakúp alakú tetejét sekély árkolás tagolja. Sarkosan megtört függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 56 cm, Á: 70 cm, á: 36,6 cm

1523, Kolozsvár?

Irod.: Névkönyv 1872. 41; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 19. sz.; Ref. egyházi nyilvántartás 1973; Lestyán II. 198. (1982)



CRISTVS · REX · VENIT · IN · PACE ·
DEVS · HOMO · FACTVS · ETS
M · 5 · 23 ·

100. Feketegyőrös – gör. kel. templom (Girişu Negru, Bihar m.)

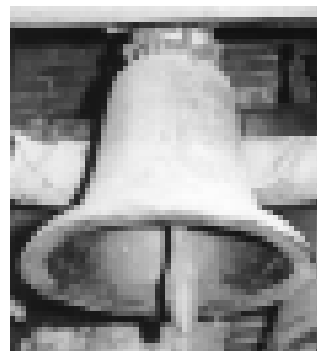
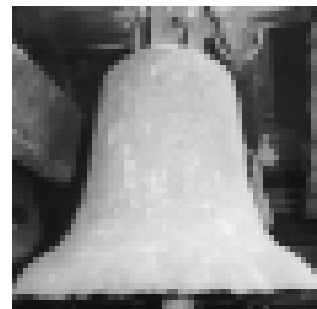
Csorba, terült ívű pereme fölött enyhe borda. Válla, teteje gömbölyű, függesztőkoronáját durva öntési varrat övezi. A felirat és díszítés nélküli harang sarkosan megtört füleit két-két, egymáshoz csaknem derékszögben illesztett, kerek átmetszetű rudacsokból mintázták.

Bunyitay Vince szerint a 18. sz. végén, a régi Alsógyőrös egyik kútjában találták, a helyi hagyomány úgy tudja, hogy az Ochiul Ursului nevű helyen került elő. Az 1332–1337-es pápai tizedjegyzékben is szereplő *Gerres, Gurus* elpusztult katolikus templomának harangja volt (vö. ÁMF I. 623).

Mk: 40 cm, Á: 46,5 cm, á: 23,9 cm
13–14. század

Irod.: Bunyitay III. 457; Gohl 1897. 375; Borovszky 1901. 78. (a régi Alsó-Győrös helyén „gyűszű alakú középkori harang”-ot találtak); Gerecze 1906. 215.

(1984)



101. + Feketehalom – ev. templom (Codlea, Zeiden, Brassó m.)

1725-ben a régi felirat megtartásával újraöntött, utóbb ismét megrepedt és átöntött nagyharang. Felirata Marienburg és Jekelius nyomán: *Benedicite omnia opera D(omi)ni D(omi)no. Laudate et superexaltate eum in Secula* (Dán 3,57). Az újraöntött harang feliratából arra lehet következtetni, hogy a középkori felirathoz évszám (1430) is tartozott.

1430

IROD.: Marienburg II. 360. (1420-as dátummal); Müller 1859. 217; Zeidner Denkwürdigkeiten vom Jahre 1335 bis zum Jahre 1847. Kronstadt 1877. 27. (a harang 1725-ben 295 éves volt); Jekelius Bl IV/1. 220. (közli az 1725-ös feliratot: „Ohn’ fünf drei hundert Jahr mein Mund erklag allhie ...”); Türk 1991. 18–19; Benkő 2000b. 67.

(1984)

102. + Feketehalom – ev. templom (Codlea, Zeiden, Brassó m.)

Elpusztult kisharang, egykor a kaputoronyban függött. Orbán Balázs szerint rajta „ferde latin betűkkel e körirat van: *O Rex glorie Ihesu Criste veni cum pace*; utána ez a két számjegy: 98”.

1477?, 1498?

IROD.: Marienburg II. 360. (a kisharangot a fenti haragnál korábbinak tekinti); Orbán VI. 405. (a két számjegy rajzával; az évszámot tévesen 1598-nak egészítette ki); Gerecze 1906. 258; Jekelius Bl IV/1. 220, 223; Türk 1991. 18. (az 1477-ben öntött kisharang felirata *O rex glorie Ihesu Christe veni cum pace* volt); Léstyán I. 41. (a harangot meglévőként tünteti fel).

(1984)

103. Feketelak – ref. templom (Lacu, Kolozs m.)

Peremének íve megtört. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5,3 cm) jobbról balra haladó minuszkulás felirat: *cr̄istus · rex enit(!) · cumv(!) · pace · homoa(!) · factvs(!) · est ·*. Betűmagasság: 3,4–4,6 cm. A szavakat kis, szabálytalan rombuszok (III. 176a) választják el. Két betű (a *venit v-*

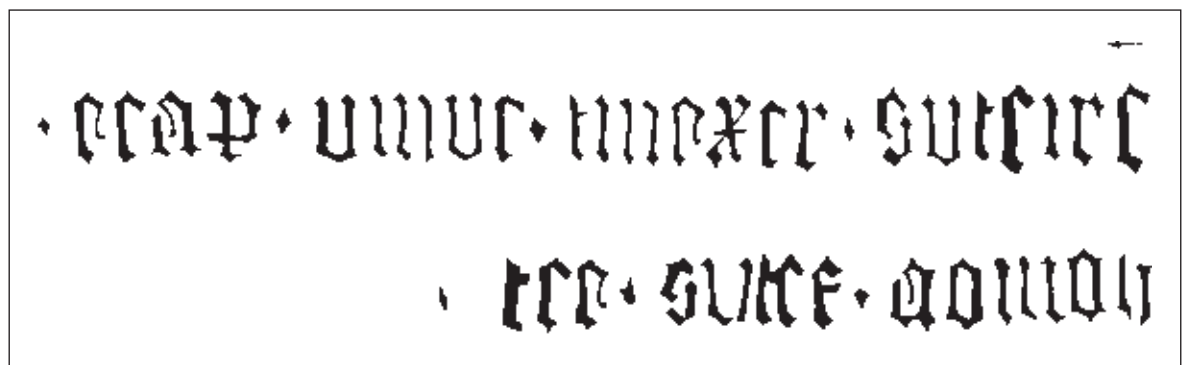


je és a *factvs a-*ja) tévesen más szóhoz került. A harang teteje domború, függesztőkoronája körül sekély árkolás, kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmet-szetűek.

Mk: 53 cm, Á: 60 cm, á: 30,9 cm

15. század vége – 16. század eleje, Beszterce? IROD.: SzDMon III. 441; KvRefGylt 53/I⁶/915^v; Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 20. sz.; Uo. Egyházi nyilvántartás 1973; Léstyán II. 21. (Kádár nyomán két régi feliratú harangot említ).

(1983)



Felsőbajom l. Bázna

Fenes l. Magyarfenes

104. + Földszín – ev. templom (Florești, Felsendorf, Szeben m.)

Az első világháborúban elpusztult harang. A 49 kg-os, 15. századnak mondott, felirat nélküli harangot hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

?

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 516; OMvH Lvt 527/1918. (1981)

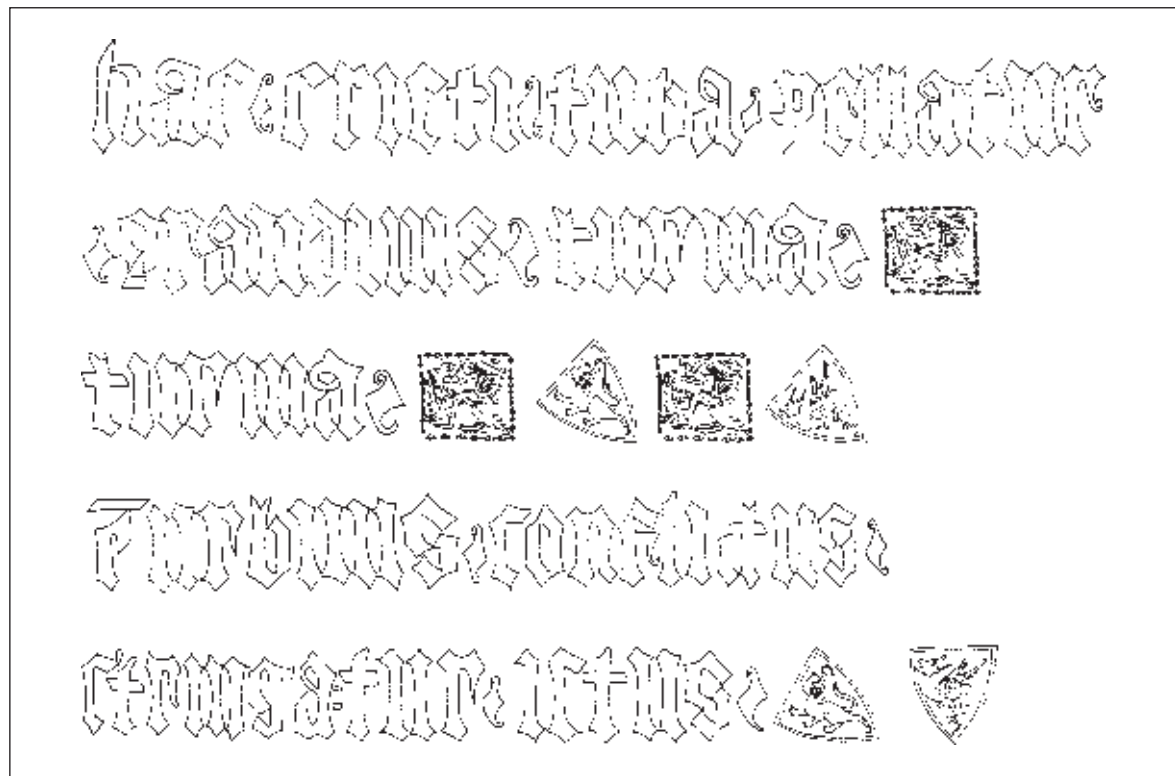
105. + Földvár – ev. templom (Feldioara, Marienburg, Brassó m.)

1922-ben újraöntött harang. Vállán kétsoros minuszkulás felirat, Orbán Balázs rajza nyomán: *hac · cristi · tuba · pellatur · grandinis · turma · // turbinis · conflictus · stringatur · [fulminis] ictus . . .*. A szavakat § alakú jelek (III. 98a) választják el. Orbán rajzán a *fulminis* szó nem szerepel, csupán a felirat átírt szövegében, ez utóbbi azonban olyan jól egyezik G. D. Teutsch olvasatával, hogy hitelesnek kell tartanunk. A felső sor végén négy, Orbán rajza után jól azonosítható plakett: Sámson az oroszlán-nal (III. 129), címerpajzsba foglalt ágaskodó oroszlán (III. 121), Sámson az oroszlán-nal (ism.), címerpajzsba foglalt szárnyas sárkány (III. 120). Az alsó sor végén címerpajzsban ágaskodó oroszlán (III. 121), ill. szárnyas sárkány (III. 120).

M: 110 cm, Á: 122 cm (Orbán Balázs nyomán)

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Orbán VI. 433. (15. század végi keltezéssel); Philippi 1880. 53; Teutsch 1881. 28. (a c. harang felirata, 15. század közepi minuszkulákkal: *Hac cristi tuba pellatur grandinis turma turbinis conflictus stringatur fulminis ictus*); Herfurth Bl I. 107; Gerecze 1906. 258; Jekelius Bl IV/1. 220–221; Benkő 2000b. 66. (1984)



Füle l. Erdőfüle

106. Fületelke – ev. templom (Filitelnic, Felldorf, Maros m.)

Peremének íve megtört. Vállán 5,2 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *· i · n · r · i · 1 · 4 · 9 · 6 r p q o m · b g a(?) b c d e f g l k*. Betűmagasság: 3,4–4,7 cm. Az ábécétöredék betűi zömmel fejjel lefelé, ill. tükörszimmetrikus helyzetben található. Az *inri* névbetűket, ill. az évszám jegyeit § alakú jelek (III. 134) tagolják, a szövegben három helyen Golgotát ábrázoló plakett (III. 149) áll. Vállla gömbölyű, teteje domború, koronája körül borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelálás –, belül ovális.

Mk: 60 cm, Á: 69 cm, á: 37 cm

1496, Brassó

IROD.: Müller 1859. 219; Gerecze 1906. 420; Csaki 1923. 42; Benkő 1999. 49, 4. kép 2; Benkő 2000b. 65.

(1982)



Gáj l. Kisgáj

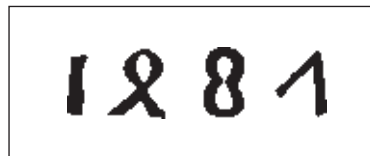
107. Galambod – ref. templom (Porumbenii, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 5 cm széles sodrott bordakeretben 1487-es évszám (a számjegyek magassága: 3,2–3,6 cm) és díszítmények: szárnyas hárpia ábrázoló övveret lenyomata (III. 52), két hárpia ábrázoló szíjvég elhegyesedő vége (III. 51), ugyanazon szíjvég téglalap alakú fele, Leonardus-rozetták (III. 55). Sorrendjük: 1487, 52, 55, 51, 55, 52, 55, 52. Vállának íve élesen megtört, teteje enyhén domborodik, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört fülei nyolcszög keresztmetszetűek. A 45 kg súlyú harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 40 cm, Á: 46,5 cm, á: 23,9 cm

1487, Nagyszeben, Márton mester

IROD.: Orbán IV. 194. („a reformátusok nagyobbik harangja, melyen a sz.-benedeki harang griff-cifrázataihoz hasonló ornamentika között 1487 évszám van minuskel jegyekkel beillesztve. – Mondják, hogy ezen régi harang a tatárok által feldúlt azon faluból került ide, mely a Galambod és Póka-Keresztúr közti Szurduktetőn feküdt.”); Névkönyv 1897. 8. (1481-es évszámmal); Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi



ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a galambodi harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 22; Balogh 1935. 167; Lestyán I. 322; Benkő 2000a. 493, 497. (1983)

Gálfalva I. Vámosgálfalva

108. Garat – ev. templom (Dacia, Stein, Brassó m.)

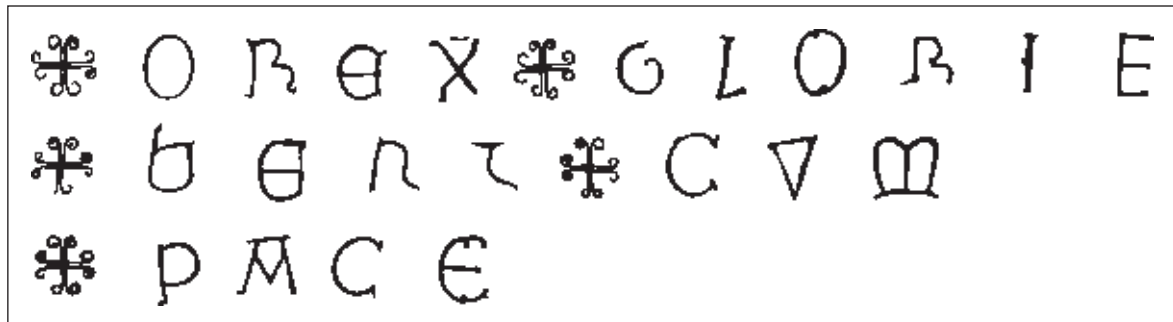
Sima, egyenes peremének felső harmada erőteljesen ívelt. Vállán 5,5 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. Betűmagasság: 3–4,2 cm. A szavakat horgonykeresztek (III. 4) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos fülei lapított ovális keresztmetszetűek.

Mk: 82 cm, Á: 90,5 cm, á: 52,5 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 43. (15. századra keltezett harang, olvashatatlan felirattal); Benkő 2000. 83–84.

(1984)



109. Garat – ev. templom (Dacia, Stein, Brassó m.)

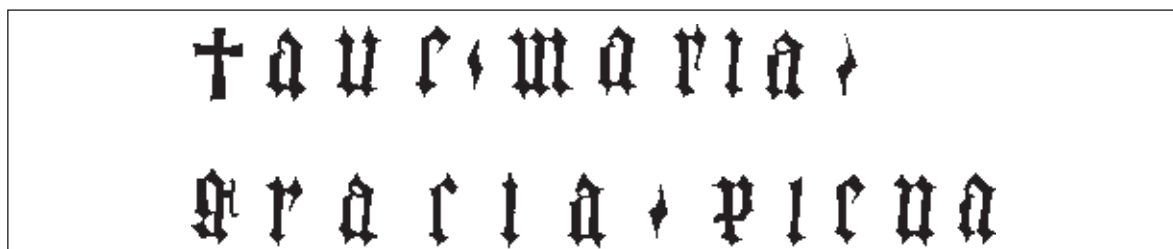
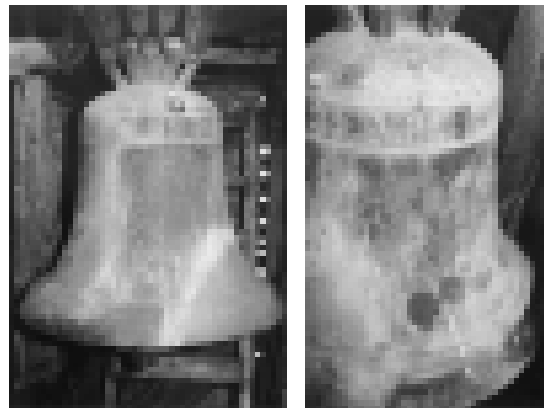
Pereme sima, ívelt. Vállán 6,6 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + aue · maria · gracia · plena. Betűmagasság: 5,3–5,8 cm. A felirat latinkezzel kezdődik, a szavakat § alakú jelek (III. 99) választják el. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.

Mk: 59 cm, Á: 68 cm, á: 35,6 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 224; Csaki 1923. 43.

(1984)



110. + **Geges** – ref. templom (Ghinești, Maros m.)

Elpusztult harangját Orbán Balázs leírásából ismerjük: „Gegesnek legkisebb harangja igen régi, mit hosszúkás vékony alakjáról a szakértő rögtön felismerhet, miért bizonytalannal nem fogja félrevezetni a falusi kovács által bevéssett ezen körirat: *Ist. Dits. Anno 1822 Geges birja.*”

?

IROD.: Benkő 1868. 144–145. (a hagyomány szerint a „mázsás nagyságú” harangot Morvaországból zsákmányolták a gegesiek); Orbán IV. 32. (a kuruc–labanc harcok idején zsákmányolta két gegesi huszár); Gerecse 1906. 483.

(1977)

111. + **Gerdály** – ev. templom (Gherdeal, Gürteln, Szeben m.)

Elpusztult középkori harang, felirat nélkül.

?

IROD.: Teutsch 1881. 139.

(1985)

112. **Gernyeszeg** – ref. templom (Gornești, Kertzing, Maros m.)

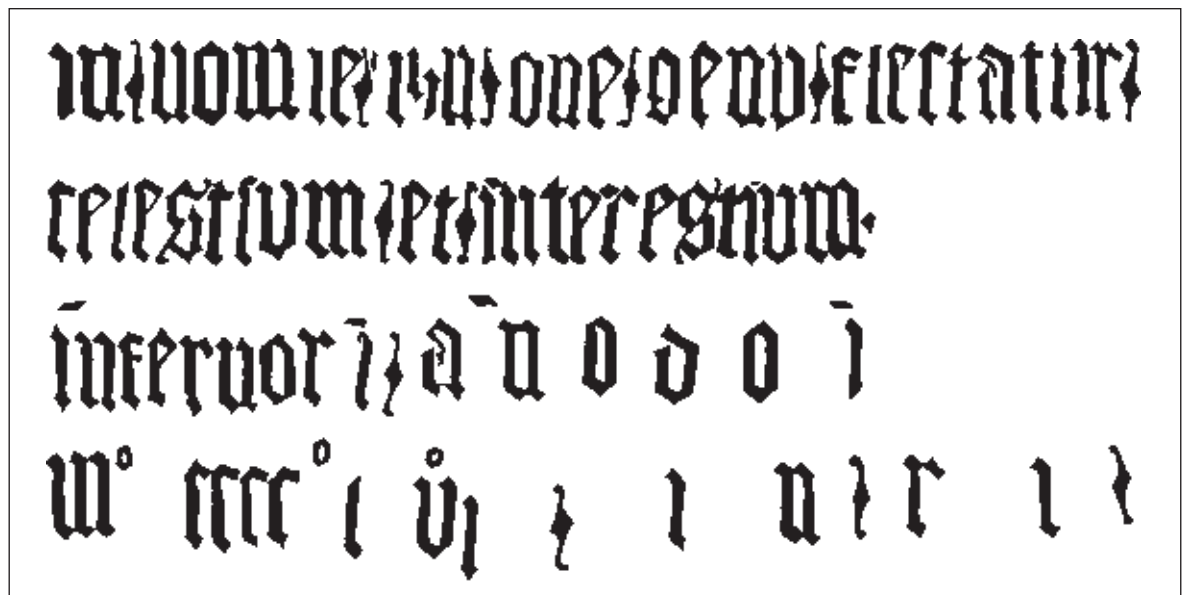
Peremének íve megtört. Vállára kétsoros minuszkulás feliratot öntöttek. A felső sort 6 cm széles sima bordakeret övezi, az alsó sor kereteletlen: *in · nomi(n)e · ih(es)u · o(m)ne · genv · flectatur · celestivm · et · in terestivm(!) // infernoru(m) · an(n)o do(min)i m° cccc lvi° · in · ri ·* (Fil 2,10). Betűmagasság: 4,2–5,1 cm. A szavakat rombusz (III. 176a) és § alakú jelek (III. 182c) tagolják. Vállának íve élesen megtört, teteje kúpos, koronája körül borda. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.

Mk: 58 cm, Á: 70 cm, á: 35,7 cm

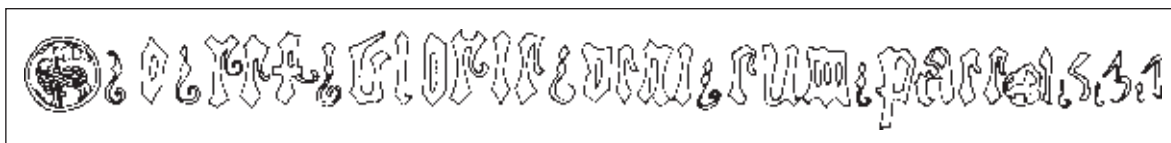
1456, Beszterce?

IROD.: Névkönyv 1892. 14; Bíró 1938. 10, 81/28; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 23. sz.; Entz 1996. 113. (a harang évszáma a gótikus templomépítkezés befejezésére ad biztos támpontot); Léstyán I. 95.

(1982)



- 113. ? Göc** – ref. templom (Ghiolt, Kolozs m.)
 1917-ben az Erdélyi Ref. Egyházkerület a 60 kg-os, *Anno 1129* (?) feliratú harang felmentését kéri a rekvirálás alól.
 1529?
 IROD.: KvRefGylt 58/I. 6/915^v.
 (helyszíni szemle nem volt)
- 114. +/? Gyákos** – ev. templom (Giacăș, Gogeschdorf, Szeben m.)
 Felirat nélküli középkori harang, melyet az utóbbi évtizedekben lebontott ev. templomból ismeretlen helyre szállítottak, ha még akkor megvolt.
 14–15. század?
 IROD.: Müller 1859. 209.
 (1983)
- 115. +/? Gyákos** – ev. templom (Giacăș, Gogeschdorf, Szeben m.)
 Elpusztult vagy lappangó harang, melyet a második világháború után lebontott ev. templomból ismeretlen helyre szállítottak, ha még akkor megvolt. Sodrott bordakerettel szegett minuszkulás felirata G. D. Teutsch nyomán: *ad ho(norem) s(anctissimi) f(ili) et m(atris) marie anno d(omi)ni m cccc lxxxvi*. A feloldások Teutschtól származnak. Ugyancsak ő jegyezte fel, hogy a *marie* és az *anno* szavak között egy liliom volt.
 1486
 IROD.: Teutsch 1881. 27; Gerecze 1906. 420; Csaki 1923. 42. (1483-as évszámmal)
 (1983)
- 116. + Gyergyóalfalu** – r. kat. templom (Joseni, Hargita m.)
 Elpusztult kisharang; Orbán Balázs szerint rajta „semmi körirat nincsen, de idomtalan hosszúkás alakja s rendkívüli elkopása mutatja régi korát”.
 ?
 IROD.: Orbán II. 145; Gerecze 1906. 269.
 (1986)
- 117. + Gyergyóalfalu** – r. kat. templom (Joseni, Hargita m.)
 Elpusztult harang, minuszkulás felirattal: *· o · rex · glorie · veni · cum · pace · 1 · 5 · 3 · 7*. A felirat élén Agnus Dei ábrázoló plakett (valószínűleg III. 147b), az évszám előtt jobbra forduló állatot ábrázoló, azonosíthatatlan plakett, valószínűleg kisméretű Agnus Dei (III. 148), a szavakat III. 137a típusú elválasztójelek tagolják.
 1537, Brassó
 IROD.: Orbán II. 145. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 269; Endes 1938. 76; Léstyán I. 207. (az első világháborúban semmisült meg).
 (1986)



- 118. + Gyergyószentmiklós** – r. kat. templom (Gheorgheni, Hargita m.)
 Elpusztult harang, antikva betűs felirata Fr. Müller szerint: *NON HABEMVS HIC MANENTEM CIVITATEM SED FVTVRA(!) INQVIRIMVS GY. SZ. MIKLOS ANNO DOMINI: 1548* (Zsid 13,14).
 1548?

IROD.: Benkő 1853. 144; Müller 1859. 229. (szokatlan harangfelirat, helynevek említésére Németországban is csak a 16. század végétől ismer példákat); Orbán II. 105. („harmadik harang”); Gerecse 1906. 270, 1147; Gyárfás 1911. 105; Endes 1938. 76; Léstyán I. 208. (meglévő harangként említi); Benkő 2000b. 67.

Győrös I. Feketegyőrös

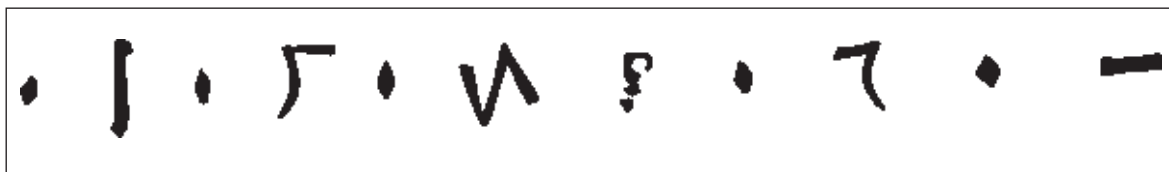
119. Harangláb – unit. templom (Hărăngláb, Maros m.)

Széles peremének íve megtört, a peremen 4,5 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5,5 cm) évszám ritkásan írt jegyei: · 1 · 5 · 2 · · 7 · · · . A számjegyek magassága: 3,7–5,5 cm. Közöttük rombusz alakú elválasztójelek (III. 133) állnak, a 2-es és 7-es között ezenkívül még egy III. 137a típusú jel is található. Az évszám után Szent Katalint ábrázoló relief (III. 153). A harang vállának íve enyhén megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 55 cm, Á: 70 cm, á: 35,7 cm

1527, Brassó

IROD.: UK 28(1915). 11. 206. (12–13. századi keltezéssel); Entz 1994. 100. (az 1332-től adatolható *Harangláb* falunév a templom mellé épített korai haranglábra és rajta harangra utal). (1983)



Hármasfalu I. Székelyszentistván

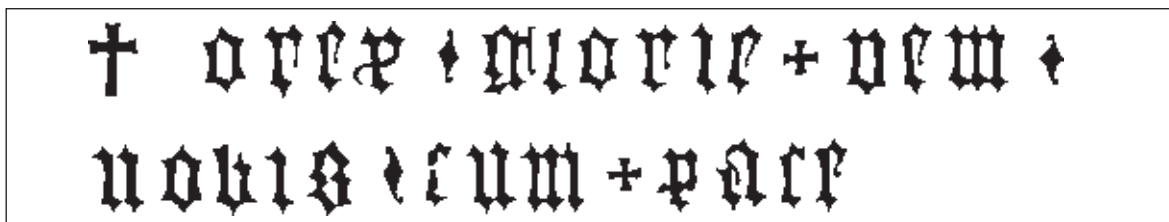
120. Haró – ref. templom (Hărău, Hunyad m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5 cm) minuszkulás felirat: + o rex · glorie + veni · nobis · cum + pace. Betűmagasság: 3,5–3,9 cm. A felirat elején latinkereszt (III. 38) áll, a szavak között máltai kereszt (III. 39) és § alakú elválasztójelek (III. 36) találhatóak. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda fut körbe. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három kannelúrás –, belül körív.

Mk: 54 cm, Á: 61,5 cm, á: 30,9 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: KvRefGylt 58/I. 6/915^V (az Erdélyi Ref. Egyházkerület kéri a 15. századi harang felmentését); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 75. sz.; a gyulafehérvári ref. egyház 1973. évi nyilvántartása. (1984)



121. Hásság – ev. templom (Haşag, Haschagen, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *Magister · Leonardus · anno · d(omi)ni · m° ccc° xxix ·*. Betűmagasság: 4,8–5,3 cm. A szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül körív.

Mk: 65 cm, Á: 79 cm, á: 38,8 cm

1429, Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: Teutsch 1872. 50; Reissenberger 1894. 5. ábra; Gerecze 1906. 517; Roth 1908. 13–14; Roth 1913. 9. (1492-es dátummal); Csaki 1923. 42; Patay 1989. 87; Benkő 2000a. 497.

(1983)



122. Hégen – ev. templom (Brădeni, Henndorf, Szeben m.)

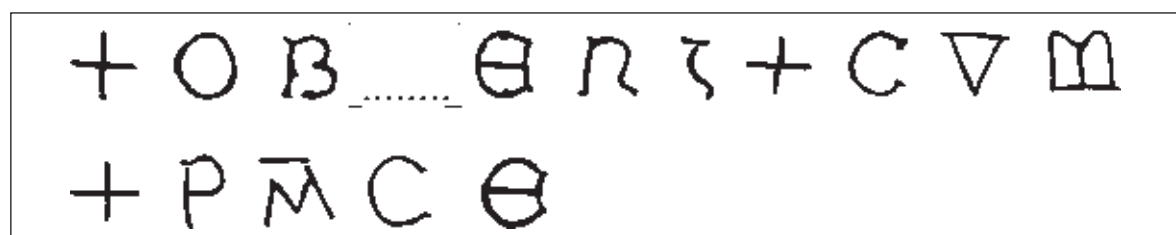
Sima pereme fölött borda. Vállán 6,3 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *OBEX(!) + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 3,8–4,4 cm. A szavakat görögkresztek (III. 1b) választják el. Teteje boltozatos, koronája körül öntési varrat. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: kb. 77 cm, Á: 86 cm, á: 48 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 42. (15. századi keltezéssel); Benkő 2000. 83–84.

(1981)



123. + Hegyközcstár – ref. templom (Cetariu, Bihar m.)

5 mázsás és 50 fontos, megrepedt és újraöntetett harangjának felirata Kiss Benjámín lelkész 1847. évi feljegyzése szerint *Descendit rex facere pacem, LXV ann(o) in(carnationis)* volt.

1465?

IROD.: Debreceni Ref. Koll. Kvt. Ms R 607/53 (Jakó Zsigmond gyűjtése).

Hermány I. Szászhermány

124. Hétúr – ev. templom (Hetiur, Marienburg, Maros m.)

Sima peremének csak a felső része hajlított. A vállán húzódó, 4,2 cm széles feliratos sávot felül három, alul két vékony, sima, éles borda szegélyezi. Majuszkulás felirata: + *IESUS · + O REX +*

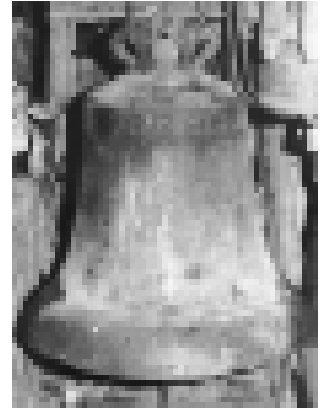
GLORIE + UENI CVM PACE. Betűmagasság: 3,6–4,1 cm. A felirat élén hegyes végű görögkereszt (III. 13) áll, a szavakat – sorrendben – III. 19, 13. és 19. sz. keresztjek választják el, a *IESUS* szó után János evangélista jelvényét, a sast ábrázoló plakett (III. 32) található. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 75 cm, Á: 86 cm, á: 45,5 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 42. (15. századi keltezéssel); Benkő 2000. 88, VI. tábla 2.

(1982)



† I E S U S ✠ O R A ✠
G L O R I E ✠ U E N I
C V M P A C E †

125. Hétúr – ev. templom (Hetiur, Marienburg, Maros m.)

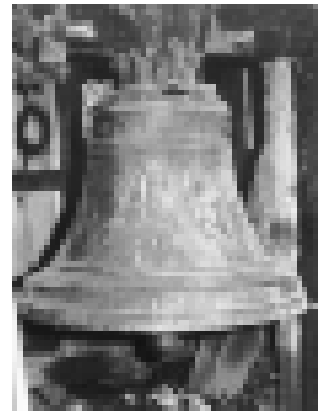
Erősen megtört ívű peremét 3,5 cm széles abroncs szegélyezi. Palástjának két ellentétes pontján Szent Györgyöt ábrázoló zarándokjelvény (III. 167), ill. szeges kereszt (III. 166) látható. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belső: 8 cm) antikva betűs felirat és évszám: *MAGISTER · GREGORIVS · 1 · 5 · 4 4*. Betűmagasság: 2,8–3,6 cm. Az *E*, *G* és *V* betűket fordítva és fejjel lefelé applikálták a harang testére. A mesternevet naprozették (III. 164) tagolják, a számjegyeket rombuszok (III. 163b) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája körül borda. A függesztőkorona középső tagjának kiszélesedő alapzatából két kis borda nyúlik ki a harangtetőre. Vaskos, ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 61 cm, Á: 79 cm, á: 38 cm

1544, Beszterce, Gergely mester

IROD.: Müller 1859. 229; Gerecze 1906. 421; Roth 1908. 8; Csaki 1923. 42; Benkő 2000b. 42. kép; Benkő sajtó a.

(1982)

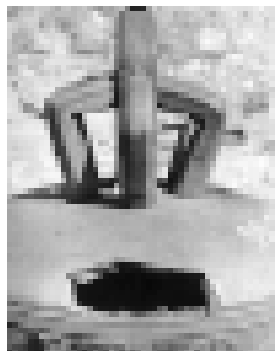


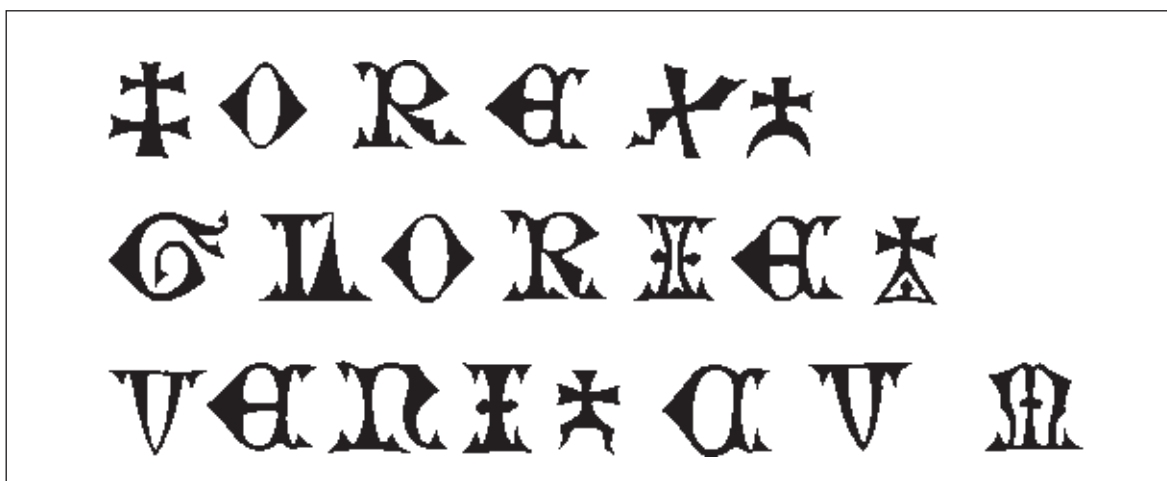
✠ M A G I S T E R ✠
G R E G O R I A S ✠ 1 · 5 · 4 4

Hodos l. Székelyhodos

Holdvilág l. Csicsóholdvilág

- 126. + Holdvilág** – ev. templom (Hoghilag, Halvelagen, Szeben m.)
Elpusztult harang, antikva betűs felirata Fr. Müller szerint: *CHRISTVS REX VENIT IN PACE
DEVS HOMO FACETVS(!) EST 1528.*
1528
IROD.: Müller 1859. 228; Gerecze 1906. 517.
(1981)
- 127. + Homoródbene** – ev. templom (Beia, Mehbürg, Brassó m.)
Elpusztult harang, felirat nélkül.
?
IROD.: Müller 1859. 209. (a harang súlya 3,25 fontmázsa); Gerecze 1906. 942.
(1984)
- 128. + Homoródbene** – ev. templom (Beia, Mehbürg, Brassó m.)
Elpusztult nagyharang, felirat nélkül, figurális dísszel. Díszei közül Fr. Müller ugró szarvast
(III. 131) említ.
15. század
IROD.: Müller 1859. 210–211. (a harang súlya nyolc fontmázsa); Roth 1908. 6; Vătăşianu 1959.
852.
(1984)
- 129. + Homoródbene** – ev. templom (Beia, Mehbürg, Brassó m.)
Elpusztult harang, felirat nélkül, figurális dísszel. Díszei közül Fr. Müller író szentet (III. 118)
említ.
15. század
IROD.: Müller 1859. 210–211. (a harang súlya hat fontmázsa); Lestyán I. 242. (a még meglévő-
ként említett harang „a XV. század emléke és a segesvári műhely öntvényei közé tartozik”. [Nem
tudjuk, hogy a közlés erre vagy pedig a fenti, nagyobbik harangra vonatkozik-e – B. E.]).
(1984)
- 130. Homoróddaróc** – ev. templom (Drăuşeni, Drass, Brassó m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Buda-
pest
Pereme sima, ívelt. Vállán többszörös éles bordakeretben, melyet alul két, felül három borda
szegélyez (belvilág: 5,5 cm) majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + VENI + CVM*. Betűmagas-
ság: 4,3–4,9 cm. A felirat kezdetét kettőskereszt (III. 21) jelöli, a szavakat – sorrendben – holdsar-
lón álló kereszt (III. 19), talpas kereszt (III. 17) és holdsarlón álló kereszt (III. 19) választja el.





Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A korona középső tagjának aljából hat rövid kis borda nyúlik ki a harangtetőre. Függesztőkarikája tetején 1 cm magas öntőcsap, mellette szelelőnyílás nyoma. Vállán a harangtetőre is átnyúló sérülés. Az első világháború harangrekvirálásai nyomán jutott a Magyar Nemzeti Múzeumba (Lsz.: 55.24.C).

Mk: 72 cm, Á: 81,2 cm, á: 43,6 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 214; Gerecze 1906. 943; Kószeghy 1941. 39–40. (lelőhely nélküli harang a Magyar Nemzeti Múzeumban, a felirat rajzával, 1400 körüli keltezéssel); Patay 1978. I. 44–45. (ismeretlen származási hellyel, 14–15. századi keltezéssel); Patay 1989. 45, 50. tábla 3, 81. tábla 6. (15. századi keltezéssel); Benkő 2000. 89, VII. tábla 3, 13. kép; Benkő 2000b. 69. (1983, 1997)

131. + Homoródjánosfalva – unit. templom (Ionești, Hargita m.)

Elpusztult harang. Az 1715. évi udvarhelyköri unitárius összeírás szerint rajta 1481-es évszám volt. 1481

IROD.: Molnár é.n. („Harang kettő: Edgyiken ilyen esztendő szám: 1481. A másikon ilyen írás: me fudit *Joannes Kerthso rothgis* [sic! – B. E.]”); Dávid 1981. 148. (a harangot említi az 1788. évi püspöki vizitáció jegyzőkönyve); Entz 1996. 141, 200.

132. + Homoródkarácsonyfalva – unit. templom (Crăciunel, Hargita m.)

Elpusztult harang. Az 1715. évi udvarhelyköri unitárius összeírás szerint a nagyobbik harangon „Barát betűkkel való írás vagyon, és ilyen esztendő szám: 117”. Az 1789-es püspöki vizitációs jegyzőkönyv a nagyobbik harang dátumát 1117-nek tüntette fel, úgy, hogy a kéziratban a második számjegyet átjavították. Dávid László szerint a helyes dátum valószínűleg 1517 lehetett. 1517?

IROD.: Dávid 1981. 154; Molnár é. n. (1988)

133. + Homoródkarácsonyfalva – unit. templom (Crăciunel, Hargita m.)

Elpusztult harang. Az 1715. évi összeírás szerint a kisebbik harangon „ilyen írás: *Jesus Nazarenus Rex Judeorum*, 1545”. Ezt a feliratot az 1789-es püspöki vizitációs jegyzőkönyv is megismételte, *JESUS NAZARENUS REX JUDEORUM 1545* formában (Jn 19,19). 1545

IROD.: Dávid 1981. 154; Molnár é. n.; Benkő 2000b. 64. (1988)

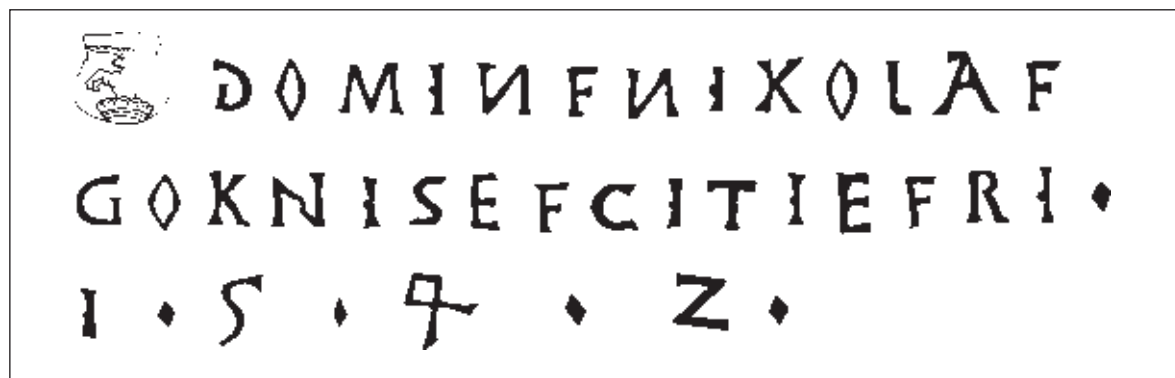
134. Homoródszentpál – unit. templom (Sânpaul, Hargita m.)

Megtört ívű peremén 3 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5,5 cm) tagolatlan antikva betűs felirat és évszám: · *DOMINF(!) NIKOLAF(!) GOKNIS(!) EFCIT(!) IEFRI(!)* · 1 · 5 · 4 · 2. A feltűnően hibásan, tükörképszerűen megfordított, ill. felcserélt betűkkel leírt szöveg helyesen: *DOMINVS NIKOLAVS KORNIS FECIT FIERI*. A *dominus* szóban a szóvégi *-ust F* betűvel jelölte az öntő. Betűmagasság: 2,4–3,3 cm. A felirat kezdetét Kornis-címer (III. 156) jelzi, a számjegyeket rombuszok (III. 133) választják el. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt. Eredeti koronája hiányzik, a fülcsonkok keresztmetszete kívül a hatszög két, kannelúrával és bordákkal tagolt oldala, belül ovális.

Mk: 79 cm, Á: 87 cm, á: 47,7 cm

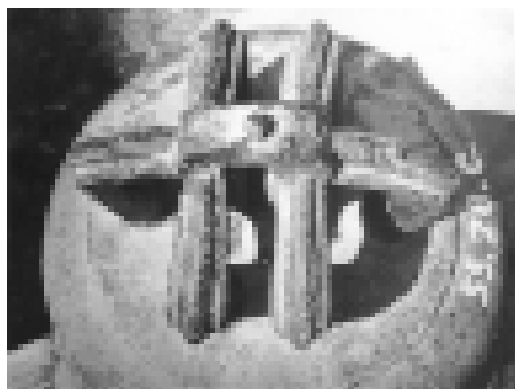
1542, Brassó

IRÓD.: Orbán I. 166; Gerecze 1906. 946; Dávid 1981. 170; Lestyán I. 247; Molnár é. n. (az 1715. évi udvarhelykőri unitárius összeírás feljegyezte a harangfeliratot); Benkő 2000b. 56. (1982)



135. Homoródszentpál – unit. templom (Sânpaul, Hargita m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Megtört ívű peremén 2,5 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) antikva betűs felirat és évszám: *SANTE(!) · YOHANES(!) · EVANGELISTA · 1 · 5 · 4 · 2*. Betűmagasság: 2,5–3,1 cm. A szavakat rombuszok (III. 133) választják el. Oldalán öntéshiba, mellette 17x6 cm-es lyuk. Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a hatszög



két, kannelúrával és bordákkal tagolt oldala, belül ovális. A függesztőkarika tetején öntőcsap, a karika síkjában álló két, szemben fekvő fül tetején légcatorna nyoma. A harang az első világháború rekvizitálási nyomán jutott Budapestre, ahol a hadi célokra végül fel nem használt, sérült harangot a vallás- és közoktatásügyi miniszter 11792/1917. sz. körlevele értelmében a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezték el (Lsz.: 55.28.C).

Mk: 66 cm, Á: 77,7 cm, á: 42,6 cm

1542, Brassó

IROD.: Orbán I. 166. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 946; Református Szemle 1917. 457. (*Körlevél a műbeccsel bíró már leszerelt és elszállított harangok származásának és tulajdonjogának megállapítása tárgyában*: „Harang, törött. Körirata: *Santa Yohannes Evangeliste – 1542*”); Patay 1978. I. 49. (ismeretlen származási helyről); Dávid 1981. 169–170. (a harangot Orbán Balázs nyomán mint elpusztultat ismerteti); Patay 1989. 44, 48. tábla 3, 80. tábla 2. (ismeretlen helyről származó emlék); Léstyán I. 247. (elpusztult emlékként tárgyalja); Molnár é. n. (az 1715. évi udvarhelykörüi unitárius összeírás feljegyezte a feliratot); Benkő 2000b. 56, 67, 46. és 48. kép. (1983, 1997)



136. ? Hosszútelke (Doştat, Dorstadt/Thorstadt, Fehér m.)

Viktor Roth „Dorstadt” faluban 1430-ban öntött, „Leonhardus” névvel szignált harangot említ. Közlésének ellentmond, hogy a faluban evangélikus templom nincs, és a helyi gör. kel. templom tulajdonában sincs ilyen harang, így elírásról vagy tévedésről lehet szó.

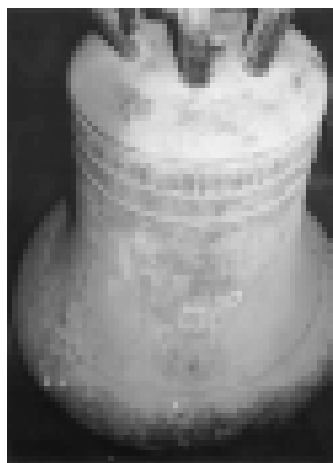
1430, Nagyszeben, Leonardus mester

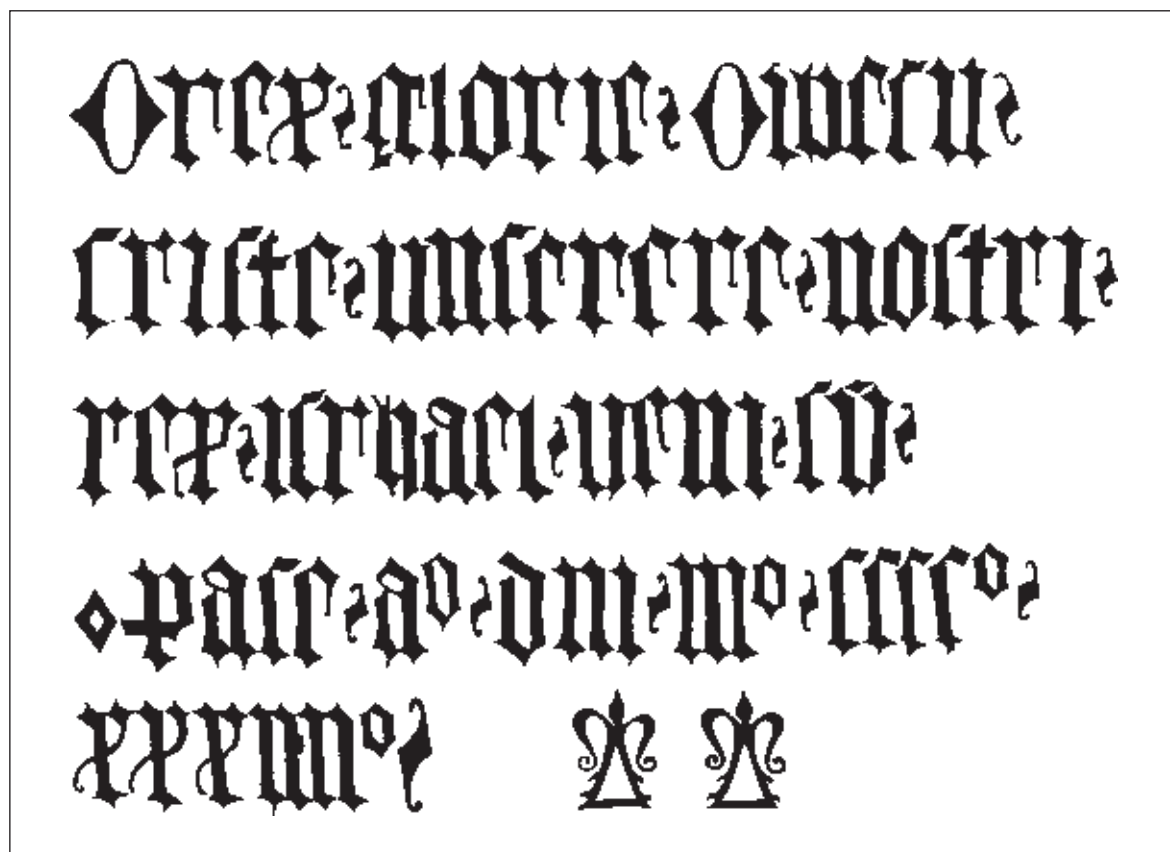
IROD.: Roth 1908. 14; Roth 1913. 9; Patay 1989. 87; C. Haţeganu lelkész 1985. május 7-én kelt levele szerint jelenleg a toronyban csak egy 1829-ben öntött, 25–30 kg-os harang található. (1984)

137. Hőltövény – ev. templom (Hälchiu, Heldsdorf, Brassó m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán három sodrott borda két, 7,5 cm széles, feliratos sávot szegélyez. A kétsoros minuszkulás felirat: *O rex · glorie · O ihesu · criste · miserere · nostri · rex · israhel(!) · veni · cu(m) · // pace · a° · d[omi]ni · m° · cccc° · xxxiiii° · .* Betűmagasság: 6,2–7 cm. A szavakat § alakú jelek

(III. 98a) választják el. A második sor elején nagyméretű, áttört rombusz (III. 97) áll, a sort két lilium (III. 111) zárja. Vél-





lának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Rendkívül vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 96,5 cm, Á: 112 cm, á: 56,4 cm

1434, Segesvár, János mester?

IRÓD.: Marienburg II. 326. (1431-es évszámmal); Müller 1858. 43; Müller 1859. 218. (1431-es dátummal); Orbán VI. 429. (a felirat rajzával); Kőváry 1892. 268; Gerecze 1906. 259. (1438-as dátummal); Csaki 1923. 42; Jekelius Bl IV/1. 221; Nistor 1983. 88; Léstyán I. 44. (Kőváryt félreértve téves *O Maria Pia, s O Rex Gl...* felirattal).

(1984)

138. + Höltövény – ev. templom (Hälchiu, Heldsdorf, Brassó m.)

Elpusztult harang. Minuszkulás felirata Orbán Balázs szerint: *Anno dmo(!) 1527*. „Oldalán kis fémerben *agnus dei*.”

1527

IRÓD.: Orbán VI. 429; Gerecze 1906. 259; Jekelius Bl IV/1. 221.

(1984)

Idecspatak I. Szászivánfalva

Inaktelke I. Magyarnádas

139. + Ipp – ref. templom (Ip, Szilágy m.)

Az első világháború során elpusztult, százötz fontos harang felirata Petri Mór szerint *Fieri fecit Egr. Bartholomeus Ippi 1540* volt.

1540

IROD.: Névkönyv 1876. 24. („A legelső, legkisebb 1540-ből való harangot az 1848-ik évben az egyház átadta a kormány részére ágyúnak, de a forradalom megszűnte után épen visszakerült.”); Petri III. 586; KvRefGylt 58/I. 6/915^v. (1984)

140. Istvánháza – ref. templom (Istihaza, Maros m.)

Kissé megtört ívű peremén 2 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) Mária-antiphona minuszkulákkal írt részlete: + *regina + celi + letare + alleluia* 1498. Betűmagasság: 3,2–3,6 cm. A szavakat III. 82. sz. kereszték választják el. Vállá gömbölyű, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális. Egy füle letörött.



Mk: 37 cm, Á: 43 cm, á: 23 cm

1498, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: Orbán V. 56. (a hagyomány szerint „Cintos táján a földben találták”); Névkönyv 1868. 18. („a szóhagyomány szerint a cintosi határon a földben találtatott”); Gerecze 1906. 904; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 26. sz.; Léstyán I. 415; Benkő 2000b. 54, 67.

(1982)

† REGINA † CELI † LETARE † ALLELUIA
1498

Jánosfalva I. Homoródjánosfalva

Jára I. Alsójára

141. + Jegenye – r. kat. templom (Leghia, Kolozs m.)

1906 előtt elpusztult harang, Bartalis Antal helyi plébános 1794-es leírása szerint gót betűs, 1252-es évszám (MCCLII) és Nagyszeben város címere volt látható rajta. A vélhetően 16. századi harangot a rosszul kiolvasott dátum alapján a későbbi szakirodalom egyöntetűen Erdély legkorábbi harangjának tekintette (vö. Szilágysomlyó).

16. század, Nagyszeben

IROD.: Bartalis 1794. 5. (említi *antiquam campanam Annum MCCLII. Litteris Gothicis referentem, cum Insigni, ruditer licet sculpto Ciuitatis Cibiniensis*); Felmer 1803. 33; Müller 1858. 46; Müller 1859. 205–206, 209; Kőváry 1892. 267; Gerecze 1906. 428. (a harangot egykorinak nevezi); Roth 1908. 5–6; Rösler 1912. 38; Csaki 1923. 15.

142. ?Kakszentmárton – ref. templom (Mártinești, Szatmár megye)

Az 1809. évi egyházi összeírás szerint „Vagyon mintegy 40 fontnyi nehézségű harang, mely is mikor öntetett, nem tudhatni. Van rajta ez a fejül való írás: *Gratia plena Ave Mária (!)*”. Az 1825. évi generális vizitáció kis pontosítással megismétli a fenti leírást: „Haranglábunkon van egy 44 fontos kis harang inscript. *Ave Mária Gratia ple.*”

?

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen, 1809. és 1825. évi (Budai Ézsaiás-féle) egyházi összeírás; Benkő 2000b. 66. (helyszíni szemle nem volt)

Kál I. Székelykál

143. + Kalotaszentkirály – ref. templom (Sâncraiu, Kolozs m.)

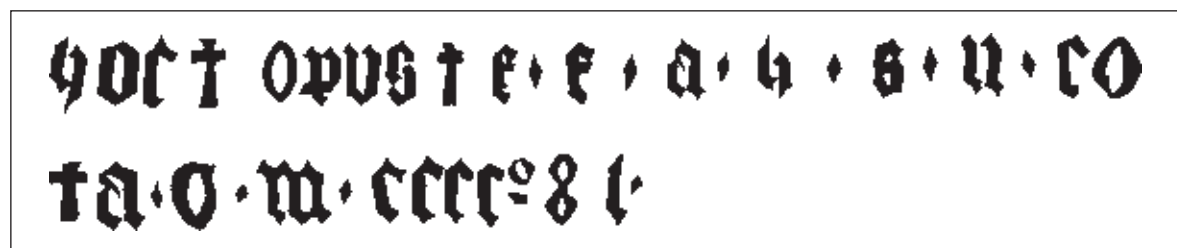
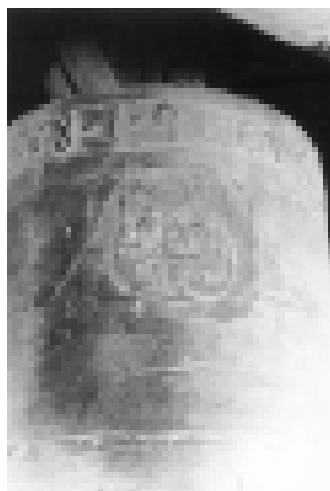
Miháltz Elek szerint „Régi harangjai az 1848-beli nagy pusztuláskor leolvadtak. [...] a magyar kormány az ágyúknak beadott harangok közül két kisebbet ajándékozott volt, de ezeknek egyikét az oklosi gör. cath. eccla. visszavitte, a másik, amelyet a n.váradai püsp. tört. III. 246. lapján Bunyitay leír, 1481-ben öntetett ugyan, de nem a k.-sz.-királyi eccla számára.” Az ismeretlen helyről származó harang 1951-ben megrepedt és – régi formájának megtartásával – újraöntötték. Feliratát, továbbá a felirat alatt, a harang palástján elhelyezett zarándokjelvényt az új harangra átmásolták, eközben mindkettő megsérült. A harangon lévő díszítményt már 1917-ben elmosódottnak mondta az Erdélyi Ref. Egyházkerület kimutatása.

A harang peremének íve enyhén megtört. Palástján nagyméretű, töredékes aacheni zarándokjelvény (18. sz.). Vállán szabálytalanul futó, nem középkori jellegű sodrott bordakeretben minuszkulás felirat (Debreczeni László rajza nyomán): *hoc + opus + f(ieri) · f(ecit) · a(d) · b(onorem) · s(ancti) · n(icolai?) · co(nfessoris) + a(nno) · d(omini) · m · cccc° · 8 1 · ·*. Betűmagasság: 3,1–4,2 cm. A szavakat latinkeresztek (III. 193c) és kis rombuszok (III. 176b) választják el. A harang vállának íve élesen megtört, teteje domború, függesztőkoronája körül öntési varrat húzódik. Függesztőfüleinek keresztmetszete leszelt sarkú téglalap.

Mk: 52 cm, Á: 62 cm, á: 32,2 cm

1481

IROD.: Bunyitay III. 426–427; Miháltz 1896. 258; Gerecze 1906. 428. (téves Szentmihály helymegjelöléssel); KvRefGylt 58/I. 9/915^v. (a „felírás alatt egy elmosódott dombormű, körülbelül a szent család”); Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 27. sz. (az átöntés előtti harangfelirat jó minőségű, satírozott másolata); Kelemen 1977. 212; Léstyán II. 205; Benkő 2000b. 1. kép; Benkő sajtó a. (1982)



144. Kalotaujfalu – gör. kel. templom (Finciu, Kolozs m.)

A 38 kg-os, 14. századnak jelzett harangot az első világháború idején hadi célokra lefoglalták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképen 15–16. századi harang látható, megtört ívű peremén abroncs. Vállán sodrott bordakeretben évszám részlete és minuszkulás felirat olvasható: [...]*o 4 vllerich* [...]. A felirat egyes betűi a mintán szétszúrtak. A feliratos sáv alatt részben kivehetetlen



figurális díszek, talán a csíkmindszenti harang díszeihez hasonló, hurkolt farkú szörnyalakok. A harang válla gömbölyű, teteje lapos, sérült koronája erőteljes tárcsán áll. A két megmaradt függesztőfül sarkosan megtört, külső oldala facettált. Az első világháború végén visszaadott harang ma a Kalotaújfaluhoz tartozó Dealu Negru havasi falu gör. kel. templomában található, miként erről Ioan Deac újfalusi lelkész 1998. február 1-jén írott levelében értesített.

15. század vége–16. század eleje, Brassó?, Ulrich mester?
 IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár, pozitív sz. 9107.
 (helyszíni szemle nem volt)

Kapus I. Kiskapus, Nagykapus

Karácsonyfalva I. Homoródkarácsonyfalva

145. Kárásztelek – r. kat. templom (Carastelec, Szilágy m.)

Pereme erősen ívelt. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) tagolatlan, gótikus majuszkulás felirat: + *AL O REX GLORIE IESVS NAZARENVS REX IVDEORVM*. Betűmagasság: 2,6–2,9 cm.



A felirat kezdetét kiszélesedő szárú görögkereszt jelzi (III. 173). A két első betű (*AL*) valószínűleg *Albert* váradi harangöntő monogramja. A harang válla gömbölyű, teteje domború, ma már hiányzó eredeti függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő erőteljes, korongszerű tagozaton állt.

Mk: 55 cm, Á: 59 cm, á: 33,1 cm

15. század második fele?, Nagyvárad, Albert mester?

IROD.: SchemMV. 1896. 351. („una campana antiquissima superest cum hac inscriptione, caractere maiusculo gothico formata: + *O Rex Glorie Jesus Naza' Rex Judeorum*”); Bunyitay 1887. 45; Gohl 1898. 375; Petri III. 607; Benkő 1994. 142–143; Benkő 2000b. 64. (1984)

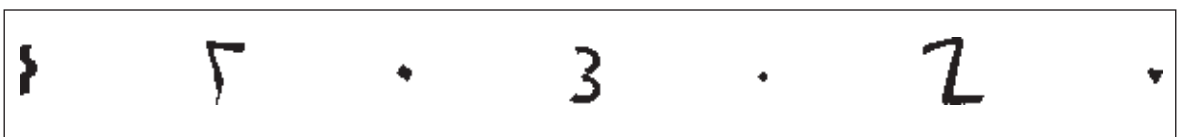


Kávás I. Érkávás

Kéc I. Magyarkéc

146. Kékesújfalú (Szászfújfalú) – volt ev., ma gör. kel. templom (Corvinești, Beszterce–Naszód m.)

Megtört ívű peremén 2,5 cm széles arbrons. Oldalán, keretelés nélküli sávban ismétlődő díszítőmennyek: Szent György (III. 167), naprozetta (III. 164), szeges talpaskereszt (III. 166), naprozet-



ta, szeges talpaskereszt, naprozetta. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,5 cm) évszám: 1 . 5 . 3 . 2. A számjegyek magassága: 2,8–3,9 cm. Az egyes számjegyeket kis, szabálytalan rombuszok (III. 163a) választják el. Vállának íve enyhén legömbölyített, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög 5 oldala, belül körív.

Mk: 52 cm, Á: 80 cm, á: 38,2 cm

1532, Beszterce

IROD.: SzDMon VII. 46; Léstyán II. 26. („Szent György képével 1531-ből”); Benkő sajtó a.

(1984)



147. ? Kéménd – ref. templom (Chimindia, Hunyad m.)

Az 1814-es vizitációs jegyzőkönyv szerint az akkori nagyharang minuszkulás felirata a következő volt: + *O rex · glorie · veni · nobis · cum · pace* .

15. század

IROD.: KvRefGylt, Hunyad–zarándi Egyházmegye lvt, Vizitációs jegyzőkönyvek I/6, 254/11 (a felirat hozzávetőleges rajzával).

(helyszíni szemle nem volt)

148. + Keménynagyszöllős – ev. templom (Seleuş, Gross-Alisch, Maros m.)

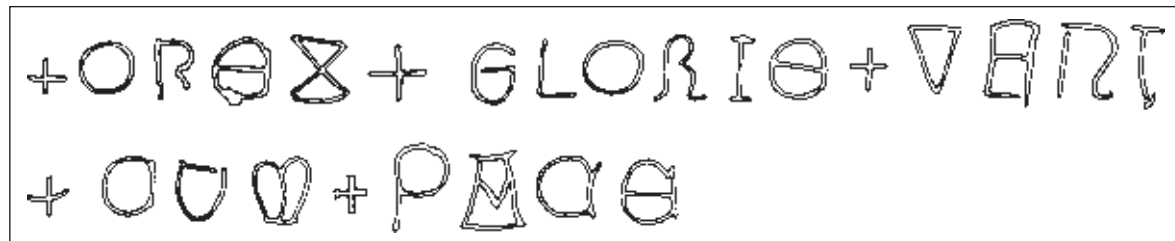
1968-ban átöntött harang, melynek vállára átmásolták az eredeti majuszkulás feliratot: + *O REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE*. Betűmagasság: 3–4,9 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a–b) választják el.

á: kb. 32,5 cm (a 102 cm hosszú felirat alapján)

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 226. (15–16. századi keltezéssel); Gerecze 1906. 522; Csaki 1923. 43. (15. századi keltezéssel); Benkő 2000. 83–84.

(1983)



149. Keménynagyszöllős – ev. templom (Seleuş, Gross-Alisch, Maros m.)

Széles pereme sima és ívelt. Vállán 6,4 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 4,1–5,2 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 13) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

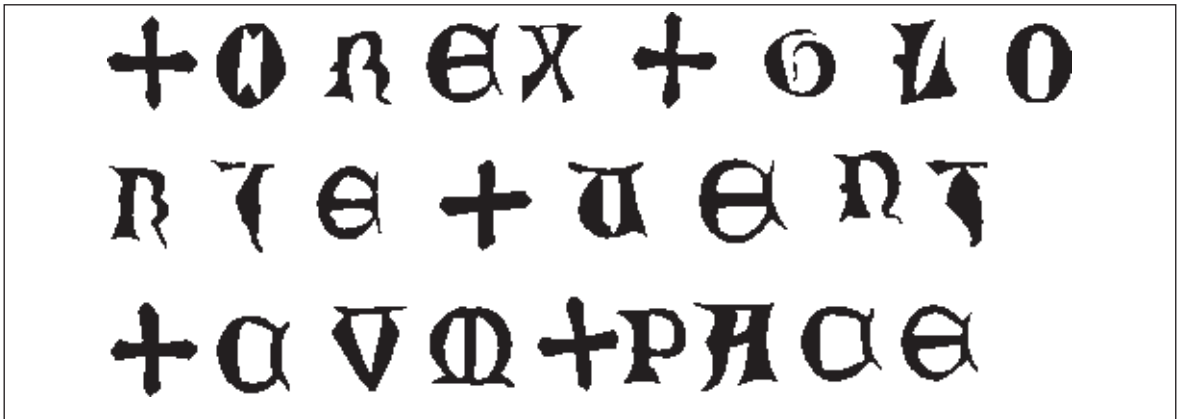
Mk: 90 cm, Á: 102 cm, á: 53,3 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 214. (a harangot a 14. század második felére keltezi); Gerecze 1906. 522; Csaki 1923. 43. (15. századi keltezéssel); Pascu 1954. 71; Benkő 2000. 88, VI. tábla 3.

(1983)





150. Kerelőszentpál – r. kat. templom (Sânpaul, Maros m.)

Pereme enyhén ívelt. Vállán 5,2 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VENI + QVM(!) + PACE. Betűmagasság: 2,4–3,7 cm. A szavakat enyhén kiszélesedő szárú görögkeresztek (III. 2) választják el. Válla gömbölyű, teteje domború, lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz. Egy füle hiányzik.

Mk: 62 cm, Á: 67 cm, á: 37,3 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Orbán V. 32. (a felirat rajzával); OMvH Rómer-hagyaték, XL.

csomó, 670/107–108. (Bíró Farkas Vidrátszegen 1864. július 23-án kelt

levelében írta Rómer Flórisnak: „...van egy 275 fontos régi harang,

melynek alsó kerülete átmérője 25 hüvelyk és 7 vonal; van ezen egy

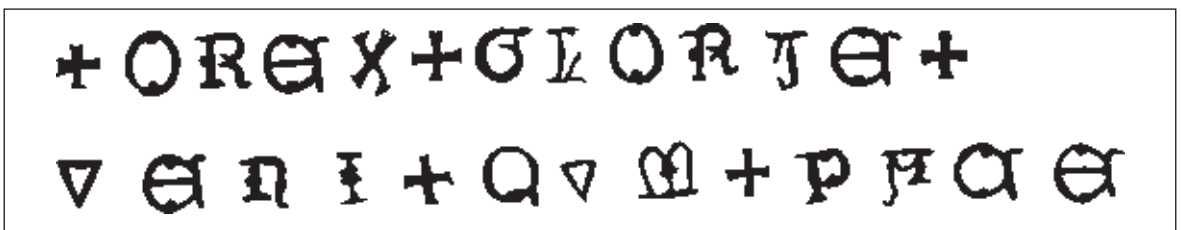
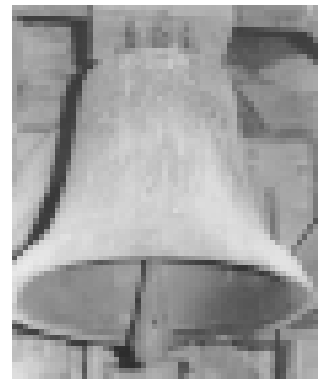
körirat, melyet helyt lakó Gróf Haller Ignázt úr [...] híven lemásolt. Ezen másolatot [...] vagyok

bátor ezennel felküldeni, hogy azt nekünk megfejteni méltóztasson, mert mü bizony azon eliga-

zodni semmiként se tudunk”; a levél melléklete egy jó minőségű tusrajz); Gerecze 1906. 421;

Léstyán II. 298; Benkő 2000. 83–84, III. tábla 4.

(1982)



151. Keresd – ev. templom (Criş, Kreisch, Maros m.)

Peremének csak a felső része hajlított, a perem fölött éles borda. Felirat nélküli, sima válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz. Két füle hiányzik, a korona függesztőkarikája is csonka.

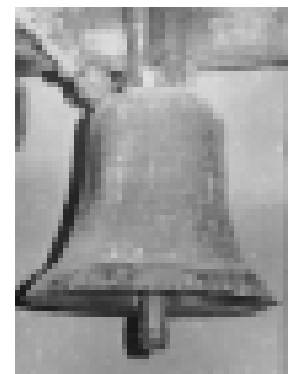
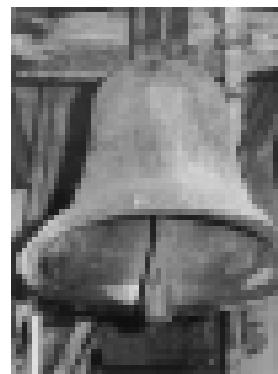
Mk: 52 cm, Á: 59 cm, á: 33,4 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 518;

Benkő 2000. 83–84, 11. kép; Benkő 2000b. 21. kép.

(1982)



152. + Keresd – ev. templom (Criş, Kreisch, Maros m.)

Elpusztult harang, *O REX GL(OR)IE VENI CVM PACE 1 · 5 · 5 · 4 ·* felirattal. A 127 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.

1554

IRÓD.: Müller 1859. 230; Gerecze 1906. 518; OMvH Lvt 527/1918. (adatait a gépelt lista felcseréli a közvetlenül előtte lajstromozott 1573-as vessződi harangéival).

(1982)

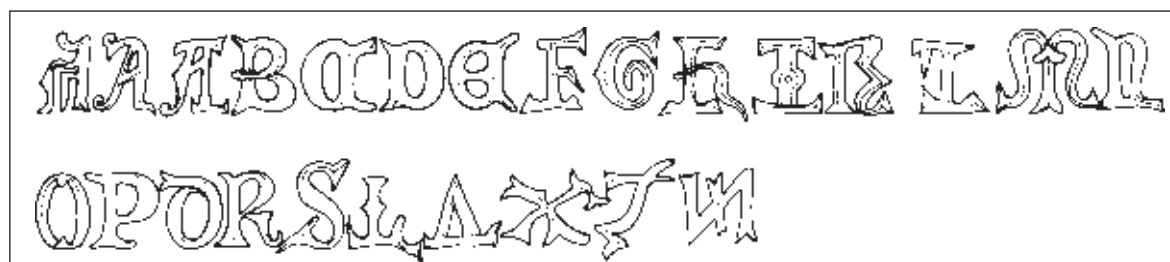
153. + Keresztényfalva – ev. templom (Cristian, Neustadt, Brassó m.)

Elpusztult harang, jobbról balra haladó majuszkulás felirattal: *H A A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z*. Az ábécé több betűjét fejjel lefelé, ill. tükörírászerűen mintázták a harang testére.

14. század, Nagyszeben

IRÓD.: Marienburg II. 354–355. („Die größte der hiesigen Kirchthurms Glocken hat eine eingegossene Schrift, welche lange als eine geheimnißvolle Schrift betrachtet worden ist, bis der jetzige würdige evangelische Pfarrer dieses Dorfes, Hr. Caspar Rauß, entdeckt hat, das es nichts mehr und nichts weniger, als ein neugotisches Alphabet, aber mit verschiedenen Schnörkeln ist [...] Eine der hier befindlichen Glocken soll die Jahrzahl 1153 eingegossen enthalten, aber ich habe diese Jahrzahl auf keiner dieses übrigen allerdings sehr alten Glocken finden können.”); Müller 1858. 47. (a Marienburgnál szereplő 1153-as évszám téves, a harang a 15. századból származik); Müller 1859. 219; Orbán VI. 361. (a harangot 25 [font]mázsásnak mondja, a 14. század második felére keltezi, közli a felirat rajzát); Herfurth Bl. I. 15–16, 86, 92–93, 153; Gerecze 1906. 259; Jekelius Bl IV/1. 220; Léstyan I. 46; Benkő 1999. 49, 3. kép 3; Benkő 2000. 85; Benkő 2000b. 65.

(1984)



154. + Keresztényfalva – ev. templom (Cristian, Neustadt, Brassó m.)

Elpusztult harang. Orbán Balázs szerint „igen dús alakítású és a XIV. század végéből származó majuskel betűkkel van ez körírva: *SS. Marcus, Matevs Johanes*”.

14–15. század

IRÓD.: Orbán VI. 361; Gerecze 1906. 259; Jekelius Bl IV/1. 222. (15. századi keltezéssel); Léstyan I. 46.

(1984)

155. + Keresztényfalva – ev. templom (Cristian, Neustadt, Brassó m.)

Elpusztult harang, melyre Orbán Balázs szerint „igen szép idomú minuskel betűkkel »*O rex glorie*« van körírva, utána a földvári nagy harangon levő sárkány ékes háromszög paizs hasonmása díszeskedik”. A feliratot záró díszítmény a III. 120. sz. szárnyas sárkánnyal azonosítható.

15. század, Segesvár

IRÓD.: Orbán VI. 361; Gerecze 1906. 259; Jekelius Bl IV/1. 221; Léstyan I. 46 (feltételes 15. századi keltezéssel).

(1984)

Keresztes l. Nagykeresztes

Keresztúr l. Berekeresztúr (33, 385), Szászkeresztúr, Székelykeresztúr

Kézd l. Szászkézd

Kézdialbis l. Zabola

Kézdiszentlélek l. 390. szám

156. Kide – ref. templom (Chidea, Kolozs m.)

A kisméretű, zömök harang csorbult peremének íve erősen megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 2,2 cm) antikva betűs lengyel felirat: · *FILIP KONWARZ WMIESTIE · WISSKOWIE · 1560 ·*. Betűmagasság: 1,6–2 cm. A *WMIESTIE* szó *S* betűje fordított állású, a szó után szabálytalan pont. Az évszámot egy-egy oldalára fordított liliom (III. 204) szegélyezi. Teteje ívelt, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. A függesztőfülek kiszélesedő, lépcsőszerű tagozattal ízesülnek a harang tetejéhez.

Mk: 34 cm, Á: 42 cm, á: 25,5 cm

1560, Wyszków

IROD.: -

(1982)

FILIP KONWARZ
WMIESTIE · WISSKOWIE 1560

157. Kisdemeter – volt ev., ma gör. kel. templom (Dumitrița, Waltersdorf, Beszterce-Naszód m.)

Peremének íve megtört, szélén 3,5 cm széles abroncs. Vállán 6,3 cm széles sima bordakeretben évszám és antikva betűs monogram: *I · 5 · 5 · 4 · P S*. Betűmagasság: 3,2–3,5 cm. A számjegyeket és a monogramot III. 163b típusú rombuszok választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

A harang az 1970-es években Mártontelkére, az ottani ev. templomba került.

Mk: 67 cm, Á: 75 cm, á: 37,5 cm

1554, Beszterce, Simon ágyúöntő mester

IROD.: Csaki 1923. 42.

(1983)



I · 5 · 5 · 4 · P S ·

158. Kisekemező – ev. templom (Târnăvioara, Kleinprobstdorf, Szeben m.)

○ + R θ Σ + G L O R i θ +
▽ E N ζ + a u w + p B a θ

Egyenes vonalú peremének csak a felső része hajlított. Vállán 5,3 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: *O + REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE*. Betűmagasság: 2,5–3,8 cm. A szavakat görgkeresztek (III. 1a) választják el. Teteje domború, koronája körül öntési varrat. Fülei lapított ovális keresztmetszetűek.

Mk: 64 cm, Á: 77 cm, á: 39,5 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 43; Benkő 2000. 83–84, II. tábla 5; Benkő 2000b. 22. kép. (1982)



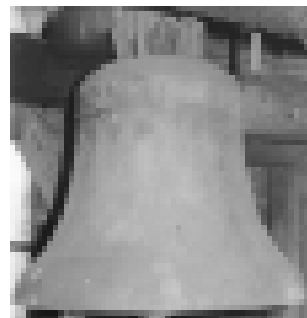
159. Kisekemező – ev. templom (Târnăvioara, Kleinprobstdorf, Szeben m.)

Sima, ívelt pereme fölött kettős borda. Vállán 5,5 cm széles sima bordakeretben minuszkulás felirat: *+ o rex · glorie · veni · nobis(!) · cum · pace · Leonardus(!)*. Betűmagasság: 3,3–3,8 cm. A felirat elején III. 38. típusú kezdő latinkereszt, a szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el. Vállának íve megtört, teteje boltozatos. Füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három kannelúrás oldala, belül körív. A 130 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a megyesi gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.

Mk: 53 cm, Á: 66 cm, á: 37,9 cm

15. század első fele, Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: G. D. Teutsch 1872. 50–51; Gerecze 1906. 421; Roth 1908. 14; Roth 1913. 9; OMvH Lvt 527/1918; Patay 1989. 87; Benkő 2000a. 497. (1982)



160. ? Kiszgáj – Kremeniste (Gaiu Mic, Temes m.) / Versec, Városi Múzeum

1903 tavaszán Kiszgáj déli szélén két középkori harangot szántottak ki Wingert Nándor németsztamorai lakos földjén; ezeket a birtokos a verseci múzeumnak ajándékozta. A nagyobbik, töredékes harangon – amelyik Milleker Bódog múzeumőr 1903. évi leírása szerint „egy közep-nagyságú harang felső része” volt – „a következő felirat vonul körül: + + + *O REX GLORI(a)E VENI DOM PADE*. A betűk XV. századbéli majuscudák [sic – B. E.]” 1910-ben mindkét harang a verseci múzeum előcsarnokában volt látható.

14–15. század (?)

IROD.: Milleker 1903. 96; Milleker 1910. 5; Milleker 1915. 86; Râmneanțu 1966. (téves adatokkal és irodalmi hivatkozással).

161. ? Kiszgáj – Kremeniste (Gaiu Mic, Temes m.) / Versec, Városi Múzeum

1903 tavaszán Kiszgáj déli szélén két középkori harangot szántottak ki Wingert Nándor németsztamorai lakos földjén; ezeket a birtokos a verseci múzeumnak ajándékozta. A kisebbik, ép harangon nem volt felirat.

?

IROD.: Milleker 1903. 96; Milleker 1910. 5; Milleker 1915. 86; Râmneanțu 1966. (téves adatokkal és irodalmi hivatkozással).

162. Kiskapus – ev. templom (Copşa Mică, Kleinkopisch, Szeben m. / Vass Zoltán haranggyűjteménye, Nagyvárad)

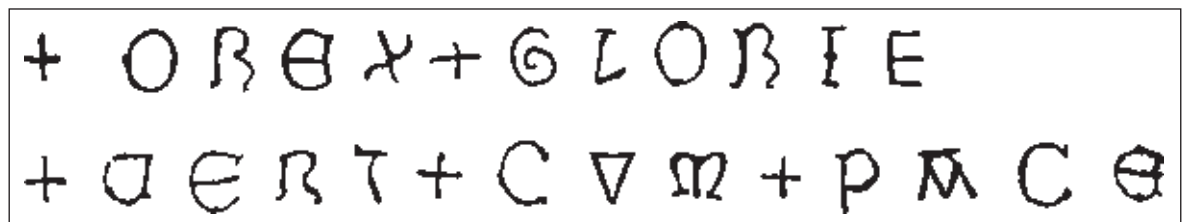
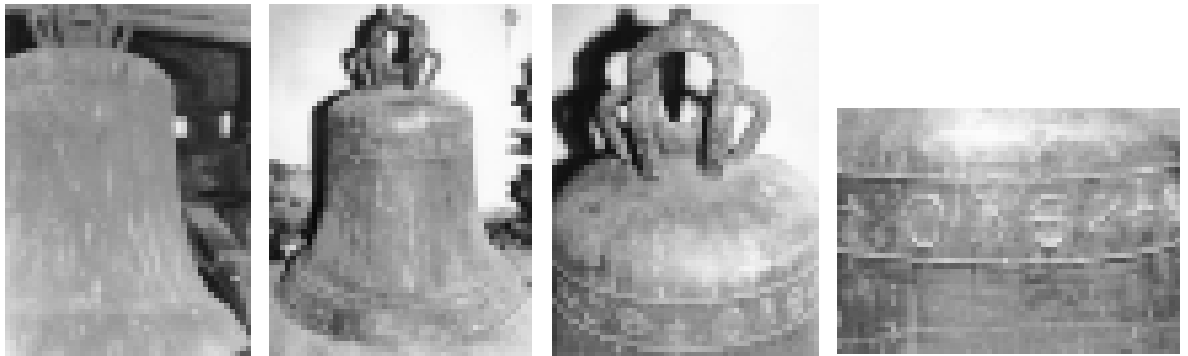
Egyenes vonalú, terült peremének csak a felső része hajlított. Vállán 5,8 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. Betűmagasság: 2,5–3,6 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Válla gömbölyű, teteje boltozatos, a korona körül enyhe öntési varrat. Sarkosan megtört, lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz. Az elhasadt harangot 1998-ban Vass Zoltán ref. lelkész és harangöntő nagyváradi haranggyűjteményében láttuk és dokumentáltuk.

Mk: 60,5 cm, A: 68,5 cm, á: 38,4 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 41. (15. századi keltezéssel); Benkő 2000. 83–84, II. tábla 1, 3. kép; Benkő 2000b. 24–25. kép.

(1983, 1998)



163. Kiskapus – ev. templom (Copşa Mică, Kleinkopisch, Szeben m.)

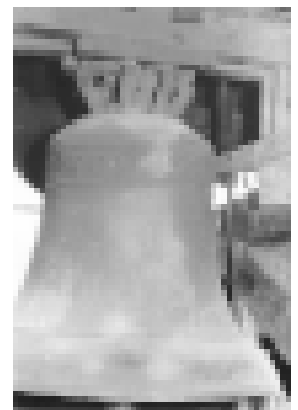
Megtört ívű peremén 1,5 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,5 cm) antikva betűs felirat: · DAPACEM · DOMINI(!) · IN DIEBUS · NOSTRIS · 1 · 5 · 4 · 8. (Sir 50, 23; Jn 14, 27). Betűmagasság: 2,6–3,4 cm. A felirat kezdetét Kálváriát ábrázoló kerek plakett (III. 149) jelzi, a szavakat III. 133. típusú rombuszok választják el. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív.

Mk: 48 cm, Á: 56 cm, á: 30,6 cm

1548, Brassó

IROD.: Benkő 2000b. 67.

(1983)



Kiskapus I. Magyarokiskapus

164. **?**Kiskeresztes – gör. kat. templom (Cristolțel, Szilágy m.)

Az 1501-es évszámmal lajstromozott, 55 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a dési gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképen – mely csak a kézirat lezárása után került elő – azonban a harmadik számjegy nem 0, hanem tükörképszerűen applikált 9-es.

1561, 1591?

IRÓD.: OMvH Lvt 527/1918.

(helyszíni szemle nem volt)

165. **Kisselyk** – ev. templom (Șeica Mică, Klein-Schelken, Szeben m.)

Peremén a bronz, a perem fölött borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5,5 cm) antikva betűs felirat: · *O REX + GLORIE + VENI + CVM · PACE · 1 5 5 6*. Betűmagasság: 2,6–3,1 cm. A felirat elején kalpagos, jobbra néző férfifejet ábrázoló plakett áll (III. 157), a szavakat sorrendben latinkereszt (III. 139), Keresztrefeszítés (III. 149), latinkereszt (III. 139), balra néző antik császár büsztjét ábrázoló plakett (III. 158), elmosódott plakett férfifejjel (III. 157) választja el egymástól. A harang teteje boltozatos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll, a fülek keresztmetszete kívül a hatszög két, profilált, kannelúrával tagolt oldala, belül körív. A korona középső tagja kiszélesedő talappal ízesül a harang tetejéhez, kétoldalt, a harangtetőn egy-egy rövid kis borda indul ki belőle.

Mk: 71 cm, Á: 95 cm, á: 51,2 cm

1556, Brassó

IRÓD.: Theil 1878. 45; Halaváts 1913. 370; Csaki 1923. 43; Drăguț 1979. 317; Lestyán II. 302. (V. Drăguț téves közlésére hivatkozva írja, hogy „középkori harangján pajzsdíszek vannak, lovas sólyomvadással”).

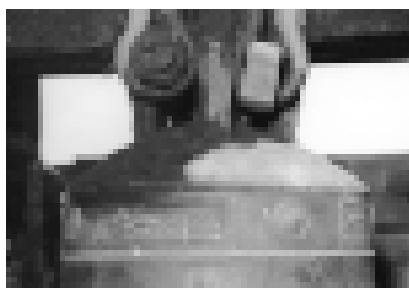
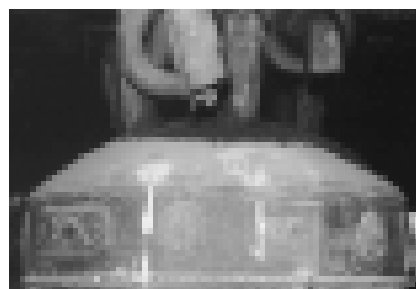
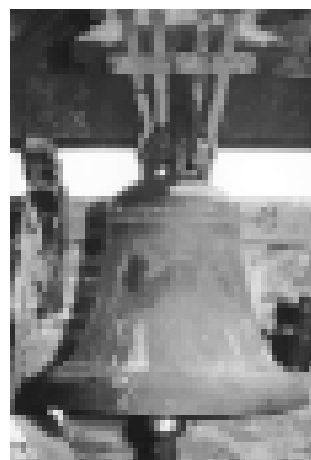
(1981)

166. **Kissink** – ev. templom (Cincșor, Klein-Schenk, Brassó m.)

Pereme terület, ívelt. Vállán 4,8 cm széles sodrott bordakeretben 1499-es évszám és díszítőelemek: maszkos rozetta (III. 88), szárnyas hárpia alakjával díszített övveret lenyomata (III. 52), forgórózsás rozetta (III. 87), jobbra lépő oroslán (III. 85), csillagrozetta (III. 86), két háрпиát ábrázoló szíjvég részlete (III. 51), maszkos rozetta (III. 88), jobbra lépő oroslán (III. 85), maszkos rozetta (III. 88). A számjegyek magassága: 3,2–3,5 cm. Az utolsó előtti számjegy egy nyolcasból alakított kilencesként is értelmezhető (1499), a számjegyek formai jegyei azonban az 1493 előtt tevékenykedő nagyszzebeni Márton mester betűire utalnak, így az 1489-es olvasatot fogadjuk el. A harang teteje kúpos, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.

Mk: 44 cm, Á: 50,5 cm, á: 24,5 cm

1489, Nagyszzeben, Márton mester



IROD.: Müller 1859. 219; Teutsch 1881. 139. (1489-es dátummal); Gerecze 1906. 519; Roth 1908. 6; Halaváts 1916. 140. (kisharang, 1449-es évszámmal); Csaki 1923. 41. (1489-es dátummal); Oprescu 1956. 148; Fabritius-Dancu 1983. 24; Nistor 1983. 88; Léstyán II. 387. (1489-es évszámmal); Benkő 2000a. 493, 498.

(1984)

Kisszöllős I. Szászsöllős

Kolcs I. Nagykolcs

167. Komlód – ref. templom (Comlod, Beszterce-Naszód m.)

Peremének felső harmada ívelt. Vállán 5,2 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *xps·rcx(!)·venit·in·pace·deus·homo·factus·ste(!)·ihs*. A feliratos sáv alatt *ihs* monogram. Betűmagasság: 3–3,5 cm. A szavakat § alakú jelek (III. 182a) választják el. Vállának íve élesen megtört, teteje kissé kúpos, koronája körül enyhe borda húzódik. Kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmetszetűek.

Mk: 48 cm, Á: 61 cm, á: 31 cm.

15. század vége – 16. század eleje, Beszterce?

IROD.: KvRefGylt 36, 58/I⁶/915^V; 8/I⁶/915^{IX}; Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz, szám nélkül.

(1986)



X P S · R C X ! · V E N I T · I N · P A C E · D E U S · H O M O · F A C T U S · S T E ! · I H S

168. Kóródszentmárton – ref. templom (Coroisânmartin, Maros m.)

Peremének csak a felső része hajlított. Vállán 3,8 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE*. Betűmagasság: 2,5–3,3 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: 52 cm, Á: 58 cm, á: 30,6 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 29; Benkő 2000. 83–84.

(1980)

O R E X + G L O R I E + V E N I T + C U M + P A C E



- 169. + Koronka** – ref. templom (Corunca, Maros m.)
1857-ben újraöntött harang, *O Rex Glorie veni cum pace* felirattal.
?
IROD.: Benkő 1868. 286; Orbán IV. 178; Léstyán I. 329.
(1982)

- 170. Koronka** – ref. templom (Corunca, Maros m.)
Megtört ívű peremén 2,5 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,2 cm) minuszkulás felirat: *salve · crvx · sancta · mvndi · gloria · 1 · 5 · 3 · 7 · · ·*. Betűmagasság: 2,9–3,6 cm. A szavakat III. 137a típusú jelek választják el, az évszám előtt oroszlánt, Márk evangélista szimbólumát ábrázoló plakett (III. 151), az évszám után Agnus Dei-ábrázolás (III. 147b) található. Teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, bordákkal és kannelúrákkal tagolt oldala, belül ovális.

Mk: 58 cm, Á: 68 cm, á: 37,6 cm

1537, Brassó

IROD.: Benkő 1868. 285; Orbán IV. 178. (a felirat rajzával); Névkönyv 1903. XXIV; Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a koronkai harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); Léstyán I. 329.

(1982)



Köbölkút l. Mezőköbölkút

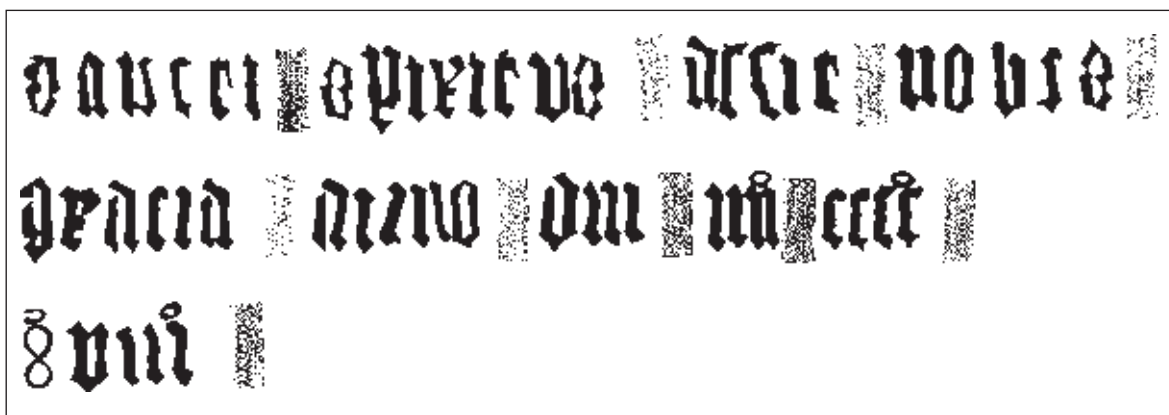
- 171. Kóhalom** – ev. templom (Rupea, Reps, Brassó m.)
Terült, ívelt pereme fölött erőteljes borda. Vállán 5,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *sancti · spiritus · assit · nobis · gracia · anno · d(omi)ni · m^o · cccc · 8^o · viii^o* · (pünkösdi szekvencia). Betűmagasság: 3,4–4,9 cm. A szavakat zegzugminta, álló téglalapok (III. 207) választják el. Vállának íve megtört, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, durván öntött korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúras oldala, belül ovális.

Mk: 81 cm, Á: 96 cm, á: 45 cm

1488



IROD.: Müller 1859. 218; Orbán I. 191. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 519; Nistor 1983. 88; Léstyán II. 304. (az 1488-as harang mellett tévesen említ egy 1402-ből származó, *O rex glorie* feliratú harangot); Benkő 2000b. 67. (1984)



172. Kóhalom – ev. templom (Rupea, Reps, Brassó m.)

Megtört ívű peremén 1,5 cm széles abroncs. Vállán 3,5 cm széles, sima bordakerettel szegélyezett üres sáv. Vállá gömbölyű, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 29 cm, Á: 33 cm, á: 16,9 cm

15. század vége –16. század első fele, Brassó?

IROD.: -

(1984)

Kőrös I. Küküllőkőrös

Kőröspatak I. Sepsikőröspatak



173. + Köröstárkány – ref. templom (Târcaia, Bihar m.)

Bunyitay Vince beszámolója szerint az „egyház tornyában áll egy harang, melynek alakja egészen újkori ugyan, de feliratának betűivel meglep, mert azok teljes hűséggel középkori jellegűek [...] 1849-ben [...] régi harangja, félig leolvadva, lábáról leesett, s összetört. Váraddá hozták átöntés végett, s itt a derék harangöntőnek volt annyi műérzéke, hogy a harang feliratát lemintázta s átvitte az új harangra. A felirat a következő: »*xpus + rex + veni + in + pace + deus + homo + factus + est + Ihus + nazarenus + r + i + 1511*«.”

1511

IROD.: Bunyitay III. 477; Gohl 1897. 375; Gerecze 1906. 236.

(helyszíni szemle nem volt)

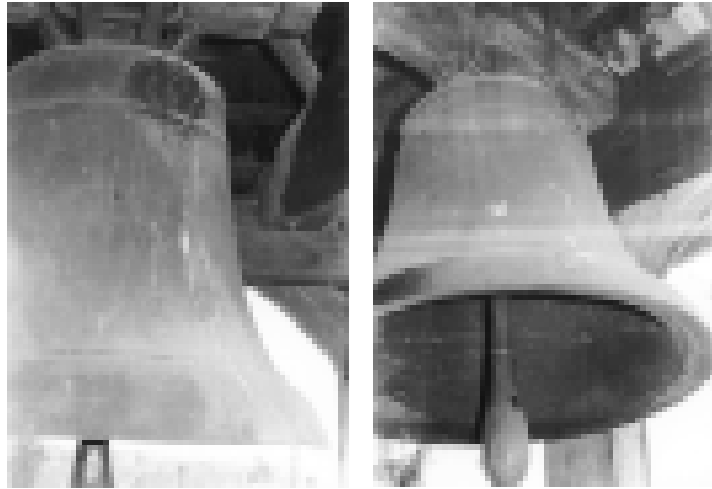
174. Körtvélyfája – ref. templom (Periş, Birnbaum, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 7,4 cm széles sodrott bordakeretben négy plakett arányos elosztásban: trónoló király mellékalakokkal (III. 113), evangélista könyvpult előtt (III. 117), Keresztrefeszítés (III. 116c), író evangélista (III. 118). Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 62 cm, Á: 72 cm, á: 37 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 92. (Rómer 1864-ben megtekintette a harangot); Uo. XL. csomó, 670/165. (a díszítmények pacskolata nedves papírra, „Erdélyi harang” felirattal); Névkönyv 1892. 44. („Hogy templom és harang mely időből valók, azt nem lehet eldönteni, Rómer Flóris régész tudósunk mondhatott volna többet, ki a régészek m.vásárhelyi gyűlése alkalmával Kis Bálint akkori körtefáji birtokossal kijött volt s megnézte a harangokat s templomot, mi miatt csaknem pórul járt, mert a hívek a gondnok vezetése mellett, midőn látták, hogy nézegetik a templomot s harangokat, minden veszgetés[!] nélkül, azt híve, hogy mint régen hallották: templom foglalni járnak, a toronyból le akarták vetni őket, s csak a lelkész közbelépése s megmagyarázása után csillapodtak le s mutatták meg a templom belsejét is.”); Gerecze 1906. 485. (1982)



Kövesd I. Ágotakövesd

175. ? Krasznamihályfalva – ref. templom (Mihăieni, Szatmár m.)

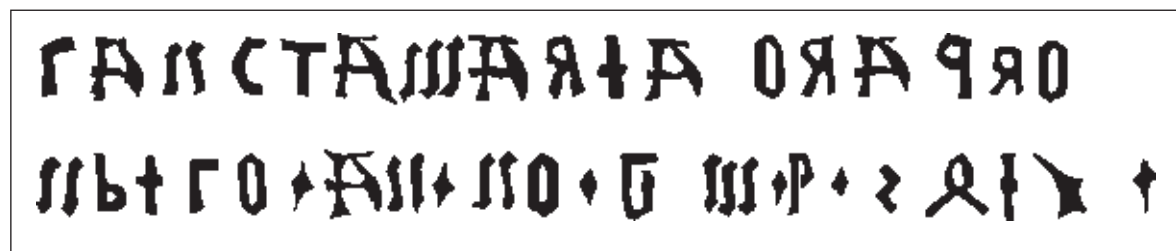
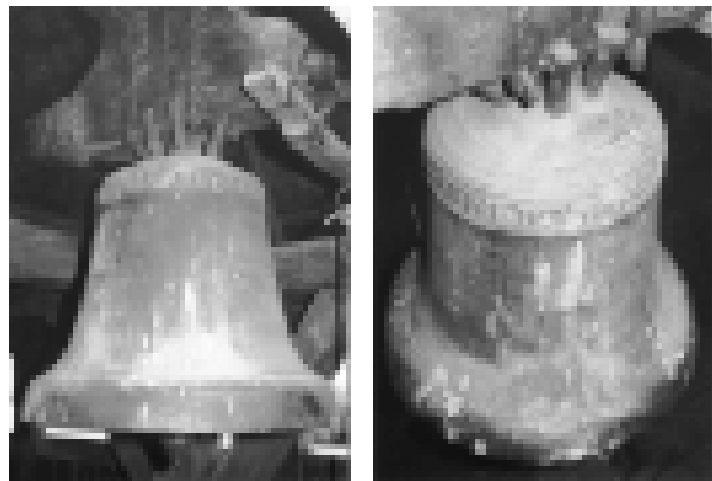
A közép-szolnoki egyházmegye 1809. évi összeírása szerint „A nagyobbik harang készült 828ban ilyen Inscriptioval: *Matab. 828. Marku. 828. Luka. 828. Ioann. 828.*”

15. század vége?, Nagyvárad, Imre mester?

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen (I. 1s. 3, 54. l.). (helyszíni szemle nem volt)

176. Krasznarécse – ref. templom (Recea, Szilágy m.)

Peremének íve megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,7 cm) minuszkulákkal kevert nagybetűs felirat: *sAnCTA mARIA ORA PRO nblsO(!) · An · no · d(omini) m · 5(?) · 2 4 I · ·*. Betűmagasság: 2,8–3,6 cm. A több tükörképszerűen applikált betűt is tartalmazó, rossz íráskészséget sugalló felirat szavait üres közők vagy rombuszok választják el egymástól. Válla gömbölyű, teteje kúpos, a függesztőkorona körül négy enyhe



borda fut körbe. Sarkosan megtörő füleinek keresztmetszete leszelt sarkú négyzet. A 152 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 61 cm, Á: 71 cm, á: 39,8 cm

1524?, Nagyvárad?

IROD.: Bunyitay 1887. 45; SchemMV 1896. 354. („*campana cum SS. Nomine B. Mariae V. saeculo XV. fusa.*”); Gohl 1897. 375; Petri IV. 293; Gerecze 1906. 852. hasáb; OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz, 31. sz.; Debreczeni 1929. 13. (1442-es dátummal).

(1984)

177. + Krasznasándorfalu – r. kat. templom (Sandra, Szatmár m.)

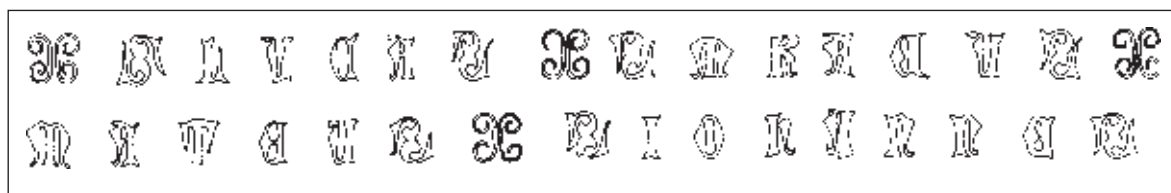
Elpusztult harang. Az 1834. évi canonica visitatio szerint „*campanae tres, quarum major 8–10 circiter centenariorum opus antiquioris aevi esse videtur.*” Dier Lajos plébános 1864. január 16-án Rómer Flóriszhoz intézett levele arról tudósít, hogy az akkor még meglévő, évszám nélküli, a levélíró szerint Mátyás-kori harangon „sem kereszt, sem sz. kép nincsen [...] A harang alakja is bizonyítja régiségét. Liliom alakú ugyan, de aránylag hosszabb az újabbkori harangoknál, melyek rendesen rövidebbek alsó átmérőjüknel, míg ennek átmérője magasságával – beleértve érc koronáját – egyenlő, mind a kettő t.i. 2' 6 1/2". Hangja C, hatása inkább moll.” A feliratról Dier jó minőségű ceruzalevonatot készített. Eszerint a harang vállán 3,2 cm belvilágú sima bordakeretben majuszkulás felirat futott körbe: *S MATEUS · S IOHANNES · S LUCAS · S MRACUS(!) ·*. Betűmagasság: 2,4–2,9 cm. A szavakat bepödrött végű X-ekhez hasonló elválasztójelek (III. 171) tagolták.

Á: kb. 80 cm

15. század vége, Nagyvárad, Imre mester

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XLI. csomó, 668/59. (Dier Lajos sándorfalvi plébánosnak Rómer Flóriszhoz intézett, 1864. január 16-án kelt levele, benne az 1834. évi canonica visitatio idézett részletével is); Gerecze 1906. 774; Benkő 2000b. 66.

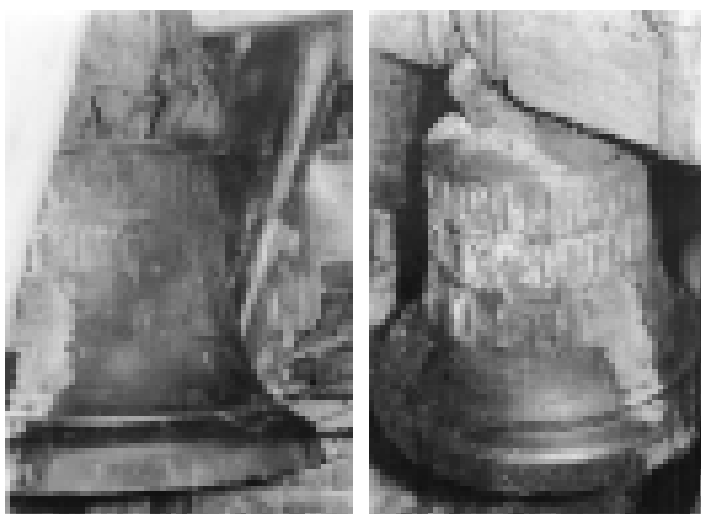
(1984)



178. Küküllődombó – unit. templom

(Dâmbău, Maros m.)

Sima peremének íve megtört. Vállán és oldalán háromsoros, kereteletlen, cirill betűs ósláv felirat, átírva: + *izvolem o[t]cá · i szaposzpeáseniem sz[i]ná · // i szavriseniem sz[veá]t[o]go d[u]há · szatvoriszai · // kámbánij Ion csásnik v[a]l[ea]to <... >* („Az Atya akaratából és a Fiú segítségével és a Szent Lélek beteljesítésével készítettem a harangot [én], Ion pohárnok, a világ teremtésének ...-ik évében”). Betűmagasság: 4,2–5,3 cm. A felirat kezde-



† Н З В О Л Е М Ѡ Ч Р І
 † Н С Ъ П О С П Т Ш Е Н І Е М Ъ С Н І †
 Н С Ъ Ь С Ъ Ш Е Н І Е М Ъ С Т Г О Д Х І †
 С Ъ Т Ь О Н С Ъ Н † І К І М Е Л Ъ †
 І Ѡ Ъ У Л Ш Н І С Ъ † Б Т О

tét kereszt jelzi, a szavakat rombuszok (III. 177) választják el. Az öntés éve a harangon nem szerepel. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek. A 15. századnak mondott, 59 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a medgyesi gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.

Mk: 38 cm, Á: 46 cm, á: 25,1 cm

15. század vége – 16. század eleje (a szöveget átíró és lefordító Demény Lajos, valamint Constantin Bălan paleográfiai megfontolásokból ugyanarra a keletezésre jutott, mint amit a harang formája valószínűsít, István/Ștefan cel Mare [1457–1504] vagy Petru Rareș [1527–1538, 1541–1546] moldvai vajda korára, a pohárnok jelentésű *csásnik* terminus ugyanis moldvai szóhasználatra utal. A harangot öntető Ion feltehetően azonos azzal a Ion [Oană] pohárnokmesterrel, aki a 15. század végének moldvai történetében jelentős szerepet játszott. Viszonylag korai időre vall a harang értelmű *kambanij* szó használata is; vö. Stoide 1971. 710).

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; vö. Orbán VI. 175.

(1983)

179. Küküllőkörös – ev. templom (Curciu, Kirtsch, Szeben m.)

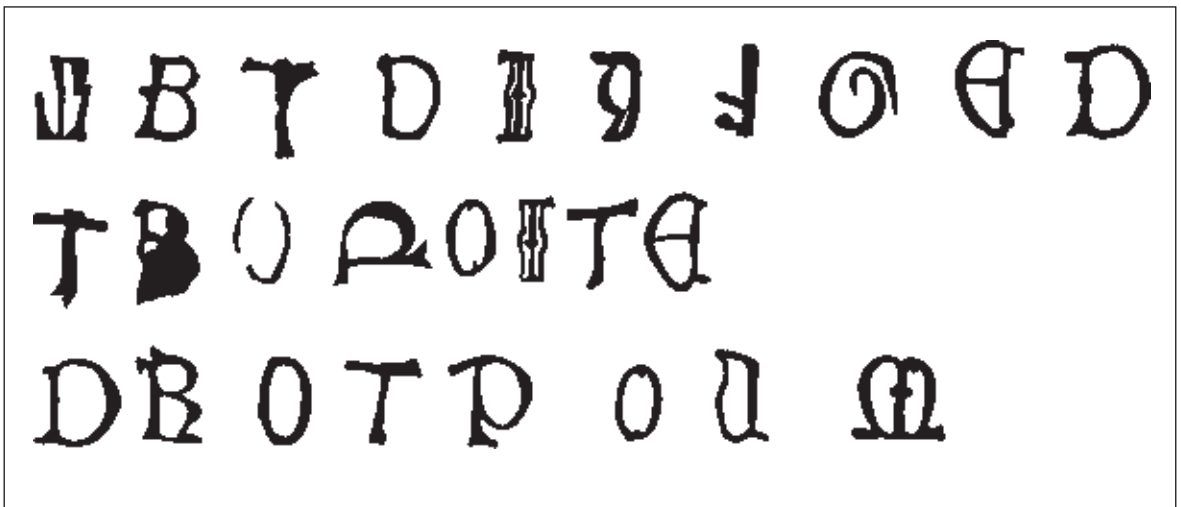
Sima, ívelt pereme fölött borda. Vállán 7,2 cm széles sodrott bordakeretben jobbról balra haladó majuszkulás felirat (szabálytalan ábécé): *DEGFHIDTBLMNOP TORDETIOP Q(?) RT*. Betűmagasság: 4,3–5,7 cm. Az *F* és *H* betűt fejjel lefelé, a második *P* betűt oldalt fektetve mintázták. A harang teteje boltozatos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz. Durván öntött harang.

Mk: kb. 75 cm, Á: 89 cm, á: 48,7 cm

14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 225. („megfejthetetlen” feliratát GOIT EDROTPOTDOVM BTDIZ(?) formában közli és tévesen hozzákapcsolja a harmadik küküllőkörösi harang

MDLXIII-as dátumát és az utána következő IERG HIERL személynevet); Csaki 1923. 42. (téves, 1310[?]-es dátummal); Benkő 1999. 49, 3. kép 2; Benkő 2000. 85, IV. tábla 1; Benkő 2000b. 65. (1981)



180. Küküllőkörös – ref. templom (Curciu, Kirtsch, Szeben m.)

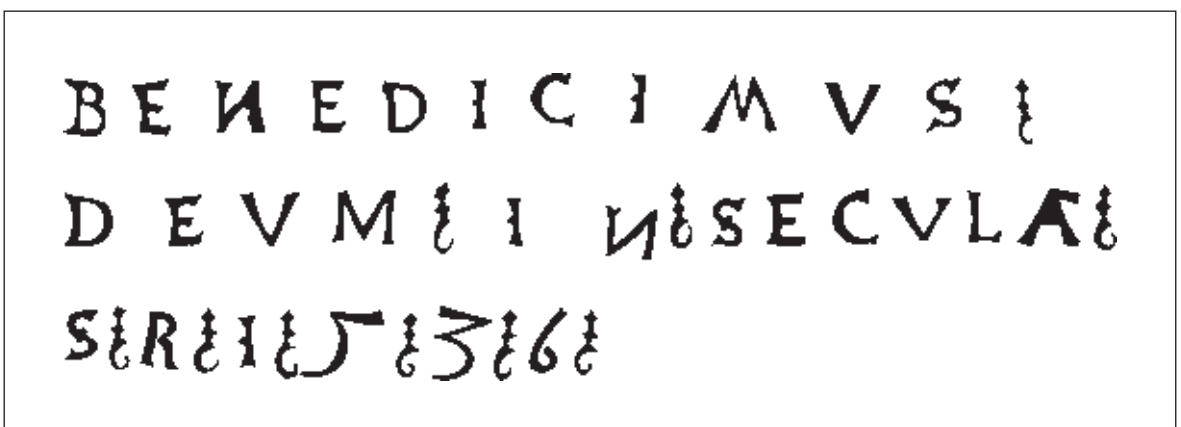
Peremén keskeny abroncs, a perem fölött borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) antikva betűs felirat: *BENEDICIMVS · DEVM · IN · SECVLA · S · R · 1 · 5 · 3 · 6 · .* Betűmagasság: 2,3–2,9 cm. A felirat előtt szárnyas oroszlán (III. 150) áll, a szavakat III. 137a típusú jelek választják el. Teteje enyhén domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kissé ívelt füleinek keresztmetszete kívül a hatszög három oldala, belül körív. A 67 kg-osnak mondott harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 68 cm, Á: 85 cm, á: 45,5 cm

1536, Brassó, Simon mester (S[imon] R[otschmied])

IROD.: Müller 1859. 228. (a mesternév-monogram analógiájaként a nagykapusi és az 1555-ben öntött besztercei harangot említi); Wenrich 1889. 62. (kételkedik Müller állításában); Gerecze 1906. 421; OMvH Lvt 527/1918. (1563-as keltezéssel); Csaki 1923. 42.

(1981)



181. Küküllővár – ref. templom (Cetatea de Baltă, Kokelburg, Fehér m.)
Peremének csak a felső harmada ívelt. Sima, felirat nélküli válla legömbölyített, teteje domború, a korona körül öntési varrat húzódik. Sarkosan megtört fülei kör keresztmetszetűek (átm.: 2,2 cm). Három füle hiányzik.

Mk: 46 cm, Á: 52,5 cm, á: 28,3 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Szádeczky 1897. 308. („A kisebb harang még régiebbnek látszik” az alábbi, 1417-ben öntött társánál); KvRefGylt 58/I⁶/915^V („a hagyomány és feljegyzések szerint [sic! – B. E.] 200 évvel régebbi az évszámmal is jelzett 1417-ben keletkezett haragnál”); Benkő 2000. 86; Benkő 2000b. 69.

(1983, 1997)



182. Küküllővár – ref. templom (Cetatea de Baltă, Kokelburg, Fehér m.)

Igen széles peremének íve kissé megtört. Vállán kétszeres, vékony, sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) minuszkulás felirat: + + o + rex + glorie + veni + cum + paie(!) + anno + domini + millesi^o + cccc^o

+ xvii^o. A szavakat III. 190a sz. máltai kereszték választják el. Betűmagasság: 3,3–4,1 cm. Vállának íve megtört, teteje kúpos, rajta kétszeres sima borda fut körbe. Függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. A harang tetejére a függesztőkarika tövéből sugarasan kiinduló bordákat mintáztak, melyek a fülek közé nyúlnak. Vaskos, szögletesen megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúras oldala, belül körív. 1417



IROD.: Theil 1878. 44; Szádeczky

1897. 308; Gerecze 1906. 422; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 32. sz.; Şerban 1972. 280.

(1983, 1997)

✠ ✠ O ✠ rex ✠ glorie ✠ veni ✠
cum ✠ paie ✠ anno ✠ domini ✠
millesi^o ✠ cccc^o ✠ xvii^o

183. + Küsmöd – ref. templom (Cuşmed, Hargita m.)

Elpusztult harang, Orbán Balázs szerint „Miként Tarcsafalván, úgy itt is van egy régi harang, mindkettő hosszú, idomtalan alakú, egyikén sincsen felirat, csakis király, királyné, szentek és jelképes alakokat mutató féldombor medaillonok vannak sorban elhelyezve”.

15. század, Segesvár

IROD.: Orbán I. 141; Gerecze 1906. 947; Dávid 1981. 190–191; Léstyán I. 255. (1980)

Lapád I. Magyarlapád

184. +/? Leses – ev. templom (Dealul Frumos, Schönberg, Szeben m.)

Elpusztult harang, 1515-ös évszámmal. A 140 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. Mivel a MOB listájához készült gyenge minőségű fénykép akár az alábbi, 185. sz. harangot is ábrázolhatja (a sima bordakerettel szegett feliratból lándzsavégű kereszt és antikva betűs ANNO vehető ki, a harangkorona formája pedig részletekbe menően egyezik az 1538. évi harangéval), elképzelhető, hogy jelen adataink valójában nem külön, idővel elpusztult emlékre, hanem az alábbi harangra vonatkoznak. Ezt erősíti, hogy az ugyanekkor felmentett másik lesesi harang nem 1538-as évszámot, hanem 17. századi feliratot hordoz (OMvH Fotótár, pozitív sz. 8699).

1515?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; OMvH Fotótár pozitív sz. 8707. (1984)

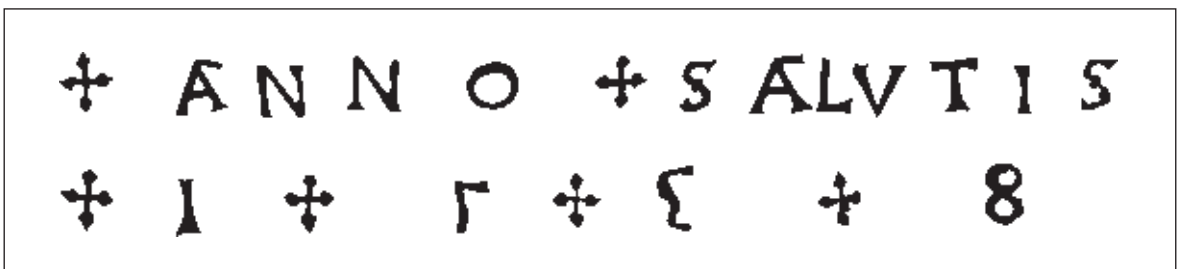
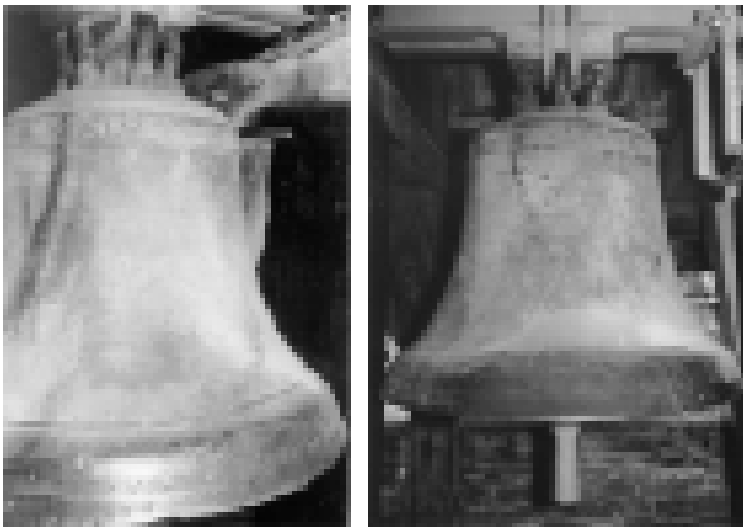
185. Leses – ev. templom (Dealul Frumos, Schönberg, Szeben m.)

Peremén 3,5 cm széles abroncs. A peremnek csak a felső harmada ívelt. Vállán 4 cm széles sima bordakeretben antikva betűs felirat: + ANNO + SALVTIS + 1 + 5 + 3 + 8. Betűmagasság: 2,5–2,8 cm. A szavakat III. 192. sz. lándzsavégű keresztetek választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú fülei kiszélesedő alappal kapcsolódnak a harangtetőhöz, a fülek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 56 cm, Á: 69 cm, á: 36,3 cm
1538, Brassó

IROD.: Müller 1859. 229; Gerecze 1906. 520.

(1984)



Lóna I. Magyarlóna

186. Magaré – ev. templom (Pelişor, Magarey, Szeben m.)

Széles, terült peremén 2,5 cm széles abroncs, a perem fölött borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat: *ad honorem sancte(!) michabelis (?) archangeli 1518*. Az *archangeli* szó *a* és *n* betűje egymásra csúszott. Betűmagasság: 3,3–3,6 cm. Az évszám után két hársziát ábrázoló szíjvég lenyomata (III. 51). Vállának íve megtört, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív. Egy füle hiányzik.



A harangtetőre a függesztőkorona középső tagjának kiszélesedő alapjából kiinduló két kis bordát mintáztak. A 137 kg súlyú harangot az első világháború idején elrekvirálták és a medgyesi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 54 cm, Á: 61 cm, á: 30,5 cm

1518, Nagyszeben

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; Csaki 1923. 42. (téves, 1512-es évszámmal); Benkő 2000a. 493. (1983)

AD HONOREM SANCTE MICHAELIS ARCHANGELI
1518

187. Magaré – ev. templom (Pelişor, Magarey, Szeben m.) / Nagyszeben, ev. püspökség gyűjteménye

Terült, ívelt pereme fölött borda. Vállán kétszeres, sima bordakeret (belvilág: 1,8 cm) üres sávot szegélyez. Váll ívelten hajlik, teteje domború, koronája körül borda fut körbe. Koronája sérült, négy füle és a függesztőkarika letört. A fülek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. A harang az 1990-es években Magaréból a nagyszebeni ev. püspökségre került.

Mk: 45 cm, Á: 52 cm, á: 24,8 cm
15. század második fele – 16. század eleje, Nagyszeben?

IROD.: -
(1983)



188. Magyarbaksa – ref. templom (Bocșita, Szilágy m.)

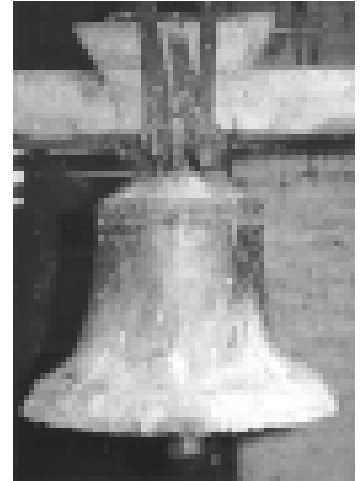
Megtört ívű peremén 2 cm széles abroncs. Vállán 3,5 cm-es sima bordakeretben dicsőítő ének antikva betűs kezdő sora: · *TE DEVM LAVDAMVS TE DOMINVM CONF(ITEMVR)*. Betűmagasság: 2,2–2,6 cm. A felirat elején liliom (III. 203) áll. Vállának íve megtört, kúpos tetejét borda tagolja. Koronája lépcsőszerű tagozaton áll, kérdőjel alakú fülei ovális keresztmetszetűek. A harangot Debreczeni László még Magyarbaksán látta, ma a nagymoni ref. templomban található.

Mk: 34 cm, Á: 44 cm, á: 23,5 cm

16. század első fele vagy közepe

IROD.: KvRefGylt, Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 33. sz.; Benkő 2000b. 53, 67.

(1984)



· TE DEVM LAVDAMVS TE DOMINVM
CONF

189. Magyardécse – ref. templom (Cireșoia, Beszterce-Naszód m.)

Megtört ívű peremén 3 cm széles abroncs. Oldalán, keretelés nélküli sorban elhelyezve, díszítmények: Szent György (III. 167), naprozetta (III. 164), szeges talpaskereszt (III. 166), naprozetta, naprozetta, szeges talpaskereszt, naprozetta. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5,5 cm) évszám: 1 · 5 · 3 · 4. A számjegyek magassága: 3,7–4,1 cm. A számokat kis, szabálytalan rombuszok (III. 163a) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, ma már hiányzó eredeti függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt. A 109 kg-os, tévesen 1538-as dátummal leírt harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a dési gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 52 cm, Á: 64 cm, á: 31 cm

1534, Beszterce, Gergely mester

IROD.: OMvH Lvt 527/1918. (1538-as évszámmal); Kőszeghy 1941. 40. („A világháborúban beolvasztott, 1538-ból való magyardécsei harangot [...] Meduza-fő díszítette”); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 35. sz.; Benkő 2000b. 3. kép; Benkő sajtó a.

(1984)



· 1 · 5 · 3 · 4 ·

190. Magyarfenes – r. kat. templom (Vlaha, Kolozs m.)

Szétterülő pereme enyhén ívelt, fölötté borda. Vállán három ágból fonott bordákkal szegélyezett, 6 cm széles keretben minuszkulás felirat: + nr + aev + ric + ecp + gc1 + cix + 4vo + 105 + m. Betűmagasság: 2,5–3,9 cm. A máltai kereszttekkel (190b) tagolt, értelmetlen felirat 21, gyakran fejjel lefelé mintázott betűje *O rex glorie veni cum pace* szöveggé rendezhető, míg az 1, 4, 5 számok egy 16. sz. eleji, feltehetőleg 1504-es dátum részét képezik. Vállának íve megtört, teteje boltozatos, függesztőkoronáját enyhe borda övezi. Vaskos, enyhén kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúrás oldala, belül körív. A fülek közé sugárirányban álló bordákat mintáztak.

Mk: 65 cm, Á: 81 cm, á: 41,4 cm

1504?

IRÓD.: - A harangra Máthé János kolozsvári egyetemi tanár hívta fel a figyelmünket.

(1982)



+ nr + aev + ric + ecp + gc1 + cix + 4vo + 105 + m
+ r i x + r r o + 10 2 + m

191. + Magyarigen – ref. templom (Ighiu, Fehér m.)

Az első világháborúban elpusztult harang, leírását, méreteit Kiss Bálint 1864. október 27-én Rómer Flóriszhoz intézett levele tartalmazza, a feliratot pedig pacskolat nyomán készült tollrajz örökítette meg. A harang megtört ívű peremére abroncsot öntöttek. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) antikva betűs felirat: · *SANCTA TRINITAS CrISTVS REX VENIT IN PACE DEVS HOMO FA(CTVS)*. Betűmagasság: 3,3–3,8 cm. A felirat elején Vir Dolorum plakett (III. 132). Az antikva betűs felirat a harang palástján keretelés nélküli sorban folytatódott: *(FA)CTVS EST IESVS NAzARENVS REX IVDEORVM · M · 5 · 23 ·*. Betűmagasság: 3–3,8 cm. A dátum előtt kerek plakett (Királyok imádása, III. 219), a számjegyek között szabálytalan háromszög alakú elválasztójelek (III. 175) álltak.

Mk: 60 cm, Á: 70 cm, á: 35 cm

1523, Kolozsvár?

⊙ SANCTA TRINITAS CrISTVS REX
VENIT IN PACE DEVS HOMO FA
CTVS EST IESVS NAzARENVS
REX IVDEORVM ⊙ M · 5 · 23 ·

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XXXVIII. csomó, 636/6–10: „A harangon két kép is látható, egyiket a hozzátartozó felirathoz berajzoltam úgy, miként látszik, a másik helyét a feliratnál üresen hagytam és a lenyomatot hozzá mellékeltem, mert igen nehezen kivethetők az alakok. Én a J. Krisztus születése kori imádatását a pásztorok v. a mágusok által vélem benne látni, de igen kétes. [...] A harangon a lemásolt betűk és párkány vonalokon kívül semmi más ékítmény nincs.”; Uo. XLI. csomó, 668/93; Gerecze 1906. 104. (1984)

192. ? Magyarkapus (Nagykapus) – ref. templom (Căpușu Mare, Kolozs m.)



20 kg-os, 1546-ból származó harangját az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. A harang nem került vissza Magyarkapusra, valószínűleg elpusztult. Helyette 1920-ban öntetett új harangot a gyülekezet. A MOB által készített fényképfelvételen látható harang peremének íve megtört, vállán kétszeres sima bordakeret fut körbe, melyben a felirat és évszám nem vehető ki. Teteje kúpos, erősen sérült koronája kúpos tárcsán áll.

1546

IROD.: OMvH Lvt 527/1918, OMvH Fotótár, pozitív sz. 8605; Sebestyén Ferenc lelkész 1998. január 7-én kelt levelében beszámol arról, hogy idős kapusiak szerint a harang valamelyik közeli havasi településen, talán Havasnyagfalun (Mărișel) ma is megvan.

193. ? Magyarkéc – ref. templom (Cheț, Bihar m.)

A közép-szolnoki egyházmegye 1809. évi összeírása szerint a templomnak „Van más nagyobacska harangja is, amellyet még a régi Atyáink is bírtanak, olvashatatlan Inscriptio alatt”. Az 1823–1826-os egyházi összeírás szerint a felirat „Gothus betűk”-kel készült.

?

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen (I. 1s. 3, 42. l.); Patay 1967. 307. (helyszíni szemle nem volt)

194. ? Magyarkiskapus – ref. harangláb (Căpușu Mic, Kolozs m.)

1871-ben a nagyharang feliratát a következőképpen másolták le: *In virtute tua C(riste) fiat pax. 1527* (Zsolt 122,7).

IROD.: Névkönyv 1871. 35–36; Léstyán II. 224; Benkő 2000b. 67. (helyszíni szemle nem volt)

195. Magyarlapád – ref. templom (Lopadea Nouă, Fehér m.)

Terült, megtört ívű peremén 3 cm széles abroncs, a perem fölött hengeres borda. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4,6 cm) minuszkulás felirat: *sancta · maria · ora · pro · nobis · p · m · 1 · 5 · 1 4*. Betűmagasság: 3,2–3,8 cm. A szavakat III. 137a típusú jelek választják el. Vállá gömbölyű, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből domborúan kiemelkedő, korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, többszörösen kannelúrázott oldala, belül ovális.

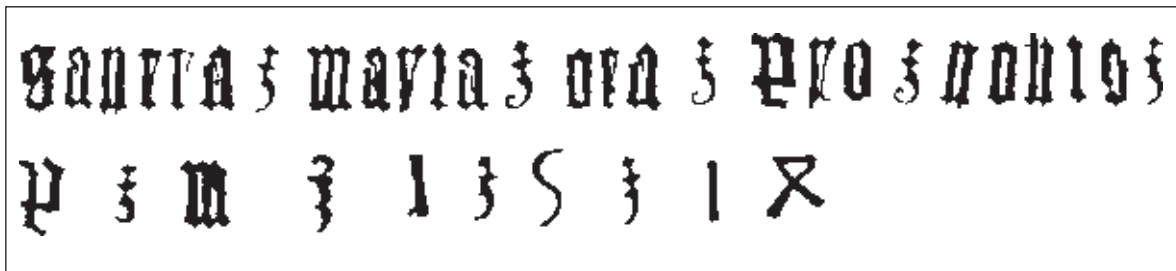
Mk: 58 cm, Á: 69 cm, á: 37,3 cm

1514, Brassó, M. ágyúöntő mester (p[ixenmeister] M[...])

IROD.: KvRefGylt 36/I⁶/915^{VI} (1517-es dátummal); Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 39. sz.

(1984)





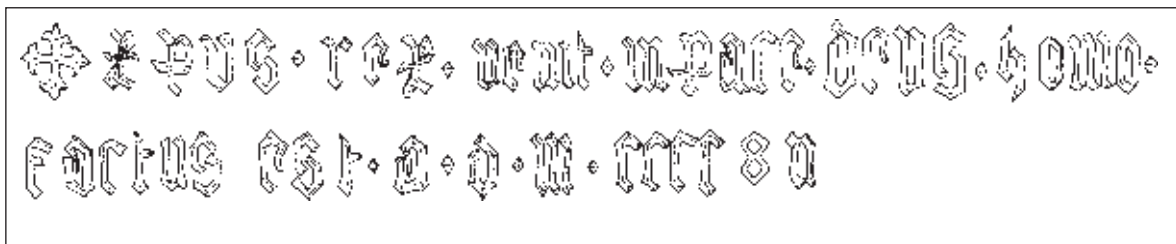
196. + Magyarlóna – ref. templom (Luna de Sus, Kolozs m.)

1958-ban újraöntött harang, melynek eredeti feliratáról Debreczeni László még az 1930-as években részletes ceruzarajzot készített. Eszerint sodrott bordakeretben (belvilág: 4–4,5 cm) minuszkulás felirat futott körbe a harang vállán: *+ xpus · rex · venit · in pace · devus · homo · factus · est · a · d · m · cccc 8 ii.* Betűmagasság: 3–4,2 cm. A harang palástjából kiemelkedő betűk háromszög keresztmetszetűek, a betűtestek hosszában éles gerinc fut végig. A felirat kezdetét liliomos végű kereszt (III. 191) jelzi, a szavakat rombuszok (III. 176a) választják el. A középkori feliratot kisebb torzulásokkal átmásolták az újraöntött harangra is.

Mk: 73 cm, Á: 85,5 cm, á: 41 cm (Debreczeni László nyomán)

1482

Irod.: Müller 1859. 218, 225; Névkönyv 1871. 38; Kelemen 1977. 82, 211; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 40. sz.; Léstyán II. 226. (1982)



197. Magyaránadas – ref. templom (Nădășelu, Kolozs m.)

Feltűnően széles peremének íve megtört, a perem fölött négyszeres borda. Vállán durván sodrott bordakeretben (belvilág: 4 cm) nagybetűs felirat: *O · REX · GLORIE · VENI · CVM · 1 4 9 3 · .* Betűmagasság: 2,8–3,7 cm. A szavakat elnyúlt rombuszok (III. 178) választják el. Teteje domború, függesztőkarikája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll, fülei nyolcszög keresztmetszetűek. Debreczeni László gyűjtésében (1930-as évek) még Magyaránadas lelőhellyel szerepel. Ma az inaktelki ref. templomban található.

Mk: 48 cm, Á: 52 cm, á: 22,6 cm

1493

Irod.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 41. sz.; Ref. egyházi nyilvántartás 1973; Léstyán II. 202; Benkő 2000b. 77. (1982)



198. **Magyarpéterlaka** – ref. templom (Petrilaca de Mureș, Petersdorf, Maros m.)

Kissé megtört ívű peremét 1,8 cm széles abroncs szegélyezi. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,3 cm) minuszkulás felirat és évszám: *iobannes + lucas + marcus + mathevs 1498*. Betűmagasság: 3,1–3,7 cm. A szavakat III. 82. sz. kereszttek választják el. Vállá gömbölyű, teteje kúpos, a harangtetőn kiemelkedő korongszerű tagozat, eredeti koronája hiányzik. Az első világháború idején a 44 kg súlyú harangot hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképen a harang koronája sérült, kérdőjel alakú, részben letört füllel.

Mk: 37 cm, Á: 42,5 cm, á: 23 cm
1498, Nagyszeben, Wolfgang mester
IROD.: Névkönyv 1893. 17; OMvH
Lvt 527/1918, Fotótár pozitív sz.
9113; Lestyán I. 98.
(1982)

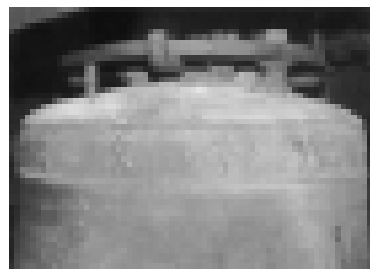


I O B A N N E S + L U C A S + M A R C U S + M A T H E V S 1 4 9 8

199. **Magyarvista** – ref. templom (Viștea, Kolozs m.)

Peremének íve enyhén megtört. Vállán 6–6,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat és évszám: *ih(es)us · na(za)r(en)us · 1 · 4 · 8 · 7 · .* Betűmagasság: 4–4,6 cm. A szavakat kis rombuszok (III. 176b) és §-szerű elválasztójelek (III. 182b), a számjegyeket lóhereleveles, hajlított szárú elválasztójelek (III. 201) tagolják. A harang vállának íve megtört, teteje csak enyhén domborodik, függesztőkoronáját borda veszi körül. Fülei nyolcszög keresztmetszetűek.

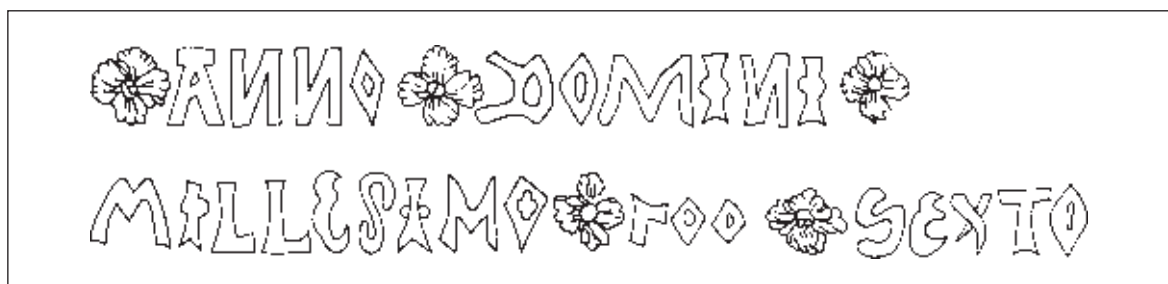
Mk: 63 cm, Á: 83 cm, á: 45 cm
1487
IROD.: Névkönyv 1872. 30.
(1485?-ös évszámmal); Miháltz
1896. 293. (téves 1485-ös dátummal); Kelemen 1977. 93; Entz
1996. 166; Lestyán II. 231. (*Jesus, Maria 1487* felirattal).
(1982)



• I H E S U S · N A (Z A) R (E N) U S · 1 · 4 · 8 · 7 · .

200. **+ Magyarzsákod** – unit. templom (Jacodu, Ungarischsachen, Maros m.)

Elpusztult harang, korai humanista kapitálisokkal írt felirattal: *ANNO · DOMINI · MILLESIMO · 500 · SEXTO*. Orbán Balázs rajzán a szavakat négyszirmú rozetták választják el.



1506, Brassó?

IROD.: Orbán I. 155. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 948. (1500-as dátummal); Balogh 1943. 338. (Orbán Balázs rajzával); Dávid 1981. 202. (Orbán Balázs rajzával); Léstyán I. 256.

201. + Makfalva – ref. templom (Ghindari, Maros m.)

Elpusztult harang, „olvashatatlan” felirattal. A 19. század végén már nem volt meg.

?

IROD.: A Magyar Nyelv-Mívelő Társaság munkáinak első darabja. Szeben 1796. 139; Kőváry 1892. 267.

202. + Mákófalva – ref. templom (Macău, Kolozs m.)

1872-ben „harangjai egyikéről, keskeny hosszúkás alakjából, 4 oldalon kopottságából – mert fordítva volt –, ámbár évszám nincsen is rajta, mégis biztosan állíthatjuk, hogy ez a 14-ik századból való. [...] Már ezen harangon jelmondat – majuskel betűkkel van írva – van ugyan (de amelyet egyfelől a hibás öntvény, másfelől, mert a betűknek majd mindenike meg van tördelve, nem tudunk kibetűzni)”. A harang az első világháborús rekvirálások során pusztult el.

?

IROD.: Névkönyv 1872. 27–28. (14. sz. eleje); Miháltz 1896. 293. (14. sz. végi keltezéssel). (1997)

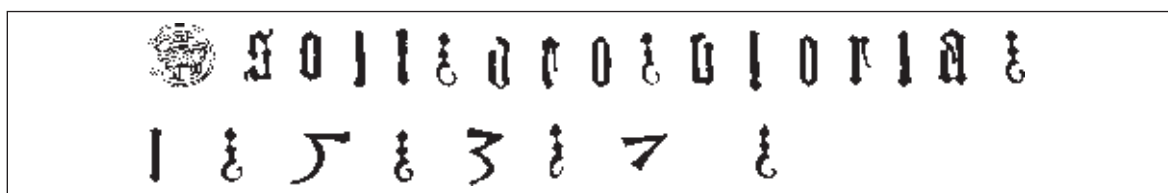
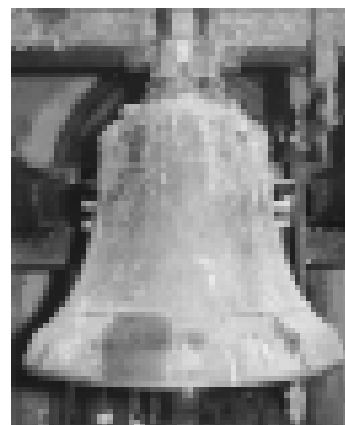
203. Maksa – ref. templom (Moacșa, Kovászna m.)

Megtört ívű peremén 1,2 cm széles abroncs, a perem fölött erőteljes borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,3 cm) minuszkulás felirat és évszám: · soli · deo · gloria · 1 · 5 · 3 · 7 (1Tim 1,17, vö. Júd 25). Betűmagasság: 3–3,8 cm. A felirat kezdetét Agnus Deit ábrázoló plakett (III. 147b) jelzi, a szavakat III. 137a sz. jelek választják el. Vállának íve enyhén megtört, teteje kúpos, koronája körül borda, a korona a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt. Eredeti függesztőkoronája hiányzik, ami valószínűleg első világháborús rekvirálásával függ össze.

Mk: 45 cm, Á: 55 cm, á: 30,9 cm

1537, Brassó

IROD.: Orbán III. 181. (a felirat rajzával); Magyarai 1900. 8; Gerecze 1906. 362; KvRefGylt 36/I. 6/915^{VI}. (a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1917. szept. 8-i leirata felmenti a rekvirálás alól); Kisgyörgy 1982; Kisgyörgy 1995. 292, 1. ábra 3; Léstyán I. 158; Benkő 2000b. 67. (1984)



204. Marosdécse – ref. templom (Decea, Fehér m.)

Pereme ívelt, szélét kettős, éles borda szegélyezi. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 3,7 cm) minuszkulás felirat: + *hec · campana · sancte(!) · andree · appostoli(!) · anno · domini · 1493*. Betűmagasság: 3,3–3,5 cm. A felirat élén III. 82. sz. kereszt áll, a szavakat § alakú jelek (III. 81) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, rajta a harangtetőből 2,5 cm magasan kiemelkedő korongszerű tagozat, melyen az egykori, ma már hiányzó függesztőkorona állt.

Mk: 50 cm, Á: 64,5 cm, á: 32,8 cm

1493, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 44. sz. (1984)



† HEC + CAMPANA + SANCTE + ANDREE +
APPOSTOLI + ANNO + DOMINI + 1493

Marospéterlaka I. Magyarpéterlaka

205. Marossárpatak – ref. templom (Glodeni, Scharpendorf, Maros m.)

Peremének íve megtört. Vállán 4 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + *crstus + rex + venit + in pace + deus + homo + factus + est*. Betűmagasság: 2,9–3,3 cm. Az *s* betűt következetesen fordítva írták. A szavakat latinkeresztek (III. 193b) választják el. Vállának íve élesen megtört, teteje kissé kúpos, koronája körül enyhe borda. Íveltén hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek.

Mk: 55 cm, Á: 63,5 cm, á: 32,5 cm

15. század vége, Beszterce?

IROD.: Kőváry 1892. 268–269. („... goth fractur betűkkel [...] a goth betűk bejövetele első korára esik, a XV. század közepe tájára ...”); Névkönyv 1893. 45; Gerecze 1906. 492; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 46. sz.; Léstyán I. 99, II. 335. (a Segesvár melletti Sárpatak kapcsán említi tévesen a marossárpataki harangot).

(1983)



† CRISTUS + REX + VENIT + IN PACE
+ DEUS + HOMO + FACTUS + EST

206. ?/+ Marossolymos – ref. templom (Șoimuș, Falkendorf/Scholmosch, Hunyad m.)

Elpusztult vagy lappangó harang, melyet 1916-ban háborús célokra rekviráltak. A 47 kg-os, 1491-ben öntött harangot a dévai gyűjtőközpontba szállították, a MOB felmentését javasolta. Az ekkor készült fényképfelvétel sima, terület peremű harangot ábrázol, melynek vállán, sodrott bordakeretben 1491-es évszám, továbbá csillagrozetta (III. 86) és Veronika kendőjét ábrázoló plakett (III. 84) volt látható. Vállának íve megtört, teteje kúpos, sérült koronája alacsony, kúpos tárcsán állt. Szögletesen megtört fülei kívül kannelúrással. 1918-ban a katonaság visszaadta a hunyadi ref. egyházmegyének, „mivel műtörténeti beccsel bír”, azonban nem Marossolymosra vitték vissza, hanem Marosnémetibe, majd Dévára került. 1930-ban dévai harangként írta le Debreczeni László, aki lesatírozta az évszámot. Ugyanő a fenti ornamensek mellett egy fekvő téglalap alakú, „sárkánymotívumos” díszítményt is említett. A harangot 1984-ben már nem találtuk Déván, állítólag mintegy 20 évvel korábban Málnás falunak (Malnaș-sat, Kovászna m.) ajánlékozták. Ez utóbbi helyen sem bukkantunk nyomára.

1491, Nagyszében, Márton mester

IROD.: OMvH Lvt 527/1918. (XII. 767. jelzet alatt rekvirálták),

Fotótár pozitív sz. 9167; KvRefGylt 43/I. 6/

915^{VIII}; Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16.

doboz 12. sz.

(1984)

1 2 9 1



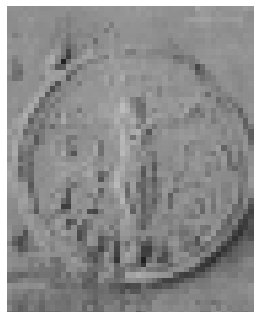
207. Marosszentanna – ref. templom (Sântana de Mureș, Maros m.)

Terület, enyhén ívelt pereme szélén alig kiemelkedő, 2,5 cm széles abroncs. A szokatlanul karcsúsodó paláston arányosan elosztva három, Keresztrefeszítést ábrázoló medaillon (III. 224). Vállán 8,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat és évszám: *O rex · glo(r)ie · veni · cum · pace ih(es)us · n(azarenus) · r(ex) · i(u)deorum) · i · 1 · 4 · 9 · 7 · .* Betűmagasság: 4,5–5,8 cm. A szavakat § alakú jelek (III. 183b) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúrással oldala, belül ovális. A harangtetőn, a korona középső tagjából sugarasan bordák nyúlnak a fülek közé.

Mk: 77 cm, Á: 86 cm, á: 40,8 cm

1497

IROD.: Benkő 1868. 346; Orbán IV. 189. (a harang torz rajzával, kissé pontatlan méreteivel és a felirat másolatával); Névkönyv 1904. LXII; Gerecze 1906. 487. (téves, 1797-es dátummal); Ke-



O rex § glo(r)ie § veni § cum § pace § ih(es)us §
n(azarenus) § r(ex) § i(u)deorum) § i § 1 § 4 § 9 § 7 § .

lemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a marosszentannai harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); Ștefănescu 1938. 13; Balogh 1939. 562. (a medaillon firenzei művészek vezetése alatt álló budai öntőműhelyből származik); Balogh 1943. 338. (közli a medaillon fényképét, a harang méreteit és feliratának feloldott szövegét); Vătășianu 1959. 853; Entz 1996. 203; Léstyán I. 333. (1983)

208. Marosszentkirály – ref. templom (Sâncraiu de Mureș, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,5 cm széles sodrott bordakeretben arányosan elosztva három medaillon: trónoló király (III. 112), evangélista könyvpult előtt (III. 117), Agnus Dei (III. 119). Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A 114 kg súlyú harangot 1916. dec. 1-jén hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 52 cm, Á: 63 cm, á: 30 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 145. („Sz. királyi régi harang” említése); Benkő 1868. 329; Orbán IV. 185–186. (a medaillonok rajzával és 13. századi keltezéssel); Névkönyv 1902. XIII. (az ábrázolások leírásával és 13. századi datálással); KvRefGylt 36/I. 6/915^{VI}, 57/I. 6/915^V; Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsa közbeavatkozását kéri, mivel a szentkirályi egyházközség nem a fenti emléket, hanem egy másik, 18. századi harangot kívánt mentesíttetni; Kelemen Lajos szerint Orbán Balázs a harangot tévesen származtatta a 13. századból, ugyanis a rajta lévő három „körfémer” 15. századi, és



arra utal, hogy a harang „minden valószínűséggel segesvári bronzméses mester munkája”. (EREI lt 5543/1916); OMvH Lvt 527/1918, Fotótár pozitív sz. 9105; Vătășianu 1959. 853; Drăguș 1979. 315; Léstyán I. 335. (1982)

209. + Marosvásárhely – ref. vártemplom (Târgu Mureș, Neumarkt am Mieresch, Maros m.)

„Zángó” nevű, 1856-ban elhasadt, később újraöntött harang. Majuszkulás feliratát Orbán Balázs Péterfi József esperes másolata nyomán *MARIMARRGRRAIEA*, Kőváry László *gRAICAMARIMAAGR* formában közölte. A majuszkulák között egy minuszkulás *g* is előfordul. Kőváry a harangról és feliratáról a következőket jegyezte fel: „A múlt században találták a patakban, mely Vásárhely és Koronka közt foly el. Használható még, de száda több csorbát szenvedett, miből láthatni, miképp sokat hányatott. Magassága két lábnyi. A felirat a felső felét körzi, [...] egy



sorban foly körül. Betűi egy hüvelyknél magasabbak, s egymástól egyforma távolságban két-két hüvelyknyire állanak, sehol se kezdődve, sehol se végződve. A metszés tiszta, kiálló, de a mostanától annyira eltér, hogy néhol laposan, másutt domborúan, másutt ismét élesen tűnik elő.” Orbán és Kőváry rajzát összevetve, a felirat 14. század végi majuszkulákkal hibásan írt *AVE MARIA GRACIA* lehetett.

14–15. század

IROD.: A Magyar Nyelv-Mívelő Társaság munkáinak első darabja. Szeben 1796. 139. (olvashatatlán felirat); Orbán IV. 128. (a felirat rajzával, 15. századi keltezéssel); Kőváry 1892. 267–268. (a felirat rajzával, 12–13. századi keltezéssel, a feliratot rovásírásosnak tekintette és „a Révai-féle hun-székely-scytha táblázatok nyomán [...] *GRATEA MARTINI APOR*” formában értelmezte); Gerecze 1906. 488; Benkő 2000b. 66.

210. + Marosvásárhely – ref. vártemplom (Târgu Mureș, Neumarkt am Mieresch, Maros m.)

Elpusztult harang, *O Rex glorie* felirattal.

?

IROD.: Orbán IV. 128. („A ferencesek házitörténete szerint volt egy másik, még a domonkosokról maradt régi harang is a toronyban, »*O Rex glorie*« körirattal; ez azonban ma szintén újból van öntve [ötödik harang]”); Lestyán I. 340.

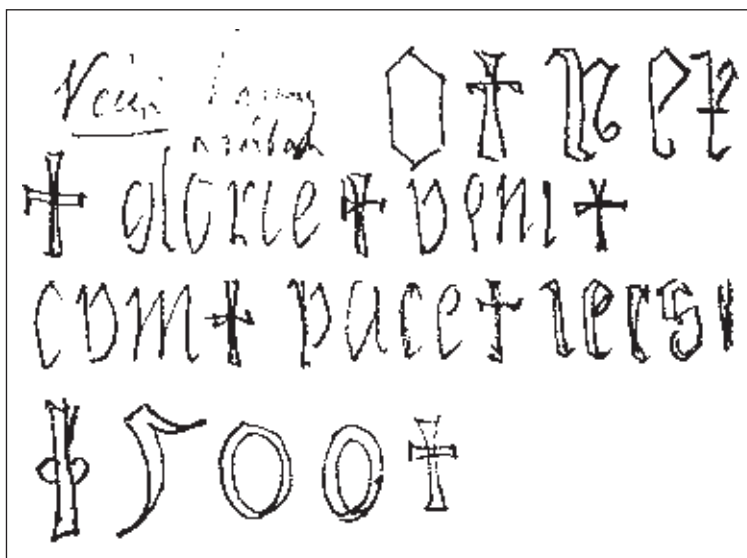
211. + Marosvécs – vár/ref. templom (Brâncovenesti, Wetsch, Maros m.)

Elpusztult harang. 1836-ban Téglási Ercsei József az északi várbástya fedele alatt látta. 1864-ben minuszkulás feliratát Rómer Flóris másolta le: *O + rex + glorie + veni + cum + pace + ies(us) + 1500 +*. A szavakat kiszélesedő szárú latinkeresztek választották el. 1881-ben elhasadt, Kőváry László 1892-ben a ref. papilak padlásán, használaton kívül találta. 1894 előtt újraöntötték.

1500

IROD.: Ercsei 1836. 7. 98. („a gothus írást elolvasni nem tudtam a rövidítések miatt”); Müller 1859. 219; OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 88; Kőváry 1892. 269. (a minuszkulás felirat közlése szerint *o rex glorie veni cum pace leto(!) 1500* volt. „Itt is goth fractur betű van használva; csupán az 5-ös szám üt el, melynek alakja nem egyéb, mint egy derekában kissé hátratört egyes szám.”); Névkönyv 1894. 14. („a régi kis harang, mely 1881-ben elhasadott, újraöntetett”); Gerecze 1906. 489.

(1983)



212. Mártonfalva – ev. templom (Mețiș, Martinsdorf, Szeben m.)

Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán majuszkulás felirat, melyet alul két, felül egy sima borda keretel (belvilág: 4,7 cm): *· AVE + MARIA · GRACIA · PLENA · D(OMI)N(U)S ·*. Betűmagasság: 3,9–4,7 cm. A szavakat – sorrendben – a következő jelek választják el: máltai kereszt (III. 15), lilium (III. 24), szőlőlevél (III. 28), lilium (III. 25a), lilium (III. 25b). Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda húzódik. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

QV VOR M A R X V E R
G R A C I A M A R I E N A
R O R S



Mk: 80,5 cm, Á: 91 cm, á: 49 cm

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 42. (15. századi, felirat nélküli harangot említ);

Benkő 2000. 88, V. tábla 3; Benkő 2000b. 66.

(1983)

213. Mártontelke – ev. templom (Motiș, Mortesdorf, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *o rex · glorie · veni · nobis · cum · pace · Leonardus* . . A szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el, a felirat kezdetét három darab, háromszög alakban elhelyezett Leonardus-rozetta jelzi. Betűmagasság: 4,8–5,6 cm. Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda húzódik. Vas-kos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül körív.

Mk: 69 cm, Á: 81 cm, á: 42,3 cm

15. század első fele, Nagyszeben,

Leonardus mester

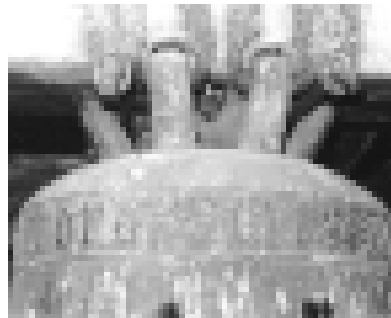
IROD.: Theil 1878. 45; Gerecze

1906. 520; Roth 1908. 14; Roth

1913. 9; Patay 1989. 87; Benkő

2000a. 497.

(1983)



O R E X · G L O R I E · V E N I · N O B I S ·
C U M · P A C E · L E O N A R D U S

214. Mártontelke – ev. templom (Motiș, Mortesdorf, Szeben m.)

Terült peremén 3 cm széles abroncs. Vállán 5,5 cm széles sodrott bordakeretben 1497-es évszám és négyféle, ismétlődő díszítőelem: csillagrozetta (III. 86), Veronika kendője (III. 84), forgórózsás rozetta (III. 87), jobbra tartó oroslán (III. 85). Sorrendjük a következő: 86, 84, 87, 85, 86, 84, 86. Vállának íve megtört, teteje kúpos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

1497



Mk: 44 cm, Á: 58 cm, á: 30,2 cm
1497, Nagyszeben
Irod.: Csaki 1923. 42; Benkő 2000a. 498.
(1983)

Mártontelke I. Kisdemeter

Medesér I. Nagymedesér

215. Medgyes – ev. templom (Medias, Mediasch, Szeben m.)

Terült, sima, ívelt pereme fölött borda. Vállán 10 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O rex · gl(ori)e · ve(n)i · cu(m) · pace · · An(n)o · d(omi)ni · m^o · cccc^o · xlix · ·*. Betűmagasság: 7–7,5 cm. A felirat elején fekvő címerpajzsba foglalt oroszlán (III. 121), a szóközökben a következő jelek és díszítmények: hatszirmú rozetta (III. 101), rombusz (III. 96a), álló címerpajzsba foglalt szárnyas sárkány (III. 120), nyolcágú csillag alakú keretbe foglalt griff (III. 127a), kerek medaillonban oroszlán (III. 126c), négyzetes keretben balra futó szarvas (III. 131). A feliratos sáv alatt nyolc, részben ismétlődő plakettből álló, keretelés nélküli díszítősor húzódik: nyolcágú csillag alakú keretbe foglalt oroszlán (III. 126a), hatszirmú rozetta (III. 101), Sámson és az oroszlán (III. 129), balra futó szarvas (III. 131). Vállának íve megtört, teteje enyhén kúpos, vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül körív.

Mk: 105 cm, Á: 122 cm, á: 63,7 cm

1449, Segesvár

Irod.: Müller 1859. 211, 218. (a felirat rajza: III. tábla 2); Roth 1908. 6; Csaki 1923. 42; Vătăşianu 1959. 852; Léstyán II. 315. (1444-es keltezéssel); Fabini 1996a. 16.
(1981, 1997)



216. **Medgyes** – ev. templom (Mediaș, Mediasch, Szeben m.)

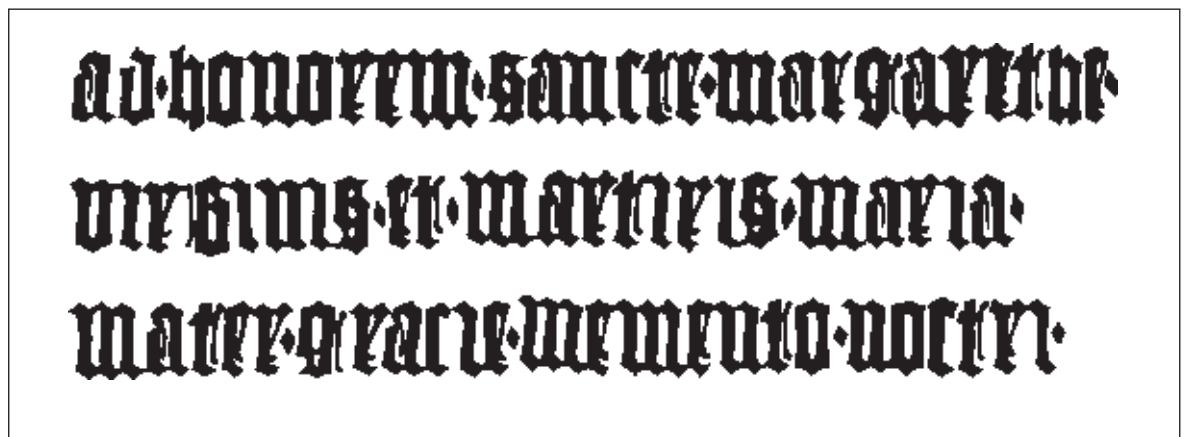
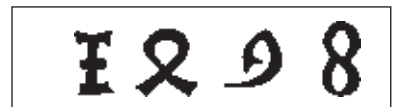
Terült, enyhén megtört ívű peremén 4 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) minuszkulás felirat: *ad · honorem · sancte · margarethe · virginis · et · martiris · maria · mater · gracie · memento · nostri* . . Betűmagasság: 4–4,5 cm. A szavakat rombuszok (III. 80) választják el. A felírtos sáv alatt keretelés nélküli évszám: 1498. A számjegyek magassága: 3,7–4,8 cm. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő lapos, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú fülei kívül kannelúrák.

Mk: 68 cm, Á: 102 cm, á: 52,5 cm

1498, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: Müller 1859. 219; Roth 1908. 6; Csaki 1923. 42; Léstyán II. 315; a középkori plébániatemplomot Szent Margit tiszteletére szentelték (Entz 1996. 382–384).

(1981, 1997)



217. **Medgyes** – ev. templom (Mediaș, Mediasch, Szeben m.)

Széles, sima peremének íve megtört. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4,7 cm) minuszkulás felirat: *+ item · hoc · opvs · fvdnatvm · est · ad · honorem · dei · et · virginis · marie · et · beati · patris · francisci*. A felirat elején máltai kereszt (III. 83), a szavakat rombuszok (III. 80) választják el. A minuszkulás szöveg a bordakeretes sáv alatti, szegély nélküli sorban folytatódik: *per · magistrvm · wolfgangvm · cibiny · anno · domi(ni) · 1 · 5 · 0 · 1*. Betűméret: 4–4,6 cm. Az alsó sorban a szavakat rombuszok (III. 80) választják el. A harang válla gömbölyű, teteje csonkakúp alakú, koronája a harangtetőből 1 cm-re kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög négy oldala – két oldal közülük kannelúra –, belül körív.

Eredetileg a medgyesi ferences templom harangja volt, innen került az ev. templom – a középkori plébániatemplom – tornyába (Trompeterthurm).

Mk: 98 cm, Á: 124 cm, á: 65,6 cm

1501, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: Müller 1859. 219; Csaki 1923. 42; Teutsch 1925. 204; Entz 1996. 153. (a medgyesi ferences templom 1500 után épült).

(1986)



✠ IESU · HOC · OPUS · FUNDATUM · EST ·
 AD · HONOREM · DEI · ET · VIRGINIS · MARIE ·
 ET · BEATI · PATRIS · FRANCISCI
 PER · MAGISTRUM · WOLFGANGUM ·
 CIBNY · ANNO · DOMINI · 1 · 5 · 1 · 5

Menaság 1. Csíkmenaság

218. + Mese – ev. templom (Meşendorf, Meschendorf, Brassó m.)

Elpusztult harang, felirat és díszítmények nélkül.

?

IRÓD.: Müller 1859. 209. (súly 40 font); Gerecze 1906. 521.
 (1984)

219. + Mese – ev. templom (Meşendorf, Meschendorf, Brassó m.)

Elpusztult harang, felirat nélkül, figurális dísszel.

15. század?

IRÓD.: Müller 1859. 210. (súly 4 fontmázsa); Gerecze 1906. 521.
 (1984)

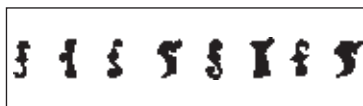
220. Mese – ev. templom (Meşendorf, Meschendorf, Brassó m.)

Megtört ívű peremén 1,5 cm széles abroncs, a perem fölött borda. Vállán hármassima bordakeretben (belvilág: 3,2 cm) évszám: · 1 · 5 · 1 · 5 ·. A számjegyek magassága: 1,9–2,1 cm. A számokat § alakú jelek (III. 184) választják el. Az évszám után, ugyanabban a sorban Keresztrefeszítés (III. 225) és evangélista jelvények: szárnyas ökör (III. 228), kiterjesztett szárnyú sas (III. 229), angyal (III. 226), szárnyas oroslán (III. 227). A harang válla gömbölyű, teteje enyhén domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Eredeti függesztőkoronája hiányzik.

Mk: 42 cm, Á: 51,5 cm, á: 26,4 cm
 1515

IRÓD.: Müller 1859. 220; Gerecze 1906. 521; Roth 1908. 6; Csaki 1923. 42; Nistor 1983. 88.

(1984)



221. **Mezőbergenye** – ref. templom (Berghia, Maros m.)

Peremén 4,5 cm széles abroncs, a perem felett borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 2,5 cm) tagolatlan, antikva betűs felirat: *CRISTVS REX VENIT IN PACE DEIVS (!) HOMO FACTVS EST · 1 · 5 · 3 0*. Betűmagasság: 1,8–2,2 cm. A számjegyeket háromszög alakú jelek (III. 175) választják el. Teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Négy füle hiányzik, a meglévő két fül keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális. A korona sérülése valószínűleg azzal függ össze, hogy a 80 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították, majd 1918-ban a MOB javaslatára felmentették és visszaadták. A megrepedt harangot jelenleg nem használják.

Mk: 44 cm, Á: 54 cm, á: 27,7 cm

1530, Kolozsvár?

IROD.: Orbán IV. 210; Névkönyv 1901. XI; OMvH Lvt 527/1918; Lestyán I. 343. (1982)

CRISTVS REX VENIT IN PACE DEIVS HOMO
FACTVS EST · 1 · 5 · 3 0

222. + **Mezőköbölkút** – ref. templom (Fântânița, Beszterce-Naszód m.)

1832-ben Kolozsvárt újraöntött harang, melyre átmásolták a régi harang évszámát: 1541 és két díszítményt, egy Szent Györgyöt ábrázoló zarándokjelvényt (III. 167) és egy naprozettát (III. 164).

1541, Beszterce, Gergely mester

IROD.: Névkönyv 1892. 38; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 30. sz.; Lestyán I. 124; Benkő sajtó a. (1986)

1541

223. **Mezőszabad** – gör. kel. templom (Voiniceni, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Oldalának két ellentett pontján egy-egy zarándokjelvény: püspökfej (Maastricht?, III. 212), valamint Vera ikon, Péter és Pál apostolokkal (Róma, III. 211). Fölöttük, a harang vállán 5,3 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O rex · glorie · veni · cum · pace · Anno · in (carnationis) · m° · ccc° · lii° · .* Betűmagasság: 3,8–4,8 cm. A felirat élén rozetta (III. 197), a szavak között rombusz alakú elválasztójelek (III. 176a) állnak. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 56 cm, Á: 63 cm, á: 34 cm

1452, Beszterce?

IROD.: Benkő 1868 350–351. (a harangot a görög katolikusok fatemp-



O rex · glorie · veni · cum · pace
· Anno · in · a · ccc° · lii°

lomában látta, évszámát 1403-nak írta le; a falu vénei elődeiktől úgy hallották, hogy a harang a Buna nevű kútból, egy nagy szárazság idején került elő); Orbán IV. 194. (közli a felirat rajzát; úgy tudja, hogy a falu székely lakossága az 1661-es török–tatár betöréskor pusztult el, a harang ezután került a helyükbe betelepülő románokhoz); Entz 1996. 141; Lestyán I. 349; Benkő sajtó a. (1983)

224. + Mezőtelegd – ref. templom (Tileagd, Bihar m.)

Az 1909-es tűzvész során elpusztult régi harang, állítólag 1397-es felirattal.

?

Irod.: Gohl 1897. 375; Gerecse 1906. 223; Sass 1935. 75.

(1984)

Mihályfalva l. Érmihályfalva, Krasznamihályfalva

225. Mikeszásza – r. kat. templomrész (Micăsasa, Feigendorf, Szeben m.)

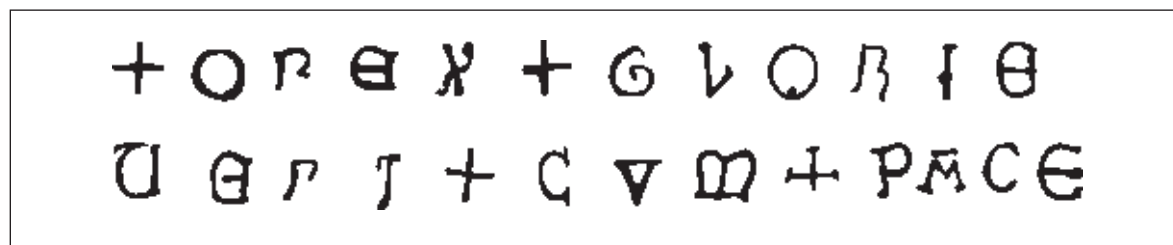
Sima peremének csak a felső harmada hajlított. Vállán 5 cm széles sodrott bordakeretben durván öntött majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE. Betűmagasság: 2,3–3 cm. A szavakat görögkereszt (III. 1a) és mankós kereszt (III. 3) választja el. A harang válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül durva öntési varrat. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: 60 cm, Á: 67 cm, á: 35 cm

13–14. század, Nagyszeben

Irod.: Benkő 2000. 83–84, II. tábla 2. A harangra Dávid László ref. lelkész hívta fel a figyelmünket.

(1993)



226. Mikeszásza – ref. templomrész (Micăsasa, Feigendorf, Szeben m.)

Peremének csak a felső harmada ívelt. Vállán 3 cm belvilágú sima bordakeretben antikva betűs felirat: ANNO DOMINI 1559. Betűmagasság: 3 cm. Válla domború, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Vékony fülei kör keresztmetszetűek.

Mk: 32 cm, Á: 36 cm, á: 18,5 cm

1559

Irod.: -

(1993)



227. + Miklóstelke – ev. templom (Cloaşterf, Klosdorf, Maros m.)

1830-ban, majd 1854-ben átöntött harang, antikva betűs felirata Fr. Müller nyomán: CHAMPANA SANCTI GEORGII TERRA · GRAMATON · M · 183 · .

1538?, Nagyszeben. A feliratot analógiái (Nagyrapolt, Szilágysomlyó) a 16. század első felére

keltezik, a dátum második számjegye rosszul leírt ötös (Γ) lehetett.
 IROD.: Müller 1858. 46–47. (a felirat utolsó négy jegyéből évszámot nem tud kiolvasni, de a betűk jellege az 1300 előtti időszakra utal); Müller 1859. 206–209, I. tábla 1. (a felirat rajzával, MCXC=1190-es rekonstruált évszámmal); Teutsch 1865. 42. (Müllerre hivatkozva a dátumot kérdőjellel 1190-re teszi); Gerecze 1906. 521. (1190); Roth 1908. 6; Rösler 1912. 38. (az 1190-es évszámot bizonytalannak tekinti). A templom védőszentje 1353-ban Szent Miklós volt (l. Entz 1996. 390); Benkő 2000b. 66.
 (1982)



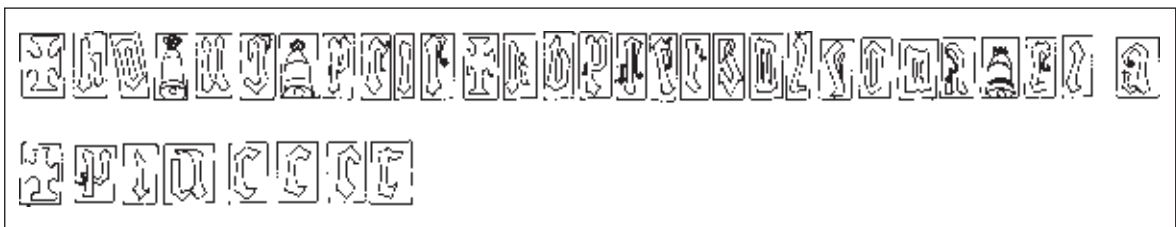
228. + Miklósvár – r. kat. templom (Micloșoara, Kovászna m.)

Elpusztult harang, minuszkulás felirata Orbán Balázs rajza nyomán: + *ho· ns · peir + kupfersmit o ma · ria + pia ccc*. A feliratot talpas kereszték és harangot ábrázoló kis plakettek tagolják. Az egyes betűket és elválasztójeleket matricaszerűen, téglalap alakú keretben illesztették a harangmodellre (l. Szászbogács, Szebenrécse).

15. századi hiányos évszám, Hans Peir Kupfeschmied

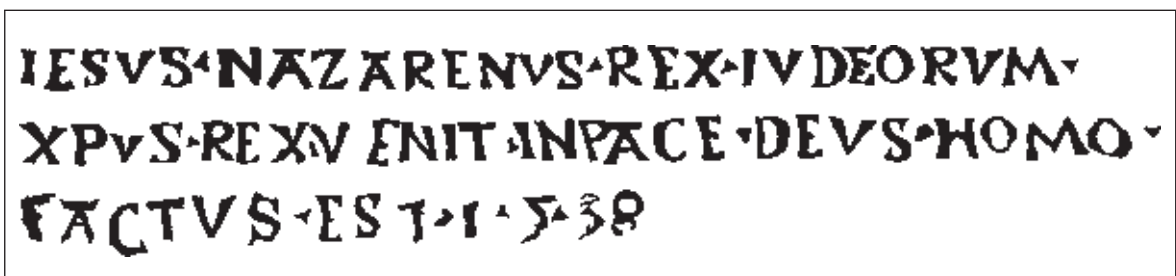
IROD.: Az elpusztult harangot gróf Kálnoki Józsefnének 1795-ben a miklósvári református egyház ellen folytatott perében több tanúvallomás is említi: „a nagyobb harangot pedig Morvából hozatta volna néhai Gróf Kálnoki Ádám”, „az egyik harangot Lengyelországból hozták volt”, „A nagy harangról tudom ex relationibus praedecessorum meorum, hogy Fülekről hozták volt el és abban az időben a Nagy Ajtai ecclesia akarta megvenni, de hogy préda volt, nem vették meg” (Állami Levéltár, Sepsiszentgyörgy, Tüdősné Simon Kinga közlése); Orbán III. 12. (a felirat rajzával; a felirattól hiányos 1400-as dátumot olvasott ki, a harang „valamelyik német városban, feltehetőleg a legközelebb fekvő Brassóban öntetett”); Wenrich 1887. 58. (az Orbán nyomán 1400-ra keltezett emlék a legkorábbi mesterneves harang Erdélyben); Kőváry 1892. 268. (1400-as keltezéssel); Pascu 1954. 71. (*Honz Peir Kopfersmid* szerinte nagyszebeni vagy segesvári harangöntő volt); Patay 1989. 92; Lestyán I. 159.

(1984)



Mindszent I. Csíkmindszent

229. Mócs – r. kat. templom (Mociu, Kolozs m.)



Erősen ívelt peremén 1 cm széles abroncs, a perem fölött hármás borda. Vállán kétszeres sima borda-keretben (belvilág: 2,5 cm) antikva betűs felirat: *IESVS · NAZARENVS · REX · IVDEORVM · XPVS(!) · REX · VENIT · IN PACE · DEVS · HOMO*, mely a keret alatt folytatódik: *FACTVS · EST · 1 · 5 · 3 8*. Betűmagasság: 1,6–1,9 cm. A szavakat kis háromszögek (III. 175) választják el. Válla élesen megtört, teteje enyhén domború, függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő erőteljes, korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 50 cm, Á: 60 cm, á: 32,5 cm

1538, Kolozsvár?

IROD.: -

(1982)

Moha I. Nagymoha

230. Monora – ev. templom (Mănărade, Donnersmarkt, Fehér m.)

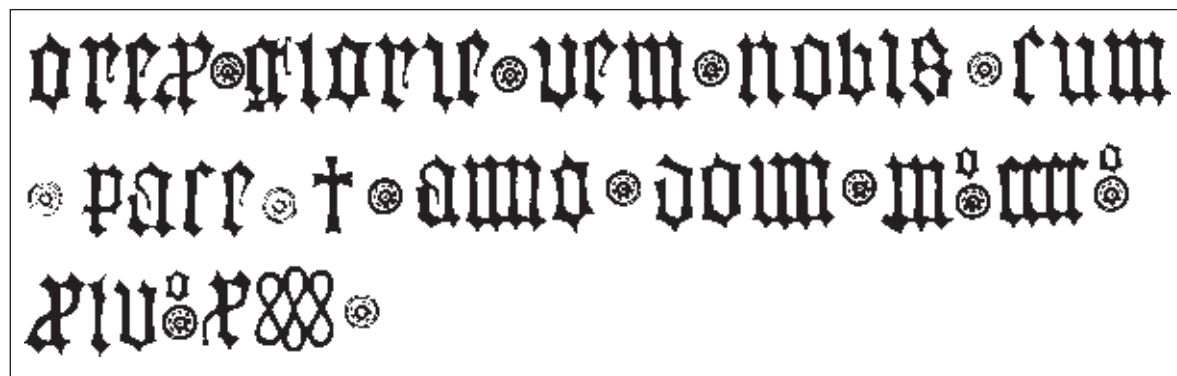
Széles pereme ívelten hajlik. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5,5 cm) minuszkulás felirat: *o rex · glorie · veni · nobis · cum · pace · + · anno · do(m)ini · m^o · cccc^o · xiv^o · x · .* Betűmagasság: 4,5–5 cm. A szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el, a dátum előtt III. 38. típusú latinkerest áll, a szöveget III. 47a sz. végtelen szalagfonat zárja. Vállának íve megtört, teteje domború, a korona körül enyhe borda fut körbe. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúrás oldala, belül ovális.

Mk: 80 cm, Á: 102 cm, á: 53,8 cm

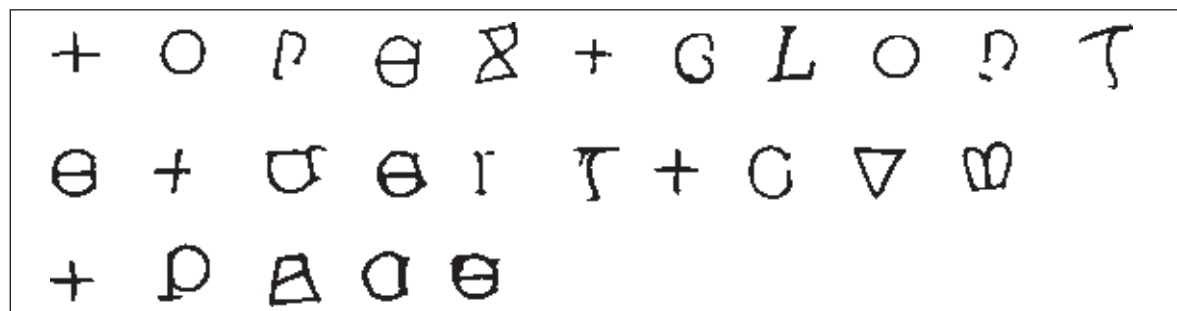
1424 (?), Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: Theil 1878. 44. (1445-ös évszámmal); Csaki 1923. 42. (1404-es dátummal); Benkó 2000a. 497.

(1984)



231. Morgonda – ev. templom (Merghindeal, Mergeln, Szeben m.)



Sima peremének csak a felső harmada ívelt. Vállán 6,2 cm széles, durván öntött sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 2,8–3,9 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, a korona körül enyhe öntési varrat húzódik. A harang tetejére a korona középső, téglalap keresztmetszetű tagjának aljából kiinduló két rövid kis bordát mintáztak. A lapított ovális keresztmetszetű függesztőfülek külső oldalán fonatdísz. 1918-ban a MOB javasolta a 237 kg súlyú harang felmentését a háborús célú rekvirálás alól.

Mk: 78 cm, Á: 92 cm,

á: 51,9 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 226;

Gerecze 1906. 521;

OMvH Lvt 527/1918;

Csaki 1923. 42. (16. századi keltezéssel);

Benkő 2000. 83–84, III. tábla 1,

6. kép.

(1983)



232. Morgonda – ev. templom (Merghindeal, Mergeln, Szeben m.)

Pereme terült, ívelt. Vállán 6,5 cm széles sodrott, üres bordakeret. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül borda fut körbe. Függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 68 cm, Á: 79 cm, á: 38,5 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 521. (egy harangot említ felirat nélkül); Csaki 1923. 42.

(1983)



233. Morgonda – ev. templom (Merghindeal, Mergeln, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 4,2 cm széles sodrott, üres bordakeret. Vállának íve megtört, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 49 cm, Á: 56 cm, á: 26,7 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 226; Csaki 1923. 42.

(1983)



234. + Muzsna – ev. templom (Moşna, Meschen, Szeben m.)

Elpusztult harang, minuszkulás felirata *O rex Glorie Jesu Christe veni cum pace* volt. Korábban lélekharangként használták.

15. század

IROD.: Müller 1859. 222; Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 521; Römer 1912. 58. („Es ist die Glocke, die früher als Armensünderglocke benützt wurde.”); Csaki 1923. 42. (16. századi keltezéssel).

(1981)

235. + Muzsna – ev. templom (Moşna, Meschen, Szeben m.)

Elpusztult harang, antikva betűs felirata a következő volt: *DA PACEM DOMINVS (!) IN DIEBVS NOSTRIS 1548* (Sir 50, 23; Jn 14, 27).

1548, Brassó

IROD.: Müller 1859. 229; Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 521; Römer 1912. 58; Csaki 1923. 42; Vătăşianu 1959. 853. (1515-ös dátummal említi, összetévesztve a mesei haranggal); Benkő 2000b. 67. (1981)

Muzsna I. Székelymuzsna

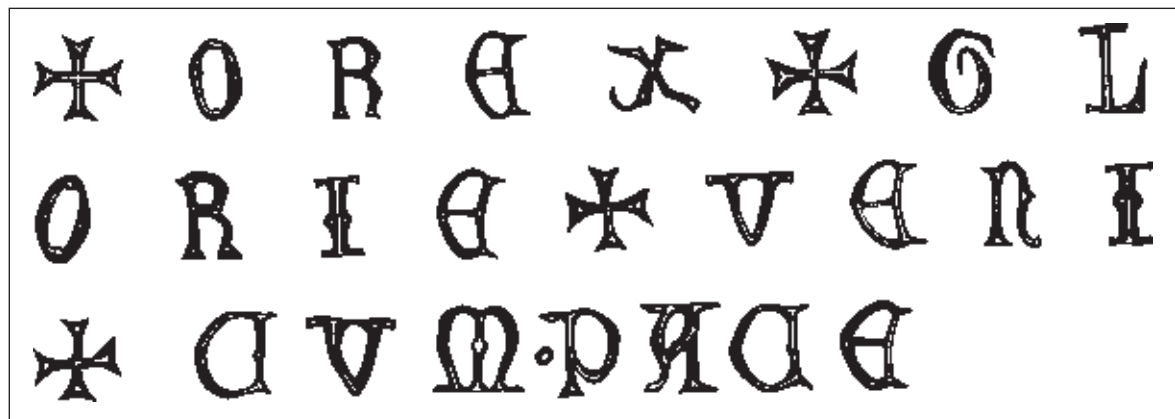
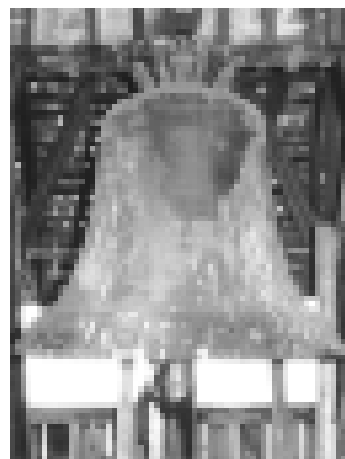
Nádas I. Magyarnádas, Szásznádas

236. Nagydemeter – volt ev., ma gör. kel. templom (Dumitra, Mettersdorf, Beszterce-Naszód m.) Széles, sima peremének csak a felső negyede ívelt. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) majuszkulás felirat: *+ O REX + GLORIE + VENI + CVM · PACE*. Betűmagasság: 4,3–5 cm. A szavakat máltai kereszttek (III. 6) választják el, az utolsó szó előtt kerek pont (III. 5) áll. Az erőteljesen kidomborodó betűk testén éles gerinc fut végig. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat fut körbe. Sarkosan megtörő, vastos függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 96 cm, Á: 115 cm, á: 58,6 cm

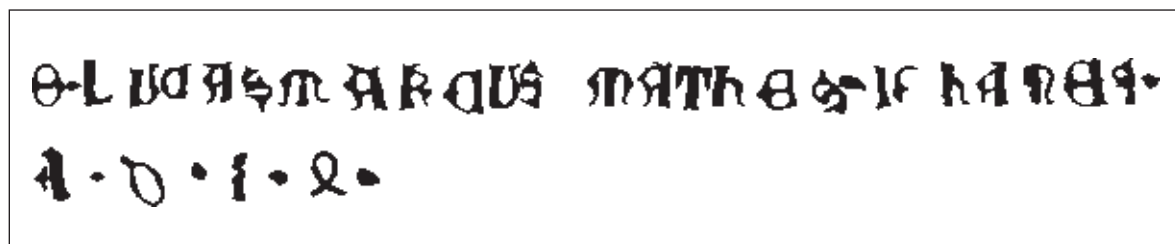
14. század, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 43. (15. századi keltezésel); Benkő 2000. 85. IV. tábla 2. (1984)



237. Nagydoba – ref. templom (Doba Mare, Szilágy m.)

Sima peremének íve megtört. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 3,5 cm) majuszkulás felirat:



E · LUCAS MARCUS MATHES(!) · IOHANES · 1 · Q · 1 · 4 · · Betűmagasság: 2,2–3,4 cm. A szavakat és számjegyeket kis, szabálytalan rombuszok választják el, a *LUCAS* és *MARCUS* neveket egybeírták. A felirat elején olvasható *E* valószínűleg Imre (*Emericus*) váradi harangöntő monogramja. A harang válla enyhén legömbölyített, teteje kúpos, a függesztőkorona körül két sima bordapár fut körbe. Sarkosan megtört füleinek alsó része kissé hajlított, a fül keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúras oldala, belül körív.



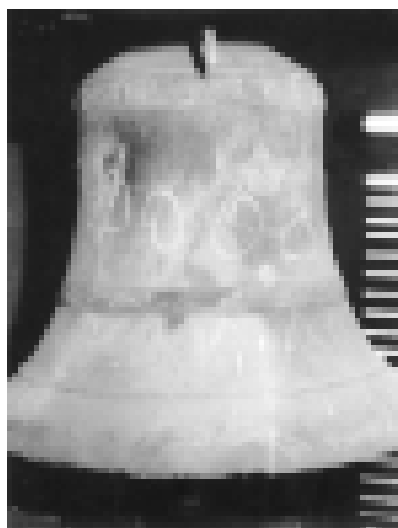
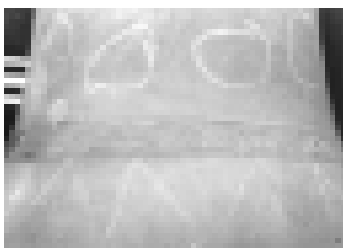
Mk: 49 cm, Á: 55 cm, á: 29 cm

1514, Nagyvárad, Imre mester?

IROD.: Névkönyv 1878. 11. (1001-es dátummal!); Bunyitay 1887. 6. sz. 45; Schem MV 1896. 347. („*una campana, cum nominibus quatuor Evangelistarum e saeculo XV. proveniens*”); Gohl 1897. 375; Petri III. 323. (15. századi keltezéssel); Gerecze 1906. 850. (15. századi keltezéssel); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 52. sz. (15. századi keltezéssel); Benkő 1994. 141–143; Benkő 2000b. 66. (1984)

238. Nagyekemező – ev. templom (Tárnava, Grossprobstdorf, Szeben m.)

Peremének íve enyhén megtört. Oldalán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4,4 cm) félpalmettás indadísz (III. 205). Vállán hasonló módon keretelt sávban (belvilág: 4,3–4,6 cm) majuszkulás felirat: + *CASPAR* + *BALTAZAR* + *MELCHIOR*. Betűmagasság: 3,9–4,5 cm.



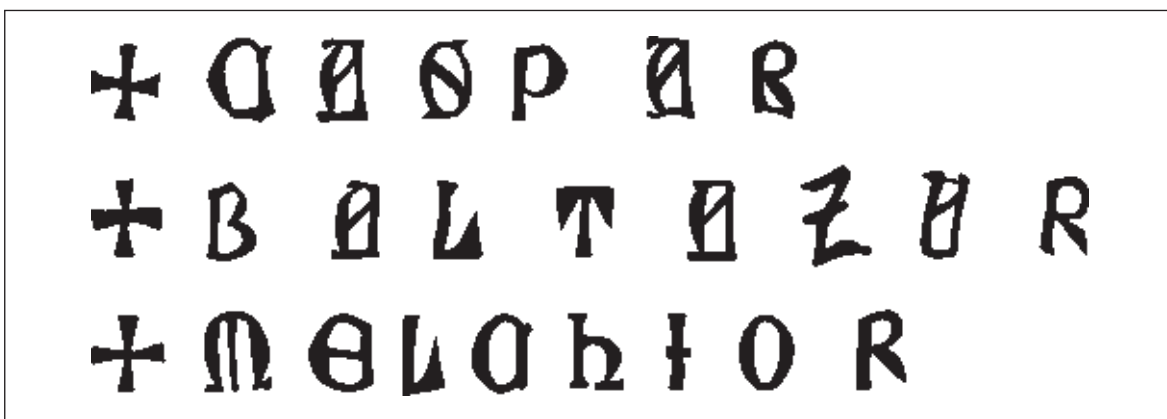
A szavakat görögkeresztek (III. 187) választják el. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat fut körbe. A korona középső, téglalap keresztmetszetű tagjának alján, a két hosszú oldal közepét egy-egy rövid, kis borda tagolja. Füleinek keresztmetszete lekerekített sarkú négyzet. Egy füle hiányzik.

Mk: 71 cm, Á: 82 cm, á: 44,9 cm

14–15. század

IROD.: Benkő 2000b. 66.

(1981)



239. Nagyekemező – ev. templom (Târnava, Grossprostdorf, Szeben m.)

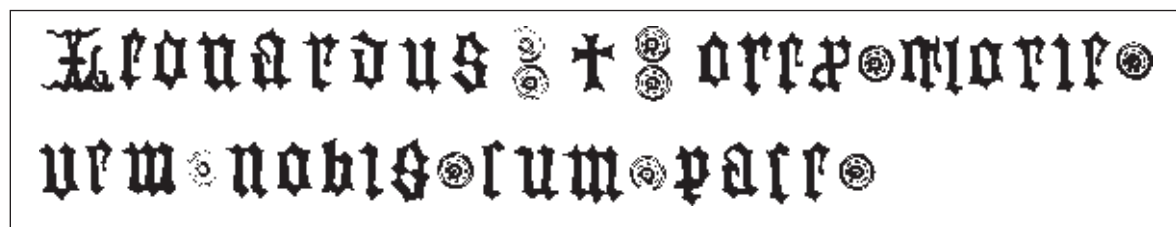
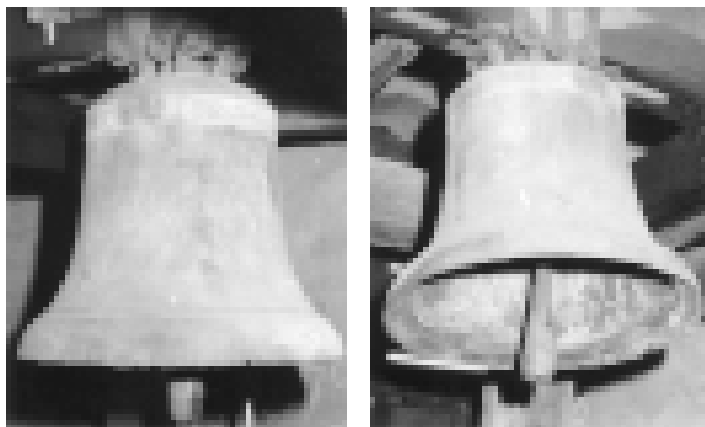
Pereme sima, ívelt. Vállán 4,7 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *Leonardus · + · o rex · glorie · veni · nobis · cum · pace ·*. Betűmagasság: 3,2–4 cm. A szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el, a felirat elején kettőspontszerűen egymás fölé helyezett Leonardus-rozetták kiszélesedő szárvégződésű latinkeresztet (III. 38) fognak közre. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda fut körbe. A függesztőfülek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 53 cm, Á: 62 cm, á: 36,9 cm

15. század első fele, Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: Roth 1908. 14; Roth 1913. 9; Csaki 1923. 43. (1450-ből való feliratos harangot említ, közlése valószínűleg elírás vagy tévedés); Patay 1989. 87; Benkő 2000a. 497.

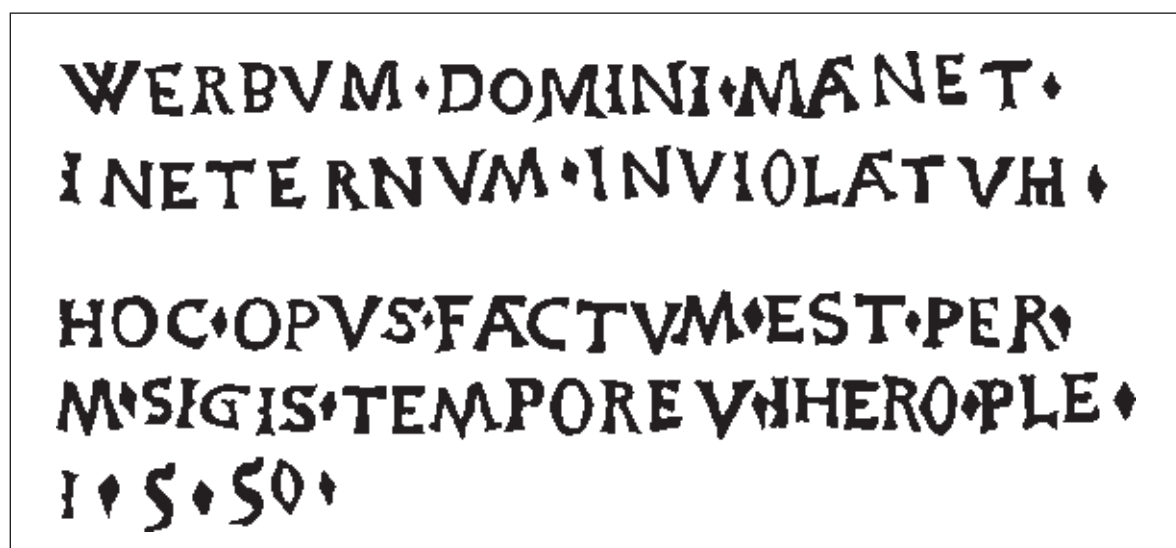
(1981)



Nagygalambfalva I. Szentháromság

240. Nagykapus – ev. templom (Copsa Mare, Grosskopisch, Szeben m.)

Peremének íve megtört, rajta abroncs. Vállán és oldalán háromsoros, antikva betűs felirat. A felső sort kétszeres sima bordakeret (belvilág: 5,5 cm) szegélyezi, a többi sor keretelés nélküli: *WERBVM · DOMINI · MANET · IN ETERNVM · INVIOLETVM ·* (Iz 40,8; 1Pt 1,25) // *HOC · OPVS · FACTVM · EST · PER · M(AGISTRVM) · SIGIS(MVNDVM) · TEMPORE V · IHERO · PLE(BANI) ·* // 1 · 5 · 5 · 0 · . Betűmagasság: 2,6–3,2 cm. A szavak között rombusz alakú, III. 133. típusú



tagolójelek állnak. Teteje enyhén domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három kannelúras oldala, belül körív.

Mk: 54 cm, Á: 65 cm, á: 35,7 cm

1550, Brassó, Zsigmond mester

IROD.: Müller 1859. 229–230; Gerecze 1906. 521; Roth 1908. 8; Csaki 1923. 41; Patay 1989. 95; Benkő 2000b. 67.

(1981)

241. + Nagykapus – ev. templom (Copșa Mare, Grosskopisch, Szeben m.)

Elpusztult harang(ok), felirat nélkül.

14–15. század?

IROD.: Müller 1859. 209. (két felirat nélküli harangot említ); Gerecze 1906. 521. (egy felirat nélküli harangról tud).

(1981)

Nagykapus l. Magyarkapus

242. ? Nagykolcs – ref. templom (Culciu Mare, Szatmár m.)

Az 1825. évi generális vizitációkor készült leírás szerint „A Toronyban van egy harang mintegy másfél mázsás, csak ezen számokkal: 1552”.

1552

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület levéltára, Debrecen, 1825. évi (Budai Ézsaiás-féle) generális vizitáció.

(helyszíni szemle nem volt)

243. Nagymedesér – unit. templom (Medișoru Mare, Hargita m.)

Megtört ívű peremén 2,5 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,1 cm) 1496-os évszám (a számjegyek magassága: 2,2–2,6 cm) és díszítmények, a következő sorrendben: maszkos rozetta (III. 88), szárnyas háрпиát ábrázoló övveret lenyomata (III. 52), Leonardus-rozetta (III. 55), két háрпиát ábrázoló szíjvég kis részlete (III. 51), maszkos rozetta (III. 88), szárnyas háрпиát ábrázoló övveret lenyomata (III. 52), Leonardus-rozetta (III. 55), két háрпиát ábrázoló szíjvég, melynek hegyes végét levágták (III. 51), maszkos rozetta (III. 88). Vállának íve igen enyhén megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 46 cm, Á: 52 cm, á: 29,5 cm

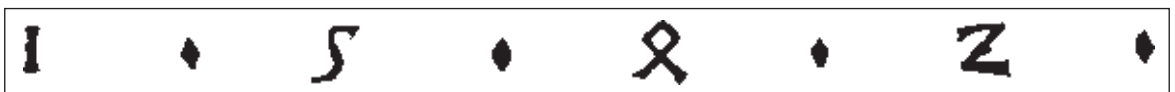
1496, Nagyszeben

IROD.: Orbán I. 118. (tévesen közli, hogy „a feldúlt Körtvefája harangja volt”); Gerecze 1906. 948; Dávid 1981. 223. (az évszám rajzával); Benkő 1992. 124, 126; Léstyán I. 260; Benkő 2000a. 493, 497, 1/9. kép.

(1980)



244. Nagymoha – ref. templom (Grânari, Munkendorf, Brassó m.)



Megtört ívű peremén 2 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) évszám: $1 \cdot 5 \cdot 4 \cdot 2$. A számjegyek magassága: 2,7–3,6 cm. A számokat kis rombuszok (III. 133) választják el. Válla gömbölyű, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 38 cm, Á: 45 cm, á: 24,5 cm

1542, Brassó

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 53. sz. (1984)



245. ? Nagymon – r. kat. kápolna (Naimon, Szilágy m.)

Régi harang, melynek hiányos másolatát Farkas István szilágycsehi r. kat. lelkész 1868-ban elküldte Rómer Flórichhoz. Rómer szerint „felirata ez lesz: *o rex glorie xpe, veni cum pace*, ezt látom azon néhány elszórt betűből”. 1896-ban egy 15. századra keltezett harangról emlékeztek meg, melynek szándékosan elpusztított feliratából 1367-es évszámot (!) olvastak ki.

?

IROD.: Rómer 1868. 114. („azt az egyet kérvén [...], hogy [...] a nagymoni harangirat jóra való dörzsetével vagy pacskolatával megörvendeztessenek”); Schem MV 1896. 347. („*Habet et unam campanam saeculo XV. fusam, cuius inscriptio voluntarie ducussa [!] est. Anno 1367. Nisi capellam ligneam habuit*”).

(helyszíni szemle nem volt)

Nagymon I. Magyarbaksa

246. Nagyrápolc – ref. templom (Rapoltul Mare, Hunyad m.)

Megtört ívű peremén 3,5–4,5 cm széles abroncs. Palástjának két ellentett pontján, a feliratos sáv alatt Madonna (III. 89) és Szent Jakab apostol (III. 90) nagyméretű, domborműves alakja. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 2,8 cm) antikva betűs felirat: + *TETRAGRAMATON + MARIA VIRGO SANCTVS MICHAEL SANCTVS GEORGIVS 1523*. Betűmagasság: 2,1–2,7 cm.

A felirat elején III. 82. sz. kezdő kereszt, az első és második szó között kiszélesedő szárú latinkereszt (III. 38. típus) áll, a felirat végén forgórózsás rozetta (III. 87), két háрпиát ábrázoló, szíjvégszerű díszítmény (III. 51) és maszkos rozetta (III. 88) található. Válla gömbölyű, teteje kissé kúpos, a korona körül két borda fut körbe. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két kannelúrás, profilált oldala, belül ovális.

Mk: 74 cm, Á: 100 cm, á: 50,6 cm

1523, Nagyszeben

IROD.: KvRefGylt, Hunyad–zarándi



Egyházkerület lvt, Vizitációs jegyzőkönyvek, I/5, 112. (1796); KvRefGylt 58/I. 6/915^v (az Erdélyi Ref. Egyházkerület 2533/1917. sz. alatt mentesítését kéri a háborús rekvirálás alól; tévesen 1530-as évszámmal tüntették fel); Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 54. sz.; a templom védőszentje 1528-ban Szent Jakab volt (l. Entz 1994. 134); Benkő 2000a. 493; Benkő 2000b. 66, 39. és 41. kép.
(1984)

247–248. + Nagysáros – ev. templom (Șoarș, Scharosch, Brassó m.)

Két elpusztult harang. G. D. Teutsch leírása szerint vállukon sodrott bordakeretben kerek medaillonok, négyszögletes és pajzs alakú keretben sárkányok és más fantasztikus állatok, továbbá evangélisták, Krisztus a kereszten és a trónoló Krisztus volt látható. A felsoroltakat a segesvári műhely díszítményeivel (több-kevesebb valószínűséggel: III. 112, 116, 117, 118, 120, 125, 128) azonosíthatjuk. A leírásból nem derül ki, hogy a fenti plakettek a két harang között miként oszlottak meg, a ránk maradt 15. századi segesvári harangok alapján azonban feltételezzük, hogy az egyik harangon fantasztikus állatalakok, a másikon evangélista-ábrázolások, Keresztrefeszítés és trónoló király volt látható. M. Csaki 1923-ban csak egy figurális díszű harangot látott, helyszíni szemlénk során már ezt sem találtuk, sorsáról a helybéliek nem tudtak.

15. század, Segesvár

IROD.: Teutsch 1881. 139; Csaki 1923. 43.
(1984)

249. Nagyselyk – ev. templom (Șeica Mare, Markt-Schelken, Szeben m.)

Pereme terület, ívelt. Vállán 7,2 cm széles, sodrott bordakeretben latinkereszt (III. 37), kétoldalt *v* és *a* minuszkulával (*a v* fejjel lefelé), utána díszítmények: szárnyas hárpia ábrázoló övveret lenyomata (III. 52), valamint egy solymászó (III. 65). Az egymást váltogató díszek között egy *m* minuszcula is helyet kapott. A betűk és díszítmények sorrendje a következő: *v + a* III. 52, 65, 52, 65, 52, 65, 52, *m*, 52. Betűmagasság: 3,2–3,4 cm. A feliratot hibásan írt $\alpha + \omega$ -ként értelmezzük. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.



Mk: 84 cm, Á: 97 cm, á: 48 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 223, III. tábla 6. (a betűket a *maria* szó részeinek, esetleg értelmetlen kabalisztikus szövegnek tartja); Gerecze 1906. 522. (érthetetlen feliratú harang); Roth 1908. 6; Csaki 1923. 43; Vătășianu 1959. 441; Drăguț 1979. 306; Fabritius-Dancu 1983. 11; Lestyán II. 396; Benkő 2000a. 493.
(1982)



250. + Nagysink – ev. templom (Cincu, Gross-Schenk, Brassó m.)

Elpusztult harang, 1512-es dátummal. 1754-ben, 1789-ben kétszer is, majd 1931-ben ismét átöntötték.

1512

IROD.: Halaváts 1916. 145. (a harang felirata: ... *FUSA PRIMUM A 1512 REFUSA 1754. IGNIBUS EHEU DISPERCVSSA ET COLLIQUE / A 1789 D 19 MAY ATQUE IDEO EODEM ANNO DENUO REFVSA* ...); Nistor 1983. 88.

(1984)

251. + Nagysolymos – ref. templom (Şoimuşu Mare, Hargita m.)

A felirat nélküli, középkori harang az első világháború idején semmisült meg.

?

IROD.: Orbán I. 151; Benkő 1992. 128.

(1980)

252. + Nagyszeben – ev. templom (Sibiu, Hermannstadt, Szeben m.)

János-harang, Johannislöcke. 1789. novemberében újraöntött harang, új felirata szerint ekkor 439 éves volt. Eredeti súlya 24 fontmáza volt. Az új harang palástjára átmásolták azt a Keresztelő Szent Jánost ábrázoló, domborművű szép reliefet is, melyről nevét nyerte. Nehezen olvasható majuszkulás felirata korabeli feljegyzés szerint: + *JOHA-NES + MARCVS + LVCAM(!) + SATHEVS(!) + JOHANNES *CSYLAG(!) *ANNO *DO(MIN)I *M *CCC *L · AN. – AREARE(!)*. A Siebenbürgische Quartalschrift (1790) leírását kivonatoló L. Reissenberger szerint „A végső betűk úgy látszik nagyon el voltak torzítva, a harmadik és negyedik szóban pedig az *M* és *S* betű felcserélve. Alul két alak volt Sámson történetéből, kettő a húsvéti bárány jelenetéből. Ahová a szavak közt keresztet tettünk, apró fészületek, a csillagok helyén kis dombormű alakok állottak.” Az átöntött harang az első világháború idején megsemmisült.

Mk: 98,8 cm, Á: 130,4 cm (a Siebenbürgische Quartalschrift 1790. közlése nyomán)
1350?

IROD.: Siebenbürgische Quartalschrift 1(1790). 126–128. (Kleine vaterländische Anzeigen: a régi harang alsó átmérője 49,5 hüvelyk, magassága 37,5 hüvelyk); Möckesch 1839. 128–129. (az újraöntött harang alsó kerülete 13 láb 7 hüvelyk, magassága 4 láb 2 hüvelyk); Reissenberger 1883. 31; Reissenberger 1884. 49.

(1983, 1998)

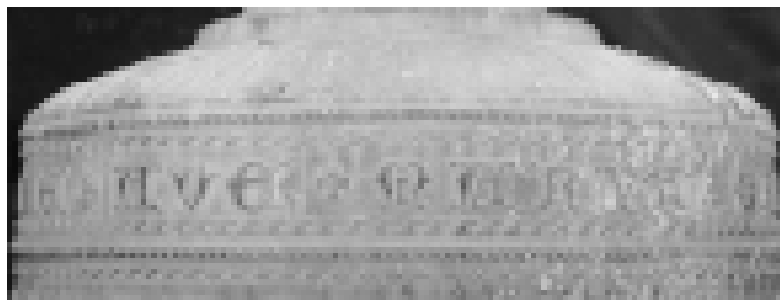
253. + Nagyszeben – ev. templom (Sibiu, Hermannstadt, Szeben m.)

1891-ben újraöntött óraharang, Stundenglocke. A templom nagyharangja nevét onnan nyerte, hogy a toronyóra kalapácsa – ma is – ennek a harangnak a peremére üt. Az új harang vállára átmásolták a megrepedt régi majuszkulás feliratát. Az eredeti felirat Reissenberger szerint a következő volt: *O REX GLORIE VENI CUM PACE · AVE MARIA GRACIA PLENA · D(OMI) · N(U) · S*. A szavakat máltai keresztet és liliumok választják el. Átöntés előtt a harang súlya 38 fontmáza 42 font volt.

Mk: 126,5 cm, Á: 148,7 cm, á: 81,8 cm (a méretek Reissenberger 1883. és 1884. nyomán)

14. század vége, Nagyszeben

IROD.: Siebenbürgische Quartalschrift 1(1790), 128. (Kleine vaterländische Anzeigen: alsó átmérője 56,5 hüvelyk, magassága 49,25 hüvelyk, vállának átmérője a felirat fölött 29 23/25 hüvelyk, felirata: *O · REX · GLORIE · VENI CVM PACE · AWE · MARIA · GRACIA · PLENA + N · S*; Möckesch 1839. 129. (alsó kerülete 15 láb, magassága 5 láb, gótikus felirata: *O rex glorie veni cum pace. Ave Maria gratia plena. D.N.S.*, korábbi fa sisakján 1521-es évszám); Müller 1859. 223; Reissenberger 1883. 31; Reissenberger 1884. 48–49; Századok 24(1890). Vegyes közlések, 758–



759. („A nagyszebeni ág. ev. templom nagy harangja, mely 540 évig szolgált, megrepedt [...] E harang magassága 1,265 méter, alsó mérete 4,67 méter, súlya 38 mázsa és 42 font. Kerületén a következő felirat van: »*O rex glorie veni cum pace ave Maria gratia plena D.N.S.*«. A harangot a XIV-ik században öntötték. Most a repedés következtében újra fogják önteni.”); Gerecze 1906. 785; Benkő 2000. 88; Benkő 2000b. 66. (1983, 1998)

254. Nagyszeben – ev. templom (Sibiu, Hermannstadt, Szeben m.)

Éjjeli harang, Nachtsglocke. Nevét onnan nyerte, hogy este nyolc órakor ezzel a haranggal harangoznak, helyi hagyomány szerint évszázadok óta. Ívelt peremén 7,5 cm széles abroncs, a perem fölött borda. Vállán 9 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + *Ego · sum · alpha · et ·*



O · principium · et · f(i)nis (Jel 1,8 és 17). Betűmagasság: 6–7,3 cm. A felirat kezdetét III. 103. típusú kereszt jelzi, a szavak között rombusz, illetve § alakú tagolójelek állnak (III. 96a és 98a típus). A harang oldalán 8 cm széles, sodrott bordakeretben újabb minuszkulás felirat: + *Hanc · campanam · origo(!) · O rex · glorie · veni · cum pace.* Betűmagasság: 6–6,4 cm. A felirat élén hasonló kezdő kereszt áll, a szavakat a fentiekkel azonos jelek választják el. A harang peremén keretelés nélküli minuszkulás felirat: + *Sub anno · domini · Mill(esi)mo · cccmo vndecimo .. fecit ·*

magister · iohannes · de werthelm. Betűmagasság: 5,9–7,5 cm. A felirat kezdő keresztje és a szóelválasztó jelek a fentiekkel azonosak. A *iohannes* és *anno* szavakat az órakalapács megcsonkította. A harang teteje domború, eredeti függesztőkoronája hiányzik.

Mk: 86 cm, Á: 108 cm, á: 56,4 cm

1411, Berethalmi János mester

IROD.: Siebenbürgische Quartalschrift 1(1790). 128. Kleine vaterländische Anzeigen (+ *Ego sum alpha & principium & finis origo o rex glorie veni cum pace + hanc campanam + anno domini millimo CCCmo vndecimo fecit magister iohannes de wertheim* + felirattal); Möckesch 1839. 129; Müller 1859. 216–217. (1417-es évszámmal és tévesen leírt felirattal: *Ego sum alpha et O cruci pium et tuis, //Hanc campanam, origo o rex glorie, //Fecit magister Johannes de Wertheim sub //Anno domini Milmo CCCmo VII decimo*); Reissenberger 1883. 31; Reissenberger 1884. 49; Wenrich 1889. 58; Gerecze



† Hanc campanam
• origo,
O rex glorie veni,
cum pace
† Sub anno domini
MCMCCMO
vndesimo
feci magister
Iohannes
de Wertheim

1906. 785; Roth 1908. 7. (a Müllerével azonos, téves olvasattal és évszámmal); Walter 1913. 229. (+ *Ego sum alpha et o//principium et finis origo.//O rex glorie veni cum pace.//Hanc campanam fecit//magister iohannes de wertheim.*); Csaki 1923. 43; Teutsch 1925. 204. (Johannes von Wertheim mesternévvel); Pascu 1954. 177; Léstyán II. 397. (Gyárfás 1911. 102. figyelmetlen jegyzetelése nyomán 1438-as harangot említ).
(1983, 1998)

Nagyszöllős I. Keménynagyszöllős

255. + Nagyvárad – elpusztult székesegyház (Oradea, Grosswardein, Bihar m.)

Miskolczy István 1609. évi feljegyzése szerint a székesegyház egyik nyugati tornyában a nagyobbik harang felirata *I. E W. 1 4 7 8 . Maria* volt. A felirat élén álló monogram Filipecz János váradi püspök (1476–1490) névbetűit tartalmazza: *Iohannes Episcopus Waradiensis*. A harang ekkor óraharangként szolgált.

Á: kb. 152 cm

1478, Nagyvárad?

IROD.: Balogh 1982. I. 31; II. 54, 137, 150, 176, 203, 205, 209, 213. (a székesegyház tornyába, melyet az 1474. évi török betörés pusztítása után megújítottak, Filipecz János püspök 1478-ban harangot öntetett; Miskolczy I. naplója szerint *Campanae maioris interior ambitus seu circumferentia lata 18 palmorum et quinque digitorum, haec servit horologio*; 1640-ben áthelyezték régi helyéről a külső vár kapujánál épült új harangos toronyba, ahol 1642-ben villámcsapástól megolvadt a pereme; az 1660. évi török ostrom idején a *harangos Toronyra süri lövés lévén, az réghi Szent királyok idejébéli nagy örögh, és szép harangot is elrontották*; mellőle két másik harangot még idejében levettek a toronyból).



256. + Nagyvárad – elpusztult székesegyház (Oradea, Grosswardein, Bihar m.)

Miskolczy István 1609. évi közlése szerint a székesegyház fenti nyugati tornyában függő kisebbik harang felirata *Lucas · Marcus · Mateus · Joannes · magister Albertus ·* volt.

Á: kb. 134 cm

15. század?, Nagyvárad, Albert mester

IROD.: Balogh 1982. II. 54, 137, 150. (a harang feltehetőleg szintén a 15. században keletkezett; Miskolczy I. naplója szerint *Campanae [...] minoris circumferentia 17 palmorum, exterior 23.*; a fenti két harang adatait összekeverve Balogh Jolán feltételezi, hogy ez a harang azonos azzal a nagyharanggal, melyet Bethlen Gábor 1623-ban Váradról Gyulafehérvárra szállíttatott); Patay 1989. 75–76. (Albert mester valószínűleg a 15. században, esetleg a 16. század elején élt); Benkő 2000b. 66.

257. Nemes – ev. templom (Nemşa, Nimesch, Szeben m.)



Pereme széles, ívelt. Oldalán hármás, éles bordakeretben (belvilág: 7,8 cm) szőlőleveles fríz, III. 27b típusú szőlőlevelekkel. A harang vállán hasonló keretben (belvilág: 6,8 cm) majuszkulás felirat: *+ O REX + GLORIE + VENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 4,5–5,1 cm. A szavakat III. 16, 18. és 22. típusú kereszttek tagolják, sorrendjük: 22, 16, 18, 22, 16. Vállának íve megtört, teteje domború,





koronája a harangtetőből kiemelkedő, bordával tagolt korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három kannelúrás –, belül körív.

Mk: 82 cm, Á: 90 cm, á: 48 cm

14. század vége, Nagyszében

IROD.: Müller 1859. 214; Gerecze 1906. 522; Roth 1908. 7; Csaki 1923. 42. (15. századi keltezésel); Pascu 1954. 71; Vătăşianu 1959. 441; Drăguţ 1979. 306–307; Léstyán II. 326; Benkő 2000. 89, VII. tábla 4.

(1983)

258. Nétus – ev. templom (Netuş, Neithausen, Szeben m.)

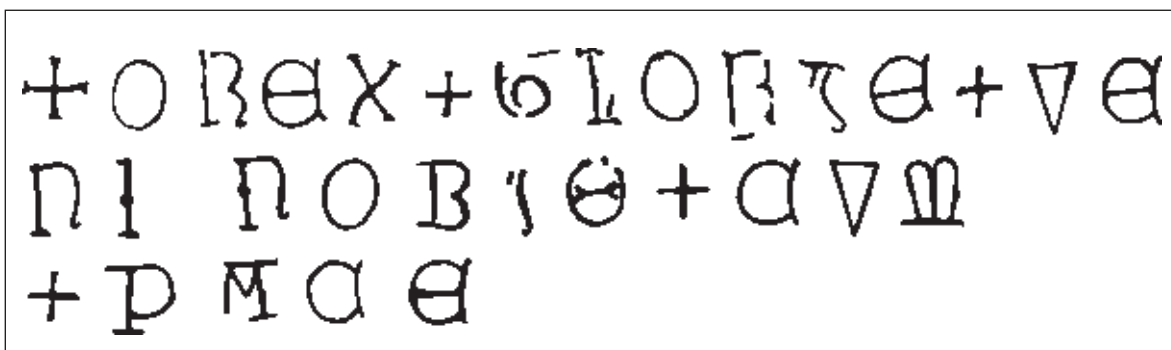
Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán 5,5–5,9 cm széles, sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + G L O R I E + V E N I N O B I S + C V M + P A C E. Betűmagasság: 3,2–4,2 cm. A szöveget görögkeresztek (III. 1a) tagolják, a felirat kezdetét mankós szárú kereszt (III. 3) jelzi. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe öntési varrat. Lapított ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdísz.

Mk: 79 cm, Á: 86,5 cm, á: 45 cm

13–14. század, Nagyszében

IROD.: Müller 1859. 226; Gerecze 1906. 522; Benkő 2000. 83–84, III. tábla 3.

(1983)



259. Nyárádszentanna – ref. templom (Sântana Nirajului, Maros m.)

Peremének csak a felső része hajlított. Díszítés és felirat nélküli válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül öntési varrat. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 51 cm, Á: 57 cm, á: 31,5 cm

13–14. század, Nagyszeben

IROD.: Orbán IV. 68. (a harang hibás rajzával); Névkönyv 1902. XVIII; Gerecze 1906. 490; Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsától kért segítséget a szentannai harang mentesítése érdekében; az egyházközség ugyanis nem ezt a „még a



román ízlés korára utaló” darabot, hanem az *IN TE DOMINE SPERAVI NON CONFUNDAR IN ETERNVM* feliratú másik harangját kívánta mentesíteni, melynek „dült latin nagybetűs felirata [...] valószínűleg a XVI. század végéről vagy a XVII. sz. első feléből származhatik” (EREI lt 5543/1916); Vătașianu 1959. 439–440, 405. ábra (újrajközli Orbán Balázs rajzát, a harangot „legkésőbb a 14. század közepére” keltezi); Patay 1977. 6. (1200 körüli datálással); Léstyán I. 354; Benkő 2000. 86, 10. kép. (1983)

260. + Nyárádszentbenedek – ref. templom (Murgești, Maros m.)

Az első világháború idején elpusztult nagyharang, melyen Orbán Balázs szerint „semmi felirat nincs, de hosszúkás alakja és kopottsága mutatja, hogy nagyon régi lehet”.

?

IROD.: Orbán IV. 55; Névkönyv 1898. 3; Léstyán I. 355. (ma is meglévő harangként említi). (1983)

261. Nyárádszentbenedek – ref. templom (Murgești, Maros m.)

Síma pereme erősen ívelt. Vállán 5,7 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O · rex · glorie · veni · cum · apce(!) · 1493 ·*. Betűmagasság: 3,1–3,5 cm. A szavakat maszkos rozetták (III. 88) és jobbra lépő oroszlánt ábrázoló, téglalap alakú plakettek (III. 85) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe, durván öntött borda.



Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt, enyhén kannelúras oldala, belül ovális. Négy füle hiányzik. A harangot az első világháború idején rekvirálták majd felmentették és visszaszolgáltatták.

Mk: 47 cm, Á: 58 cm, á: 27,4 cm

1493, Nagyszeben, Márton mester

IROD.: Benkő 1868. 269; Orbán IV. 55. (közli a felirat rajzát); Névkönyv 1898. 3; Gerecze 1906. 107. (a harangot tévesen a Fehér megyei Szentbenedekre lokalizálja); Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a nyárádszentbenedeki harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); KvRefGylt 36/I. 6/915^v, 57/I. 6/915^v, 58/I. 6/915^v; Uo. Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 55. sz.; Léstyán I. 354–355; Benkő 2000a. 498, 1/8. kép. (1983)

O rex glorie veni cum pace ihesus nazarenus rex iudeorum 1498

262. + Nyárádszentimre – ref. templom (Eremieni, Maros m.)

Elpusztult középkori harang, Orbán Balázs szerint „minden körirat nélküli, de alakjáról ítélve az is, miként az egyház, a 15. század elejéről való”.

?

IROD.: Orbán IV. 73; Gerecze 1906. 491.
(1983)

263. + Nyárádszentlászló – unit. templom (Sânvășii, Maros m.)

Az első világháború idején elpusztult, az 1498-as szentlászlói harangnál kisebb, felirat nélküli harang, mely Orbán Balázs szerint „még amannál is régibb lehet”.

?

IROD.: Benkő 1868. 271; Orbán IV. 60; Gerecze 1906. 491.
(1983)

264. Nyárádszentlászló – unit. templom (Sânvășii, Maros m.)

Megtört ívű peremén 2 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat: *o + rex + glorie + veni + cum + pace + ihesus + nazarenus + rex + iudeorum + 1498*. Betűmagasság: 3,3–3,6 cm. A szavakat III. 82. sz. kereszttek választják el. Teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, kannelúrákkal és fonatmintát utánzó sávval tagolt oldala, belül ovális.

Mk: 58 cm, Á: 71 cm, á: 37 cm
1498, Nagyszeben, Wolfgang mester

IROD.: Benkő 1868. 271. (a feliratot a szentlászlói unit. egyház jegyzőkönyve nyomán hibásan közli); Orbán IV. 60. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 491; UK 28(1915). 11. sz. 206; Vătășianu 1959. 853; Entz 1996. 201.

(1983)



O rex glorie veni cum pace ihesus nazarenus rex iudeorum 1498

265. + Nyárádszentsimon – ref. templom (Sânşimon, Maros m.)

1834-ben átöntött harang, Benkő Károly a következőket írja róla: „A sz.-simoni ev. ref. megye Anyakönyve utolsó lapján e jegyzet van: »A kisebb harang 778 évig használódott, egész 1834-ig, mikoron ezt s a nagyobb harangjokat újból öntötték, amint írja akkori ref. pap Nemes Elek, de arra mi volt írva, senki emlékbem nem hagyá és így öntetett az említett kis harang 1056-ban«; de ez az állítás csak egy ember szaván alapulván, nagyon kétes.”

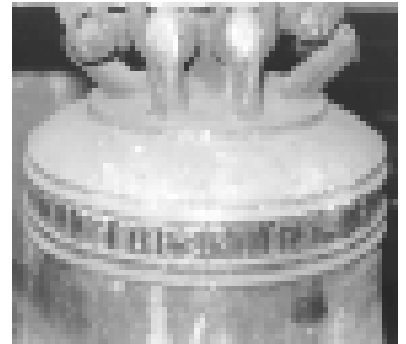
?

IROD.: Benkő 1868. 212; Orbán IV. 33. (szerinte a harangot 1836-ban öntötték át).

Oláhfenés I. Magyarfenés

266. Olasztelek – ref. templom (Tălişoara, Kovászna m.)

Megtört ívű peremén 1,2 cm széles abroncs, a perem felett erőteljes borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,1 cm) minuszkulás felirat: *· ad honorem · sancti · martini · et · omnium · sanctorum*. Betűmagasság: 2,5–2,7 cm. A felirat élén egyszarvú – a Kornis család címerállata – (III. 209) áll, a szavakat hatszirmú rozetták (III. 199) választják el. A feliratos sáv alatt keretelés nélküli évszám: *· 1489 ·*. A két oldalról egy-egy § alakú jellel (III. 183a)



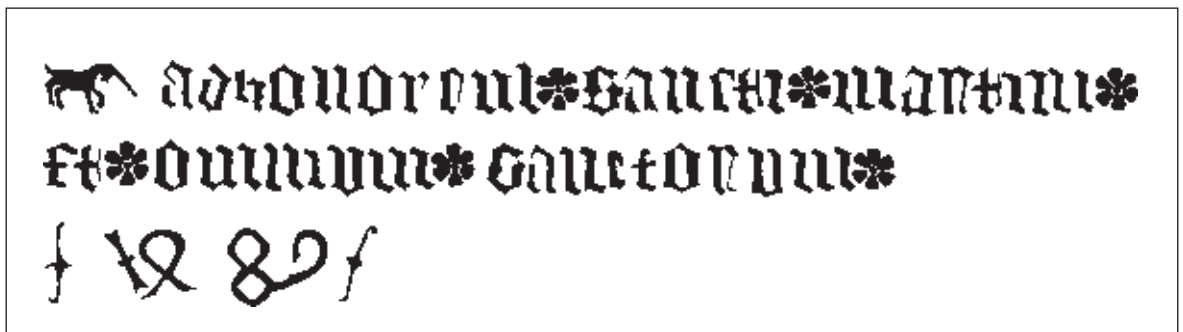
határolt dátum számjegyeinek magassága: 3,5–4 cm. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két gazdagon tagolt, kannelúras oldala, belül ovális.

Mk: 46 cm, Á: 58 cm, á: 32,1 cm

1489

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 144. (a harangfelirat rajza „a gyűjtögető ifjaktól”, 1864); Orbán I. 221. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 948; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 56. sz.; Vătăşianu 1959. 853; Dávid 1981. 234–235; Kisgyörgy 1982; Kisgyörgy 1995. 292; Entz 1996. 141; Léstyan I. 162.

(1984)



267. **Óvárhely** – volt ev., ma gör. kel. templom (Orheiul Bistriței, Burghalle, Beszterce-Naszód m.)

Megtört ívű peremén 1,5 cm széles abroncs. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 3,5 cm) évszám: 1 . 5 . 2 . 4 . A számjegyek magassága: 2,4–2,8 cm. Az egyes számokat III. 163b típusú rombuszok választják el. Vállának íve kissé megtört, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 35 cm, Á: 40 cm, á: 22 cm

1524, Beszterce, János ágyúöntő mester

IROD.: Csaki 1923. 42.

(1984)



268. **Óvárhely** – volt ev., ma gör. kel. templom (Orheiul Bistriței, Burghalle, Beszterce-Naszód m.)
Elpusztult vagy más faluban lappangó harang, 1528-as évszámmal; esetleg Michael Csaki téves közlése.

1528

IROD.: Csaki 1923. 42.

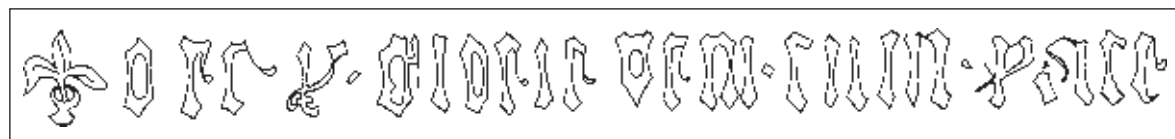
(1984)

269. **+ Ozsdola** – r. kat. templom (Ojdula, Kovászna m.)

Az első világháború során elpusztult harang. Minuszkulás felirata Orbán Balázs rajza nyomán: *· o rex · glorie · veni · cum · pace*. A felirat kezdetét lilium jelöli, a szavakat kis rombuszok választják el. 15. század közepe vagy második fele, Segesvár

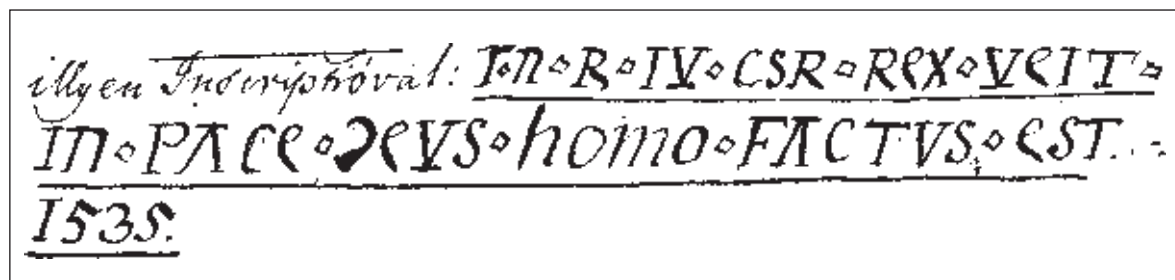
IROD.: Orbán III. 131–132. („a legkisebbik, harmadik harang” betűi „a 15. század végére vagy a 16. kezdetére mutatnak”); Gerecse 1906. 363; Entz 1996. 141. (a 15. sz. két utolsó harmadából); Léstyán I. 83. (a harangot meglévőként mutatja be).

(1984)



Örményes I. Szászörményes

270. **+ Pele** – ref. templom (Becheni, Szatmár m.)



1821-ben újraöntött harang; az 1809. évi egyházi összeírás szerint a nagyobbik harang „3 mázsás ilyen Inscriptióval: *I · n · R · I V · C S R · ReX · VeIT · In · PACe · DeVS · homo · FACTVS · eST · 1535.*” Az 1875. évi Névkönyv szerint felirata „az egyház jegyzőkönyvében hiven lemásolva őriztetik. A felirat így hangzik: *I · N · R · I · C · S · K · Rex venit in Pace Deus Homo Factus est 1535.*” 1535

IROD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület levéltára, Debrecen (I. 1s. 3, 62. l.); Névkönyv 1875. 39; Petri IV. 229.

271. Péterfalva – ev. templom (Petrești, Petersdorf, Fehér m.)

Peremének csak a felső része ívelt. Vállán kétszeres, sima, éles bordakeretben (belvilág: 5,2 cm) jobbról balra haladó majuszkulás felirat: + *DEFGHIKL(?)MNOPQRAZ(?)VXYZS*. A

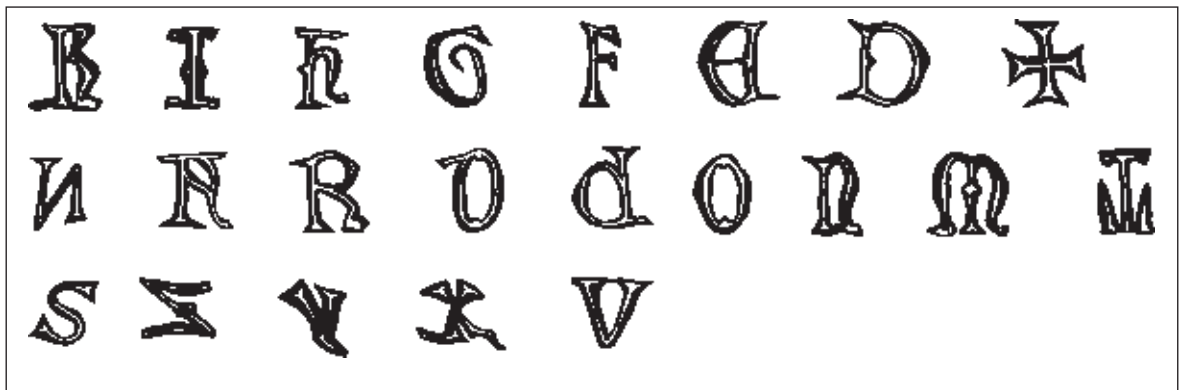


P és *Q* betű fejjel lefelé, az első *Z* betű oldalára fektetve áll. Betűmagasság: 3,6–5 cm. Az ábécérészet kezdetét máltai kereszt (III. 6) jelzi. A harang válla legömbölyített ívben megtörik, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. A korona körül öntési varrat fut körbe. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 94 cm, Á: 108 cm, á: 57,3 cm

14. század, Nagyszében

IROD.: Müller 1859. 213–214, I. tábla 2; Gerecze 1906. 788; Halaváts 1906. 358. („tornyában a legnagyobb harang az, melynek felső részén két lécz között gót stílusú betűkkel a megfordított sorrendű ABC helyettesíti a föliratot”); Csaki 1923. 43. (14. századi keltezéssel); Pascu 1954. 71. (14. század közepe); Benkő 2000. 85, IV. tábla 3, 8–9. kép; Benkő 2000b. 65. (1984)



Péterlaka I. Magyarpéterlaka

Pián I. Alsópíán

272. + Póka – ref. templom (Päingen, Pokendorf, Maros m.)

Elpusztult harang. Az 1577-es, ma is meglévő haragnál „kisebb harangon gót betűkkel ez a felirat áll: »*Sancta Maria ora pro nobis*«, az évszám ez: 1Γ00, jórészt 1500-at jelent. A felirat eleje és vége között két gyíkhöz hasonló alak van, női fejjel, szembe fordulva. Bizonyos, hogy pápisták készítették.” A leírás alapján a díszítmény két hárpíát ábrázoló szíjvéglenyomat (III. 51) lehetett. 1500, Nagyszében

IROD.: Névkönyv 1893. 22; Léstyán I. 101; Benkő 2000a. 493. (1986)

273. + Pókafalva – ev. templom (Păuca, Törnen, Szeben m.)

Elpusztult harang, G. D. Teutsch szerint 14. századi, majuszkulás felirattal: *MATHEVS MARCVS JOHANNES LVCAS*.

14. század?, Nagyszeben?

IROD.: Teutsch 1881. 27; Gerecze 1906. 106; Csaki 1923. 42. (a fenti szöveget tévesen kiegészíti a brassói G. Mergeller-féle, ma már nem létező, 17. századi harang feliratával).

(1984)

274. + Prázsmár – ev. templom (Prejmer, Tartlau, Brassó m.)

1916-ban rekvirált és beolvasztott harang. Orbán Balázs leírása szerint rajta „felirat helyett domborművű képek vannak alkalmazva. Felső karimáján 6 képpaizs van, ezek közt csakis kettőn van szt. Veronikának Krisztus képét tartó domborműve megtestesítve; a többin ellenben mindenféle griffek, sárkányok s más szörnyállatok alakjai mutatkoznak, olyak, minők a földvári régi harangon is előfordulnak.” A felsorolt plakettek a segesvári műhely díszítményeivel azonosíthatók (nagy valószínűséggel III. 120. és 121, továbbá feltehetően a bonyhai és volkányi harang díszítményei közül két, közelebből meghatározhatatlan plakett).

15. század, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210; Orbán VI. 57; Gerecze 1906. 259; Jekelius Bl IV/1. 222; Fabini–Klima 1996c. 16.

(1984)

275. Prázsmár – ev. templom (Prejmer, Tartlau, Brassó m.)

Terült peremének íve megtört. Vállán 3,5 cm széles sima bordakeretben minuszkulás felirat, mely a keretelt sáv alatt folytatódik: *hilf got · maria beroth · was · ich · obgin(?) · ein · gvth · end · gevin · a(n)no m^o · // cccclx · xi*. Betűmagasság: 1,8–2,9 cm. A szavakat § alakú jelek (III. 182a) tagolják. Vállának íve megtört, teteje kissé kúpos, koronája körül három enyhe koncentrikus borda. Sarkosan megtörő fülei nyolcszög keresztmetszetűek. Használaton kívüli, leszerelt harang, fa sisakján liliomos fejű, középkori jellegű vasalás. A régi irodalomban említett prázsmári harangok között nem szerepel.

Mk: 49 cm, Á: 63 cm, á: 33,4 cm

1471, Brassó?

IROD.: -

(1984)



hilf got · maria beroth · was · ich · obgin(?) · ein · gvth · end · gevin · a(n)no m^o · // cccclx · xi

276. **Prépostfalva** – ev. templom (Stejärisu, Probstdorf, Szeben m.)



Pereme sima, ívelt. Vállán 4,7 cm széles, sodrott bordakeretben 38. típusú latinkereszt, utána 13-szor ismétlődő hatkaréjos rozetta (III. 49). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt, enyhén kannelúras oldala, belül körív.



Mk: 70 cm, Á: 78 cm, á: 42 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 210; Teutsch 1881. 140; Gerecze 1906. 523; Csaki 1923. 43.

(1983)

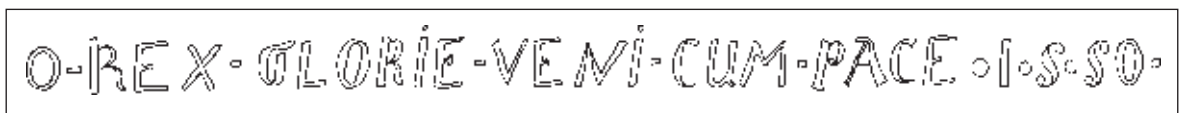
277. + **Rádós** – ev. templom (Roadeş, Radeln, Brassó m.)

1881-ben újraöntött harang, antikva betűs felirata *O · REX · GLORIE · VENI · CUM · PACE · I · 5 · 50* volt. Ezt a feliratot modern nagybetűkkel az új harangon is megtaláljuk.

1550, Brassó

IROD.: Müller 1859. 229, IV. tábla 5; Gerecze 1906. 523; Csaki 1923. 43; Nistor 1983. 88. (a harangot tévesen a segesvári Manchen öntődinasztíának tulajdonítja).

(1984)



Rákos I. Alsórákos

278. + **Rákosd** – ref. templom (Răcăştia, Hunyad m.)

A 18. század 30–40-es éveiben elpusztult harang, egy 1640-es összeírás szerint 1505-ben öntötték.

1505

IROD.: Névkönyv 1863. 15–16; Gerecze 1906. 405.

Rápolyt I. Nagyrápolyt

Récse I. Krasznarécse, Szebenrécse

279. **Róvás** – ev. templom (Răvăşel, Rosch, Szeben m.)



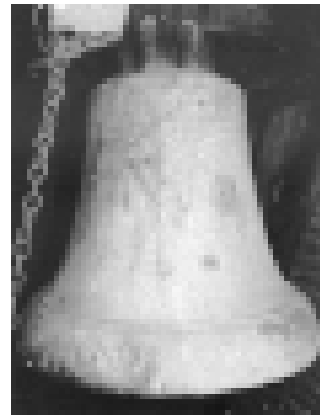
Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán 5,7 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *o rex · glorie · veM(!) · nobis · cum · pace*. Betűmagasság: 4,7–5,1 cm. A szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, a korona körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 60 cm, Á: 66,5 cm, á: 34 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 523; Csaki 1923. 43; Benkő 2000a. 497.

(1983)



280. Rozsonda – ev. templom (Ruja, Roseln, Szeben m.)

Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán 6 cm széles, sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: *+ O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 2,3–3,6 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Vállá legömbölyített, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

Mk: 72 cm, Á: 80 cm, á: 44,6 cm

13–14. század, Nagyszeben

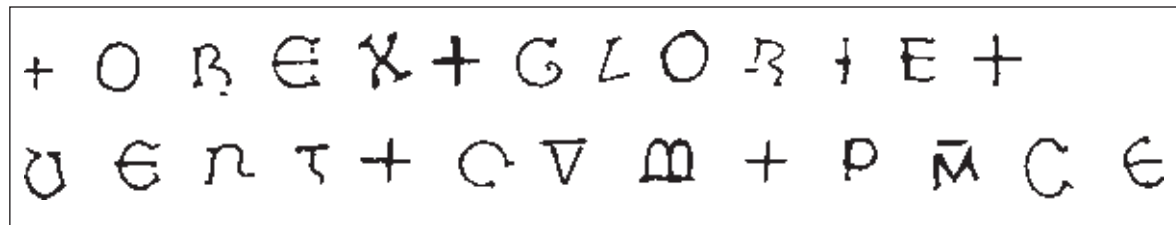
IROD.: Müller 1859. 226. (15. század végi, 16. század eleji keltezéssel);

Teutsch 1881. 140. (1500 körüli késői majuszkulák); Csaki 1923. 43.

(16. századi keltezéssel); Lestyán II. 405. (tévesen idézett, minuszkulás

O rex gloriae veni nobis cum pace felirattal, 1500 körüli keltezéssel); Benkő 2000. 83–84, I. tábla 1, 4. kép.

(1983)



281. Rudály – ev. templom (Roandola, Rauthal, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 7 cm széles sodrott bordakeretben arányos elosztásban négy plakett: kalapos hárpia (III. 128), sárkány (III. 125c), griff (III. 127c), oroszlán (III. 126c). Teteje domború, függesztőfüleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

Mk: 47 cm, Á: 65,5 cm, á: 36 cm

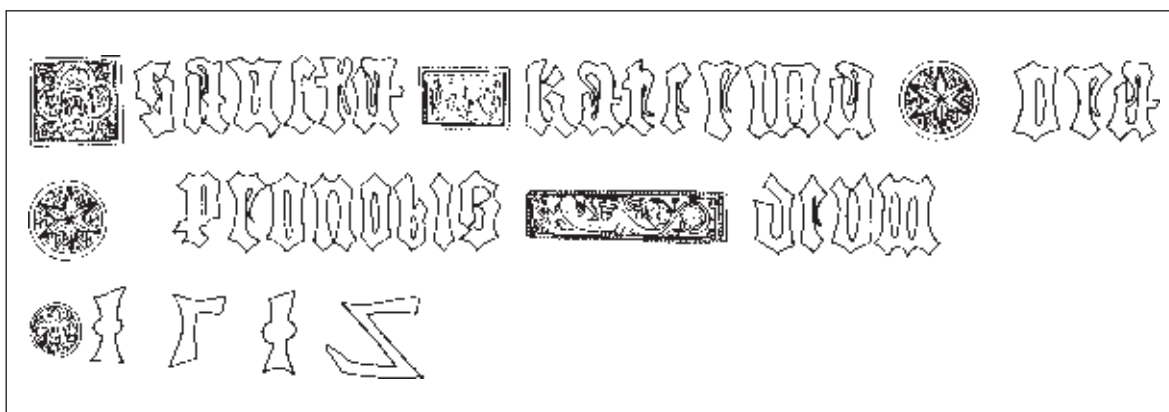
15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210–211; Gerecze 1906. 523; Roth 1908. 6, 16; Roth 1913. 3. (tévesen szőlőlevéldíszes harangot említ).

(1981)

282. + Rugonfalva – ref. templom (Rugănești, Hargita m.)

Az első világháború idején elpusztult harang, minuszkulás felirata Orbán Balázs rajza nyomán: *· sancta · katerina · ora · pro nobis · devm · 1512*. A felirat elején Veronika kendőjét ábrázoló plakett (III. 84), a szavakat – sorrendben – a következő díszítőmennyek választják el: jobbra lépő oroszlán (III. 85), csillagrozetta (III. 86), csillagrozetta (III. 86), szárnyas hárpíát ábrázoló övveret lenyomata (III. 52), maszkos rozetta (III. 88).



1512, Nagyszeben

IRÓD.: Müller 1858. 44; Müller 1859. 220. Orbán I. 119. (a felirat rajzával); OMvH Lvt Rómer-hagyaték, XLII. csomó (a felirat pacskolata Orbán Balázstól – ez utóbbit nem sikerült megtalálnunk); Gerecze 1906. 948; Dávid 1981. (súly 450 kg volt); Benkő 1991. 24; Benkő 1992. 134, 136; Lestyán I. 267; Benkő 2000a. 493, 498. (1980)

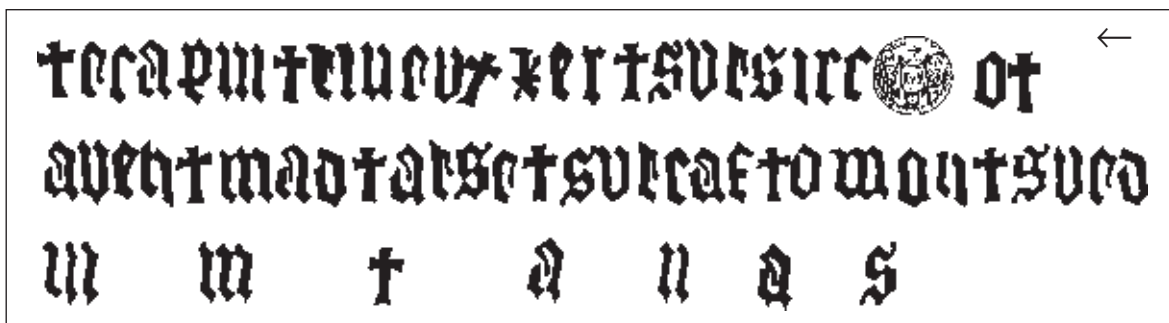
Sándorfalu, Sándorfalva I. Krasznasándorfalu

283. Sáromberke – ref. templom (Dumbrăvioara, Schar[n]berg, Maros m.)

Peremén 4,5 cm széles abroncs, a perem fölött erőteljes borda. Vállán 4,3–5 cm széles sodrott bordakeretben jobbról balra haladó minuszkulás felirat: + o · *cristus* + *rex* + *venit* + *inpace*[!] + *deus* + *homo* + *factus* + *esta*[!] + *dam* + *beva*. Betűmagasság: 2,9–3,6 cm. Az o után Veronika kendőjét ábrázoló kerek zarándokjelvény (Róma, III. 215), a szavak között latinkeresztek (III. 193b) állnak. A feliratos sáv alatt, keretelés nélküli sorban rövid minuszkulás felirat, jobbról balra olvasva: *sana*(!) + *m*. Betűmagasság: 3,3–3,6 cm. Az esetleg *sancta maria*-ként értelmezhető feliratot a fenti típusú kereszt választja el.



Utána, azonos sorban négy zarándokjelvény: a három királyok és Szent Orsolya (Köln, III. 216), Szent Servatius püspöki ornátusban angyalokkal (Maastricht, III. 217), keresztbe tett kulcsok pápai tiara alatt (Róma, III. 213),



Veronika kendője apostolokkal (Róma, III. 214). A harang válla élesen megtört, teteje kúpos, koronája körül borda. Íveltlen hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek, a külső három oldal kannelúrás.

Mk: 58 cm, Á: 71,5 cm, á: 37 cm

15. század második fele, Beszterce?

IROD.: A Magyar Nyelv-Mívelő Társaság munkáinak első darabja. Szeben 1796. 139; OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 142–143. (a harangfelirat rajza, a zarándokjelvények leírása; Garda Márton ref. lelkész közlése szerint „harangja tóban találtatott, *harangos tó*”); Kőváry 1892. 267. (középkori harang, olvashatatlan felirattal); KvRefGylt 36/I. 6/915^{VI}, 58–59/I. 6/915^V (a sáromberki lelkész 1917-ben felmentését kéri a háborús célú rekvirálás alól, megemlítve, hogy Pósta Béla 1904-ben 14. századi emlékeknek határozta meg); Sáromberke 1994. 108–111; Benkő 2000b. 2. kép; Benkő sajtó a.

(1982)

Sáros I. Nagysáros

Sárpatak I. Marossárpatak

284. + Segesd – ev. templom (Şaeş, Schaas, Maros m.)

Elpusztult harang, Fr. Müller szerint az almakeréki, báznai, homoróddaróci, keménynagyszöllősi és nemesi harangokéhoz hasonló majuszkulás felirattal: + *O REX + GLORIE + VENI + CVM + PACE*.

14. század vége, Nagyszeben?

IROD.: Müller 1859. 214. (a súlya mintegy 8 fontmázsa volt); Gerecze 1906. 524; Roth 1908. 16; Pascu 1954. 71.

(1997)

285. + Segesd – ev. templom (Şaeş, Schaas, Maros m.)

A 33 kg-os, 16. századnak mondott harangot az első világháború idején háborús célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta. A harang minden bizonnyal elpusztult az első világháborúban, a felmentési javaslat dacára. A segesdi ev. templom tornyában ma három újkori harang található.

?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918.

(1997)

286. + Segesvár – Óratorony/Stundthurm (Sighişoara, Schässburg, Maros m.)

Elpusztult, felirat nélküli középkori harang.

?

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 525.

287. + Segesvár – ev. templom/Bergkirche (Sighişoara, Schässburg, Maros m.)

Elpusztult harang. Fr. Müller szerint a középkori Szent Miklós-templom számára készült, 42 fontmázsa súlyú volt, 1667-ben, majd 1797-ben új felirattal újraöntötték. Eredeti felirata *S Nicolae ora pro nobis 1419* volt.

1419?

IROD.: Müller 1853. 309, 323, 332–334; Lestyán II. 337. (1440-ből származó harangot említ; a tévedést valószínűleg a domonkos templom 1440-ből származó keresztelődencéje okozta).

288. + Segesvár – ispotály/Spitalkirche (Sighişoara, Schässburg, Maros m.)

A középkori ispotálynak a 20. század elején lebontott templomában Fr. Müller egy felirat nélküli,

figurális díszű harangot látott, melynek díszítményei a baráthelyi és rudályi harangon lévőkre hasonlítottak. Talán azonos azzal a 15. századnak mondott, 62 kg-os haranggal, melyet az első világháború idején hadi célokra rekviráltak és a segesvári gyűjtőközpontba szállítottak, és melynek felmentését a MOB 1918-ban javasolta.

15. század, Segesvár

IROD.: Müller 1858. 47; Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 525; Roth 1908. 7; Vătăşianu 1959. 852.

Selyk I. Kisselyk, Nagyselyk

289. Sepsikőröspatak – r. kat. templom (Valea Crişului, Kovászna m.)

Megtört ívű peremén 2,2 cm széles abroncs, a perem fölött hengeres borda. Palástjának közepén reneszánsz fríz (III. 144) húzódik, benne, három csoportra tagolva, évszám: *1 5 12*. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,7 cm) minuszkulás felirat: *meister · endres · c · v · kron · hat · dise · glock gossen ·*. Betűmagasság: 3,3–4,2 cm. A szavakat – sorrendben – a következő jelek és díszítmények választják el: paragrafusjelre emlékeztető, nagyméretű elválasztójel (III. 136), övveret lenyomata (III. 146), egymásra állított rombuszokból alakított elválasztójel (III. 137b). Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája alacsony tárcsán áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, hornyokkal és bordákkal többszörösen tagolt oldala, belül ovális.



lának íve megtört, teteje kúpos, koronája alacsony tárcsán áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, hornyokkal és bordákkal többszörösen tagolt oldala, belül ovális.

Mk: 57,5 cm, Á: 72 cm, á: 39,2 cm

1512, Brassó, András mester

IROD.: Orbán III. 50. (a felirat rajzával);

Wenrich 1889. 60; Gerecze 1906. 948;

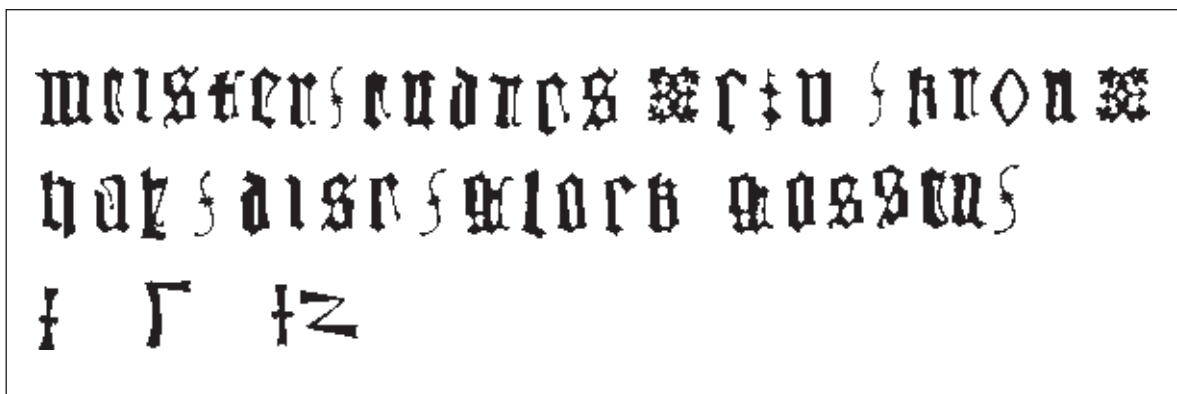
Kisgyörgy 1982; Patay 1989. 76;

Kisgyörgy 1995. 292, 2. ábra 1; Lestyán

I. 166; Benkő 2000a. 498–499, 1/13.

kép; Benkő 2000b. 35, 37. kép.

(1984)



Sink I. Kissink, Nagysink

Solymos I. Marossolymos, Nagysolymos

Somlyó I. Szilágysomlyó

290. **Somogyom** – ev. templom (Șmig, Schmiegen, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 7,6 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *· o rex · glorie · veni · cum*. Betűmagasság: 4,8–5,4 cm. A felirat kezdetét Keresztrefeszítés (III. 116c) jelzi, a szavakat – sorrendben – a következő díszítmények választják el: liliom (III. 110), író evangélista (III. 118), liliom (III. 110). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Szögletesen megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 65 cm, Á: 72,5 cm, á: 38,2 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

Irod.: Müller 1859. 222; Teutsch 1881. 27. (a 15. század elejére keltezi); Gerecze 1906. 423; Roth 1908. 5–6; Csaki 1923. 43. (16. századi keltezéssel); Vătășianu 1959. 852; Drăguț 1979. 315; Léstyán II. 339. (1983)



291. **Somogyom** – ev. templom (Șmig, Schmiegen, Szeben m.)

Peremének íve enyhén megtört. Vállán 6 cm széles, sima bordakeretbe fogott üres fríz. A váll hajlata megtört, koronája tárcsán áll. Ívelten hajló fülei nyolcszög keresztmetszetűek, a külső három oldal kannelúrás. A 85 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 47 cm, Á: 52 cm, á: 27,4 cm

15. század második fele, Segesvár?

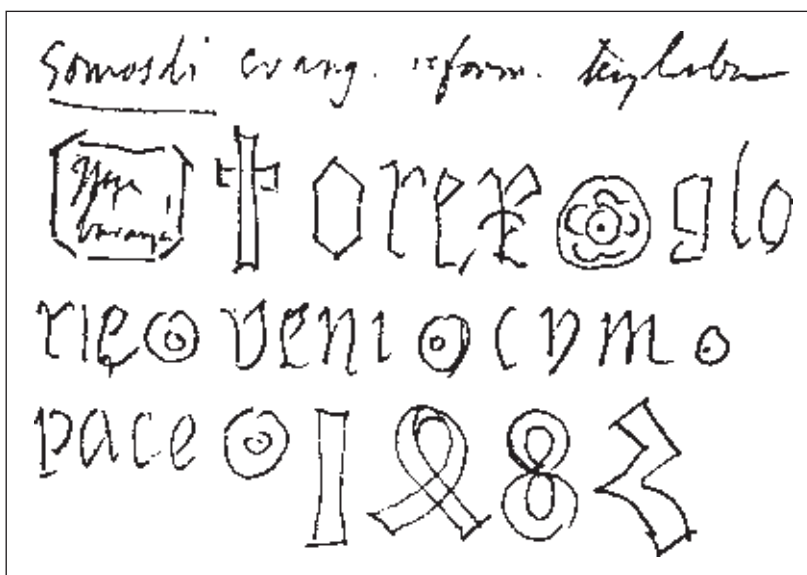
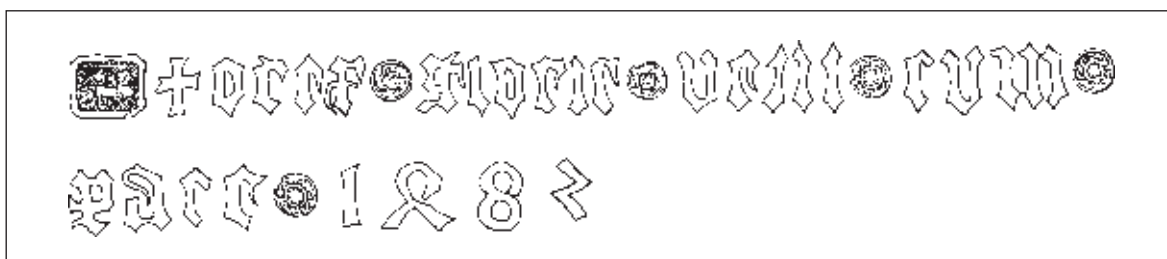
Irod.: OMvH Lvt 527/1918.

(1983)



292. + **Somosd** – ref. templom (Cornești, Maros m.)

1958-ban újraöntött harang, minuszkulás felirattal: *· + o rex · glorie · veni · cum · pace · 1482*. Orbán Balázs rajzán a kezdő plakett talán a szárnyas hárpia ábrázoló veretrészlettel (III. 53) azonosítha-



tó, a szavakat Leonardus-rozsetták (III. 55) választják el. 1482, Nagyszében, Márton mester

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 144. (a felirat rajza; a kezdő kereszt előtti, leszelt sarkú négyzet alakú díszítményben Rómer Flóris írásával: *Isten báránya*); Orbán IV. 41. (a felirat rajzával); Név-könyv 1904. XLIII; Gerecze 1906. 492; Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a

somosdi harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); Entz 1996. 141; Lestyán I. 361. (a harangot ma is meglévőként említi); Benkő 2000a. 493, 497. (1983)

293. + Sövényesség – ev. templom (Fiszer, Schweischer, Brassó m.)

Elpusztult harang, felirat nélkül, figurális dísszel.

15. század?

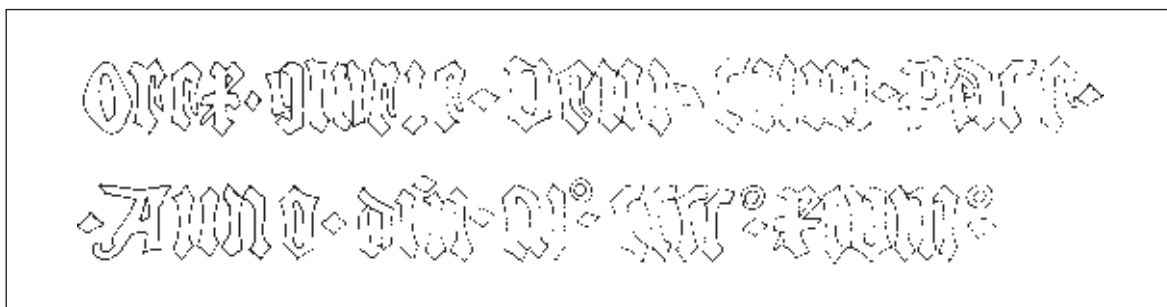
IROD.: Müller 1859. 210. (súlya 1,5 fontmázsa volt); Gerecze 1906. 526.

(1984)

Szabad I. Mezőszabad

294. + Szabéd – unit. templom (Säbed, Maros m.)

Elpusztult harang, az 1873-as tűzvészben semmisült meg. Felirata Orbán Balázs rajza nyomán: *O rex · glorie · veni · cum · pace · Anno · d(omi)ni · m° · cccc° · xlviii°*. A szavakat kis rombuszok

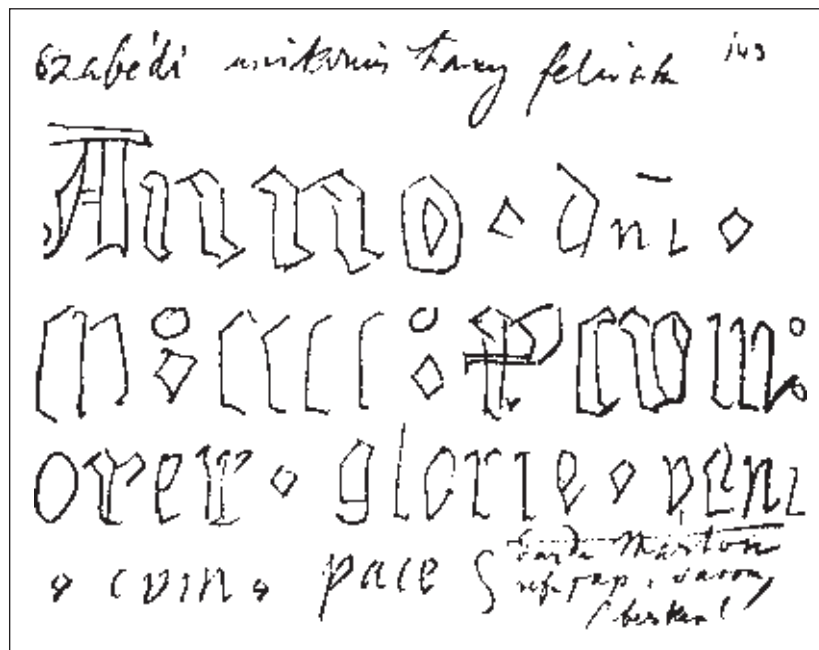


választják el. „Oldalán kör-fémerkékben egyfelől egy kezeit áldólag emelő püspök, túloldalon a megfeszített Krisztus.”

1448, Beszterce?

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 143. (a harangfelirat vázlatos rajza); Benkő 1868. 351–352. (1407-es évszámmal); Orbán IV. 198. (a felirat rajzával); Entz 1996. 141; Léstyán I. 363. (a harangot ma is meglévőként említi). (1983)

Szakácsi I. Érszakácsi



Száldobos I. Székelyszáldobos

295. Szamosújvár – várkapolna (Gherla, Kolozs m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Peremének íve megtört, a perem fölött vaskos borda. Vállán sima bordakeretben (belvilág: 4,8 cm) minuszkulás felirat: *O Rex glorie · vEni cum pace · 1 · 4 9 6*. A felirat elején két majuszkula, a *vEni* szóban korai humanista kapitális található. Az évszám első számjegye előtt és után nagyméretű, nyújtott rombuszra hasonlító elválasztójelek (III. 178) állnak. Betűmagasság: 3,6–4,1 cm. Vállának íve megtört, teteje domború, függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelálás oldala, belül körív. A korona tetején lereszelt öntőcsap nyoma látszik.

1911 előtt a szamosújvári vár (fegyintézet) kápolnája fölötti toronyban függött, 1911-ben ajándékként került a Magyar Nemzeti Múzeumba (Lsz.: 62/1911).

Mk: 49 cm, Á: 55,7 cm, á: 30 cm
1496

IROD.: Szongott 1901. I. 29. („Régen te fa-alkotmányú tornyocskában volt elhelyezve. E kis harang a Martinuzzi-épület északi végében



O REX GLORIE · VENI
CUM PACE · 1496

emelkedett ki a földélből. 1873 óta ugyanazon épület padlásán, a kápolna fölött csüng.”); SzDMon VI. 1903. 248; Kádár 1903. 144; Patay 1978. I. 46; Patay 1989. 45–46, 51. tábla 3, 82. tábla 2. (1983)

Szántó I. Tasnádszántó

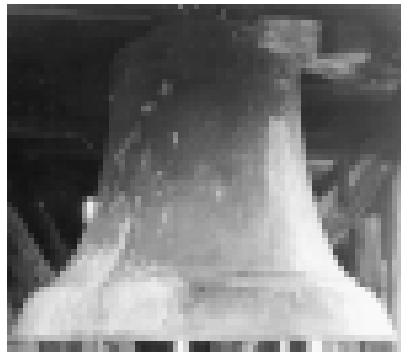
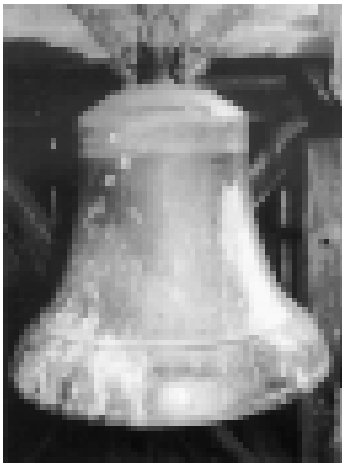
296. Szászsalmád (Szászsalmás) – ev. templom (Alma Vii, Almen, Szeben m.)

Enyhén tört vonalú peremén 1,7 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat: *o got perot maria hilf uns aus not bas(!) ich heit pegin das ein gvet.* Betűmagasság: 3,3–3,7 cm. Az *ich* szó *c* és *h* betűje egymásra csúszott. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 52 cm, A: 64,5 cm, á: 33,4 cm

15. század vége, 16. század eleje, Nagyszeben

IROD.: Teutsch 1881. 27. (a betűtípus alapján a 15. század második felére keltezi); Gerecze 1906. 526. (a 15. század második feléből keltezve); Fabritius-Dancu 1983. 65. (*O got perot maria hilf uns aus not das ich heit peginn das ist ein guet* felirattal); Léstyán II. 342; Fabini-Klima 1996b. 7. (15. századi keltezéssel, *O Gott peroth Maria hilf uns aus Not, das ich heit peginn das ist ein guet* átírással). (1983)

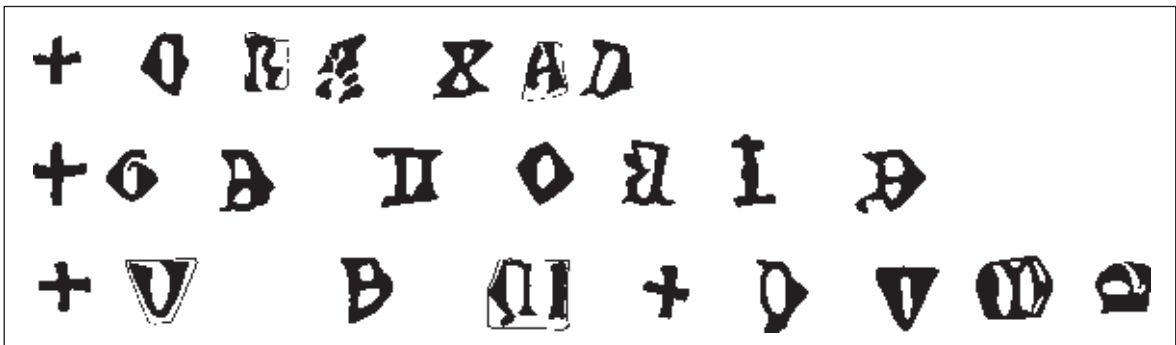


297. + Szászbogács – ev. templom (Băgaciu, Bogeschdorf, Maros m.)

Elpusztult harang, felirat nélkül. Valószínűleg az első világháború idején semmisült meg. ?

IROD.: Müller 1859. 209; Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 418. (1982)

298. Szászbogács – ev. templom (Băgaciu, Bogeschdorf, Maros m.)



Pereme széles, ívelt. Vállán 5 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O RE[?]X AC + GELORIE(!) + VENI + CVM P. Betűmagasság: 2,9–4,1 cm. A betűk egy részét fordítva, ill. oldalukra fektetve applikálták a harangra. Néhány betű, ill. betűcsoport szögletes, a harangpalást síkjából enyhén kiemelkedő alapon áll, mintha matricában formázták volna (l. Miklósvár, Szebenrécse). A szavakat görögkeresztek (III. 186a) választják el. Vállá gömbölyű, teteje boltozatos, koronája körül durva öntési varrat. A korona középső tagjának talapzatából hat kis borda nyúlik ki a harangtetőre. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális.

Mk: 78 cm, Á: 88 cm, á: 50,3 cm

14. század

IROD.: Theil 1878. 44. (a feliratot – helyesen – *O rex glorie veni cum pace*-nak olvasta); Gerecze 1906. 418; Csaki 1923. 41. (15. századi keltezéssel); Fabini–Klima 1996. 15. (a szerzők a 15. század második felére kelteznek).

(1982)



Szászbonyha l. Bonyha

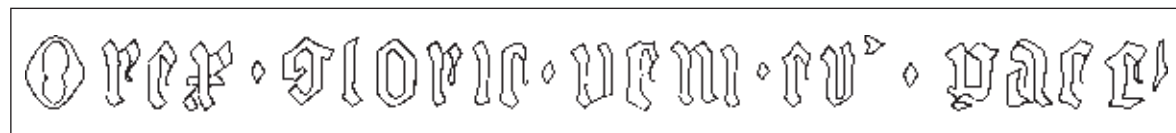
299. + Szászbuda – ev. templom (Bunești, Bodendorf, Brassó m.)

Elpusztult harang. Minuszkulás felirata Fr. Müller leírása és rajza nyomán: *O rex · glorie · veni · cum(m) · pace ·*. A szavakat kis rombuszok választották el. Valószínűleg azonos azzal a szászbudai haranggal, mely az első világháború rekvirálásai során pusztult el.

15. század

IROD.: Müller 1859. 223, III. tábla 5; Gerecze 1906. 256.

(1984)



Szászbuda l. 389. sz.

300. + Szászbuzd – ev. templom (Buzd, Bussd, Szeben m.)

Elpusztult harang, majuszkulás felirata Müller szerint: + O REX + GLORIE + VENI + CVM + PACE.

14. század?

IROD.: Müller 1859. 226; Gerecze 1908. 516; Fabritius-Dancu 1983. 62; Lestyán II. 344.

(1981)

301. Szászbuzd – ev. templom (Buzd, Bussd, Szeben m.)



Peremén 3 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat és évszám: · o · maria · tvere · plebem · bvsdanam · 1 5 1 0 . Betűmagasság: 3,2–3,6 cm. A felirat elején jobbra lépő oroszlánt ábrázoló téglalap alakú plakett (III. 85), a szavak között maszkos rozetták (III. 88). Teteje enyhén domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három, kannelúras oldala, belül körív.

Mk: 53 cm, Á: 63 cm, á: 31,4 cm

1510, Nagyszeben

IROD.: Müller 1859. 219; Roth 1908. 10; Halaváts 1907. 214. (összetévesztve Buzdot – l. 386. – Szászbuzddal, elpusztult haragnak véli); Csaki 1923. 41; Fabritius-Dancu 1983. 62; Lestyán II. 344. (a háború alatt elveszett harangként említi); Benkő 2000a. 498. (1981)

302. Szászcsanád – ev. templom (Cenade, Scholten, Fehér m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 4,1 cm) *L* majuszkula és három motívum ismétlődéséből álló díszítősor húzódik: veretlenyomat részlete kis szárnyas hárpíával (III. 53), veret balra lépő oroszlánnal (III. 54), hatkaréjos rozetta (III. 49). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda húzódik. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúras –, belül körív.

Mk: 55 cm, Á: 65,5 cm, á: 34,7 cm

15. század első fele, Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: Benkő 2000a. 493–494, 1/7. kép. (1983)



303. Szászcsanád – ev. templom (Cenade, Scholten, Fehér m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán sodrott bordakeretben (belvilág: 5,4 cm) három minta ismétlődéséből álló díszítősor húzódik: fiait tápláló pelikán (III. 57), csillagrosetta (III. 48), trónoló király (III. 29b). Az ismétlődő medaillonokból álló sort egy III. 38. típusú kereszt szakítja meg, két oldalán *a* és *o* (alfa és ómega) minuszkulákkal. Betűmagasság: 3,3 cm. Vállának íve megtört, teteje domború, a korona körül enyhe borda húzódik.

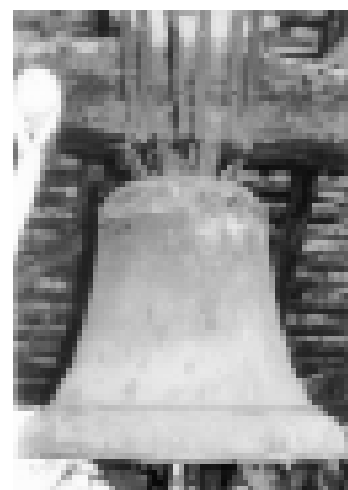
Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala (a középső három oldal kannelúras), belül ovális. A harang peremén kalapácsnyomok láthatók, egykor óraharrangként használták.

Mk: 78 cm, Á: 91,5 cm, á: 47,8 cm

15. század közepe, Nagyszeben

IROD.: Theil 1879. 45; Gerecze 1906. 107; Csaki 1923. 41.

(1983)



Szászdányán I. Dányán

304. + Szászegerbegy – ev. templom (Agârbiciu, Arbegen, Szeben m.)

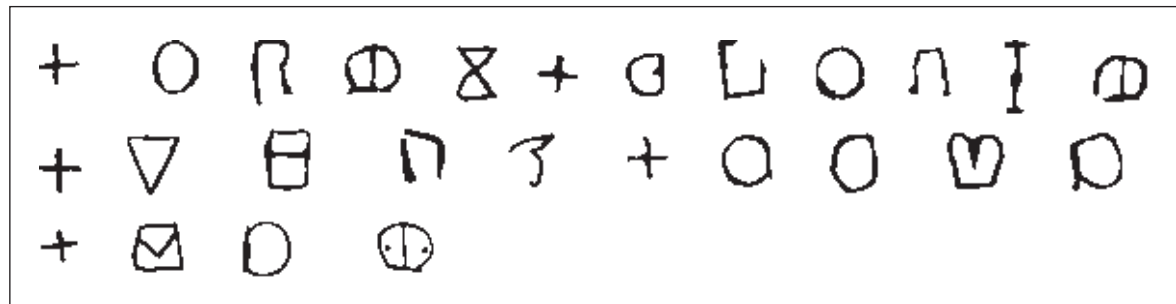
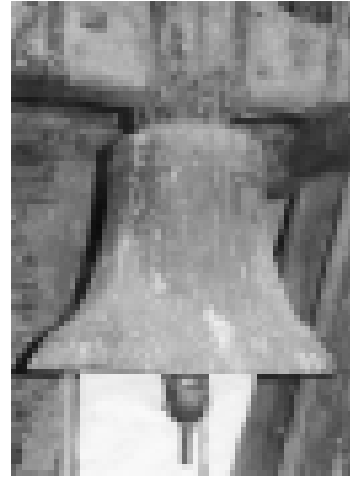
1963-ban újraöntött harang, az eredeti forma, méretek és felirat megtartásával. Peremének csak a felső része hajlított. Vállán 7 cm széles, sima bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VENI + CUMP + ACE. Betűmagasság: 2,6–3,4 cm. A REX, GLORIE és PACE szavak E betűje az oldalán fekszik. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Vállá gömbölyű, teteje kissé kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdíz.

Mk: 77 cm, Á: 95 cm, á: 48,7 cm

13–14. század, Nagyszeben

irod.: Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 516; Csaki 1923. 41; Benkő 2000. 83–84, II. tábla 3.

(1982)



305. Szászegerbegy – ev. templom (Agârbiciu, Arbegen, Szeben m.)

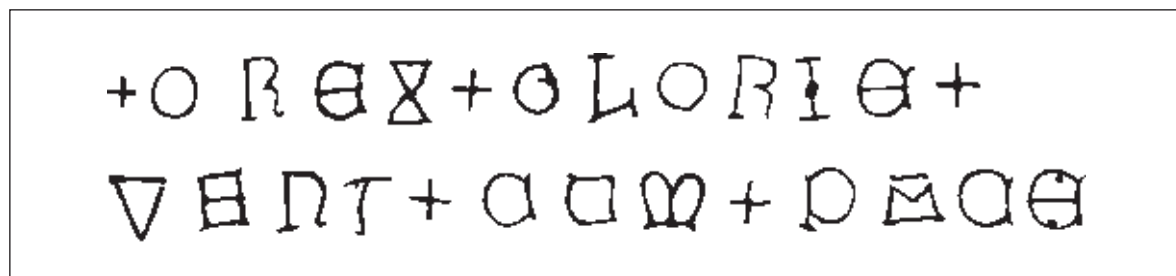
Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán 5,4 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + O REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE. Betűmagasság: 2,7–3,6 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Ovális keresztmetszetű fülei külső oldalán fonatdíz.

Mk: 51 cm, Á: 61 cm, á: 31,2 cm

13–14. század, Nagyszeben

irod.: Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 516; Csaki 1923. 41; Benkő 2000. 83–84.

(1982)



306. Szászegerbegy – ev. templom (Agârbiciu, Arbegen, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: · · · + · · · o rex · glorie · veM(!) · nobis · cuM · pace · Leonardvs. Betűmagasság: 3,3–4 cm. A felirat kezdetét két-két

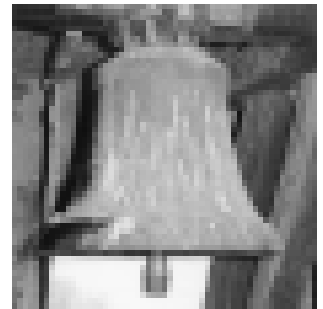
Leonardus-rozettával (III. 55) közrefogott latinkereszt (III. 38) jelzi, a szavakat Leonardus-rozetták választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 68 cm, Á: 75 cm, á: 42 cm

15. század első fele, Nagyszében, Leonardus mester

IROD.: Theil 1878. 44; Gerecze 1906. 516; Roth 1908. 13; Roth 1913. 9; Csaki 1923. 41; Patay 1989. 87; Benkő 2000a. 497.

(1982)



307. Szászfehéregyháza – ev. templom (Viscri, Deutsch-Weisskirch, Brassó m.)

Sima, ívelt, széles pereme fölött borda. Vállán 5,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + *Magister Iob(ann)eS · Van · Schespurg ·*. Betűmagasság: 3,6–4 cm. A felirat elején talpas kereszt (III. 105a), a szavakat § alakú jelek (III. 99) választják el. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúras –, belül ovális. Három füle hiányzik. A harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 54 cm, Á: 61 cm, á: 31,5 cm

15. század első fele, Segesvár, János mester

IROD.: Teutsch 1876. 180; Salzer 1881. 89. (a Segesváron dolgozó *Johannes in Birtbalm* munkája); Wenrich 1889. 58; OMvH Lvt 527/1918. (1433-as keltezéssel); Teutsch I. 204; Nistor 1983. 88.

(1984)



308. Szászfehéregyháza – ev. templom (Viscri, Deutsch-Weisskirch, Brassó m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,5 cm széles, üres bordakeret. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúras –, belül ovális.

Mk: 64 cm, Á: 70 cm, á: 35,3 cm

15. század, Segesvár

IROD.: -

(1984)



309. Szászfehéregyháza – ev. templom (Viscri, Deutsch-Weisskirch, Brassó m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,5 cm széles sodrott bordakeretben 4 plakett: ágaskodó oroszlán címerpajzsban (III. 121), bal felé forduló, ágaskodó szarvas (III. 131), Sámson az oroszlánnal (III. 129), jobb felé lépő szarvas (III. 130). Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája körül enyhe borda. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális. Egy füle hiányzik. A 67 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.

Mk: 43 cm, Á: 49 cm, á: 24,5 cm

15. század első fele vagy közepe, Segesvár

IROD.: OMvH 527/1918.

(1984)



310. + Szászhermány – ev. templom (Härman, Honigberg, Brassó m.)

1422-ben készült, 1838-ban átöntött nagyharang.

1422

IROD.: Marienburg II. 327. (a szászhermányi harang kapcsán említett 1117-es évszámot kétli, az itteni nagyharangon biztosan 1422-es dátum olvasható); Müller 1858. 43, 47; Müller 1859. 217; Orbán VI. 49; Kőváry 1892. 268; Gerecze 1906. 261; Jekelius Bl IV/1. 221; Léstyán I. 51.

(1984)

311. Szászivánfalva – ev. templom (Ighişu Nou, Eibesdorf, Szeben m.)

Peremén abroncs, a perem fölött hengeres borda. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 3 cm) 1496-os évszám (a számjegyek magassága: 2–2,3 cm) és az alábbi díszítmények láthatók: szárnyas hárpia alakjával díszített övveret lenyomata (III. 52), két háрпиát ábrázoló szíjvég részlete (III. 51), Leonardus-rozetták (III. 55). Sorrendjük: 1496, III. 55, 52, 55, 51, 55, 52, 55, 51, 55. A harang teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

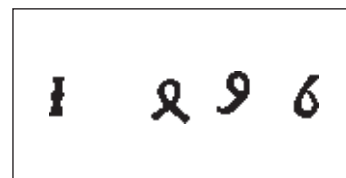
Mk: 44 cm, Á: 51 cm, á: 27,7 cm

1496, Nagyszeben

IROD.: Csaki 1923. 42; Niedermaier 1969. 206; Léstyán II. 347.

(1494-es évszámmal); Fabini 1996. 12; Benkő 2000a. 493, 497.

(1981)



312. Szászivánfalva – ev. templom (Ighişu Nou, Eibesdorf, Szeben m.)

Peremén abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,5 cm) antikva betűs felirat: *O REX + GLORIE + VENI + CVM + PACE* . . 1 . 5 . 5 . 6 . . Betűmagasság: 2,6–3,1 cm. A szavak



között latinkeresztek (III. 139), a számjegyek között rombuszok (III. 133) állnak, a *PACE* szó után Kálváriát ábrázoló plakett (III. 149) található. Teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, erősen kannelúrás oldala, belül körív.

Mk: 54 cm, Á: 71 cm, á: 37,6 cm

1556, Brassó

IROD.: Theil 1878. 45; Gerecze 1906. 484. (az Eibesdorf nevet Idecspataknak fordítja és Maros megyébe teszi); Csaki 1923. 42; Niedermaier 1969. 206; Fabini 1996. 12.

(1981)

313. + Szászkeresztúr – ev. templom (Criț, Deutsch-Kreuz, Brassó m.)

1923 után elpusztult harang, antikva betűs felirata *O REX GLORIE VENI CVM PACE A. D. 1549* volt.

1549

IROD.: Müller 1859. 229; Gerecze 1906. 527; Csaki 1923. 41.

(1984)

314. + Szászkeresztúr – ev. templom (Criț, Deutsch-Kreuz, Brassó m.)

Elpusztult harang, antikva betűs felirata Fr. Müller szerint *DA PACEM DOMINI(!) IN DIEBUS NOSTRIS 1551. S. S.* volt (Sir 50, 23; Jn 14, 27).

1551, Brassó?, Zsigmond mester?

IROD.: Müller 1859. 230. (a felirat végén olvasható *S. S.* szerinte a Spiritus Sanctus vagy Sigismund Stundenmacher harangöntő nevének rövidítése); Gerecze 1906. 527; Roth 1908. 10. (az *S.S.* monogramot *Sigismund Stundenmacher* névbetűinek tartja); Benkő 2000b. 67.

(1984)

315. + Szászkézd – Vár/Burg (Saschiz, Keisd, Maros m.)

Elpusztult harang. Fr. Müller szerint a csonkakúp alakú, egyetlen függesztőfüllel ellátott kisharangot nem öntötték, hanem bronzlemezről kalapálták.

?

IROD.: Müller 1859. 209–210, V. tábla 4. (12–13. századi keltezéssel); Gerecze 1906. 527; Roth 1908. 6.

(1982)

316. + Szászkézd – Vár/Burg (Saschiz, Keisd, Maros m.)

Elpusztult harang felirattal. A feliratot Fr. Müller *mxvl* formában másolta le és – valószínűleg tévesen, mivel minuszkulákkal írt római évszámot a 16. század közepi erdélyi harangokon nem ismerünk – 1540-nek értelmezte. Schulcz Ferenc ezt írta róla: „A vár kaputornyában fennmaradt még egy gót feliratú vész-harang és több páncél.”

15–16. század

IROD.: Müller 1859. 220; Schulcz 1869. 179; Gerecze 1906. 527. (1540-es évszámmal).

(1982)

Szászlóna I. Magyarlóna

317. + Szásznádas – ev. templom (Nadesș, Nadesch, Maros m.)

Elpusztult harang, felirat nélkül.

?

IROD.: Müller 1859. 209; Gerecze 1906. 424.

(1982)

318. Szásznádas – ev. templom (Nadeş, Nadesch, Maros m.)

Megtört ívű peremén 1,2 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) minuszkulás felirat: *helf · got · maria · berot · a(nno) · d(omini) · m · cccc · lxx*. Betűmagasság: 2,8–4 cm. A felirat mintázásakor az egyes minuszkulák végét külön felragasztott kis rombuszokból alakították ki. A szavakat három bogyból álló elválasztójelek (III. 202) tagolják. Vállá gömbölyű, domború tetején kettős lépcsőszerű tagozat, a korona körül borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrással –, belül ovális.

Mk: 59 cm, Á: 60 cm, á: 36,3 cm

1470

IROD.: Müller 1859. 218. (az *a(nno) d(omini)* rövidítését *ao*-nak olvasta; a felirat a legkorábbi német nyelvű harangfelirat Erdélyben); Müller 1864. 87; Roth 1908. 9–10; Gerecze 1906. 424; Csaki 1923. 42; Teutsch 1925. 204.

(1982)



helf * got * maria * berot *
a * a * m * cccc * lxx *

319. Szásznagyvesszős – ev. templom (Veseuş, Michelsdorf, Fehér m.)

Megtört ívű peremén abroncs. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4,3 cm) antikva betűs felirat: *DA · PACEM · DOMINE · I(N) · DIEBVS · NOSTRIS · MS · 1 · 5 · 5 · 7 ·* (Sir 50, 23; Jn 14, 27). Betűmagasság: 2,4–3 cm. A szöveget III. 133. típusú, rombusz alakú jelek és balra néző szakállas férfifejet (III. 160–161), ill. jobbra néző sisakos férfifejet (III. 159) ábrázoló plakettek tagolják. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda fut körbe. Függesztőkoronája középső tagjának a harangtetőhöz ízesülő alsó része lépcsőszerűen kiszélesedik. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a hatszög két, többszörösen kannelúrással oldala, belül körív.

Mk: 55 cm, Á: 71 cm, á: 37 cm

1557, Brassó, Zsigmond mester (M[agister] S[igismundus])?

IROD.: Theil 1878. 45; Csaki 1923. 43; Benkő 2000b. 67.

(1982)

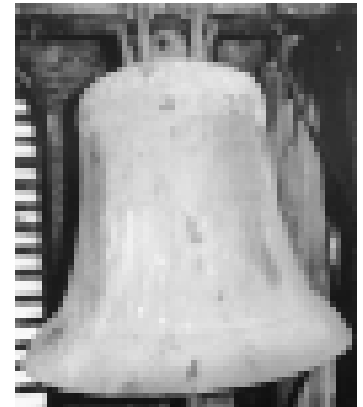


DA · PACEM · DOMINE · I · D · I · EBVS ·
NOSTRIS · MS · I · 5 · 5 · 7 ·

- 320. + Szászörményes** – ev. templom (Ormeniș, Irmesch, Maros m.)
Elpusztult kisharang, felirat nélkül.
?
IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 424.
(1983)
- 321. + Szászörményes** – ev. templom (Ormeniș, Irmesch, Maros m.)
Elpusztult harang, minuszkulás felirattal: *o rex glorie veni cum pace*.
15. század?
IROD.: Müller 1859. 222.
(1983)
- 322. + Szászörményes** – ev. templom (Ormeniș, Irmesch, Maros m.)
Elpusztult harang, antikva betűs felirattal: *O REX GLORIE VENI CVM PACE 1551*.
1551
IROD.: Müller 1859. 230; Gerecze 1906. 424.
1983)

Szászpián l. Alsópián

- 323. Szászszevén** – ev. templom (Sântioana, Johannisdorf, Maros m.)
Pereme csak enyhén ívelt. Vállán 5,5 cm széles, sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: + *O REX + GLORIE + UENI + CVM + PACE*. Betűmagasság: 4 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körülöntési varrat. Eredeti fülei letörtek, a korona függesztőkarikájának csak a csonkja maradt meg.
Mk: kb. 75 cm, Á: 86 cm, á: 50,3 cm
13–14. század, Nagyszeben
IROD.: Csáki 1923. 43. (16. századi keltezéssel); Benkő 2000. 83–84.
(1983)



- 324. + Szászszevén** – ev. templom (Kisszevén, Seleuş, Kleinalisch, Maros m.)
Elpusztult harang. Plakettek díszítették, felirata nem volt.
15. század
IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 421.
(1983)

Szászújfalú l. Apaujfalú, Kékesújfalú

- 325. + Szászváros** – ref. templom (Orăștie, Broos, Hunyad m.)
A szászvárosi „Magyar natiónak és abból álló reformata ekkleziának” 1713-as panasza szerint a régi, 1509 körül öntött harangok „Ali basa járásakor a templommal és toronnyal együtt elégték s összeolvadtak, egy oldaltoronyban maradván meg egy, égésben leesett s elhasadott harang, mellyel éltünk usque ad annum 1705, mely összeolvastott massából csináltattuk in anno 1705 a nagyobbik harangot”.
16. század eleje?
IROD.: Koncz 1886. 395–396.
- 326. Százhalom** – ev. templom (Movile, Hundertbüchel, Szeben m.)
Pereme terült, ívelt. Vállán 8,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *· O rex Glorie*

Ihesu Criste Veni Cum Pace. Betűmagasság: 5,7–6,7 cm. A felirat elején Kálváriát (III. 116a), az *Ihesu* és *Criste* szavak között Madonnát (III. 114) ábrázoló plakett. Vállának íve enyhén megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. Egy fül hiányzik.

Mk: 80 cm, Á: 100 cm, á: 51,6 cm

15. század második fele, Segesvár

IROD.: Teutsch 1881. 139; Halaváts 1916. 154. (1400-as keltezés-sel); Csaki 1923. 42; Fabritius-Dancu 1983. 17. (a felirat majuszkulái alapján az 500 kg-os nagyharang még 1400 előtt készült); Léstyán II. 409. (1400 előtti keltezéssel).

(1983)



327. Százhalom – ev. templom (Movable, Hundertbüchel, Szeben m.)

Pereme terült, ívelt. Vállán durván öntött, kissé szabálytalan, 4,4–5,9 cm széles, sodrott borda-keretben minuszkulás felirat: *s(an)cte · michael · ora · pro nobis · ad dominum · anno · d(omini) 1481*

Betűmagasság: 3,3–3,8 cm. A szavakat rombuszok (III. 91) választják el, a felirat végét három darab, háromszög alakban elhelyezett fekvő rombusz jelzi. Vállának íve élesen megtört, teteje lapos csak kissé kúpos, koronája körül durva borda. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete nyolcszög, kívül kannelúrás oldalakkal.

Durva öntés. Mérete alapján azzal a 83 kg-os haranggal azonosítjuk, melyet az első világháború idején rekviráltak és a segesvári gyűjtőközpontba szállítottak. 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 49 cm, Á: 55 cm, á: 30,6 cm

1482, Nagyszeben?

IROD.: Teutsch 1881. 140; Halaváts 1916. 154; OMvH Lvt 527/1918; Vătăşianu 1959. 853; Fabritius-Dancu 1983. 17. (a kisharangot 150 kg-osnak becsüli és 1411-es évszámmal idézi); Léstyán II. 409. (Fabritius-Dancu 1983. nyomán 1411-es keltezéssel); a templom védőszentje 1475-ben Szent Mihály arkangyal volt (Entz 1996. 449).

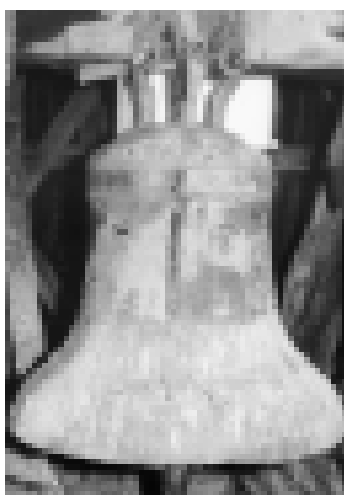
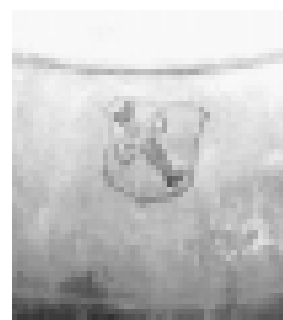
(1983)



✠ rex glorie veni ✠
 cum pace ✠ anno d 1496 ✠

328. Százhalom – ev. templom (Movile, Hundertbücheln, Szeben m.)

Széles, ívelt peremének szélén 3,7 cm-es abroncs, a peremen címerpajzsba foglalt ágyú (III. 95), a perem fölött borda. Vállán kétszeres, sima bordakeretben (belvilág: 4,6 cm) minuszkulás felirat: + o · rex · glorie · veni · cum · pace. Betűmagasság: 3,6–4,2 cm. A felirat kezdetét svasztika (III. 93) jelzi, a szavakat díszes rombuszok (III. 94) választják el. A harang oldalán 4,8 cm széles sima bordakeretben másik minuszkulás felirat: + egidivus · sancti · mihcaelis(!) · 1496. Betűmagasság: 3,3–4,3 cm. A feliratkezdő svasztika és a szóelválasztó rombuszok a fentiekkel azonosak. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú fülei nyolcszög kereszt-



✠ o ✠ r e x ✠ g l o r i e ✠
 ✠ v e n i ✠ c u m ✠ p a c e ✠
 ✠ e g i d i v u s ✠ s a n c t i ✠
 ✠ m i h c a e l i s ✠ 1 4 9 6 ✠

metszetűek. A függesztőkorona alatt a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű részt a korona közepéből a fülek közé sugarasan kinyúló hat borda tagolja.

Mk: 67 cm, Á: 75 cm, á: 40,8 cm

1496, Nagyszeben?

IROD.: Teutsch 1881. 139; Rechnungen, Hermannstadt 213. (1496. június 27.–július 29. között: *Item illis de Hunderthpuchel unum centenarium cupri pro una nola datum flor. 6.*); Csaki 1923. 42. (1490-es évszámmal); Fabritius-Dancu 1983. 17. (250 kg-os középső harang említése, 1496-os évszámmal és hiányos felirattal); Léstyán II. 409; 1475-ben a búcsúengedélyt kérő templom védőszentje Szent Mihály arkangyal volt (l. Ub VII. 69–70). (1983)

Szeben I. Nagyszeben

329. Szebenrécse – ev. templom (Reciu, Rätsch, Fehér m.)

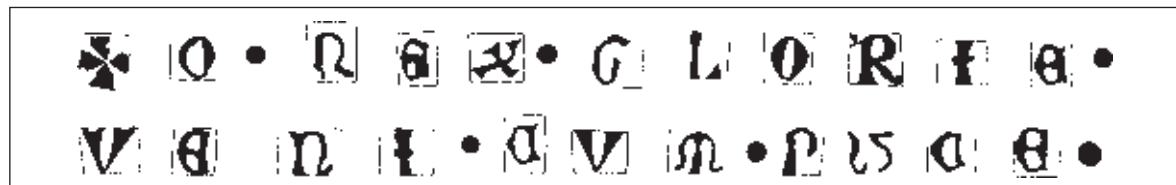
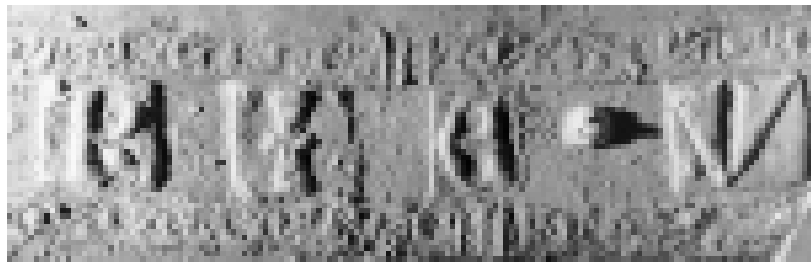
Pereme sima, ívelt. Vállán két keskeny, indamintás szegőfríz (III. 206) közötti, 4 cm széles sávban durva öntésű majuszkulás felirat: + O · REX · GLORIE · VENI · CVM · PACE · . . Betűmagasság: 2,3–2,5 cm. Az egyes betűk kis, négyszögletes alapon állnak, mintha egyenként, matricában formázták volna őket (l. Miklósvár, Szászbogács). A szöveg élén III. 189. sz. kereszt, a szavak között kúpos bütykök állnak. Vállának íve megtört, teteje domború, rajta a harangtetőből kiemelkedő, lapos, durván öntött korongszerű tagozat. Eredeti függesztőkoronája hiányzik, a fülcsonkok alapján fülei egykor lekerekített sarkú téglalap keresztmetszetűek voltak.

Mk: 55 cm, Á: 63 cm, á: 36,6 cm

14. század (?)

IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 788; Halaváts 1907. 214. (a felirat hibás másolatával).

(1984)



330. + Székelybere – ref. templom (Bereni, Maros m.)

Elpusztult harang, „olvashatatlan” felirattal. Valószínűleg az első világháború idején semmisült meg.

?

IROD.: Névkönyv 1903. XII.

(1983)

331. + Székelybere – ref. templom (Bereni, Maros m.)

Elpusztult harang, „olvashatatlan” felirattal. Elhasadt, 1980-ban újraöntötték.

?

IROD.: Névkönyv 1903. XII.

(1983)

332. Székelybere – ref. templom (Bereni, Maros m.)

Megtört ívű peremén 1 cm széles abroncs. Vállán 2,5 cm széles sima, üres bordakeret. Tetején négyfüles korona, a fülek keresztmetszete legömbölyített sarkú négyzet. Egy fül hiányzik.

Mk: 21 cm, Á: 27 cm, á: 15 cm

15. század vége–16. század eleje

IROD.: Benkő 2000b. 56.

(1983)



333. + Székelyhíd – ref. templom (Săcuieni, Bihar m.)

Elpusztult harang, Bunyitay Vince leírása szerint „koronája alatt e köriratot viseli: + S + *MARIA* + S *LUCAS* + S *MARCUS* + S *MATEUS* + S *JOHANNES* · [...] Ezenkívül Szent János neve alatt feszület van rajta, az ellenkező oldalon, Szent Lukács neve alatt pedig a bold. Szűz fején koronával, ölében a kis Jézussal, ki szűz anyjának a bal vállára borul. Évszám nincs a harangon.” Az első világháborúban semmisült meg.

15. század vége, Nagyvárad

IROD.: Bunyitay III. 321; Gohl 1897. 375; Borovszky 1901. 148; Gerecze 1906. 235. Patay 1967. 308. (1825-ben rajta „Gothus írás”-t említettek); Benkő 2000b. 66.

(1984)

334. + Székelyhodos – r. kat. templom (Hodoșa, Maros m.)

1819-ben újraöntött harang, „góth betűkkel” írt felirata az egyházközség régi feljegyzése szerint *Veni Rex Christe cum pace 1500* volt.

1500

IROD.: Benkő 1868. 175; Orbán IV. 87; Gerecze 1906. 484; Léstyán I. 365. (a harangot szerinte 1900-ban öntötték újra).

335. + Székelykál – r. kat. templom (Călușeri, Maros m.)

Az első világháború idején elpusztult, „nagyon régi” harang, felirat nélkül.

?

IROD.: Orbán IV. 99; Gerecze 1906. 485.

(1983)

336. Székelykeresztúr – r. kat. templom (Cristuru Secuiesc, Hargita m.)

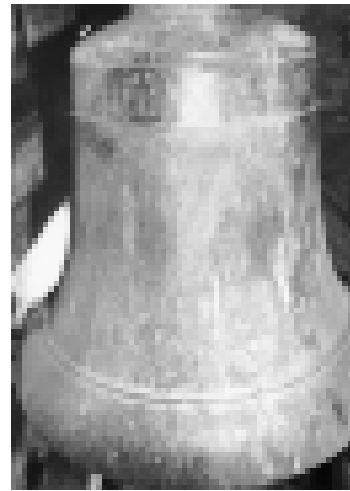
Pereme sima, ívelt. Vállán 9,5 cm széles sodrott bordakeretben öt plakett: Keresztrefeszítés (III. 116b), trónoló király (III. 112), evangélista könyvpult előtt (III. 117), trónoló király mellékalakokkal (III. 113), író evangélista (III. 118). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül öntési varrat. Eredeti függesztkoronája hiányzik. Súlya Orbán János közlése szerint öt mázsa.

Mk: 75,5 cm, Á: 84,7 cm, á: 45,5 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Orbán I. 23–24. (a harangot Károly Róbert korára keltezi, a 113. sz. plakettnél azonban megjegyzi, hogy az „sokban hasonlít Zsigmond királynak fiatal korában, 1389-től 95-ig használt” nagypecsétjéhez; a díszítmények leírásakor kifejezi a Kálváriát, azt tévesen Tarcsafalvánál mutatja be, a többi négy plakettnek részletes rajzát közli); Gerecze 1906. 951;

Orbán 1943. 336–338. (Mihalik József 1913-as keresztúri látogatásakor feltételezte, hogy a harangot a templomos lovagok öntették 1210–1215 körül, a rajta lévő királyábrázolások így II. Endréhez és fiához, Béla herceghez kapcsolhatók. Az első világháború idején rekvirált harang „felfüggesztő koronáját, a toronyból való levételnél, kalapáccsal összetörték és hogy gyorsan végezzenek, a harangtestet a torony ablakán ledobták az aszfaltjárda. A járda beszakadt, a harang ép maradt.” A tordai gyűjtőközpontba szállított harangot Orbán János plébános közbenjárására 1920-ban visszakapta az egyházközség, sérült eredeti koronáját ekkor tárcsás koronával helyettesítették; közli a harang rajzát is); Vătăşianu 1959. 441. (a harang a 15. század elejénél esetleg későbbi); Orbán 1971. 87. kép (Orbán Balázs ceruzarajzai a medaillonokról); Dávid 1981. 285, 314–318. kép. (a plakettek gipszmásolatának fényképével; a 112, 117. és 118. sz. díszítmény előfordul a – tévesen 1411-re keltezett – segesvári keresztelõmedencén is); Benkõ 1992. 153; Entz 1996. 137, 141. (a 15. sz. két utolsó harmadából); Léstyán I. 279. („A királyokkal kapcsolatban Károly Róbertre gondolnak, vagy egyesek II. Endrére, vagy IV. Bélára.”); Benkõ 2000b. 26–30. kép. (1980, 1997, 2000)



337. + Székelymuzsna – ref. templom (Mujna, Hargita m.)
1788-ban elhasadt és újraöntött „nagy harang, mely volt 295 esztendő”.
1493?
IROD.: Dávid 1981. 291.

338. Székelyszáldobos – ref. templom (Doboşeni, Kovászna m.)
Peremének íve megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,5 cm) arányosan elosztva évszám: 1 5 5 5. A számjegyek magassága: 2,5–3,2 cm. Vállának íve kissé megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Vaskos, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A 45 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.
Mk: 36 cm, Á: 41 cm, á: 23,2 cm
1555, Brassó
IROD.: OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 61. sz.; Kisgyörgy 1973. 84; Dávid 1981. 294–295. (az évszám rajzával; tévesen e harang díszítményeként közli a másik – későbbi – harang palmettás mintáját; helyi hagyomány szerint a harangot a 17. században elpusztult közeli Dobó és Volál falvak Száldobosra települő lakói hozták magukkal); Kisgyörgy 1982. (dátumát összecseréli a zabolai/kézdialbisi harang 1558-as évszámával); Kisgyörgy 1995. 292. (1558-as dátum; valószínűleg ugyanazon mester öntötte a zabolai/kézdialbisi harangot is); Léstyán I. 172. (1984)



339. Székelyszentistván – ref. templom (Trei Sate, Maros m.)

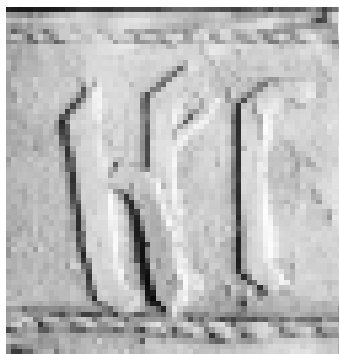
Igen széles, sima pereme enyhén ívelt. Vállán 6,7 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *hec · est · (cam)pana virg(in)is · maria (sic) · a(lpha) o(mega)* . . Betűmagasság: 4,8–5,5 cm. A felirat két első betűje mintázáskor egymásra csúszott, az utolsó betűk alsó részét öntéshiba torzítja el. A szavakat rombuszok (III. 176c) választják el. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő, lapos, korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.

Mk: 56 cm, Á: 60 cm, á: 30,3 cm

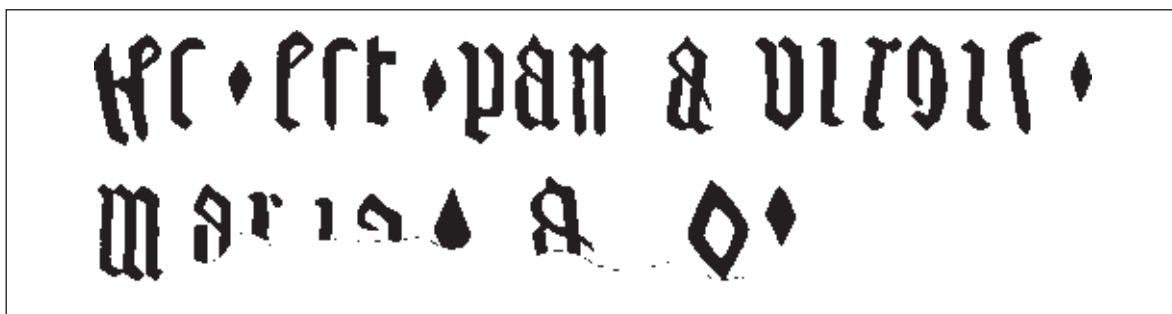


15. század második fele

IROD.: Benkő 1868. 241. („a nép hagyományilag azt állítja, hogy határunk ló szűre nevű völgyében északra a föld gyomrában találtatott”); Orbán IV. 28. (a felirat rajzával); OMvH Rómer-hagyaték, XIV. jegyzőkönyv, 80. (1864. augusztus 28-án Rómer Flóris



Henszlmann Imre és Torma Károly társaságában meglátogatta a templomot és lemásolta a harangfeliratot: *hec · est · (cam)pana · virg(in)is · maria [sic!] a · o [A-Ω]* formában); Gerecze 1906. 493; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 62. sz.; Entz 1996. 141. (a 15. sz. két utolsó harmadából); Lestyán I. 368. (1983)



340. + Székelyszentmihály – unit. templom (Mihăileni, Hargita m.)

Az 1788-as püspöki vizitáció során leírt, utóbb elpusztult „Nagy harang, melyen semmi superscriptio nincsen, hanem valami madarak és vadállat képei a virágzás közti öntetve láttatnak”. 15. század?

IROD.: Dávid 1981. 300–301.

341. + Székelyudvarhely (Szombatfalva) – r. kat. templom (Odorheiu Secuiesc, Hargita m.)

Elpusztult, felirat nélküli harang, „mely hosszúkás alakjáról s kopottságáról ítélve, nagyon régi lehet”.

?

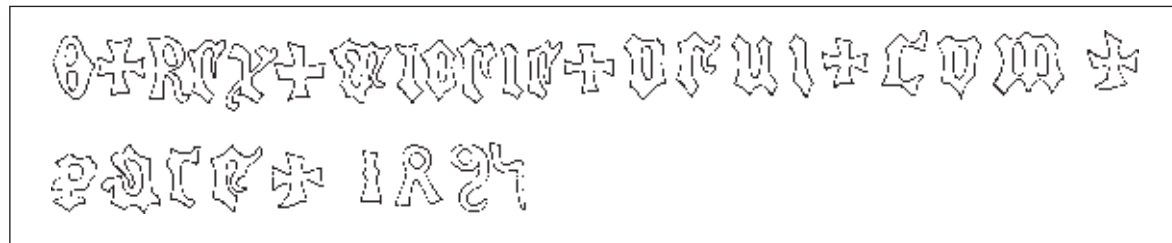
IROD.: Orbán I. 63; Dávid 1981. 322.

342. + Székelyvaja – ref. templom (Văleni, Maros m.)

1908-ban elhasadt nagyharang, minuszkulás felirattal: *O + Rex + glorie + veni + cum + pace + 1497*. A szavakat Orbán Balázs rajzán máltai kereszttek választják el.

1497

IROD.: Orbán IV. 38. (a felirat rajzával); Kőváry 1892. 269. (1495-ös évszám, „határozott goth fractur betűk”); Névkönyv 1903. XLI–XLII; Kovács László, a marosi ref. egyházmegye esperese a ref. Igazgatótanácsnak címzett, 1917. február 7-én kelt levelében jelenti, hogy „a székelyvajai egyházközség 1493-ban készült régi harangja 1908. évben elhasadt s az egyházközség azt átadta a soproni Seltenhoffer F. harangöntő cégnek, mely akkor két új harangot adott érette az egyháznak”. (EREI lt 665/1917) (1982)



343. + Székelyvajja – ref. templom (Văleni, Maros m.)

1797-ben, majd 1856-ban újraöntött (kis)harang, az eredeti, korai humanista kapitálisokból álló felirat és évszám átmásolásával: *O REX GLORIE VENI CVM PACE 1497*. Betűmagasság: 2,4–3,1 cm. A harang jelenleg a vámosudvarhelyi ref. egyház haranglábján található.

1497

IROD.: Müller 1859. 225. (dátumát vagylagosan 1487-nek vagy 1497-nek olvasta); Benkő 1868. 166. (1479-es dátummal); Orbán IV. 38; Névkönyv 1903. XLI–XLII; Gerecze 1906. 494; Kelemen Lajos 1916. december 6-án kelt levelében az erdélyi ref. egyházkerület Igazgatótanácsát kéri – többek között – a székelyvajai harang megmentésére (EREI lt 5543/1916); Balogh 1943. 338. (a felirat rajzával); Entz 1996. 202. (1495-ös évszámmal); Léstyán I. 369.

(1982)



344. Szelindek – vár (Slimnic, Stolzenburg, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 8,5 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O rex Glorie Ihesu Criste Veni Cum Pace*. Betűmagasság: 5,6–7,2 cm. A felirat élén Keresztrefeszítés (III. 116a) áll. Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 70 cm, Á: 87 cm, á: 44,6 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 223; OMvH Lvt Rómer-hagyaték, XLII. csomó (a felirat pacskolata); Gerecze 1906. 790; Halaváts: 1911. 14; Csaki 1923. 43; Entz 1996. 130. (a harang öntése összefügg az 1453 után építeni





kezdett „parasztvárral”, a 15. század harmadik negyedére keltezhető).
(1983)

345. + Szelindek – vár (Slimnic, Stolzenburg, Szeben m.)

Az első világháború idején elpusztult harang. Vállán „domború átmeneti betűkkel” írt felirat: *XPS · REX · VENIT · IN · PACE · DEVS · OMO(!) · PHACTVS(!) · ES(!) · 1518* . . . A dátum után – Halaváts Gy. megfigyelése szerint – egy Agnus Dei-t ábrázoló díszítmény állt.

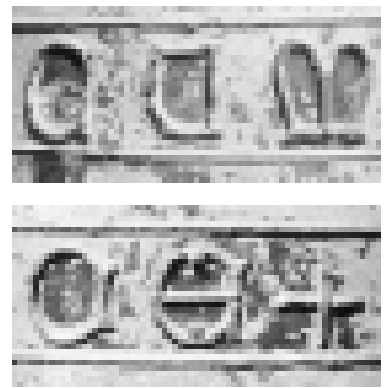
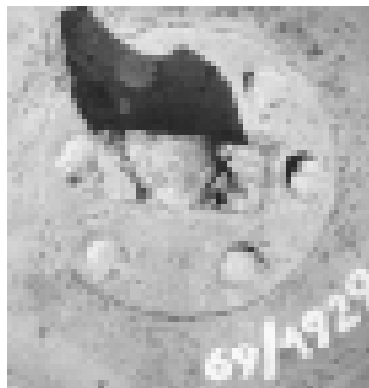
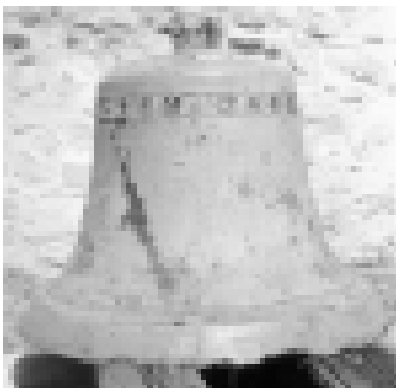
1518

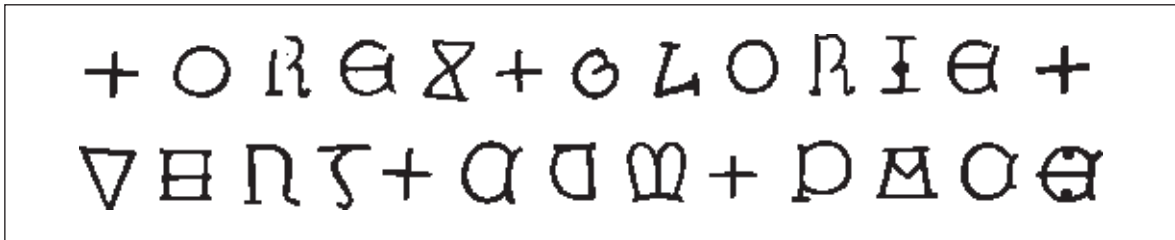
IROD.: Müller 1859. 225, IV. tábla 4; OMvH Lvt Rómer-hagyaték, XLII. csomó (a felirat pacskolata); Gerecze 1906. 790; Halaváts 1911. 14; Balogh 1943. 338; Drăguț 1979. 213, 316–318, 320; Lestyán II. 412. (a harangot még meglévőként említi).

(1983)



346. Szentábrahám – unit. templom (Avrămești, Hargita m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Sima peremének csak a felső része hajlított. Vállán 4,4 cm széles sodrott bordakeretben majuszkulás felirat: *+ O REX + GLORIE + VENI + CUM + PACE*. Betűmagasság: 2,7–3,5 cm. A szavakat görögkeresztek (III. 1a) választják el. Gömbölyű vállának íve igen enyhén megtört, teteje domború, koronája körül borda. Függesztőkoronája a harang első világháborús rekvirálásakor elpusztult. A Budapestre szállított, hadi célokra végül fel nem használt, sérült, 115 kg súlyú harangot a vallás- és közoktatásügyi miniszter 11792/1917. sz. körlevele értelmében a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezték el (Lsz.: 69/1929).





Mk: 53,5 cm, Á: 61 cm, á: 32,5 cm

13–14. század, Nagyszében

IROD.: Orbán I. 120. (a felirat rajzával); Gerecze 1906. 950; Református Szemle 1917. 457. (Körlevél a műbecssel bíró már leszerelt és elszállított harangok származásának és tulajdonjogának megállapítása tárgyában: „Harang 60 cm alsó átmérővel, korona nélkül, csorbás peremmel *O Rex Glorise veni cum pace* gótikus körirattal, XIV. század.”); Patay 1978. I. 48; Dávid 1981. 328–329; Benkő 1985. 84; Patay 1989. 45, 51. tábla 1, 81. tábla 7; Benkő 1992. 210; Entz 1996. 75, 106. kép (14. század végi keltezéssel); Léstyán I. 270; Benkő 2000. 83–84, II. tábla 4, 1–2. kép; Benkő 2000b. 69. (1980)

347. + Szentábrahám – unit. templom (Avrămești, Hargita m.)

Elpusztult kisharang, felirat nélkül.

?

IROD.: Benkő 1992. 210.

(1980)

348. Szentágota – ev. templom (Agnita, Agnetheln, Szeben m.)

Peremének íve megtört, rajta 1,8 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,1 cm) antikva betűs monogram és évszám: *P A I 5 0 9*. Betűmagasság: 3,1–3,4 cm. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből erőteljesen kiemelkedő, korongszerű tagozaton áll. Ívelten hajló füleibe pontozóval beütögetett 1509-es évszámok. A fülek kívül kannelúrák, belül simán íveltek. A 38 kg súlyú harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontban helyezték letétbe. 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 34 cm, Á: 37 cm, á: 21 cm

1509, Brassó?, A. ágyúöntő (P[ixenmeister]) A [...]

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; Csaki 1923. 41.

(1983)



Szentanna I. Marosszentanna, Nyárádszentanna

Szentbenedek I. Nyárádszentbenedek

349. Szentháromság – r. kat. templom (Troita, Maros m.) / Történeli Múzeum, Kolozsvár

Sima, ívelt pereme fölött kettős éles borda. Vállán 4,3 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *O rex · gl(ori)e · veni · cum · pace Anno · domi(ni) · m^o · cccc · l · x · x · x 4 · .* Betűmagasság: 3,3–3,6 cm. A szavakat rombusz alakú elválasztójelek (III. 176b) tagolják, a felirat végét háromszög



alakban elhelyezett három rombusz jelzi. A feliratos sáv alatt Szent Katalint ábrázoló plakett (III. 231) található. Vállának íve kissé megtört, teteje csak enyhén domborodik, koronája körül véséssel retusált öntési varrat. Kérdőjel alakú fülei nyolcszög keresztmetszetűek. Repedt, jelenleg a Kolozsvári Történeti Múzeum közepkori kőtárában található (Lsz.: 7.776).

Mk: 55 cm, Á: 60,5 cm, á: 31,8 cm

1484

IROD.: Orbán IV. 62. (a felirat rajzával); Schem. Trans. 1882. 151; Pósta 1902. 298–300. (a tévesen Nagyalambfalváról származtatott, két mázsa 59 font súlyú, dúr hangzású harang vállán körbefutó felirat minuszkuláit „kész betűbélyegekkel vagy sablonokkal nyomták be a modellbe”. Szent Katalin reliefje a harang védőszentjére utal.); Gerecze 1906. 493; Vătăşianu 1959. 853; Entz 1996. 141, 203; Lestyán I. 371.

(1984)



Szentimre I. Nyárádszentimre

350. Szentjobb – r. kat. templom (Sâniob, Bihar m.)

Kissé megtört ívű peremét háromszoros sima borda szegélyezi. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 2,8 cm) minuszkulás felirat: + o rex · glorie · veni · cum · pace + o rex · glorie · veni · cum pace + o rex

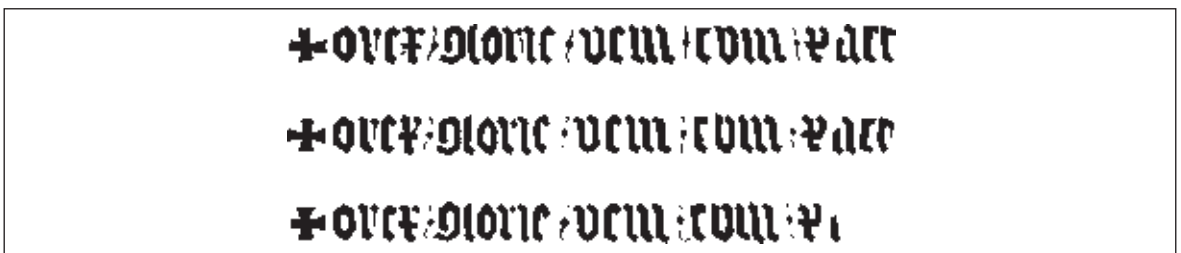
· glorie · veni · cum · p[ace]. Betűmagasság: 2,3–2,6 cm. A háromszor ismétlődő szöveget kiszélesedő szárú görögkeresztek (III. 187) tagolják, a szavakat § alakú jelek (III. 181) választják el egymástól. Közvetlenül a feliratos sáv alatt négyszer ismétlődő, szimmetrikusan elhelyezett feszület (III. 221) látható. Vállának íve megtört, enyhén kúpos tetején, a függesztőkorona körül sima bordapár és kettős, lépcsőszerű tagozat fut körbe. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete leszelt sarkú négyzet.

Mk: 57 cm, Á: 67,5 cm, á: 36,9 cm

15. század

IROD.: Bunyitay II. 479; Borovszky 1901. 150; Gerecze 1906. 234; Patay 1967. 308. (a hárommázsás harangot 1748-ban vették el a katolikusok a református felekezettől).

(1984)



Szentgyörgy I. Erdőszentgyörgy

Szentistván I. Székelyszentistván

Szentiván I. Szászszentiván

Szentkirály I. Csíkszentkirály (388), Kalotaszentkirály, Marosszentkirály

Szentlászló I. Nyárádszentlászló

Szentlélek I. Csíkszentlélek

Szentlélek I. 390. szám

Szentmárton I. Csíkszentmárton, Kakszentmárton, Kóródszentmárton, Szépkényerűszentmárton

Szentmihály I. Székelyszentmihály

Szentmiklós I. Gyergyószentmiklós

Szentpál I. Homoródszentpál, Kerelószentpál

Szentsimon I. Nyárádszentsimon

Szenttamás I. Csíkszenttamás

351. Szépkényerűszentmárton – ref. templom (Sânmartin, Kolozs m.)
Sima pereme ívelt. Vállán 4,3 cm belvilágú sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *anno · d(omi)ni · m^o · cccc · lxi^o ·*. Betűmagasság: 3–3,4 cm. A szavakat Jó pásztort ábrázoló plakettek (III. 220) választják el, a felirat végén lilimos díszítmény látható (III. 210). Vállának íve megtört, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtörő, vékony füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális. Egy füle hiányzik.

Mk: 49 cm, Á: 56 cm, á: 27 cm

1461, Beszterce?

IROD.: KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 63. sz. (1982)



anno d(omi)ni m^o cccc lxi^o

352. Szilágyballa – ref. templom (Borla, Szilágy m.)

Kisméretű, lefelé fordított virágcserep alakú harang, kúposan szélesedő peremének csak a felső harmada hajlított, a perem fölött enyhe borda. Vállán durván öntött sima bordakeretben (belvilág: 3,7 cm) horgonykereszt (III. 188), I majuszkula, máltai kereszt (III. 187), I majuszkula. Betűmagasság: 2,2–2,5 cm. Válla gömbölyű, teteje domború, koronája körül durva borda fut körbe. Függesztőkoronája a szokásos hat fül helyett csak négy fülel készült, a sarkosan megtört fülek

kör keresztmetszetűek. A fülek közé egy-egy, középről sugár irányban kiinduló bordát mintáztak. A 10 kg-os, 14. századra keltezett harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 20 cm, A: 23 cm, á: 14,6 cm

14. század, Nagyvárad?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 64. sz.; Benkő 1994. 144. (hibásan szedett, *Szilágyballada* helységnévvél).

(1984)



353. + Szilágycseh – ref. templom (Cehul Silvaniei, Szilágy m.)

1878 után elpusztult harang. Az alábbi, ma is meglévő haranghoz képest „kisebb harangon esztendő szám 1493, felül írása pedig ez: »O Rex gloriae veni cum Pace«”.

1493

IROD.: Névkönyv 1878. 34.

354. Szilágycseh – ref. templom (Cehul Silvaniei, Szilágy m.)

Peremének íve megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5 cm) minuszkulás felirat: + xps + rex + venit + in pace + devs + homo + factvs + est. Betűmagasság: 3,7–4,1 cm. A szavakat III. 105a típusú talpas kereszttek választják el. Vállának íve élesen megtört, teteje domború, ma már hiányzó eredeti függesztőkoronája a harangtetőből 2 cm magasan kiemelkedő, korongszerű tagozaton állt.

Mk: 62 cm, Á: 73 cm, á: 38,2 cm

15. század vége

IROD.: Névkönyv 1878. 34; Bunyitay 1887. 39; SchemMV 1896. 357.



‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡
 †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡

(„una campana, quam haec ambit inscriptio, caractere maiusco[!] formata: + *Christus Rex venit in pace. Deus homo factus est.*”); Gohl 1897. 375; Petri I. 614; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 65. sz. (1984)

355. Szilágysomlyó – r. kat. templom (Șimleul Silvaniei, Szilágy m.)

Peremének íve kissé megtört. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 2,7 cm) minuszkulákkal vegyített antikva betűs felirat: *tetrA · GrAMAtON · ih(esu)S · NAzrINVS(!) + ANO(!) · 1 5 2 5 · Gr ·*. Betűmagasság: 2,1–2,4 cm. A szavakat nyolcágú csillag (III. 200), görögkereszt (III. 186b) és szabálytalan pontok választják el. Teteje kissé kúpos, ma már hiányzó eredeti függesztőkoronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt.

Mk: 50 cm, Á: 62 cm, á: 32,8 cm

1525, Nagyvárad, Gr(egorius) mester

IROD.: Rómer 1864. 21. (A harangfelirat rajzát Rómernek megküldő P. Szathmáry Károly – Szabó Károly segítségével – a harang évszámát 1C25-nek, azaz 1125-nek olvasta, amit Rómer feltételeSEN 1525-re módosított, ugyanő a felirat végén olvasható *Gr*-t „helypótlónak” tartotta); Bunyitay 1887. 42. (1523-as évszámmal); SchemMV 1896. 363. („*tertia [campana] cum hac inscriptione: + JEHSVS * NAZARENVS * ANNO 1525 * GR TETRA * GRAMATON*”); Gohl 1897. 375; Petri I. 612; Gerecze 1906. 853; Benkő 2000b. 66.

(1984)



†‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡
 †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡ †‡‡‡

Szombatfalva I. Székelyudvarhely

356. Szotyor – ref. templom (Coșeni, Kovászna m.)

Megtört ívű pereme fölött erőteljes borda. Vállán 4,2 cm széles sima bordakeretben korai humanista kapitálisokból álló felirat és évszám:

O REX GLORIE VENI CVM PACE
 1496. Betűmagasság: 2,6–3,6 cm.

Vállának íve kissé megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális.



O REX GLOBIE VENI CUM PACE
I R 26

Mk: 43,5 cm, Á: 49,5 cm, á: 26,7 cm

1496

IROD.: Orbán III. 37. (a felirat rajzával, téves 1426-os dátummal); Kőváry 1892. 268. (1426-os évszámmal); Gerecze 1906. 364. (1426); Kisgyörgy 1982. (gótikus majuszkulák, 1426-os évszám); Kisgyörgy 1995. 292, 1. ábra 2. (gótikus majuszkulás írás, 1426-os évszám); Léstyán I. 172–173. (1426-os dátummal). (1984)

Szöllős I. Keménynagyszöllős, Szászsöllős

357. + Sztána – ref. templom (Stana, Kolozs m.)

1872-ben a templomnak két 16. sz.-i harangja is volt: „Fatornyában levő két szép harangja a reformatio kezdetének idején öntetett, s mind e korban elő nem forduló ritkaság, feliratába magyar szavak is vegyítetttek; ugyanis egyikén ily felirat olvasható: »Cristus rex judeorum. Ambrosi harang 1537.«” Valószínűleg azonos az első világháború idején rekvirált kisharanggal, melyet a sztánai gyülekezet 1923-ban új haranggal pótol.

1537

IROD.: Névkönyv 1872. 18; Miháltz 1896; 234; Bunyitay 1901. 47; Gerecze 1906. 441; Léstyán II. 245. (a két középkori harangot ma is meglévőként említi); a jelen állapotot Prózsa István sztánai ref. lelkész 1999. június 16-án kelt levele nyomán ismerjük.

358. + Sztána – ref. templom (Stana, Kolozs m.)

1872-ben a hosszabbik feliratot hordozó, valószínűleg nagyobbik harang feliratát a következőképpen írták le: »Jesus nazarenus rex judeorum – Spiritus venit in pace Deus – homo factus est 1541.« Feltehetőleg azonos az 1958-ban, majd 1991-ben újraöntött nagyharanggal.

1541

IROD.: Névkönyv 1872. 18; Miháltz 1896. 234; Bunyitay 1901. 47; Gerecze 1906. 441; Balogh 1935. 165; Léstyán II. 245. (a két középkori harangot ma is meglévőként említi); a jelen állapotot Prózsa István sztánai ref. lelkész 1999. június 16-án kelt levele nyomán ismerjük.

359. Táblás (Tóbiásfalva) – ev. templom (Dupuşu, Tobsdorf/Tobiasdorf, Szeben m.)



Pereme széles, ívelt. Vállán 9,5 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: · O rex Glorie Ihesu · Criste Veni Cum Pace. Betű-

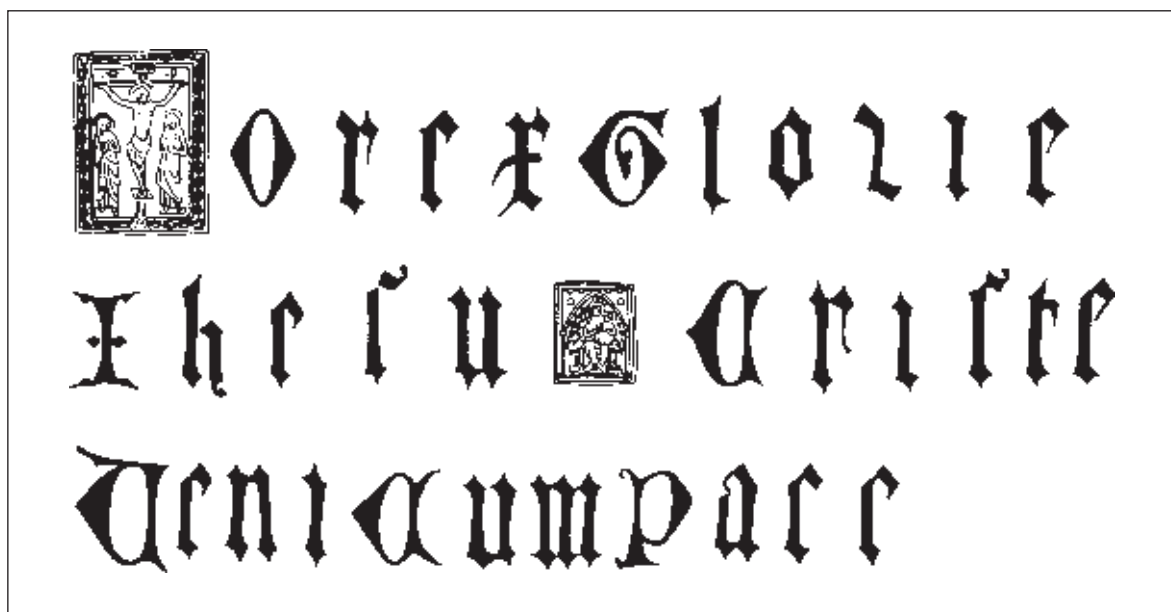


magasság: 5,1–6,8 cm. A felirat elején Keresztrefeszítés (III. 116a), az Ihesu és Criste szavak között Madonna (III. 114). Vállának íve enyhén megtört, teteje boltozatos, függesztőfüleinek keresztmetsete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív.

Mk: 75 cm, Á: 93 cm, á: 50 cm

15. század második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 223; Teutsch 1881.



28; Gerecze 1906. 528; Csaki 1923. 42; Vătăşianu 1959. 852; Fabritius-Dancu 1983. 67; Léstyán II. 357.
(1981)

360. + Táblás (Tóbiásfalva) – ev. templom (Dupuşu, Tobsdorf/Tobiasdorf, Szeben m.)

1973-ban újraöntött harang, Fr. Müller szerint 1491-es évszám és a segesvári *Spitalglocke* díszít-
ményeihez hasonló, pajzsba foglalt griffek és sárkányok (III. 120–121?) voltak rajta.

1491, Segesvár?

IROD.: Müller 1859. 218; Roth 1908. 7; Csaki 1923. 42; Fabritius-Dancu 1983. 67. (méretére
nézve a középső harang volt); Léstyán II. 357.

(1981)

361. Táblás (Tóbiásfalva) – ev. templom (Dupuşu, Tobsdorf/Tobiasdorf, Szeben m.)

Erősen csorbult peremén 1 cm széles abroncs. Vállán 6 cm széles, durva, sodrott bordakeretben
minuszkulás felirat: *t(em)p(or)e d(omi)ni ioS(ephi) · m(a)g(iste)r caspar fe(c)it ·*. Betűmagasság: 3,6–
4,5 cm. A *iosephi* és *fecit* szavak után § alakú elválasztójelek (III. 92). Vállának íve megtört, teteje
enyhén domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan meg-
tört füleinek keresztmetszete kí-
vül a nyolcszög öt oldala, belül
körív. Durva öntés.

Mk: 49 cm, Á: 64 cm, á: 32,5 cm
15. század vége, Nagyszeben?,
Gáspár mester

IROD.: Müller 1859. 224; Teutsch
1881. 28; Gerecze 1906. 528;
Roth 1908. 8; Csaki 1923. 42;
Fabritius-Dancu 1983. 67; Patay
1989. 78. (Iványi 1928. 422. nyo-
mán feltételezi, hogy a harang ön-
tője azonos Gáspár nagyszebeni
ágyúöntővel); Léstyán II. 357.

(1981)



tve dui- 108 I
 mor tarpar reb I

362. + Tarcsafalva – unit. templom (Tärcești, Hargita m.)

Elpusztult harang, Orbán Balázs szerint „hosszúkás idomú, körirata ennek sincsen, hanem felső karimáján van 5 képpaizska”. A rajzban is bemutatott díszítmények – Orbán közlésének sorrendjében – a következő plakettekkel azonosíthatók: trónoló király mellékalakokkal (III. 113), Keresztrefeszítés (III. 116b), Agnus Dei (III. 119), trónoló király – Orbán a nőnek rajzolt alakot „ülő királyné”-nak vélte – (III. 112), Madonna (III. 114). Orbán eredeti ceruzarajzai alapján megállapítható, hogy tévesen sorolja fel a tarcsafalvi harang díszítményei között a székelykeresztúri harangon látható Kálváriát. Ezt erősíti az 1789-es püspöki vizitáció leírása is, miszerint a nagyharangon „egymástól megkülönböztetett három emberi képek vannak”.

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210; Orbán I. 112. (a díszítmények „jellege ugyanazonosnak látszik lenni a keresztúriakkal [Székelykeresztúr – B. E.], azonban a részletekben mégis fedezhetünk fel némi oly



symbolikus és díszleti részleteket, melyekről ezen harangot Zsigmond király korából eredettnek kell hinnem. Így az I-ső számú med[ailonon] szintén trónon ülő király van hasonló öltözék és hatalmi jelvényekkel, mint a keresztúrin, azonban itt a trón díszletében hiányoznak a liliomok, úgy a kezében lévő jogar is bim-bókban és nem liliomokban végződik, az egész hasonlít Zsigmond királynak azon fiatalabb kori pecsétjéhez, melyet ő 1389–95-ben használt, ott van feje mellett egy madár alakja is, mi az ő ekkortájt használt egyfejű brandenburgi sasát jelölheti.”); Gerecze 1906. 952; Vătășianu 1959. 853; Orbán 1971. 87. kép; Dávid 1981. 342–343. (idézi az 1789-es püspöki vizitáció szövegét); Léstyán I. 294. (1980)



Tárkány I. Köröstárkány

363. Tasnádszántó – ref. templom (Santău, Szatmár m.)

Valószínűleg középkori harangra utal a közép-szolnoki ref. egyházmegye 1809. évi összeírása: „más nagyobbacska harangok olvashatatlan az írás az egyiken”.

?

IRÓD.: A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen (I. Is. 3, 72. l.).
(helyszíni szemle nem volt)

Telegd l. Mezőtelegd

Tóbiásfalva l. Táblás

364. + Tordaszentlászló – ref. templom (Săvădisla, Kolozs m.)

1919-ben újraöntött harang, melyen 1871-ben a következő feliratot olvasták: *Ora pro nobis beate rex LADISLAVS(!) a(mn)o d(omi)ni 1478*. Miháltz Elek szerint „Ezen feliratnál [...] csupán a *Ladislavs* szó van a latintól eltérő betűkkel írva, s az is inkább maiuskel betűk felé hajlik, az évszám pedig tisztán arabs számjegyekkel van írva”.

1478, Nagyvárad?

IRÓD.: Névkönyv 1871. 43; Miháltz 1896. 283; KvRefGylt 36/I. 6/915^{v-vi}; Teleky 1941; Boldizsár Zeyk 1993. 43–45; Léstyán I. 437; a templom védőszentje, a falu nevével összhangban és egy 1450-es oklevél tanúsága szerint is, Szent László király volt (Éntz 1996. 491).
(1993)

365. + Torja (Altorja) – r. kat. templom (Turia, Kovászna m.)

Elpusztult harang. Orbán Balázs szerint „második harangja – melyen az ABC ferde latin betűkkel megfordítva van körírva – a 16. századból való, mint azt a rajta levő minuszkel jegyekkel írt 1555 évszám bizonyítja”. A harang még az első világháború előtt elpusztult, a háborús rekviráláskor készült fényképen ugyanis két 17. századi harang látható.

1555

IRÓD.: Orbán III. 92; Altorjai r. kat. egyházközség irattára; Léstyán I. 86. (a harangot meglévőként ismerteti); Benkő 2000b. 65.
(1984)

366. + Türe – ref. templom (Turea, Kolozs m.)

Egy 1872-es leírás szerint „harangjai közül a nagyobbikon barát minuskel betűkkel ez van írva: + *Maria + ora + pro nobis + 1471*”.

1471

IRÓD.: Névkönyv 1872. 29; Miháltz 1896. 293; Léstyán II. 248.
(helyszíni szemle nem volt)

Udvarhely l. Székelyudvarhely

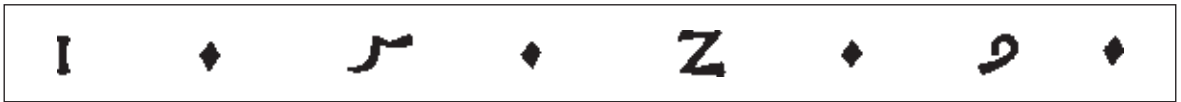
Újfalu l. Apaújfalu, Barcaújfalu, Kalotaújfalu, Kékesújfalu, Szászújfalu

Újlak l. Belényesújlak

367. Unoka – ref. templom (Onuca, Maros m.)

Megtört ívű peremén 1,5 cm széles abroncs. Vállán 3 cm széles sima bordakeretben évszám: $1 \cdot 5 \cdot 2 \cdot 9$. A számjegyek magassága: 1,8–2,2 cm; kis rombuszok (III. 163b) választják el őket. Vállának íve megtört, teteje kissé kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális. A 25 kg súlyú harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a marosvásárhelyi gyűjtőközpontba szállították,





a MOB 1918-ban mentesítését javasolta.

Mk: 29 cm, Á: 34,5 cm, á: 19 cm

1529, Beszterce, János ágyúöntő mester?

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 68. sz. (1983)

368. + Vadasd – ref. templom (Vădaș, Maros m.)

Elpusztult harang, 1868–1870 táján öntötték újra. Benkő Károly szerint rajta „cifra latin betűkkel a következő felirat van: »*Maria Mater Gratiae. Mater Misericordiae. 1502*«”.

1502

IROD.: Benkő 1868. 248; Orbán IV. 31. (a harangot ottjárta előtt egy évvel öntötték újra, feliratát az egyházközség jegyzőkönyve alapján, Benkővel egybehangzóan közli); Gerecze 1906. 494; Balogh 1935. 174; Léstyán I. 374; Benkő 2000b. 67.

369. Vágás – r. kat. templom (Tăetura, Hargita m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 9 cm széles sodrott bordakeretben arányosan elosztva négy plakett: Keresztrefeszítés (III. 116b), evangélista könyvpult előtt (III. 117), trónoló király (III. 112), író evangélista (III. 118). Vállának íve megtört, teteje domború, sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül ovális. Az elhasadt, majd meghegesztett harangot jelenleg a bétai (Beta, Hargita m.) r. kat. templomban használják.

Mk: 54 cm, Á: 62 cm, á: 33 cm

15. század közepe, Segesvár

IROD.: Orbán I. 34; Dávid 1981. 348–349, 388–389. kép; Léstyán I. 296. (1980)

Vaja I. Székelyvaja

Valkó I. Alsóvalkó

370. Vámosgálfalva – ref. templom (Gănești, Gallendorf, Maros m.)

Megtört ívű peremén 1,8 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4 cm) 1496-os évszám és díszítmények, a következő sorrendben: Leonardus-rozetta (III. 55), szárnyas hárpia alakjával díszített övveret lenyomata (III. 52), Leonardus-rozetta (III. 55), két háрпиát ábrázoló szíjvég hegye (III. 51), Leonardus-rozetta (III. 55), szárnyas hárpia kétágú farokkal (III. 52), Leonardus-rozetta (III. 55), a két háрпиát ábrázoló szíjvég másik fele (III. 51), Leonardus-rozetta (III. 55). A számjegyek betűmagassága: 2,1–2,3 cm. Teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt. Eredeti függesztőkoronája hiányzik, ez minden bizonnyal első világháborús rekvirálásával függ össze. A medgyesi gyűjtőközpontba szállított, 110 kg-os harang felmentését 1918-ban a MOB javasolta.



Mk: 51 cm, Á: 59,5 cm, á: 32 cm
1496, Nagyszeben

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 70. sz.; Benkő 2000a. 493, 497. (1983)



Vámosudvarhely I. Székelyvaja

Várad I. Nagyvárad

371. Várfalva – unit. templom (Moldovenesti, Kolozs m.)

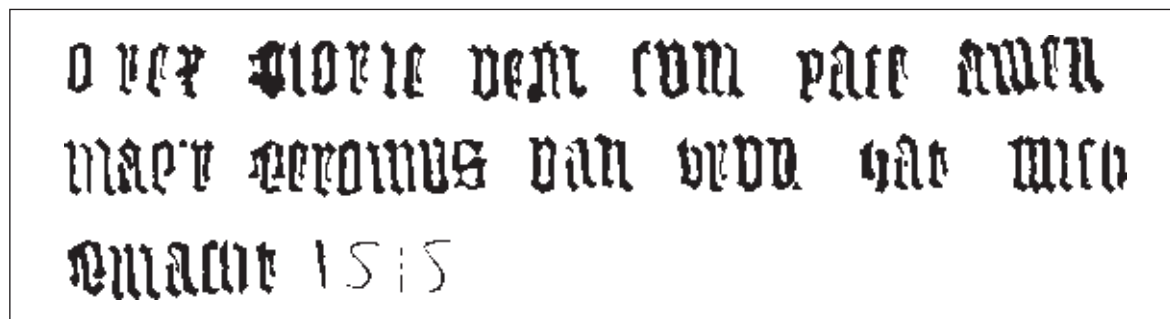
Széles, enyhén megtört ívű peremének szélén 3 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,5 cm) minuszkulás felirat: *o rex glorie veni cum pace amen mag(iste)r geromus van brvn hat mich g(e)macht 1515*. Betűmagasság: 2,7–3,1 cm. Vállának íve megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt. Eredeti függesztőkoronája hiányzik.

Mk: 65 cm, Á: 81 cm, á: 45,2 cm

1515, Brünn, Hieronimus mester

IROD.: VU 1858. 250. (az 1515-ben öntött harangon „valami gót betűs körirat van”); Orbán V. 183. (Magister Heromius mesternévvél); Patay 1989. 82; Léstyán I. 441; Benkő 2000b. 40. kép.

(1982)



Várhely I. Óvárhely

Vásárhely I. Marosvásárhely

Vécs I. Marosvécs

372. Vérd – ev. templom (Värd, Werdt, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 8,5 cm széles, sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: *+ An(n)o · d(omin)i · m^o · cccc^o · xxxviii^o ·*. Betűmagasság: 6,1–6,5 cm. A felirat élén talpas kereszt (III. 105b) áll, a szavakat § alakú jelek (III. 98a) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszögöt öt oldala – a középső három oldal kannelúras –, belül körív.

Mk: 80 cm, Á: 88,5 cm,

á: 48,7 cm

1438, Segesvár

IROD.: Csaki 1923. 43;

Léstyán II. 417.

(1983)





373. Vérd – ev. templom (Värd, Werdt, Szeben m.)

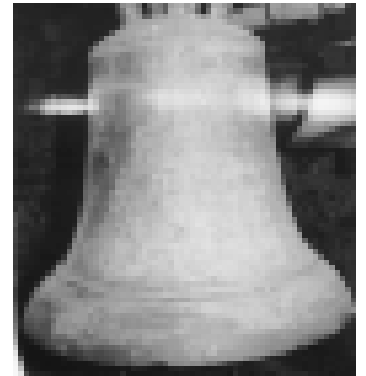
Pereme sima, ívelt. Vállán 7 cm széles, sodrott bordakeretbe fogott üres fríz. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. A 179 kg súlyú harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 59 cm, Á: 67 cm, á: 36,3 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

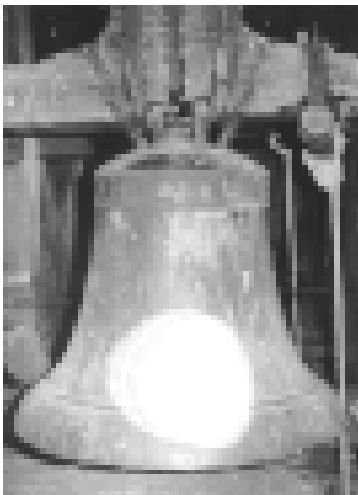
IROD.: OMvH Lvt 527/1918.

(1983)



374. Vesszöd – ev. templom (Veseud, Ziedt, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,3 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: · + · *O rex · glorie · ueni · nobis · vmi(!) · pace*. Betűmagasság: 4,7–5,4 cm. Az *vmi* [recte: *cvm*] *v* betűje fejjel lefelé áll. A felirat kezdetét III. 49. sz. rozettákkal közrefogott latinkereszt (III. 38) jelzi, a szavakat hatkaréjos rozetták (III. 49) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül körív. A 353 kg súlyúnak jelzett harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a megyesi gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

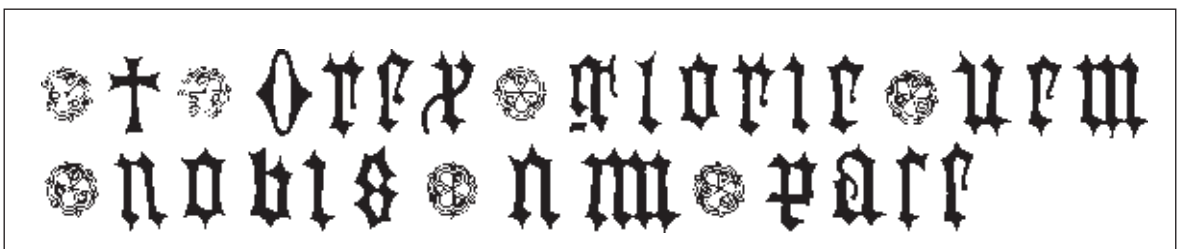


Mk: 66 cm, Á: 79 cm, á: 41 cm

15. század közepe, Nagyszeben, Leonardus mester

IROD.: OMvH Lvt 527/1918; Csaki 1923. 42. (felirat nélküli, 15. századi harangot említ).

(1983)



Vessződ I. 391. szám

Vesszős I. Szásznagyvesszős

Vista I. Magyarvista

375. Volkány – ev. templom (Vulcan, Wolkendorf, Maros m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 8 cm széles, sodrott bordakeretben hat plakett: oroslán (III. 124), griff (III. 123) – mindkettő téglalap alakú keretben, egyszer-egyszer ismétlődve –, sárkány címerpajzsban (III. 122), az előzőhöz hasonló címerpajzs, öntéshiba miatt kivehetetlen ábrázolással. A harang oldalán nagy öntéshiba. Válla gömbölyű, teteje kúpos, koronája körül borda. Vaskos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala – a középső három oldal kannelúrás –, belül ovális. A 231 kg súlyú harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a segesvári gyűjtőközpontba szállították, a MOB 1918-ban felmentését javasolta.

Mk: 66 cm, Á: 71,5 cm, á: 39,8 cm

15. század második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 210; Gerecze 1906. 529; HerfurthBl I. 92; OMvH Lvt 527/1918; Csaki 1923. 43. (1982)



376. Volkány – ev. templom (Vulcan, Wolkendorf, Maros m.) / Nagyszeben, ev. püspökség gyűjteménye

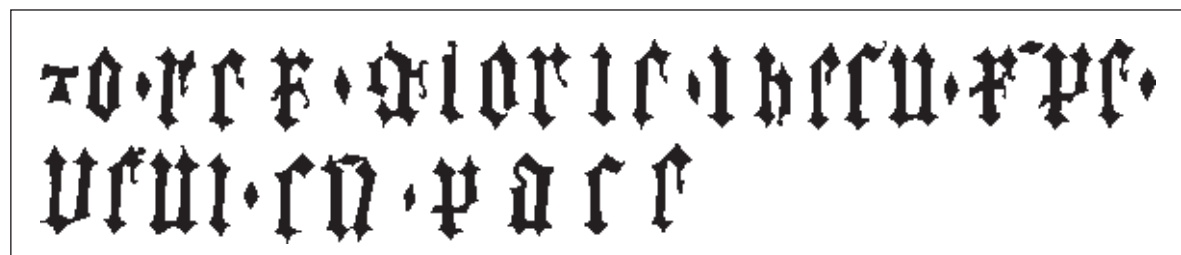
Sima, ívelt pereme fölött borda. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 5,3 cm) minuszkulás felirat: *+ o · rex · glorie · ihesu · xpe · veni · cu(m) · pace*. Betűmagasság: 4,3–5,3 cm. A felirat kezdetét Szent Antal-kereszt (III. 102) jelöli, a szavakat kis rombuszok (III. 96a) választják el. Teteje domború, a korona középső tagjának alapzatából a harangtetőre sugarasan hat kis borda nyúlik ki. Vékony füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív. Egy füle hiányzik. A harang az 1990-es években a nagyszebeni ev. püspökség gyűjteményébe került.

Mk: 55 cm, Á: 64,5 cm, á: 33,4 cm

15. század közepe vagy második fele, Segesvár

IROD.: Müller 1859. 223; Gerecze 1906. 529; HerfurthBl I. 92; Csaki 1923. 43.

(1982, 1997)



377. Völç – ev. templom (Velç, Wöltz, Szeben m.)

Pereme sima, ívelt. Vállán 6,6 cm széles sodrott bordakeretben minuszkulás felirat: + anno · domi(ni) · m^o · cccc^o · lxxi^o · ihesus · cristus · hilf · vns. Betűmagasság: 4,6–5,2 cm. A felirat kezdetét latinke-reoszt (III. 38) jelöli, a szavakat Leonardus-rozetták (III. 55) választják el. Vállának íve megtört, teteje domború, koronája körül enyhe borda. Füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív.

Mk: 74 cm, Á: 89 cm, á: 44 cm

1471, Nagyszeben

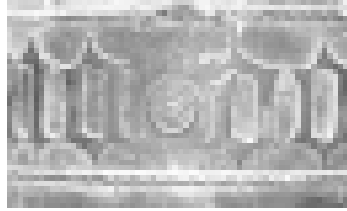
IROD.: Theil 1878. 45; Gerecze 1906.

424; Csaki 1923. 43. (1441-es dá-

tummal); Fabritius-Dancu 1983. 56. (*ihesus cristus hilf uns 1441* felirattal); Léstyán II. 360–361.

(1441-es évszámmal); Benkő 2000a. 497; Benkő 2000b. 34, 36. kép.

(1981, 1997)



† ANNO · DOMI · M^o · CCCC^o · LXXI^o ·
IHESUS · CRISTUS · HILF · UNS

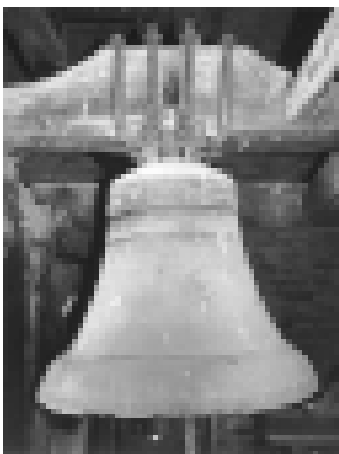
378. Völç – ev. templom (Velç, Wöltz, Szeben m.)

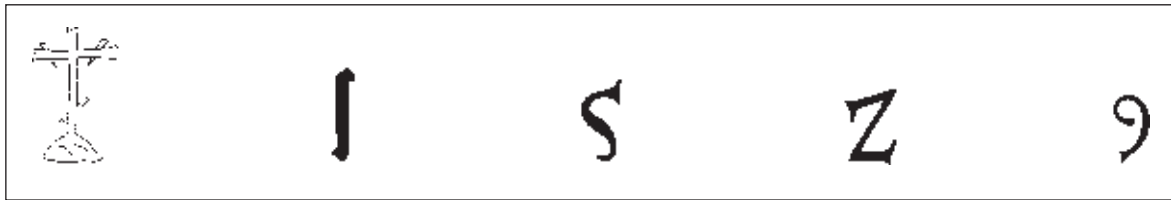
Megtört ívű peremén abroncs. Oldalán keretelés nélküli sávban szeges kereszt (III. 166) és arányosan elosztott számjegyekkel évszám: 1529. A számjegyek magassága: 4–5,5 cm. Vállán kancsós-baluszteres reneszánsz díszítősor (III. 165). Vállá gömbölyű, teteje domború, koronája a harangtetőből kiemelkedő erőteljes, korongszerű tagozaton áll. Kérdőjel alakú füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög három oldala, belül körív. Peremén tűztől származó, nagy kiterjedésű olvadásnyom. Ezen a részen utóbb a harang fala elhasadt, amit durván meghegesztettek. A hegesztési varratok mentén mára újra megrepedt.

Mk: 56 cm, Á: 64 cm, á: 30,2 cm

1529, Beszterce

IROD.: Theil 1878. 45; Gerecze 1906. 424; Csaki 1923. 43; Balogh 1943. 335; Fabritius-Dancu 1983. 56. (a toronyalj mestergerendájának feliratát *Sub campanatoris officio Stephani Reinerty dipschensis anno 1601* formában közli); Léstyán II. 361. (a fenti harangból tévesen két emléket gyárt: egy pusztán évszámmal jelölt 1529-es harangot és egy reneszánsz virágdíszes, 1536-ban öntött darabot); Benkő sajtó a. (1981, 1997)





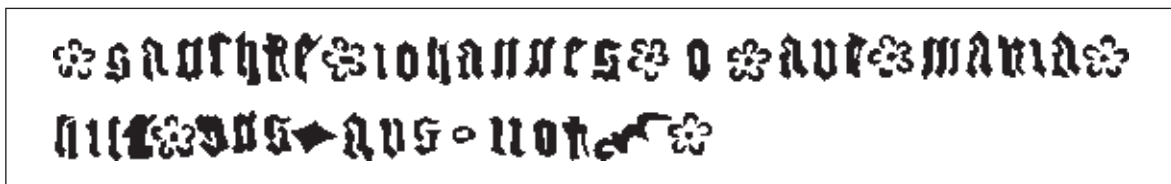
379. Völcsök – ref. templom (Ulciug, Szilágyményes m.)

Enyhén megtört ívű peremén sima bordával szegélyezett, 2,5 cm széles abroncs. Palástján sima, üres bordakeret, fölötté, a palást négy negyedében egy-egy díszítmény: feszület (III. 223), Szent Mihály (III. 230), feszület (III. 223), Veronika kendője (III. 74). Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 3,8 cm) minuszkulás felirat: *· sanchte · iohannes · o · ave · maria · hilf · vns · avs · not · . . .* Betűmagasság: 2–2,9 cm. A szavak között ötszirmú virágot mintázó elválasztójelek (III. 198), rombusz (III. 180) és lapított karika alakú jel látható, a szöveg végén csonkolt indára emlékeztető záródísz (III. 185) áll. Vállának íve megtört, kúpos tetején kétszeres sima borda fut körbe. Bordával körülvevett koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Kissé hajlított fülei lecsapott sarkú négyzet keresztmetszetűek. A 103 kg-os harangot az első világháború idején hadi célokra rekvirálták és a kolozsvári gyűjtőközpontba szállították, 1918-ban a MOB felmentését javasolta.

Mk: 49 cm, Á: 55 cm, á: 31 cm

15. század, vége, Nagybánya?

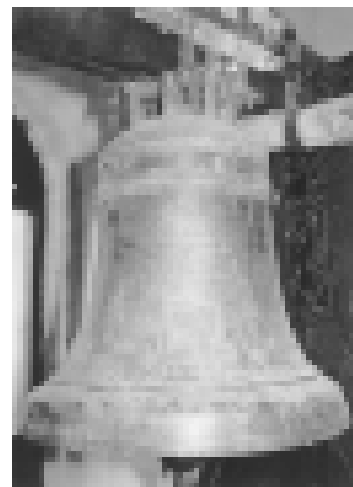
IROD.: OMvH Lvt. 527/1918. (16. századi keltezéssel); KvRefGylt Darkó–Debreczeni-gyűjt. 16. doboz 73. sz.; Benkő 2000b. 66. (1984)



380. Zabola – ref. templom (Zábala, Kovászna m.)

Peremének íve megtört, szélén enyhe, 2,2 cm széles abroncs. Vállán kétszeres sima bordakeretben (belvilág: 4,1 cm) arányosan elosztott számjegyekkel évszám: *1 · 5 · 5 · 8*. A számjegyek magassága: 2,7–4,1 cm. Az egyes számokat – sorrendben – a következő díszítmények választják el: plakett turbános férfifejjel (III. 162), szíjvég- vagy könyvkapocszerű tárgy lenyomata (III. 145), plakett turbános férfifejjel (III. 162) és az említett szíjvég (könyvkapocs) lenyomata (III. 145). Vállának íve enyhén megtört, teteje kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A harangot 1927-ben a kézdialbisi ref. gyülekezet vásárolta meg.

Mk: 55 cm, Á: 57 cm, á: 31,5 cm





1558, Brassó

IROD.: Orbán III. 138. (1588-as dátummal); Kisgyörgy 1982; Kisgyörgy 1995. 292. (1555-ös évszámmal; valószínűleg ugyanazon mester öntötte a székelyszáldobosi harangot is). (1984)

Zsákod I. Magyarzsákod

381. + Zsiberk – ev. templom (Jibert, Seiburg, Brassó m.)

Elpusztult harang, felirata *Te Deum laudamus* felirattal.

?

IROD.: Müller 1859. 226; Gerecze 1906. 530; Benkő 2000b. 53, 67. (1984)

382. + Zsidve – ev. templom (Jidvei, Seiden, Fehér m.)

Elpusztult harang, felirata Fr. Müller szerint *DEO SOLI GLORIA + SIGISMVND STVNDENMACHER 1559* volt.

1559, Sigismund Stundenmacher

IROD.: Müller 1859. 230; Theil 1878. 45; Roth 1908. 8; Patay 1989. 95; Léstyán II. 362. (1983)

Közelebről meghatározatlan helyről származó erdélyi és partiumi harangok

383. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár

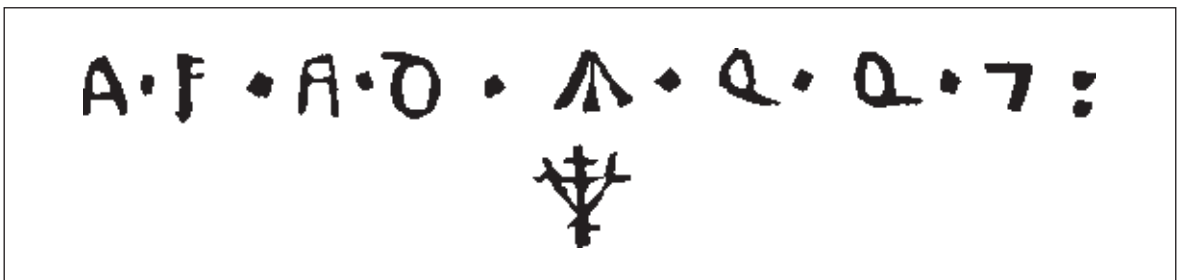
1868. szeptember 19-én Rómer Flóris az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményében egy harang feliratát másolta le *Mccc 8 § 8 viii 4* formában. Az évszám – jóllehet emlékeztet rá – nem azonosítható az ugyancsak Kolozsvárra került szentháromsági harangéval (1484), sem más, ismert erdélyi harang (pl. Kőhalom, 1488) dátumával.

1484?, 1488?

IROD.: OMvH Rómer-hagyaték, XXVI. jegyzőkönyv, 67. (a felirathoz Rómer Flóris jegyzete: „Magyarország és a nagyvilág. B. Orbán. Sept. 20 körül”).

384. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

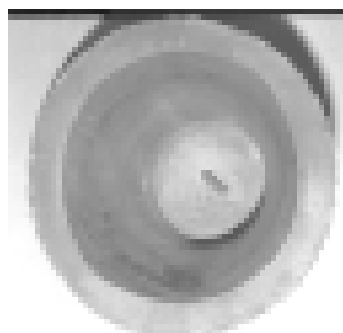
Az első világháború idején hadi célokra rekvirált, Alsószombatfalva (Sâmbăta de Jos, egykor Fogaras vm., ma Brassó m.) vasútállomásán feladott és Budapestre szállított harang, mely utóbb a Magyar Nemzeti Múzeumba jutott (Lsz.: 55.25.C). Sima, terült, ívelt pereme fölött borda. Vállán sza-



bálytalanul futó, 5,5 cm széles (belvilág: 5 cm) sodrott bordakeretben antikva betűs felirat és évszám: *A · F · A · D · M(?) · Q · Q · 7* :. A *D* korai humanista kapitális. Betűmagasság: 3,6–3,9 cm. A betűket szabálytalan kis rombuszok választják el, a feliratot hasonló kis négyszögekből összeállított kettőspont zárja le. A feliratos sáv alatt kereszttekből komponált mesterjegy (III. 195). Vállának íve megtört, teteje enyhén kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő alacsony tárcsaszzerű tagozaton áll. Sarkosan megtört füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális. A korona függesztőkarikája tetején öntőcsap nyoma, a karika síkjában álló két átellenes fülön letört légcsonkja.

Mk: 28 cm, Á: 37,8 cm, á: 18,8 cm
1557

IROD.: Patay 1978. I. 49–50; Patay 1989. 46, 52. tábla 1, 82. tábla 4.



Korszakunkba nem tartozó harangok, téves kormeghatározással

Balázstelke I. Balázstelke (20)

385. +/? Berekeresztúr – ref. templom (Bâra, Maros m.)

Feliratát Rómer Flóris mint a legrégebbi magyar nyelvű harangfeliratot ismertette. Porzsolt Ádám rákosdi tanító közlésére támaszkodva, némi gyanakvással („Ha ezen értesítés valami félreértésen nem alapszik ...”) Rómer arról tudósít, hogy „a bere-keresztési [!] nagy harangon ez áll, szép mostani magyar betűvel és arabiai számmal írva: »ez a harang öntetett Rettegen 1512-ben«”. Valószínűleg egy időközben elpusztult harang téves olvasatáról van szó (a toronyban a középső harang helye üres), a 16. században ugyanis Rettegen nem öntöttek harangot, egy 16. század eleji magyar nyelvű harangfelirat pedig anakronizmus. Rómer adatát utóbb Gerecze Péter is átvette.

IROD.: Rómer 1871. 174; Gerecze 1906. 481.
(1983)

Berekeresztúr I. Berekeresztúr (385.)

386. Buzd – ev. templom (Boz, Bussd/Busendorf, Fehér m.)

A tévesen 1538-as dátummal közölt, ma is meglévő harang a valóságban 1583-ban készült. IROD.: Halaváts 1907. 214. (a harangot feliratával és helyes évszámával együtt közli; tévesen helyezi ide azonban a szászbuzdi, 1510-ben öntött harangot, melyet – mivel itt nem találta – elpusztultnak vélt); Csaki 1923. 41; Patay 1989. 106.
(1984)

387. + Csernátfalva – ev. templom (Cernatu, Zernendorf, Brassó m.)

Az első világháború után megrepedt és újraöntött harang. Felirata Orbán Balázs szerint: *Isten Dvtsőségére Csernát. f. Trvkösi és Bács. f. ecl. önt.* „Alább az oldal cifrázatok közt ferdített arab számjegyekkel 1527. E harang [...] legrégebb a – reformatio kezdetét jelölő – magyar harangfeliratok közt.” A felirat magyar volta, annak helyesírása és tartalma kizárja, hogy a harangot 1527-ben öntötték volna.

?

IROD.: Orbán VI. 160; Léstyán I. 40.
(1984)

388. Csíkszentkirály – r. kat. templom (Sâncreieni, Hargita m.)

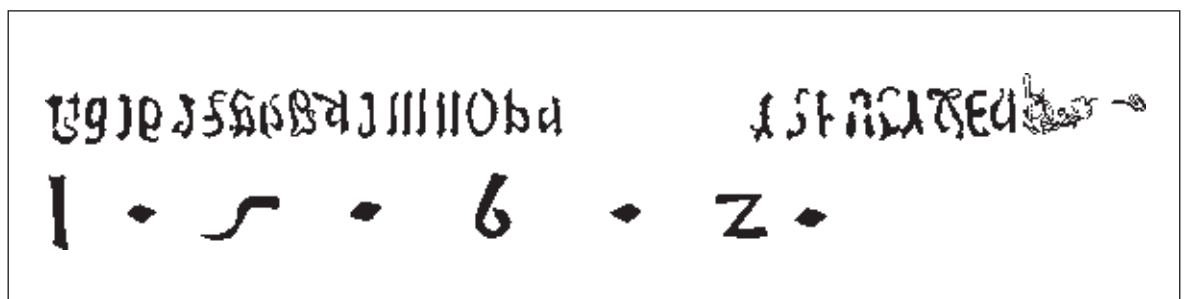
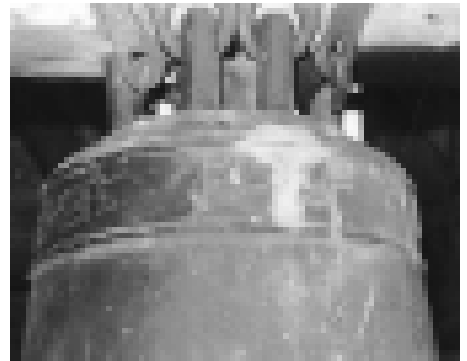
Erősen megtört ívű peremén 3 cm széles, enyhe abroncs. Vállán 7,5 cm széles, sima bordakeretben fraktúr ábécé és évszám: *abcdefghijklmnopqr stvzyxΩβ · 1 · 5 · 6 · 2*. Az ábécét fejjel lefelé, két részletben, matricaszerűen applikált szalag formájában helyezték el a harang vállán (a szalag szélessége egybeesik a betűmagassággal: 3 cm). A második feliratos szalagrészlet vége elhegyesedik és indamintában végződik. A 2,5–4,5 cm magas számjegyeket fekvő rombuszok választják el. Válla gömbölyű, teteje kissé kúpos, koronája a harangtetőből kiemelkedő korongszerű tagozaton áll. Sarkosan megtört, vastos füleinek keresztmetszete kívül a nyolcszög öt oldala, belül ovális.

Mk: 64 cm, A: 69 cm, á: 36 cm

1562, Brassó

IROD.: Benkő 1853. 109. (1562-es évszámmal); Müller 1859. 220; Orbán II. 36. (a felirat rajzával); Gerecse 1906. 268; Gyárfás 1911. 103. („Ha nincs átöntve, azt kell mondanunk, hogy a harangöntő egy régebbi feliratot másolt le, mégpedig elég ügyetlenül.”); Endes 1938. 73. (1512-es keltezéssel); Léstyán I. 198. („...összevissza kevert maiusculum betűi értelmetlen szöveget adnak. Csak dátuma olvasható ki: 1562.”); Benkő 1999. 49; Benkő 2000b. 65.

(1982)



Kiskeresztes I. Kiskeresztes (164)

- 389. + Szászbuda** – ev. templom (Bunești, Bodendorf, Brassó m.)
1847-ben újraöntött harang, 1597-es évszámmal. Dátumát M. Csaki tévesen 1519-nek írta.
1597
Irod.: Csaki 1923. 41.
(1984)
- 390. Szentlélek** – r. kat. templom (Bisericani, Hargita m.) / Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Harang, antikva betűs felirattal. Orbán Balázs a hiányosan kiolvasott feliratot „a betűk idoma” alapján a 16. század elejére keltezte. Az első világháború rekvirálási nyomán Budapestre szállított, majd a Magyar Nemzeti Múzeumba jutott harangon (Lsz.: 55.34.C) 1581-es dátum látható.
1581
Irod.: Orbán I. 106, 6. jegyzet; Gerecze 1906. 1158. (Orbán Balázs közlését félreértve két, 16. század eleji harangról ír, az udvarhelyszéki – ma Hargita megyei – Szentléleket tévesen Kézdiszentlélekkel azonosítja); Patay 1989. 46.
(1980)
- 391. + Vessződ** – ev. templom (Veseud, Ziedt, Szeben m.)
Az első világháború idején rekvirált és a segesvári gyűjtőközpontba szállított, 64 kg súlyú harang, a MOB téves feljegyzése szerint 1513-as évszámmal. 1918-ban a MOB felmentését javasolta a háborús célú rekvirálás alól. A Vessződre visszakerült harangot 1972-ben újraöntötték, két feliratos válltöredékét a parókián őrzik. Az egyik darabon 3,7 cm széles sima bordakeretben 1573-as évszám, a másikon hasonló keretben antikva GR betűk olvashatók. A harang koronája a harangtőből kiemelkedő korongszerű tagozaton állt.
1573
Irod.: OMvH Lvt 527/1918. (adatait a gépelt lista felcseréli a közvetlenül utána következő keresdi harang adataival); Csaki 1923. 43. (tévesen 1513-as évszámmal).
(1983)

